

FAUNABEHEERPLAN

faunabeheereenheid
Utrecht

2014 - 2019

Faunabeheereenheid Utrecht

Postbus 870

3900 AW Veenendaal

Tel. 0318 - 578 565

info@fbeutrecht.nl

www.faunabeheereenheid.nl

Colofon

Auteur & Vormgeving:

Faunabeheereenheid Utrecht

Jaar:

2014.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaargemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid Utrecht.

FAUNABEHEERPLAN 2014 - 2019

Datum publicatie: 01-06-2014
Auteurs: A.P. Smallegange & J. Nuijsl
Foto voorkant: www.eduardsjagenenvissen.nl/wildsoorten/
Productie: Faunabeheereenheid Utrecht
Postbus 870
3900 AW Veenendaal
Tel: 0318-578565
info@fbeutrecht.nl
www.faunabeheereenheid.nl

Dit rapport kan geciteerd worden als:

Smallegange, A.P. & Nuijsl, J., 2014. Faunabeheerplan 2014 – 2019, FBE Utrecht.

Voorwoord

Voor U ligt het Faunabeheerplan 2014-2019 van de stichting Faunabeheereenheid Utrecht. Sinds de oprichting van de Faunabeheereenheid in 2002 beslaat het de 3^e planperiode van 5 jaar. De stichting Faunabeheereenheid Utrecht heeft een coördinerende rol bij het voorkomen en bestrijden van schade alsmede bij het beheer van enkele beschermde inheemse beschermde diersoorten. Een planmatige aanpak moet een goede waarborg bieden voor de instandhouding van deze populaties. De Faunabeheereenheid is van mening met dit plan daar aan te voldoen.

Sinds de invoering van de Flora- en faunawet (FF-wet) per 1 april 2002 zijn vrijwel alle inheemse vogels en zoogdieren in principe beschermd. Dit houdt in dat handelingen die er toe leiden dat deze dieren worden verontrust, verjaagd, gevangen, gedood of worden belemmerd zich voort te planten, verboden zijn. Alleen wanneer er belangrijke redenen zijn om van deze bescherming af te wijken kan daar door de overheid toestemming voor worden verleend. In de meeste gevallen doet de overheid dat alleen als de noodzaak daartoe goed is aangetoond en het duurzaam voortbestaan van de betreffende soort niet in gevaar komt. Dit gebeurt voor de belangrijkste schadesoorten met een Faunabeheerplan (FBP), opgesteld door de Faunabeheereenheid (FBE).

Het is een niet geringe inspanning geweest om binnen de aangegeven kaders van de beschermende regelgeving en het beleid een Faunabeheerplan af te ronden van behoorlijke kwaliteit en met breed draagvlak mede gebaseerd op basis van toereikende terugkoppeling naar de respectievelijke achterbannen. Daarbij diende ook rekening te worden gehouden met de eigen bijzondere belangen van de vier fracties binnen de Faunabeheereenheid, te weten Jacht (KNJV/NOJG), Landbouw (LTO), Particulier Grondbezit (UPG) en Terrein Beherende Organisaties (TBO's: Utrechts Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer).

De vorige planperiode liep van maart 2009 tot maart 2014. De in het voorliggend plan beschreven periode is van november 2014 tot november 2019. Het vorige plan is, als gevolg van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van ganzenbeheer, door Gedeputeerde Staten voor een half jaar opnieuw goedgekeurd. Het zag er lange tijd naar uit dat er een landelijk gecoördineerde aanpak zou komen door het ganzen-akkoord. Dit akkoord is echter in december 2013 komen te vervallen omdat er uiteindelijk geen landelijke overeenstemming kon worden bereikt. In dit plan is zoveel mogelijk rekening gehouden met de landelijke afspraken waar wél overeenstemming over was aangevuld met de uitkomsten van het overleg van het provinciale Projectteam Ganzenbeheer Utrecht.

Tijdens het opstellen van het Faunabeheerplan is waar mogelijk en relevant gekeken naar afstemmingsmogelijkheden van het faunabeheer met de buurprovincies; immers diersoorten houden zich per definitie niet aan administratieve grenzen. Helaas moet worden geconstateerd dat vanwege uiteenlopende processen, werkwijzen, bestuurlijke afwegingen en politieke samenstellingen slechts beperkte vorderingen op dit dossier zijn gemaakt. Het bestuur zal zich derhalve ook gedurende de looptijd van dit nieuwe plan blijvend inzetten om voor soorten die een interprovinciale aanpak vergen dit mogelijk te maken.

Het in eigen beheer opstellen van het Faunabeheerplan heeft een duidelijke meerwaarde gehad. Tijdens het proces van de totstandkoming van het FBP hebben zich andere parallelle processen van betekenis voltrokken die van niet geringe relevantie zijn voor de toekomst van de FBE. Er was sprake van een verder gaande ontwikkeling binnen de fracties van de FBE: van individuele partijen (met een accent op eigen bijzondere belangen) naar samenwerkende partners, en een toename van commitment ten opzichte van de FBE.

De erkenning door het provinciale bestuur van de FBE als een in hoge mate relevante partij binnen het zogenaamde maatschappelijk middenveld voor fauna-aangelegenheden zorgt voor een effectieve uitvoering van het provinciale faunabeleid. Binnen de FBE zelf wordt een coördinerende en adviserende functie toegedacht aan de lokale Wildbeheereenheden (WBE's: lokale associaties van jachttakehouders), bijvoorbeeld in geval van monitoring, rapportage en doorschrijving van ontheffingen.

Het Faunabeheerplan balanceert tussen twee kenmerken: enerzijds het gegeven van het bestaan van een algemeen dwingend kader van de wet waarbinnen de vier verschillende fracties tot overeenstemming moeten komen, anderzijds het gegeven dat het FBP in een voortdurend veranderende omgeving functioneert: de natuur is aan veranderingen onderhevig en de maatschappij is constant in ontwikkeling. Bijsturing en/of aanpassing van het plan via monitoring en evaluatie zal een reële mogelijkheid zijn. Op deze mogelijkheid kan in de nabije toekomst door alle fracties worden ingespeeld. Met de vaststelling door de FBE Utrecht van het FBP is haar taak derhalve niet af. Toekomstige wijziging binnen het relevante kader van regelgeving en beleid (inclusief jurisprudentie) en beschikbaar komende gegevens uit de zo belangrijke monitoringsprocessen en onderzoeken plaatsen het FBP in een dynamisch kader. Dit betekent op gezette tijden evalueren van het FBP om het actueel te houden. Zo nodig wordt het FBP dan bijgesteld. Hierbij kan ook worden gedacht aan het tussentijds bijstellen van de voorwaarden voor ontheffingen via de resultaten van monitoring.

Het plan geeft aan dat het de komende jaren noodzakelijk is om bij een aantal diersoorten in te grijpen en een actief beheer te voeren. Dit kan inhouden dat er dieren verstoord, gevangen en gedood moeten worden. Ter voorkoming van onevenredige economische schade, schade aan de verkeersveiligheid of schade aan de flora en fauna is dit naar de mening van de Faunabeheereenheid noodzakelijk. Het voor u liggende Faunabeheerplan draagt bij aan een goede belangenafweging tussen bescherming van diersoorten en de beperking van schade, die zij soms in belangrijke mate veroorzaken.

In voorliggend Faunabeheerplan wordt aangegeven voor welke soorten in haar werkgebied de Faunabeheereenheid Utrecht duurzaam beheer en schadepreventie noodzakelijk acht en welke uitzonderingen op het beschermingsregime van de betreffende soorten nodig zijn om schade te voorkomen en bestrijden. Gezien de maatschappelijke aandacht die er is op het gebied van het faunabeheer en in het bijzonder het beheer van ganzen, zal dit vanzelfsprekend met de nodige zorgvuldigheid en transparantie gebeuren.

In goed overleg met alle betrokken partijen zullen wij door middel van maatwerk streven naar een gezamenlijke goede en correcte uitvoering van voorliggend plan. Op een blijvende betrokkenheid en daadwerkelijke inzet van alle relevante fracties blijven wij ook voor de nabije en verdere toekomst rekenen.

Mij rest, namens het bestuur, onze medewerkers en auteurs Jeroen Nuissl en Ard Smallegange hartelijk te danken voor hun inzet om dit gehele proces, in eigen beheer, tot een goed einde te brengen.

Veenendaal, 7 april 2014

Namens het bestuur Stichting Faunabeheereenheid Utrecht

J.J.M. Bunnik
Voorzitter

Inhoudsopgave

Voorwoord

Inhoudsopgave

1. Context en doel van het faunabeheerplan	1
1.1 De beheerorganisatie	1
1.2 Opdracht en begeleiding Faunabeheerplan	3
1.3 Doel, status en functie van de FBE en faunabeheerplan.	3
1.4 Wettelijke eisen voor het Faunabeheerplan	6
2. Bestuurlijke uitgangspunten	8
2.1 Wettelijk kader	8
2.2 Uitzondering op de bescherming	8
2.3 Bevoegdheden van “de jager”	9
2.4 Vrijstelling artikel 65 F&F-wet	10
2.5 Aanwijzing artikel 67 F&F-wet	11
2.6 Ontheffing artikel 68 F&F-wet	12
2.7 Provinciale kaders	13
2.8 Relatie Natuurbeschermingswetgebieden	13
2.9 Navolging faunabeheerplan door de grondgebruiker	15
2.10 Uitgangspunten bij schadebestrijding en beheer op basis van het faunabeheerplan	15
2.11 Uniformering uitvoeringsvoorwaarden	16
2.12 Uitgangspunten voor dierlijke producten verkregen door schadebestrijding en beheer	17
2.13 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur	18
3. Faunaschade binnen de provincie Utrecht	19
3.1 Schade	19
3.2 Landbouwschade binnen de provincie Utrecht	20
3.3 Analyse areaal kwetsbare gewassen en grasland.	23
3.3.1 Soort en oppervlakte kwetsbaar gewas	23
3.3.3 Bruto-opbrengst gewassen en graslanden	26
3.3.4 Prijsfluctuaties gewas- en grasprijzen	27
3.3.5 Resultaten analyse samengevat	29
3.4 Niet gemelde landbouwschades	29
3.5 Ruimtelijke spreiding van de schade	31
3.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur	32
4. Grote hoefdieren	33
4.1 Ree	34
4.2 Edelhert	47
4.3 Damhart	49
4.4 Wild zwijn	52
5. Overige zoogdieren	55
5.1 Vos	56
5.2 Das	62
5.3 Haas	65
5.4 Konijn	68
5.5 Steenmarter	72

6. Watervogels - ganzen.....	74
6.1 Grauwe gans	75
6.2 Kolgans.....	89
6.3 Brandgans	95
6.4 Canadese gans	101
7. Watervogels – overige soorten.....	107
7.1 Knobbelzwaan	108
7.2 Wilde eend.....	114
7.3 Meerkoet	119
7.4 Smient.....	125
8. Vogels - zangvogels	129
8.1 Spreeuw	130
8.2 Huismus	134
8.3 Zanglijster	137
8.4 Merel	140
8.5 Mezen	143
8.6 Vink	147
9. Vogels - kraaiachtigen.....	150
9.1 Zwarte kraai	151
9.2 Roek	156
9.3 Kauw	161
9.4 Gaai.....	166
9.5 Ekster	170
10. Vogels – overige soorten	174
10.1 Fazant	175
10.2 Holenduif	178
10.3 Houtduif.....	180
11. Exoten en verwilderde dieren.....	184
11.1 Nijlgans	187
11.2 Verwilderde gedomesticeerde gans.....	191
11.3 Rosse stekelstaart.....	195
11.4 Verwilderde gedomesticeerde duif.....	198
11.5 Halsbandparkiet.....	201
11.6 Verwilderde kat	205
11.7 Wasbeer.....	207
11.8 Wasbeerhond	210
11.9 Muntjak.....	212
12. Monitoren fauna en beheermaatregelen	215
12.1 Specificatie monitoring.....	215
13. Meld- en rapportagestructuur provinciale ontheffingen, aanwijzing en vrijstellingen.....	217
13.1 Uitvoeringsregels provinciale ontheffingen	217

1 Context en doel van het faunabeheerplan

1.1 De beheerorganisatie

De Faunabeheereenheid Utrecht

De Faunabeheereenheid (FBE) is samengesteld uit de grootste terreinbeherende en vertegenwoordigende organisaties op het gebied van natuurbeheer, landbouw, het particuliere eigendom alsmede faunabeheer en jacht:

- Land en Tuinbouw Organisatie Noord (LTO Noord)
- Koninklijke Nederlandse jagersvereniging (KNJV)
- Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG)
- Staatsbosbeheer regio West (SBB)
- Stichting Het Utrechts Landschap (UL)
- Utrechts Particulier Grondbezit (UPG, namens de Federatie Particulier Grondbezit)
- Vereniging natuurmonumenten (NM)

De FBE kent een onafhankelijk voorzitter, dhr. J. Bunnik, en een in deeltijd aangestelde adjunct-secretaris, dhr. J. Nuijsl. De adjunct-secretaris wordt door een assistent secretaris, dhr. A.P. Smallegange in zijn werkzaamheden ondersteund. De overige functies in het bestuur worden vervuld door vertegenwoordigers van de deelnemende partijen.

Het vestigingsadres en andere antecedenten van de FBE zijn:

Faunabeheereenheid Utrecht

De Klomp 5

6745 WB De Klomp

Postbus 870

3900 AW Veenendaal

Tel. 0318 – 57 85 65

Fax 0318 – 57 85 64

E-Mail info@fbeutrecht.nl

Internet: www.faunabeheereenheid.nl/utrecht

De FBE heeft als werkveld het privaat rechtelijke aspect van populatiebeheer en schadebestrijding. Door het opstellen van een faunabeheerplan streeft de Faunabeheereenheid Utrecht er naar om op planmatige wijze uitvoering te geven aan het beheer van diersoorten. In het faunabeheerplan is informatie opgenomen over de populaties van de te beheren diersoorten, schade die in het verleden is opgetreden en schade die in de toekomst te verwachten is.

De FBE zal op basis van dit faunabeheerplan het faunabeheer zoals in de wetgeving aangegeven ten uitvoer brengen middels:

- Vaststellen noodzaak en aanvragen van ontheffingen
- naar bevinding ontheffing doorschrijven naar de uitvoerende partijen (WBE's, vangteams, etc.)
- registratie van resultaten uit beheer en monitoring

Wildbeheereenheden

Deze spelen een belangrijke rol bij de uitvoering van het faunabeheer. Binnen de provincie Utrecht zijn een 15-tal WBE's actief, waarvan een aantal ook gedeeltelijk in een andere provincie zijn gelegen (zie voor de ligging van deze WBE's, bijlage 1)

Tabel 1: Overzicht WBE's in de provincie Utrecht

WBE	Omvang werkgebied in hectares binnen de provincie Utrecht (Bruto-oppervlak; Bron: Provincie Utrecht)
Amstelland*	3.247,6
Vecht en Veenstreek	12.139,2
Gooi & Vechtstreek*	1.749,6
Noorderpark	6.777,1
Tussen Vecht & Oude Rijn	13.848,5
Lopikerwaard	19.749,7
Vijfheerenlanden Noord	4.165,0
Kromme Rijn	31.787,1
De Eem	8.765,2
Lage Vuursche	9.724,6
De Schaffelaar*	15.199,1
De Vallei*	3.297,6
IJmeer en Vechtstreek*	255,7
Nijkerk en omgeving*	527,4
WBE Zuidwest Veluwe*	48,0

*=gedeeltelijk binnen de provincie Utrecht gelegen

De WBE's vormen de "gebieds- en organisatie-eenheid" waarop dit faunabeheerplan is afgestemd.

Werkgebied

Het onderliggend Faunabeheerplan vormt een uitvloeisel ex artikel 30 van de Flora- en Faunawet (F&F-wet). Dit plan heeft betrekking op het werkgebied van de Faunabeheereenheid Utrecht dat bestaat uit de gehele provincie Utrecht: de provinciegrenzen zijn daarbij bepalend (zie bijlage 1). Het feit dat de F&F-wet stuurt op integraal beheer van dierpopulaties en diersoorten zich niets aantrekken van administratieve grenzen, brengt met zich mee dat er ook een zekere aandacht is voor de fauna-aspecten buiten het werkgebied. Immers, zaken die zich buiten de provinciegrenzen afspelen kunnen van betekenis zijn voor het beheer binnen de provinciegrenzen van Utrecht. Het feit blijft echter dat de provinciegrenzen bepalend zijn voor de in dit plan toegestane handelingen.

Het faunabeheer zoals in dit plan verwoord spitst zich toe op het werkterrein buiten de bebouwde kom, conform de F&F-wet.

Het werkgebied kent een grote afwisseling in landschapstypen waarin dieren de voor hen specifieke foerageergebieden en voortplantingsgebieden vinden. Het voorkomen van diersoorten wordt namelijk in belangrijke mate bepaald door de ruimtelijke karakteristiek van het landschap, de bodem en het water.

Het grondgebruik speelt voor een groot aantal dieren ook een heel belangrijke rol. Dat kan zijn als broedbiotoop (weide- en akkervogels) maar ook als voedselgebied (overwinterende Ganzen en Smienten).

Kenmerkende vormen van grondgebruik in de provincie Utrecht zijn:

- bosbouw; voornamelijk op de Utrechtse Heuvelrug en de randzones daaromheen
- grasland; op de heuvelrug incidenteel, maar verder dominant
- fruitteelt; in het bijzonder in het rivierkleigebied
- akkerbouw; zowel op zand- als kleigronden

1.2 Opdracht en begeleiding Faunabeheerplan

De opdracht was het schrijven van het nieuwe FBP aan de hand van de in 2013 vigerende wet- en regelgeving, de evaluatie van het voorgaande beheerplan en de nieuwste wetenschappelijke inzichten in ecologie, ethologie en jurisprudentie van de te behandelen diersoorten. Start van de opdracht was 1 februari 2013.

Om optimaal gebruik te maken van de in de praktijk aanwezige kennis is tijdens het opstellen van het Faunabeheerplan gebruik gemaakt van zowel een compacte brainstormgroep (*zie voor de samenstelling, bijlage 2*) voor het uitdenken van de hoofdlijnen van het plan als een breed samengestelde klankbordgroep bestaande uit diverse maatschappelijke organisaties voor het primair toetsen van de geformuleerde voorstellen (*zie voor de samenstelling, eveneens bijlage 2*). De klankbordgroep is gedurende het planproces 4x bijeen geweest onder voorzitterschap van de heer J.J.M. Bunnik met als adjunct secretaris J. Nuissl.

De formele aansturing en begeleiding van het planproces vond plaats in de stuurgroep bestaande uit:

De heer J. Berkhof	namens de Provincie Utrecht
De heer T. Bor	namens het Utrechts Particulier Grondbezit
De heer H. Davelaar	namens de Land en Tuinbouw Organisatie Noord
De heer B. Canjels	namens de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging
De heer W.A.P. van der Klift	namens de Terreinbeherende organisaties
De heer J. Nuissl	namens de Faunabeheereenheid Utrecht
De heer J.J.M. Bunnik (vz.)	namens de Faunabeheereenheid Utrecht

De Stuurgroep is gedurende het planproces formeel 5x bijeen geweest onder voorzitterschap van de heer J.J.M. Bunnik met als adjunct secretaris J. Nuissl.

1.3 Doel, status en functie van de FBE en faunabeheerplan.

Doel

Dit FBP geeft aan welk beheer in uitzondering op de wettelijke bescherming met betrekking tot in het wild levende dieren, voor de provincie Utrecht wenselijk (of noodzakelijk) zal zijn (zie hoofdstukken 4 t/m 11). Dit plan geeft een onderbouwing van en aanbevelingen voor het beheer van schadeveroorzakende beschermde diersoorten in het kader van artikel 68 van de F&F-wet. Hierin worden ook artikel 65 (vrijstelling) en 67 (aanwijzing/ontheffing) betrokken. Ten behoeve van de door Gedeputeerde Staten goed te keuren beheerrichtlijnen biedt dit plan tevens de volgens de F&F-wet vereiste onderbouwing op grond waarvan

daadwerkelijk tot nader gedefinieerd juridisch instrumentarium, zijnde aanwijzing, vrijstelling of ontheffing kan worden besloten.

Status

Vrijstellingen, aanwijzingen en het verlenen van ontheffingen vallen onder directe bevoegdheid van Gedeputeerde Staten. Dit plan heeft een status van onderbouwde aanvraag, op grond waarvan Gedeputeerde Staten al dan niet goedkeuring verlenen aan de aanvraag.

Functie

De functie van dit plan valt in verschillende aspecten uiteen:

1. Dit plan vormt een uitvoeringsdocument voor te nemen maatregelen in het kader van (populatie)beheer en/of schadebestrijding of voorkoming.
2. Dit plan vormt, na goedkeuring door Gedeputeerde Staten, de basis voor de onderbouwing van ontheffingsaanvragen.
3. In dit plan worden de motieven aangegeven die aan de uitvoeringsregels ten grondslag liggen.
4. Het plan is vanaf 1 november 2014, 5 jaar geldig.

Planambitie

De Faunabeheereenheid (FBE) Utrecht heeft voorafgaand aan het opstellen van dit nieuwe Faunabeheerplan, opdracht gegeven voor een evaluatie van het huidige faunabeheer op basis van het faunabeheerplan Utrecht 2009-2014. Deze evaluatie had als doel inzicht te verschaffen in de sterke en zwakke punten van het faunabeheer en -beleid in de provincie Utrecht.

Uit dit evaluatieonderzoek is gebleken dat de doelstellingen uit het faunabeheerplan geheel of ten dele zijn gerealiseerd voor knobbelzwaan, wilde eend, spreeuw, zwarte kraai en kauw (Van Bommel, 2013). Terwijl voor overwinterende ganzen, smient, overzomerende ganzen en Canadese gans, de doelstellingen niet behaald zijn. Uit het onderzoek blijkt dat dit is terug te voeren op geleverde beheerinspanning t.o.v. populatiegrootte en trend, maar ook op de formulering van de doelstellingen. Voor de andere soorten bleek het niet mogelijk uitspraken te doen, vanwege onvoldoende gegevens en de moeilijk aantoonbare causaliteit bij beheerinspanningen.

Oorzaken die ten grondslag liggen aan het niet realiseren van faunabeheerplandoelstellingen verschillen sterk per diersoort en zijn in grote lijnen terug te voeren op een wisselende combinatie van:

- restrictieve ontheffingsvoorwaarden,
- onoverzichtelijkheid vanwege veelheid en onderlinge variatie aan ontheffingen,
- niet alle betrokken partijen zijn actief in het beheer,
- onvoldoende rekening houden met de inzet van vrijwilligers,
- ontbreken van coördinatie door verschillende organisaties,
- minimale verjaging door grondgebruiker,

De belangrijkste aanbevelingen uit de evaluatie voor provincie en FBE zijn: het vergroten van de meetbaarheid van geformuleerde doelstellingen, flexibel beheer mogelijk maken,

een versobering van de ontheffingsvoorwaarden voor m.n. overzomerende ganzen en meer communicatie over faunabeheer. Aanbevelingen voor de diverse FBE partners betreffen: vergroting van de rol van WBE's bij gecoördineerd beheer, actief faunabeheer door terreinbeherende organisaties en grotere betrokkenheid van grondgebruikers bij schadepreventie en –bestrijding (*Van Bommel, 2013*).

Naast de evaluatie van het FBP 2009-2014 is een evaluatie uitgevoerd van het reeënbeheer over de periode 2006-2011. Uit deze evaluatie blijkt dat door het niet realiseren van het afschotquotum de stand is toegenomen. Daarnaast is men terughoudend in het afschot geweest, en is niet in alle gebieden beheerd. Tevens bleek dat er te weinig flexibiliteit was, waardoor bijsturing gedurende de afschotperiode niet mogelijk was (*Schoon, 2012*).

Op basis van de bovenstaande evaluaties zijn de volgende bestuurlijke ambities geformuleerd.

Het nieuwe Faunabeheerplan dient:

1. compacter, slimmer en flexibeler te zijn, teneinde adequaat in te kunnen spelen op veranderende omstandigheden gedurende de looptijd van het plan;
2. waar mogelijk alles omvattend te zijn waardoor het werken met afzonderlijke soortenbeheerplannen overbodig wordt;
3. oplossingen te bieden voor geconstateerde problemen en knelpunten in de Evaluatie van het faunabeheer op basis van het Faunabeheerplan 2009 – 2013 en de Evaluatie van het reeënbeheer, periode: 2006-2011;
4. bij voorkeur geen quota meer te bevatten in de beheersvoorstellen maar uit te gaan van minimaal gewenste standen te garanderen door tellingen en/of monitoring;
5. primair ingezet te worden op grensoverschrijdend beheer en waar mogelijk (interprovinciale) afstemming van ontheffingsvoorwaarden;
6. concreet invulling te geven aan het vraagstuk hoe gecoördineerd faunabeheer op lokaal, regionaal en provinciaal niveau handen en voeten gegeven kan worden;
7. nadrukkelijk ook aandacht te besteden aan, waar mogelijk en efficient, de inzet van eventuele alternatieve middelen en beheermethoden, voor zover passend binnen het aandachtsveld en de reikwijdte van de Faunabeheereenheid;
8. voorwaarden te scheppen die een gezamenlijke, en waar noodzakelijk gebiedsdekkende uitvoering, van het faunabeheer mogelijk maakt door alle aan de FBE deelnemende partijen.

In overleg met de provincie heeft het bestuur ervoor gekozen om, op basis van deskundig oordeel gebaseerd op o.a. schadehistorie, populatieontwikkeling en schaderisico's, de in tabel 2 genoemde diersoorten te behandelen in dit Faunabeheerplan.

In het FBP worden de volgende diersoorten behandeld:

<u>Grote hoefdieren</u>	<u>Overige zoogdieren</u>	<u>Watervogels Ganzen</u>	<u>Watervogels Overige soorten</u>	<u>Vogels Zangvogels</u>	<u>Vogels kraaiachtigen</u>	<u>Vogels Overige soorten</u>	<u>Exoten en verwilderde dieren</u>
Ree	Vos	Grauwe gans	Knobbelzwaan	Spreeuw	Roek	Fazant	Nijlgans
Edelhert	Das	Kolgans	Wilde eend	Huismus	Zwarte kraai	Holenduif	Indische gans
Damhert	Haas	Brandgans	Meerkoet	Mezen	Kauw	Houtduif	Verwilderde gedomesticeerde gans
Wild zwijn	Konijn	Canadese gans	Smient	Vinken	Gaai		Rosse stekelstaart
	Steenmarter			Zanglijster	Ekster		Verwilderde gedomesticeerde duif
				Merel			Halsbandparkiet
							Verwilderde kat
							Wasbeer
							Wasbeerhond
							Muntjak

Tabel 2: overzicht diersoorten in het onderliggende faunabeheerplan

1.4 Wettelijke eisen voor het Faunabeheerplan

Alvorens ontheffing kan worden verkregen voor de verbods- of gebodsbepalingen van de F&F-wet moet voldaan worden aan een aantal eisen die gesteld worden in de Flora- en Faunawet. Een van die eisen is dat er een faunabeheerplan moet zijn. Dit is, zoals hieronder weergegeven, vastgelegd in artikel 30 van de Flora- en Faunawet.

Artikel 30 (Flora- en Faunawet)

1. Voor zover krachtens de artikelen 67 of 68 faunabeheerplannen worden geëist, behoeven deze de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, gehoord het Faunafonds.
2. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld waaraan faunabeheerplannen dienen te voldoen teneinde voor goedkeuring in aanmerking te kunnen komen.
3. De regels, bedoeld in het tweede lid, betreffen in ieder geval:
  - a. de omvang en begrenzing van het gebied waarop het faunabeheerplan betrekking heeft;
  - b. het duurzaam beheer van diersoorten in dat gebied;
  - c. de aard, omvang en noodzaak van de te verrichten handelingen ten aanzien van die diersoorten en
  - d. de wijzen waarop en de perioden waarin, onderscheiden naar die diersoorten, die handelingen worden verricht.
4. Faunabeheerplannen die de goedkeuring van Gedeputeerde Staten behoeven, worden door Gedeputeerde Staten voor een ieder ter inzage gelegd op het provinciehuis.

Zoals in artikel 30 onder 2 is gesteld zijn er bij algemene maatregel van bestuur verder regels gesteld waaraan een faunabeheerplan moet voldoen. Deze algemene maatregel van bestuur is op 28 november 2000 afgekondigd in de Staatscourant (*Besluit van 28 november 2000, houdende regels ten aanzien van faunabeheereenheden en faunabeheerplannen (Besluit faunabeheer)*).

In het Besluit faunabeheer wordt in artikel 10 een dertiental punten opgesomd waaraan een faunabeheerplan moet voldoen alvorens deze kan worden goedgekeurd door Gedeputeerde Staten. Het relevante artikel uit het Besluit faunabeheer is hierna onverkort weergegeven.

Artikel 10 (Besluit faunabeheer)

Het faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens:

- a. de omvang van het werkgebied van de Faunabeheereenheid;
- b. een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van de Faunabeheereenheid is aangegeven;
- c. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar;
- d. een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van de in onderdeel c bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, van de wet die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan;
- e. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel d bedoelde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad;
- f. de gewenste stand van de in onderdeel c bedoelde diersoorten;
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken;
- h. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel e, zijn verricht om het schaden van de in onderdeel d bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;
- i. voor het plan betrekking heeft op het beheer van edelherten, damherten, Reeën of wilde zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen;
- j. een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de Faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;
- k. de mogelijkheid en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de Faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid vallen en voor die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;
- l. voor daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;
- m. een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald

2 Bestuurlijke uitgangspunten

2.1 Wettelijk kader

De F&F-wet regelt onder meer de wettelijke bescherming van in het wild levende dieren. Dit houdt in dat de handelingen verontrusten, verjagen, vangen, doden of belemmeren zich voort te planten zijn verboden bij beschermde soorten. Deze verboden staan vermeld in de artikelen 9 tot en met 12 van de F&F-wet. Deze verboden gelden overigens niet voor gedomesticeerde vormen van de Bunzing, Konijn, Varken, Grauwe gans, Europese kanarie, Rotsduif en Wilde eend.

Er geldt daarnaast een algeheel verbod voor het uitzetten van wilde dieren of eieren van wilde dieren in de vrije natuur (*art. 14 F&F-wet*).

2.2 Uitzondering op de bescherming

De wet kent om pragmatistische redenen mogelijkheden om van de bescherming af te wijken. In de artikelen 65, 67, 68 en deels 75 wordt ten aanzien van voorkoming en bestrijding van schade geregeld aan wie daartoe noodzakelijke maatregelen zijn toegestaan, en met welke middelen en onder welke voorwaarden.

Bij toepassing van vrijstelling / aanwijzing / ontheffing op basis van de in de vorige alinea genoemde artikelen geldt als algemene voorwaarde dat:

- het géén bedreigde diersoort betreft,
- geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding, en
- er geen andere bevredigende oplossing is om het doel te bereiken

Daarnaast moet er sprake zijn een bij de wet genoemd belang. De erkende belangen zijn:

De in de Flora- en Faunawet erkende belangen

- Het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren (art. 65, 67, 68)
- Schade aan flora en fauna (art. 65, 67, 68)
- Het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid (art. 67, 68)
- Het belang van de veiligheid van het luchtverkeer (art. 67, 68)
- Het voorkomen van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door Steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken (art. 68 lid 1 onderdeel e)
- Het voorkomen en bestrijden van schade veroorzaakt door vossen aan niet bedrijfsmatig gehouden vee (art. 68 lid 1 onderdeel e)
- Het voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, behorende tot de diersoorten Edelhert, Ree, Damhert of Wild zwijn (art. 68 lid 1 onderdeel e)

- Het voorkomen en bestrijden van schade veroorzaakt door Vossen of Konijnen op sportvelden of industrieterreinen (art. 68 lid 1 onderdeel e)
- Het reguleren van de populatieomvang van dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, Ree, damhert of Wild zwijn, met dien verstande dat vanwege dit belang slechts ontheffing kan worden verleend indien de aanleiding is gelegen in de schadehistorie ter plaatsen van het omringende gebied of de maximale populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden (art. 68 lid 1 onderdeel e)
- Het voorkomen en bestrijden van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse zoogdiersoort op begraafplaatsen (art. 75 lid 5 onderdeel c)

2.3 Bevoegdheden van “de jager”

Jagen

Onverminderd de wettelijke bescherming van inheemse diersoorten is de reguliere bejaagbaarheid van een aantal diersoorten bij de wet geregeld. In dit kader zijn als wildsoort aangewezen: Haas, Fazant, Wilde eend, Konijn, Houtduif en Patrijs. In hoeverre de jacht op deze soorten wordt geopend wordt bepaald bij ministeriële regeling.

Bij ministeriële regeling worden ook de beperkingen in tijd en ruimte van de jachtoefening geregeld.

De wildsoorten vallen wettelijk onder de verantwoordelijkheid van de jachthouder (*artikel 37 F&F-wet*).

Gedeputeerde Staten kunnen, zolang bijzondere weersomstandigheden dat naar hun oordeel met het oog op de instandhouding van wild vergen, de jacht voor de gehele provincie of een deel daarvan, voor een bepaalde tijd sluiten.

Landelijke vrijgestelde schadesoorten

Naast de te bejagen wildsoorten zijn bij Algemene maatregel van bestuur (Besluit beheer en schadebestrijding dieren) ook soorten aangewezen die mogen worden bestreden omdat zij in het gehele land veelvuldig belangrijke schade aanrichten. Dit betreffen de Canadese gans, Houtduif, Konijn, Kauw, Vos en Zwarte kraai.

Grondgebruikers kunnen deze soorten zelf, of door grondgebruikers ingeschakelde gekwalificeerde derden, met gebruik van bij de wet toegestane middelen reguleren zonder de beperking in seizoenen die gelden voor de reguliere jachtoefening.

De wildsoorten en de soorten die zijn aangewezen in het kader van de landelijke vrijstelling vallen dus in principe niet onder het “gezag” van de WBE’s of de FBE’s, maar rechtstreeks onder het gezag van de wetgever.

Voor schadebestrijding van schade veroorzaakt door wildsoorten buiten de door de Minister aangewezen perioden en uren in het etmaal, of in de door de wetgever aangewezen gebieden waar de jacht niet wordt geopend, kan slechts afschot plaatsvinden op basis van de bij wet en provinciaal beleid geregelde vrijstellingen, aanwijzing en ontheffingen.

2.4 Vrijstelling artikel 65 F&F-wet

Volgens artikel 65 kan vrijstelling worden verkregen voor nader omschreven maatregelen. Deze maatregelen betreffen de diersoorten die daarvoor door de Minister middels een Algemene maatregel van bestuur (Besluit beheer en schadebestrijding dieren) zijn aangewezen. Toepassing van de vrijstelling is slechts toegestaan ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of ter voorkoming van schade aan flora en fauna.

De landelijke vrijstellingslijst

De Minister heeft in de landelijke vrijstellingslijst diersoorten opgenomen die vanwege belangrijke schade door grondgebruikers en gebruikers van opstallen mogen worden bestreden.

De landelijke vrijstellingslijst als bedoeld in artikel 2 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren	
Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Canadese gans	<i>Branta canadensis</i>
Houtduif	<i>Columba palumbus</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Kauw	<i>Corvus monedula</i>
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Zwarte kraai	<i>Corvus corone corone</i>

De provinciale vrijstellingslijst

Op grond van artikel 65 F&F-wet is de Verordening schadebestrijding dieren provincie Utrecht 2004 vastgesteld.

De provinciale vrijstellingslijst als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren	
Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Brandgans	<i>Branta leucopsis</i>
Ekster	<i>Pica pica</i>
Fazant	<i>Phasianus colchicus</i>
Grauwe gans	<i>Anser anser</i>
Haas	<i>Lepus europaeus</i>
Holenduif	<i>Columba oenas</i>
Huisemus	<i>Passer domesticus</i>
Kleine rietgans	<i>Anser brachyrhynchus</i>
Knobbelzwaan	<i>Cygnus olor</i>
Kolgans	<i>Anser albifrons</i>
Meerkoet	<i>Fulica atra</i>
Rietgans	<i>Anser fabalis</i>
Ringmus	<i>Passer montanus</i>
Roek	<i>Corvus frugilegus</i>
Rotgans	<i>Branta bernicla</i>
Smient	<i>Anas penelope</i>
Spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>
Wilde eend	<i>Anas platyrhynchos</i>
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>

Benadrukt dient te worden dat uitvoering van een dergelijke vrijstelling is toegestaan aan de gebruiker van gronden of opstallen op de door hem gebruikte gronden, opstallen en bijbehorende erven, of door de gebruiker aan te wijzen derden (*bij gebruik van het jachtgeweer geldt de eis van een jachtakte en de 40 hectare regeling*).

Voor zover diersoorten uit bovenstaande kaders daadwerkelijk zijn aangewezen, kan bij ministeriele regeling of provinciale verordening worden toegestaan dat de grondgebruiker handelingen verricht op de door hem gebruikte gronden of in of aan door hem gebruikte opstallen ter voorkoming van in het huidige of komende jaar dreigende schade binnen de grenzen van het werkgebied van de wildbeheereenheid waarin de gronden of opstallen zijn gelegen. Op de website van de provincie Utrecht staat de meest actuele informatie betreffende de provinciale aanwijzingen¹, verordeningen² en beleidsnota³ aangaande het faunabeheer binnen de provincie Utrecht.

Op basis van de Verordening schadebestrijding dieren provincie Utrecht 2004 is het toegestaan de hierboven genoemde soorten, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren, te verontrusten. Dit geldt niet voor ganzen en smienten in de aangewezen ganzenfoerageergebieden en Vogelrichtlijngebieden. Bij de Spreeuw, Grauwe gans, Kolgans en Smient is ondersteunend afschot als hulpmiddel bij verjaging toegestaan onder de voorwaarden genoemd in bijlage II.

2.5 Aanwijzing artikel 67 F&F-wet

Volgens dit artikel kan de Minister bij ministeriële regeling diersoorten aanwijzen waarvoor Gedeputeerde Staten kan bepalen dat de stand moet worden beperkt, evenals de aanwijzing van (categorieën van) personen die de maatregel mogen uitvoeren. Gedeputeerde Staten kunnen de in het kader van dit artikel te nemen besluiten afhankelijk stellen van een FBP. De gronden voor de te nemen besluiten zijn de ex artikel 65 erkende belangen (zie paragraaf 2.1) en de belangen zoals genoemd in artikel 67 lid 1 sub a (*in het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid*) en sub b (*in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer*).

Voor zover het inheemse beschermde diersoorten betreft geldt ook hier dat:

- het géén bedreigde diersoort betreft,
- geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding, en
- er geen andere bevredigende oplossing is om het doel te bereiken

Op grond van artikel 67 F&F-wet is het besluit tot aanwijzing van personen die de stand van diersoorten kunnen beperken genomen. Dit besluit⁴ is te vinden op de website van de provincie.

---

¹ Provinciale aanwijzing: https://www.provincie-utrecht.nl/loket/regelgeving-0/regeling/261/873/besluit_van_gedeputeerde_staten_van/#backlink

² Provinciale verordening: https://www.provincie-utrecht.nl/loket/regelgeving-0/regeling/260/547/verordening_schadebestrijding/#backlink (verordening)

³ Provinciale beleidsnota: <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/jacht/documenten-downloads/>

⁴ Provinciaal aanwijzingsbesluit: <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/regelgeving-0/>

De onderstaande lijst geeft een overzicht van diersoorten waarvoor een aanwijzing kan worden afgegeven.

De lijst diersoorten als bedoeld in artikel 2 van de Regeling beheer en schadebestrijding dieren	
Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Beverrat	<i>Myocastor coypus</i>
Brandgans	<i>Branta leucopsis</i>
Canadese gans	<i>Branta canadensis</i>
Damhert	<i>Dama (Cervus) dama</i>
Edelhert	<i>Cervus elaphus</i>
Grauwe gans	<i>Anser anser</i>
Knobbelzwaan	<i>Cygnus olor</i>
Grijze eekhoorn	<i>Sciurus carollinensis</i>
Huiskraai	<i>Corvus splendens</i>
Indische gans	<i>Anser indicus</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Kolgans	<i>Anser albifrons</i>
Marterhond	<i>Nyctereutes procyonoides</i>
Moeflon	<i>Ovis ammon</i>
Muntjak	<i>Muntiacus reevesi</i>
Muskusrat	<i>Ondatra zibethicus</i>
Nijlgans	<i>Alopochen aegyptiacus</i>
Pallas' eekhoorn	<i>Callosciurus erythraeus</i>
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
Rosse stekelstaarteend	<i>Oxyura jamaicensis</i>
Siberische grondeekhoorn	<i>Tamias sybericus</i>
Verwilderde duif	<i>Columba livia f. domestica</i>
Verwilderde kat	<i>Felis catus</i>
Verwilderde Amerikaanse nerts	<i>Mustela vison</i>
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Wasbeer	<i>Procyon lotor</i>
Wild zwijn	<i>Sus scrofa</i>
Wilde eend	<i>Anas platyrhynchos</i>

2.6 Ontheffing artikel 68 F&F-wet

Voor zover er niet bij of krachtens enig ander artikel uit de F&F-wet vrijstelling is of kan worden verleend kunnen Gedeputeerde Staten ontheffing verlenen op basis van het Beleidskader Faunabeheer". In tegenstelling tot de vrijstelling dient in de meeste gevallen aan het verlenen van ontheffing een faunabeheerplan ten grondslag te liggen. Ontheffing wordt verleend voor ten hoogste vijf jaren. In het Besluit faunabeheer wordt in artikel 10 een dertiental punten opgesomd waaraan een faunabeheerplan moet voldoen alvorens deze kan worden goedgekeurd door Gedeputeerde Staten. Het relevante artikel staat in paragraaf 1.4 onverkort weergegeven. Voorbeelden waarvoor deze ontheffingen voor worden afgegeven zijn grote hoefdieren, ganzen maar ook wildsoorten buiten de bejaagbare periode.

Omgaan met geschoten of gevangen dieren

Vrijstelling voor het vervoer van geschoten of gevangen dieren is geregeld in het besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (*artikel 11 lid 1 en 2*).

Het ontheffingsbeleid van de provincie vormt het kader voor dit FBP, en is geregeld in de Beleidsnota Flora- en Faunawet Provincie Utrecht (*vastgesteld d.d. 19 mei 2008*).

2.7 Provinciale kaders

Met de Provinciale Beleidsnota Flora –en faunawet provincie Utrecht (*Provinciale Staten d.d. 19 mei 2008*) heeft de provincie de kaders gesteld voor de uitvoering van het provinciale faunabeheer. De nota bevat onder meer de beleidsregels voor de hiervoor genoemde besluiten (paragrafen 2,4, 2,5, en 2.6).

In aanvulling op deze beleidsnota hebben Provinciale Staten op 30 januari 2012 de Beleidsnota Edelhert, Damhert en Wild Zwijn provincie Utrecht vastgesteld. Dit beleid wordt tweejaarlijks geëvalueerd. Op 31 maart 2014 is de evaluatie over de jaren 2012 en 2013 door de Statencommissie Ruimte, Groen en Water behandeld. Voornoemde evaluatie heeft niet tot substantiële wijzigingen geleid. (Provincie Utrecht, 2013)

In de loop van dit jaar zal de provincie haar Provinciale Beleidsnota Flora- en faunawet aanpassen. De adviezen en voorstellen ten aanzien van het noodzakelijk geacht beheer zoals geformuleerd in dit Faunabeheerplan zullen in dit proces worden betrokken.

Met het natuurakkoord tussen provincies en het Rijk zijn de verantwoordelijkheden op terrein van natuur en landschap richting provincies verschoven. Natuur is een provinciale kerntaak geworden die ingevuld is met de beleidsnota Natuurbeleid 2.0, 'Utrecht, netwerk van natuur'.

De komende jaren zal dit beleid verder vorm gaan krijgen in onder meer de implementatie van de nieuwe Wet Natuurbescherming voorzien in 2015. Deze wet zal de Boswet, Natuurbeschermingswet en F&F-wet gaan vervangen.

Met het natuurakkoord is sinds 1 januari 2014 ook het Faunafonds onder de vleugels van de provincies gebracht. Dit betekent tevens dat de provincies volledig financieel verantwoordelijk zijn voor tegemoetkomingen bij faunaschade. Totdat de Wet Natuurbescherming in werking treedt blijft het huidige bestuur van het Faunafonds op de grond van de Flora- en faunawet nog voortbestaan, echter er is een tijdelijke regeling afgesproken, in verband met de financiële verantwoordelijkheid van de provincies.

2.8 Relatie Natuurbeschermingswetgebieden

In de Natuurbeschermingswet 1998 zijn sinds 1 oktober 2005 de Europese Vogelrichtlijngebieden opgenomen en de aangemelde Habitatrichtlijngebieden. De wet is ook relevant voor de beschermde nationale natuurmonumenten. De Europese richtlijnen zijn gebundeld in het Natura 2000 netwerk. Beide Europese richtlijnen zijn belangrijke instrumenten om de Europese biodiversiteit te waarborgen.

Alle Vogel- of Habitatrichtlijngebieden zijn geselecteerd op grond van het voorkomen van soorten en habitattypen die vanuit Europees oogpunt bescherming nodig hebben.

In deze gebieden en over de grenzen van deze gebieden (externe werking) dient naast de F&F-wet ook altijd een afweging op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 te worden gemaakt.

Een activiteit of handeling mag in deze gebieden en soms aan de grens buiten deze gebieden niet eerder worden uitgevoerd dan nadat toestemming is verkregen vanuit beide wetten.

In de provincie Utrecht zijn een tiental gebieden aangewezen in het kader van Natura 2000 en beschermd natuurmonument. Zie ook bijlage 3. Die gebieden zijn:

Natura 2000 gebied	Richtlijn	Status
Binnenveld	HRL	Aangewezen
Botshol	HRL	Aangewezen
Eemmeer en Gooimeer Zuidoever	VRL	Aangewezen
Kolland en Overlangbroek	HRL	Aangewezen, n.a.v. beroep wordt een nieuw besluit genomen.
Nieuwkoopse plassen en De Haeck	HRL / VRL	Aangewezen
Oostelijke Vechtplassen	HRL / VRL	Aangewezen
Uiterwaarden Lek	HRL	Aangewezen
Uiterwaarden Neder-Rijn (Rijntakken)	HRL / VRL	Aangewezen

Tabel 3: overzicht Natura 2000 gebieden Utrecht (VRL = Vogelrichtlijn, HRL = Habitatrichtlijn)

Naast de Natura 2000 gebieden zijn in Utrecht 9 gebieden aangewezen als beschermd Natuurmonument. Het betreft de gebieden:

- De oeverlanden langs de Winkel
- De oeverlanden langs het Gein, de Aa en Angstel
- Schraallanden Utrecht-West
- De Kamerikse Nessen
- De Bijleveld
- De Raaphof
- Het Meeuwenkampje
- De Schoolsteegbosjes
- De Hel/Blauwe Hel
- Groot Zandbrink

Beheerplannen Natura 2000 en omliggende gebieden

Voor de Natura 2000 gebieden neemt het Ministerie van Economische Zaken per gebied aanwijzingsbesluiten met daarin opgenomen de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied. Na aanwijzing moet binnen 3 jaar het beheerplan voor dat gebied worden vastgesteld. In deze beheerplannen staat aangegeven welke beleids- en beheersmaatregelen nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen en soorten in dat gebied te realiseren en hoe dit zich verhoudt tot de andere vormen van gebruik. De provincie Utrecht is verantwoordelijk voor het opstellen van twee (*Botshol en Kolland/Overlangbroek*) van de acht beheerplannen. Voor de andere zes gebieden ligt initiatief bij andere voortouwnemers.

De beheerplannen zijn van belang omdat daarin onder andere zal worden onderzocht in hoeverre beheer en schadebestrijding in en rondom het N2000-gebied als vorm van gebruik zonder vergunning van de Natuurbeschermingswet kan plaatsvinden. Leiden de noodzakelijke handelingen niet tot significante effecten dan kan de afweging in het beheerplan plaatsvinden en vergunningsvrij, al dan niet onder mitigerende voorwaarden, worden voortgezet. Uitgangspunt is dat kwalificerende soorten geen onderwerp van faunabeheer zijn.

Vergunningverlening

Tot de vaststelling van het beheerplan zal in en direct grenzend aan Natura 2000 gebieden gezocht worden naar passende oplossingen voor beheer en schadebestrijding. Bij overige Natuurbeschermingswetgebieden kan een Natuurbeschermingswet vergunning noodzakelijk zijn als wordt opgetreden binnen een straal van 200 meter rondom het betreffende gebied.

2.9   *Navolging faunabeheerplan door de grondgebruiker*

Grondgebruikers en de terreinbeherende organisaties (TBO's) nemen deel in de FBE en hebben een bijdrage geleverd aan het opstellen van het FBP. Het is voor hen van belang dat het FBP de mogelijkheden biedt in te grijpen bij schade aan flora en fauna, de volksgezondheid en de veiligheid alsmede uit oogpunt van goed nabuurschap. Voor TBO's zijn de natuurdoelen voor de afzonderlijke terreinen, leidend. Op basis van deze natuurdoelen kunnen TBO's in principe besluiten niet deel te nemen aan populatiebeheer. De TBO's maken zelf de afwegingen of ze vanuit de beheerdoelen voor de terreinen gebruik maken van de mogelijkheden van het FBP, maar nemen in geval van knelpunten in de uitvoering deel aan overleg gericht op het vinden van oplossingen. Dit onverlet de wettelijke bevoegdheid van Gedeputeerde Staten bij onvoorziene omstandigheden van groot maatschappelijk belang.

2.10   *Uitgangspunten bij schadebestrijding en beheer op basis van het faunabeheerplan*

Bij schadebestrijding en beheer wordt onderscheid gemaakt tussen voorkomen van (dreigende) belangrijke schade en de inzet van populatiebeheer.

Voorkomen van (dreigende) belangrijke schade

Hierbij gaat het om de inzet van maatregelen op de schadelocatie of in de directe nabijheid daarvan. De in te zetten maatregelen staan omschreven in de Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. Onder belangrijke schade wordt verstaan een getaxeerd schadebedrag hoger dan, het door het Faunafonds, gestelde bedrag voor het eigen risico van € 250, -.

Om dreigende schade te voorkomen in gevallen waarvoor geen reguliere ontheffing beschikbaar of van toepassing is, zal de FBE Utrecht de provincie verzoeken om een “ontheffing op voorhand” op te stellen. Zodra ergens schade dreigt te ontstaan en er geen reguliere ontheffing beschikbaar is, kan dit door middel van deze ontheffing op voorhand worden ondervangen. Dit zal hoofdzakelijk van toepassing zijn voor diersoorten waar maar een beperkte schadehistorie van bekend is. Voordat deze ontheffing kan worden afgegeven, zal door een medewerker van de provincie ter plaatse worden beoordeeld of inzet noodzakelijk is.

Deze ontheffing kan door de FBE worden aangevraagd en worden verstrekt op het moment dat er dreiging van belangrijke schade voordoet, en dit bij de FBE wordt gemeld.

Populatiebeheer en/of populatiereductie ter voorkoming van schade

Bij populatiebeheer gaat het om het manipuleren van een dierpopulatie teneinde tot een vooraf vastgesteld populatieniveau van de te beheren diersoort te komen en/of deze stand te consolideren. De manipulatie kan bestaan uit ingrepen op individueel niveau (wegvangen, afschot etc.), door in te grijpen op procesonderdelen (zoals reproductie) of een combinatie van beide.

Bij de uitvoering van populatiebeheer hoeft geen plaats- en tijdgebonden relatie te bestaan tussen moment van ingrijpen en het optreden van schade en worden er ook geen voorwaarden gehanteerd met betrekking tot de inzet van werende middelen.

2.11 Uniformering uitvoeringsvoorwaarden

Binnen de provincie Utrecht heeft, conform het gestelde in het Faunabeheerplan, beheer plaatsgevonden ter voorkoming van belangrijke schade dan wel in het kader van populatiebeheer. Vanzelfsprekend is de uitvoering van dit beheer gebonden aan voorwaarden. Uit de evaluatie van het Faunabeheerplan 2009-2014 is echter gebleken dat deze voorwaarden per diersoort of diersoorten behorende tot dezelfde soortgroep grote verschillen vertoonden waardoor uitvoerders, ter voorkoming van mogelijke vergissingen, in de praktijk terughoudend waren in de uitvoering. Dit heeft, conform voornoemd evaluatierapport, bijgedragen aan het niet of niet volledige realiseren van doelstellingen en overeengekomen beheeropgaven.

Voor het beter realiseren van deze beheeropgaven, het vereenvoudigen van de handhaving maar bovenal om meer rekening te houden met praktijkomstandigheden is door de provincie en FBE in gezamenlijkheid een proces in gang gezet welke heeft geleid tot meer uniformiteit in uitvoeringsvoorwaarden. Om dit te bereiken is er voor gekozen om - waar mogelijk - de beheervoorwaarden per diergroep gelijk te trekken.

Voor de ganzen betekent dit o.m. een uniformering van de voorwaarden zoals gesteld in de op deze diersoorten betrekking hebbende juridische instrumentarium bestaande uit: ontheffingen, landelijke vrijstelling en provinciale aanwijzing. Voor grote hoefdieren is uniformiteit doorgevoerd voor wat betreft het beheer in de schemerperiode en voor watervogels is getracht waar mogelijk de groepsgrootte te uniformeren.

Echter vanwege soort specifieke eigenschappen en verschillen in leefwijzen en gedrag per diersoort is het niet mogelijk gebleken om alle uitvoeringsvoorwaarden te uniformeren. Daarentegen zijn wel belangrijke stappen gezet inzake de uniformering van eventueel noodzakelijk geacht beheer in de schemerperiode. Als volgt is overeengekomen:

Jaarrond tussen zonsopkomst – zonsondergang:

- Zwarte kraai
- Kauw
- Roek
- Ekster
- Vlaamse gaai
- Fazant
- Verwilderde kat
- Houtduif
- Holenduif

1 april tot 1 november: 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang alsmede 1 november tot 1 april: ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang:

- Ganzen (*Grauwe gans, Kolgans, Brandgans, Verw. boerengans, Canadese gans, Nijlgans*)
- Knobbelzwaan
- Konijn
- Haas
- Meerkoe
- Spreeuw
- Wilde eend
- Exoten (*Wasbeer, Wasbeerhond, Muntjak, Verwilderde kat, Halsbandparkiet, Verw. gedom. duif, Rosse stekelstaart*)

Jaarrond tussen 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang:

- Hoefdieren (*Ree, Damhert, Wild zwijn, Edelhert*)
- Vos (*voor zover beheer plaatsvindt in prioritaire weidevogel- en/of Freilandgebieden*)
- Smient

2.12 Uitgangspunten voor dierlijke producten verkregen door schadebestrijding en beheer

De FBE Utrecht en de provincie Utrecht zijn gezamenlijk voorstander van de benutting van dierlijke producten afkomstig uit schadebestrijding en beheer. Deze dierlijke producten kunnen zowel voor menselijke als dierlijke consumptie beschikbaar worden gesteld. Dit sluit geheel aan bij het “wise use” principe en duurzaam gebruik.

Voor de te verlenen ontheffingen/aanwijzingen en/of vrijstellingen zal worden, voor zover wettelijk toegestaan, worden opgenomen dat dat dieren gedood in het kader van schadebestrijding en beheer voor consumptie mogen worden aangewend. Indien gedode dieren niet geschikt zijn voor consumptie dienen deze zo spoedig mogelijk op gepaste wijze te worden geruimd.

2.13 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

Voor het samenstellen van de hoofdstukken 1 en 2 van dit plan zijn de onderstaande bronnen en literatuur geraadpleegd. Afzonderlijke soortbeschrijvingen en verdere bronnen zijn in de specifieke hoofdstukken opgenomen.

Besluit beheer en schadebestrijding. (2013, Oktober 1). *Digitale publicatie Besluit beheer en schadebestrijding, 28 November 2000*. Nederland: SDU-Uitgevers in samenwerking met de KNJV.

Flora- en faunawet 2008. (2013, Oktober 1). *Digitale publicatie Flora- en faunawet 2008, bijgewerkt tot 1 oktober 2013*. Nederland: SDU-Uitgevers in samenwerking met de KNJV.

Provinciale Staten . (19 mei 2008). *Beleidsnota Flora- en Faunawet*. Utrecht: Provincie Utrecht.

Provincie Utrecht. (2011). *2011RGW141 Statenvoorstel grote hoefdieren bijlage 1*. Utrecht: Provincie Utrecht.

Provincie Utrecht. (2013). *Evaluatie stand van edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht; periode 2012 - 2013*. Utrecht: Provincie Utrecht.

Schoon, R. (2012). *Evaluatie van het reeënbeheer in de provincie Utrecht, Periode 2006-2011*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

Van Bommel, F. (2013). *Evaluatie van het faunabeheer in Utrecht op basis van het Faunabeheerplan 2009-2014*. Wageningen: Van Bommel Faunawerk.

3 Faunaschade binnen de provincie Utrecht

3.1 Schade

Onder het begrip schade wordt verstaan zowel de directe materiële schade als ook andere maatschappelijke belangen die niet direct kunnen worden uitgedrukt in materiële zin. Hierbij moet gedacht worden aan zaken als verkeersveiligheid, dierenwelzijn en schade aan flora en/of fauna.

Het Faunafonds

Sinds 1 januari 2014 worden uitvoeringstaken die voor alle provincies op gelijke wijze van belang zijn belegd in een Gemeenschappelijk werkorganisatie genaamd BIJ12⁵. BIJ12 voert in opdracht van de provincies de Faunafondstaken uit. De aansturing geschiedt hoofdzakelijk via de provinciale Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland (BACVP) via het IPO en gevoed vanuit de twaalf provincies.

Het Faunafonds kan een grondgebruiker op zijn verzoek een tegemoetkoming verlenen in door beschermde inheemse diersoorten aan de landbouw, de bosbouw of visserij aangerichte schade. Een dergelijke tegemoetkoming zal echter slechts verleend worden indien en voor zover naar oordeel van het Faunafonds indien de grondgebruiker de schade niet had kunnen voorkomen en beperken door het treffen van maatregelen of inspanningen waartoe hij naar eisen van redelijkheid en billijkheid was gehouden.

Een tegemoetkoming als bedoeld in bovenstaande alinea bedraagt in beginsel 95% van de getaxeerde schade, deze wordt verminderd met 5% van de door de taxateur vastgestelde schade, met een minimum van € 250,00 per bedrijf per jaar⁶. Tegemoetkomingen lager dan € 50,00 worden niet uitgekeerd. De mogelijkheid bestaat dat tijdens de komende planperiode veranderingen kunnen optreden. Zie voor meer informatie over dit onderwerp het door het "Inter Provinciaal Overleg" op 28 maart 2014 uitgebrachte persbericht, welke opgenomen is in bijlage 4)

Landbouwschade

Bij landbouwschade gaat het om belangrijke schade aangericht aan bedrijfsmatige geteelde gewassen en/of bedrijfsmatig gehouden dieren. Belangrijke schade is hier gedefinieerd als schade van € 250,- of meer per geval per bedrijf per jaar. De door het Faunafonds uitgekeerde schadebedragen vormen echter slechts een deel van de daadwerkelijke schade. Immers, schadebedragen lager dan € 250,- per geval per bedrijf per jaar, of schade veroorzaakt door wildsoorten, exoten en vrijgestelde soorten wordt niet uitgekeerd. Per 1 oktober 2014 zal een behandelbedrag van € 300,- worden ingesteld per aanvraag voor schade-uitkering.

De Handreiking Faunaschade vormt een belangrijk werk met betrekking tot de uitgangspunten van schadebestrijding, en informeert grondgebruikers over schade die dieren kunnen veroorzaken en de (preventieve) bestrijding die daarmee samenhangt. Een probleem bij de inzet van preventieve middelen is de gewenning van een diersoort aan de inzet van afweermiddelen. Tegengaan van gewenning kan worden bereikt door de afweermiddelen in combinatie en op onregelmatige tijdstippen of plaatsen in te zetten.

⁵ <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/overzicht/>

⁶ Dit minimum bedrag van € 250,- betreft het bedrag voor eigen risico tijdens het opstellen van dit plan.

Combinaties met afschot doen de effectiviteit van afweermiddelen in het algemeen toenemen.

Verkeersveiligheid

Bij aantasting van de verkeersveiligheid van zowel weg- als luchtverkeer gaat het om het risico op verkeersonveilige situaties; zowel in de vorm van daadwerkelijke aanrijdingen of aanvaringen als ook op de belangrijke dreiging daarvan. Dieren die op of in de directe nabijheid van wegen, wegbermen of start- en landingsbanen verblijven hebben daarmee immers ook een negatieve invloed op de verkeersveiligheid.

Verkeersveiligheid verhogende maatregelen moeten primair worden gezocht in mitigerende maatregelen als rasterwerken, ongeschikt maken van gebieden, reflectoren, verlaging van de plaatselijke snelheid, ecoducten etc. Daarnaast kan afschot bijdragen aan de vermindering van het aantal aanrijdingen (Schoon, 2011) (Groot Bruinderink & et al., 2013). Vangacties van ganzen dragen daarnaast bij aan de veiligheid van het luchtverkeer (Lensink & Boudewijn, 2013). Opgemerkt zij dat voornoemde mitigerende maatregelen niet binnen de invloedssfeer van de FBE zijn gelegen.

Verkeerslachtoffers worden in de provincie Utrecht geregistreerd door de Stichting Valwild Utrecht. Door deze registratie is het mogelijk knelpunten, zogenaamde hotspots, aan te wijzen. De doelstelling van de FBE is het verminderen van het aantal knelpunten binnen de provincie.

Schade aan flora en fauna

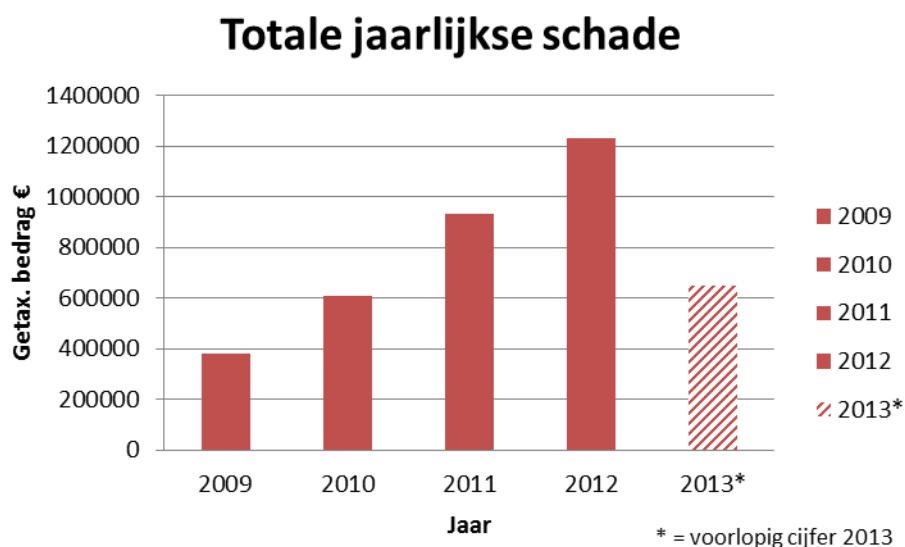
Schade aan flora en fauna kan worden gedefinieerd als schade door de overmatige aanwezigheid van een of meerdere diersoorten in door hen geprefereerde habitats waardoor de wezenlijke kenmerken van deze habitat en/of de daarin aanwezige dier- en plantensoorten worden aangetast. Te denken valt hierbij aan overbegrazing of eutrofiëring door de aanwezigheid van grote concentraties ganzen, of predatie van aandacht- of doelsoorten door predatoren.

3.2 Landbouwschade binnen de provincie Utrecht

Gedurende de voorgaande planperiode is jaarlijks landbouwschade opgetreden. In deze paragraaf wordt de totale schade per gewas en per diergroep beschreven. In de hierop volgende paragrafen komen populatieontwikkelingen van verschillende diersoorten, soort specifieke schade en afschot nader aan de orde.

In het werkgebied van de FBE Utrecht is de landbouwschade, d.w.z. de uitgekeerde schade in euro's in de periode 2009 tot en met 2012 jaarlijks toegenomen (zie fig. 1). De totale beschadigde oppervlakte is daarentegen afgenomen (zie fig. 3). De FBE Utrecht heeft als primaire doel schade, zowel in financiële zin als in beschadigde oppervlaktes, op een acceptabel niveau te houden door middel van ontheffingverlening voor beheer van schade veroorzakende diersoorten. Een deel van de verklaring voor dit fenomeen is terug te vinden in de evaluatie van faunabeheerplan Utrecht 2009-2014 (Van Bommel, 2013), zie voor een beknopte beschrijving van de uitkomsten van dit rapport paragraaf..... Aanvullend hierop is specifiek ook gekeken naar de ontwikkelingen in de agrarische sector, meer in het bijzonder naar verschillen in landbouwkundig gebruik, geteelde gewassen, opbrengsten alsmede gewasprijzen. Wanneer deze factoren aan grote veranderingen onderhevig zijn heeft dit uiteindelijk invloed op de totaal getaxeerde schade.

De onderstaande grafiek geeft het verloop van de jaarlijkse landbouwschade weer zoals deze in de periode 2009 tot en met 2013-gedeeltelijk is opgetreden. Het schadebeeld voor het jaar 2013 is niet geheel compleet, door de nog lopende schadeafhandelingen zal het bedrag nog toenemen.

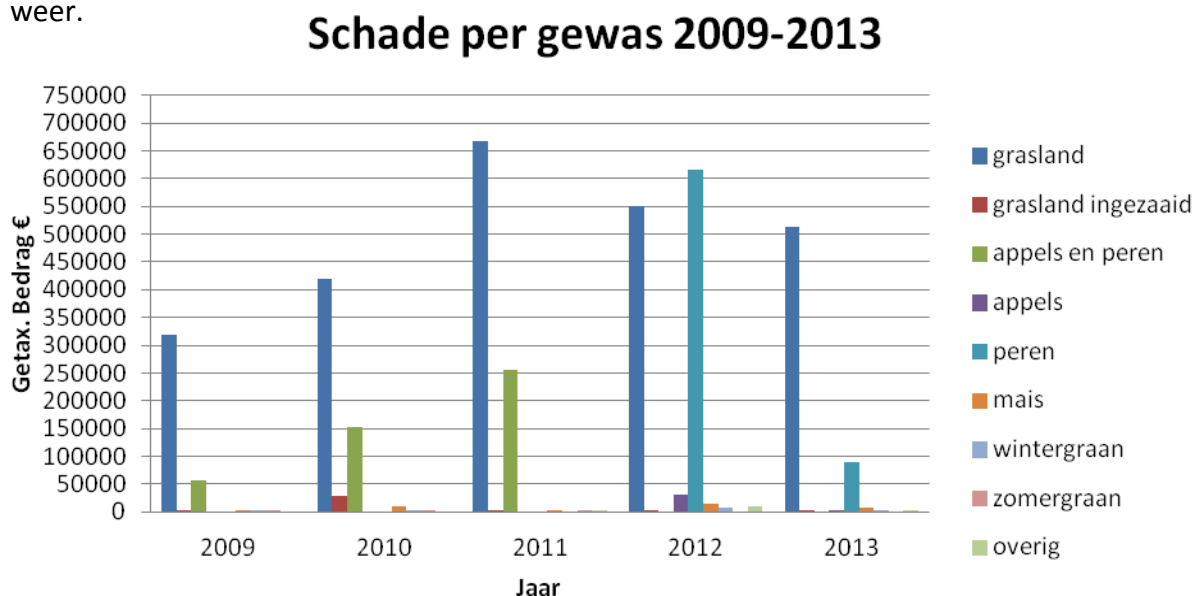

Figuur 1, Totale schade provincie Utrecht periode 2009-2013 (Faunafonds)

De door het Faunafonds getaxeerde totale gewasschade is in 4 jaren verdrievoudigd. De schade in 2013 is duidelijk afgenomen, een duidelijke verklaring voor deze afname is een vermindering in de uitkering van schade door zangvogels in de fruitteelt.

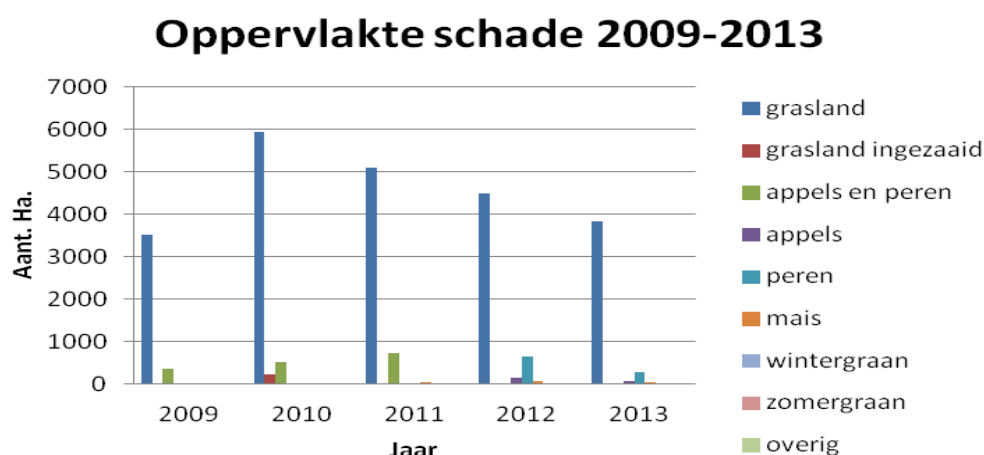
Om inzicht te verkrijgen in de factoren die tot deze stijging geleid hebben, zijn de schades uitgesplitst in schade per gewas, naar oppervlakte per gewas en naar schade per diergroep.

De grafiek geeft de getaxeerde schade weer die op alle gewassen is opgetreden, om inzicht te krijgen op welke gewassen schade ontstaat zijn deze uitgesplitst. Als de jaarlijkse schade wordt uitgesplitst per gewastype in getaxeerde bedragen en beschadigde oppervlakte blijkt dat de meeste schade optreedt op graslanden. Graslanden beslaan het grootste deel van het landbouwareaal binnen de provincie Utrecht, dit zal nader worden toegelicht in de volgende paragraaf. Onderstaande grafiek geeft de ontstane schade per gewastype in getaxeerde bedragen over de periode 2009 – 2013 in de gehele provincie Utrecht weer.

Figuur 2, Schade per gewas periode 2009-2013 (Faunafonds)

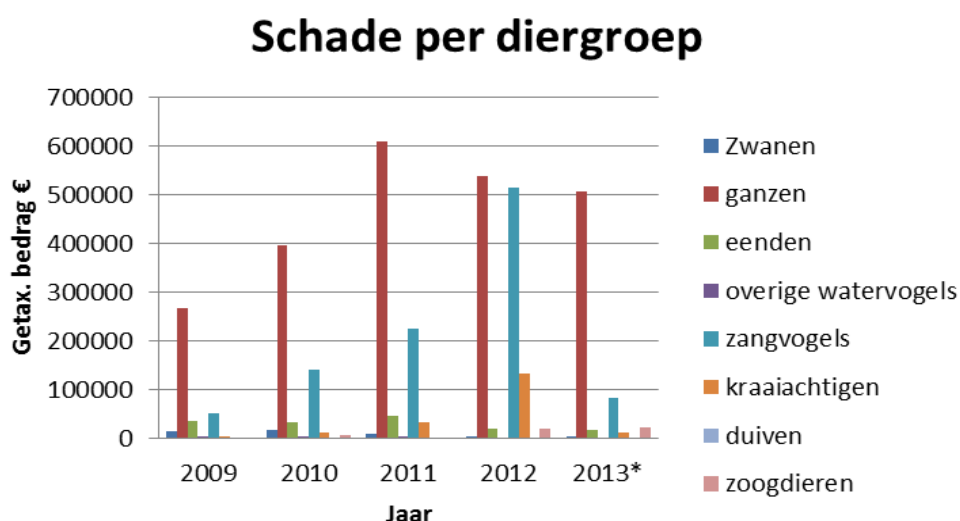
Jaarlijks is de schade aan grasland veruit het hoogst met in 2012 een uitschieter aan peren.

Figuur 3, Oppervlakte landbouwschade periode 2009-2013 (Faunafonds)

Ook in oppervlakte gemeten betreft de gewasschade in Utrecht met name gras en in veel geringere mate akkerbouwgewassen. De fruitteelt is eveneens in oppervlakte gering, maar aangezien het een kapitaalsintensieve teelt betreft is er dus sprake van een hoge financiële schade per oppervlakte-eenheid. Uit de grafieken blijkt dat naast op graslanden ook schade in de fruitteelt veelvuldig voorkomt. Schade aan granen en mais komt slecht beperkt voor, hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. Hierbij moet worden gedacht aan de periode waarin het gewas het meest kwetsbaar is, maar ook aan de schade veroorzakende diersoorten. Naast gewassen en oppervlakte is gekeken welke diergroepen de meeste schade binnen de provincie veroorzaken.

Naast de getaxeerde gewasschade in Euro's en oppervlakte beschadigd gewas is voorts gekeken naar de per diergroep veroorzaakte schade. Het resultaat van deze analyse treft u in onderstaande figuur (fig. 4) aan.

Figuur 4, Schade per diergroep periode 2009-2013 (Faunafonds)

Op basis van bovenstaande figuur (fig. 4) kan worden geconstateerd dat de diergroepen: ganzen en zangvogels in de afgelopen planperiode de meeste schade hebben veroorzaakt.

3.3 Analyse areaal kwetsbare gewassen en grasland.

Om een zo correct mogelijk beeld te vormen van de schadeontwikkeling is een analyse gemaakt van het areaal kwetsbare teelten vanaf het jaar 2000 tot 2012.

Het Faunafonds definieert kwetsbaar gewas als volgt: *“ Akkerbouw, weidebouw, tuinbouw – daaronder begrepen fruitteelt en het kweken van bomen, bloemen en bloembollen – en elke andere vorm van bodemcultuur hier te lande. Met uitzondering van weide-, hooi-, of graszaadpercelen waarvan het grasgewas minimaal zes maanden oud is en granen in de periode waarin het gewas afrijpt.”*

In deze analyse zijn de volgende factoren onderzocht:

- Soort en oppervlakte kwetsbaar gewas
- Bruto-opbrengst
- Prijsfluctuaties gewas- en gras prijzen

De hierboven vermelde factoren kunnen zowel separaat als in combinatie effect hebben op de totale landbouwschade, hieronder volgt een korte toelichting van mogelijke effecten. Het risico op schade neemt toe wanneer meer (zowel soorten als oppervlakte) kwetsbare gewassen worden geteeld die aantrekkelijk zijn voor verschillende diersoorten. Dit biedt meer foerageermogelijkheden voor dieren, hetgeen zal leiden tot hogere schades. Dit kan twee scenario's veroorzaken. Enerzijds kan door het grotere aanbod de schade meer verspreid optreden en op deze wijze toenemen. Anderzijds kan de schade geconcentreerd optreden en vervolgens verplaatsen, hierdoor kan een grotere oppervlakte worden beschadigd.

De bruto-opbrengsten zijn grotendeels afhankelijk van klimaat en groeiseizoen. Ongeschikte weersomstandigheden kunnen een lage productie veroorzaken of het onmogelijk maken een gewas te oogsten. Dit kan er toe leiden dat er minder schade wordt geaccepteerd om verlies aan inkomsten te beperken. Prijsfluctuaties kunnen een zelfde effect hebben als fluctuaties in bruto-opbrengst. Als door weersomstandigheden of andere factoren er weinig aanbod is zullen prijzen stijgen. Wanneer er dan een lage bruto-opbrengst is met hoge prijzen zal er eerder schade geclaimd worden als in de tegenover gestelde situatie. In een situatie met hoge bruto-opbrengst en lage prijzen zal de schade in veel situaties onder de schadedrempel blijven. (Guldemon CLM, 2013)

3.3.1 Soort en oppervlakte kwetsbaar gewas

Binnen het areaal kwetsbare gewassen in de provincie Utrecht is een grote diversiteit zichtbaar, dit is afhankelijk van de bedrijfsvoering en bodemsituatie. Onderstaande een overzicht van de, in de provincie Utrecht (*CBS Statline*) en het Faunafonds beschreven, kwetsbare gewassen:

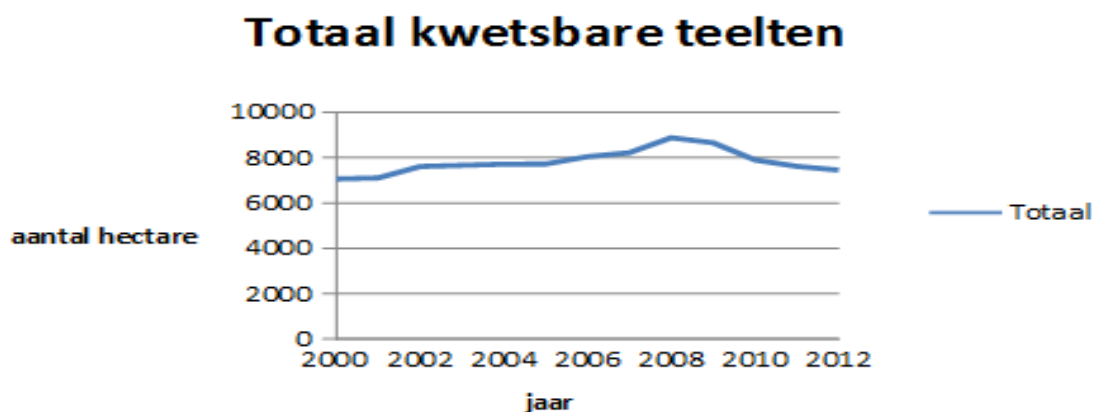
- Graansoorten
  - Tarwe (zomer + winter)
  - Gerst (zomer + winter)
  - Rogge
  - Haver
  - Triticale

- Mais
  - o Korrelmais
  - o Snijmaïs
  - o Corn cob mix
- Bruine bonen
- Cichorei
- Aardappelen
- Suikerbieten
- Ingezaaid of doorgezaaid grasland

Van de bovenstaande kwetsbare gewassen zijn, met behulp van CBS Statline, tabellen gemaakt om zichtbaar te maken of grote veranderingen in tijd hebben plaatsgevonden van het areaal kwetsbare gewassen in de provincie Utrecht. De tabellen beslaan een periode van 12 jaar. Uit de analyse blijkt dat vanaf 2000 tot 2008 het areaal is toegenomen met ca. 1.800 hectare om vervolgens vanaf 2008 tot 2012 weer krimpen met ca. 1.430 hectare. Hoewel sinds 2000 er de facto sprake is van een toename van het areaal aan kwetsbare gewassen met 370 ha is de forse daling vanaf 2008 significant. Zie voor meer informatie tabel 4 en fig. 5.

Tabel 4, Beteelde oppervlakte kwetsbaar gewas in ha. (CBS-Statline)

gewas/jaar	Beteelde oppervlakte in hectare												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal tarwe	304	369	465	445	427	433	515	602	644	598	461	489	721
Totaal gerst	172	232	148	116	178	120	134	109	80	74	59	123	69
Rogge	106	99	113	121	138	114	116	102	120	109	122	95	145
Haver	9	20	14	8	1	4	1-		6	7	6	12	2
Triticale	80	62	79	73	74	71	65	79	65	91	81	79	31
Korrelmais	121	99	70	50	65	93	63	71	39	15	16	20	11
Snijmaïs	5752	5802	6260	6459	6473	6528	6795	6901	7535	7459	6911	6642	6303
Corn Cob Mix	36	19	28	18	9	1	60	25	44	51	22	16	21
Bruine bonen	7	12	10	8	7	9	10-	-		24	15-	-	
Cichorei	4-		3	13	7	4	3-		1	4	35-	-	
Aardappelen, totaal	197	124	187	114	163	189	110	170	212	135	100	70	82
Suikerbieten	275	271	237	240	174	159	176	162	136	92	72	77	69
Totaal	7063	7109	7614	7665	7716	7725	8048	8221	8882	8659	7900	7623	7454

Figuur 5, Oppervlakte kwetsbare teelten provincie Utrecht (CBS-Statline)

Zoals uit tabel 4. blijkt bestaat het grootste aandeel van het areaal uit mais, met als zwaartepunt snijmaïs. Behalve tarwe en gerst neemt de betaalde oppervlakte voor de andere gewassen af. De hoogte van de getaxeerde landbouwschade stijgt sinds 2008 maar de oppervlakte kwetsbare teelten neemt af. Er is geen toename van het areaal, zie figuur 5, hetgeen geen verklaring is voor de stijging van de landbouw schade.

De afname kan tot gevolg hebben dat het voedselaanbod voor verschillende diersoorten wordt beperkt. Hierdoor worden schadepercelen mogelijk intensiever worden bezocht.

Naast de kwetsbare gewassen is de oppervlakte van het areaal grasland binnen de provincie Utrecht, nader bekeken. Het is van belang te weten of een verandering in oppervlakte ook een stijging van de schade tot gevolg heeft.

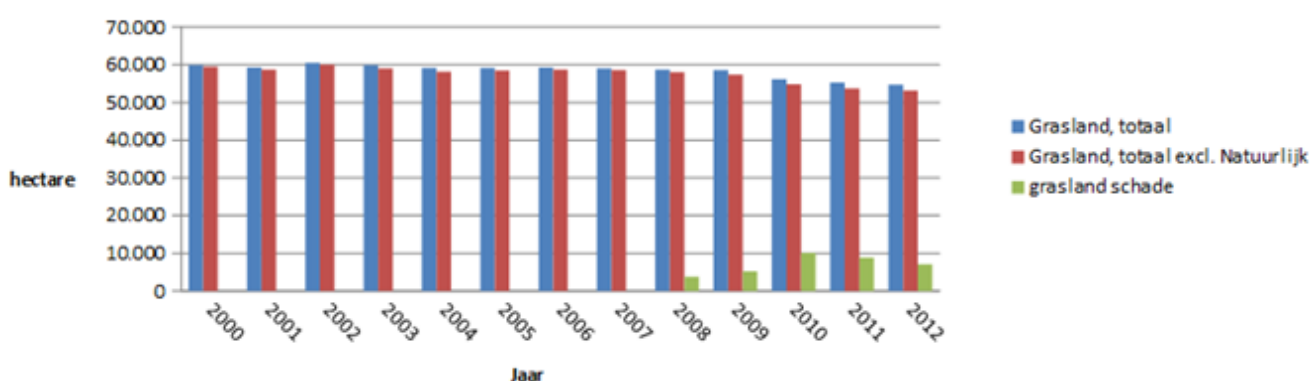
De onderstaande tabel en grafiek bieden een overzicht in de veranderingen van de oppervlakte aan graslanden. Direct valt de grote afname van graslanden op, sinds 2000 tot 2012 is de oppervlakte afgenomen met ca. 5.250 hectare. Oorzaak van deze afname ligt in het feit dat de oppervlakte blijvend grasland in vermindert met 7.770 hectare. Dit werd echter deels gecompenseerd door een toename van natuurlijke en tijdelijke⁷ graslanden.

Tabel 5, Oppervlakte grasland provincie Utrecht (CBS-Statline)

Grasland Utrecht oppervlakte

		Perioden	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Grasland, totaal	hectare		59961	59219	60430	59886	59123	59187	59196	59008	58735	58636	56139	55276	54706
Grasland, totaal excl. Natuurlijk	hectare		59486	58730	60019	59050	58178	58501	58757	58568	58009	57415	54819	53681	53112
Blijvend grasland	hectare		57358	56527	58176	54006	53098	53228	54248	54309	53810	52878	50597	50152	49585
Natuurlijk grasland	hectare		475	489	411	836	945	686	439	440	726	1222	1320	1596	1594
Tijdelijk grasland	hectare		2128	2203	1843	5044	5080	5273	4509	4259	4200	4537	4222	3529	3527

Oppervlakte grasland Utrecht + schade

Figuur 6, Oppervlakte grasland + schade provincie Utrecht (CBS-Statline, Faunafonds)

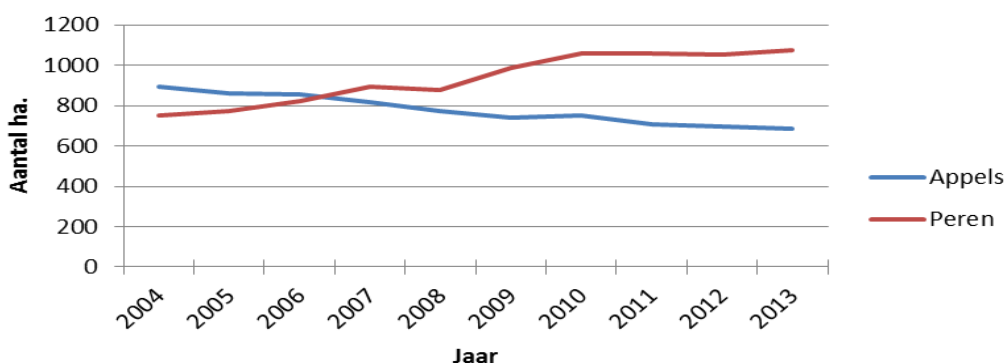
Bij de graslanden is er geen toename van het areaal waar te nemen, hetgeen derhalve geen verklaring vormt voor de toegenomen schade.

⁷ (CBS: tijdelijk grasland heeft een maximale omloop van 5 jaar)

Een mogelijk gevolg van de afname kan zijn dat het voedselaanbod van diersoorten afneemt en hierdoor worden schadepercelen mogelijk intensiever bezocht.

Bij de fruitteelt, hier toe gespitst op appels en peren, is duidelijk een afname in oppervlakte in de teelt van appels te zien. Het aandeel van de perenteelt is duidelijk toegenomen, dit is te verklaren door gemiddeld hogere opbrengsten in vergelijking tot appels. Peren zijn daarentegen schadegevoeliger dan appels door hogere suikergehaltes in de vruchten, hetgeen meer aantrekkingskracht op verschillende vogelsoorten uitoefent.

Oppervlakte appels en peren 2004-2013

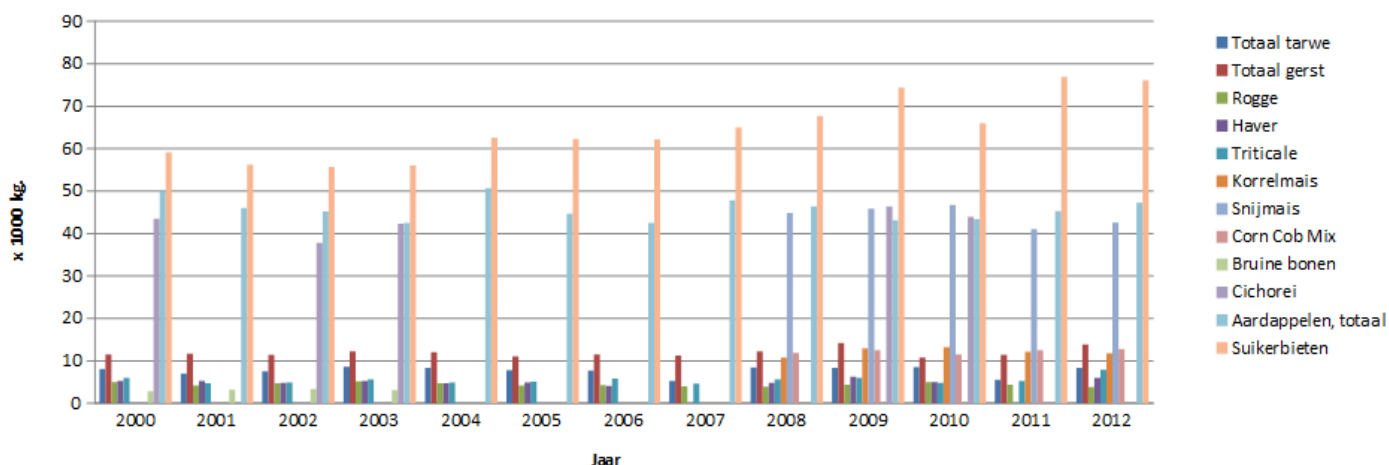
Figuur 7, Oppervlakte fruitteelt appels en peren provincie Utrecht (CBS, Bedrijveninformatienet LEI)

3.3.3 Bruto-opbrengst gewassen en graslanden

Naast de oppervlakte is ook per gewas gekeken naar de bruto opbrengst oftewel de hoeveelheid droge stof per hectare. Als gedurende een jaar de bruto opbrengst laag uitvalt, heeft dit direct invloed op landbouwschade. Lagere opbrengsten kunnen door een verminderd aanbod tot hogere gewasprijzen leiden. Daarnaast zullen schadeveroorzakende diersoorten in een dergelijk jaar een grotere oppervlakte beschadigen om in de voedselbehoefte te voorzien. Door deze factoren kan het schadebedrag aanzienlijk toenemen, hetgeen een groot inkomsten verlies voor de boer(en) betekend.

Op basis van de onderstaande grafieken kan worden geconstateerd dat in geen enkel jaar er sprake is geweest van een belangrijke afname in bruto opbrengst, zoals de grafiek in fig. 8 weergeeft.

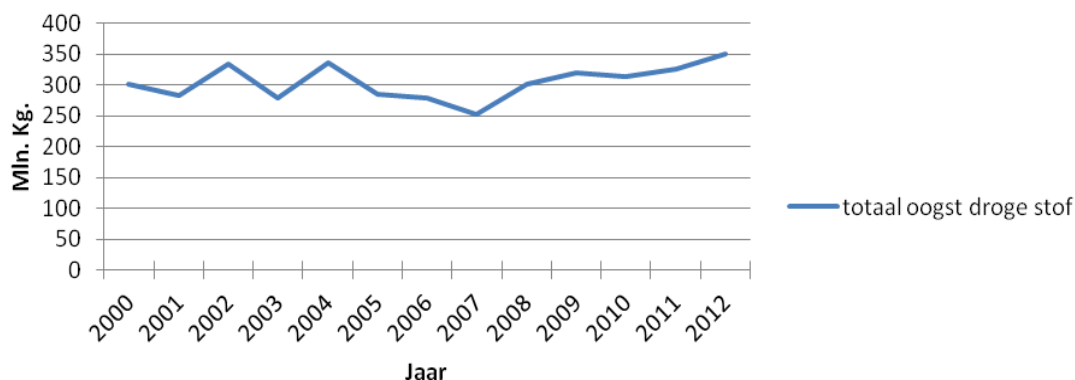
Bruto opbrengst per 1000 kg./hectare kwetsbaar gewas

Figuur 8, Bruto opbrengst kwetsbare gewassen provincie Utrecht (CBS-Statline)

De opbrengstsituatie van graslanden vertoont een daling in opbrengst vanaf 2005 tot 2007, vanaf 2007 is de opbrengst tot 2012 geleidelijk gestegen. In deze periode is het totaalbedrag van de schadeclaims toegenomen, een lage opbrengst per hectare kan hier derhalve geen verklaring voor bieden.

Droge stof / ha. Grasland

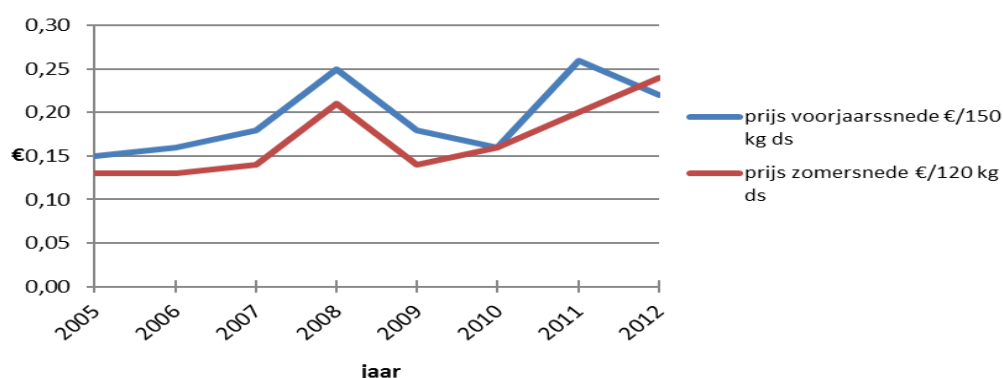

Figuur 9, Opbrengst droge stof graslanden provincie Utrecht (CBS-Statline)

3.3.4 Prijsfluctuaties gewas- en grasrijzen

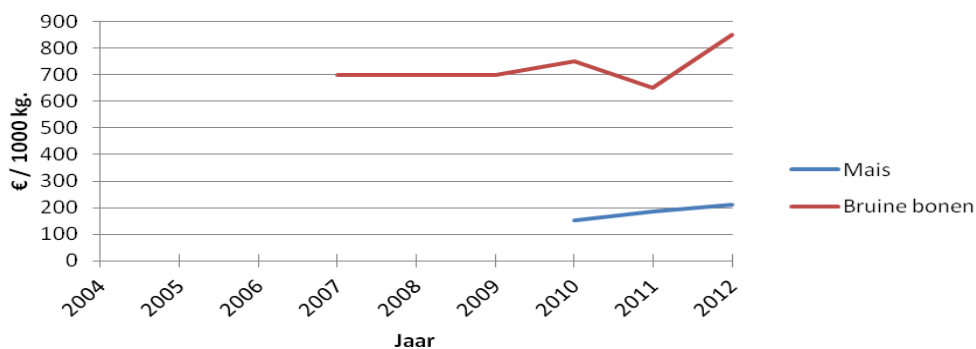
De prijzen in de landbouwsector zijn afhankelijk van de marktwerking als gevolg van vraag en aanbod, hierdoor zijn sterke prijsfluctuaties mogelijk. Om een duidelijk beeld te kunnen geven of stijgende gewasprijzen een oorzaak zijn van de toename van het totaal getaxeerde schadebedrag, is ook hier een analyse uitgevoerd. Uit de onderstaande grafieken valt te concluderen dat in het algemeen de prijzen gedurende de periode zijn gestegen. De enige afname is de prijs voor de 1^e snede kuilgras, deze is iets afgenomen. Voor gras is doorgaans geen marktprijs bekend aangezien dit meestal binnen het eigen bedrijf verwerkt wordt. Om toch over een prijsindicatie te kunnen beschikken is hier met de vergoeding gerekend die het Faunafonds hanteert. Het prijsverloop voor suikerbieten blijft vanwege subsidie op gelijk niveau. De volgende grafieken geven het prijsverloop van de kwetsbare gewassen weer.

Prijsverloop droge stof gras

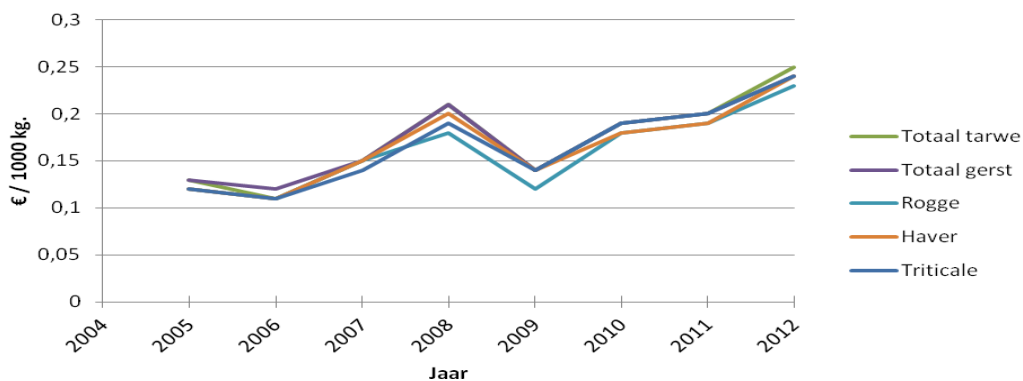
Figuur 10, Prijsverloop gras droge stof (Faunafonds)

Prijsverloop mais en bonen 2007-2012

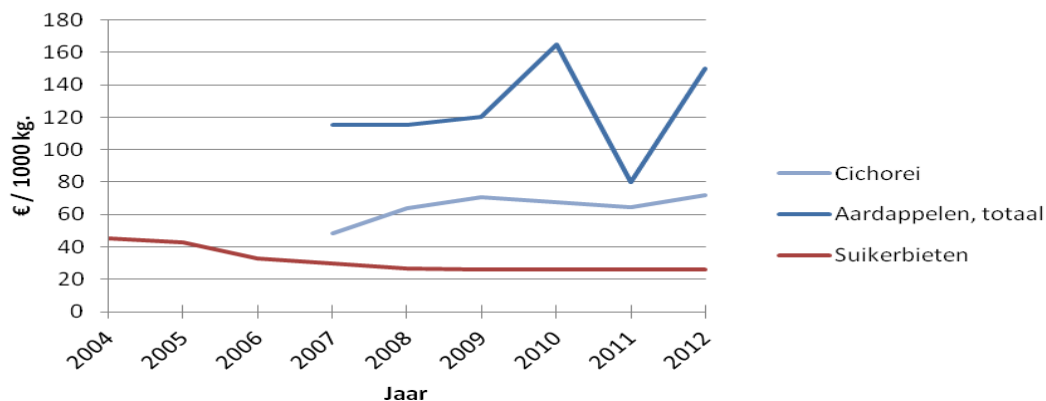
Figuur 11, Prijsverloop mais en bonen (CBS)

Prijsverloop 2005-2012 granen

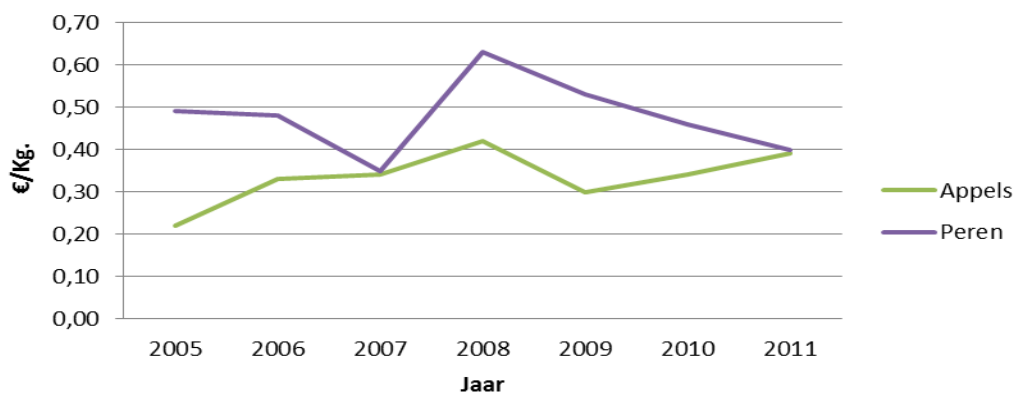
Figuur 12, Prijsverloop Granen (CBS)

Prijsverloop knolgewassen 2004-2012

Figuur 13, Prijsverloop knolgewassen (CBS)

Prijsverloop appels en peren

Figuur 14, Prijsverloop appels en peren (Bedrijveninformatienet LEI)

3.3.5 Resultaten analyse samengevat

Zoals uit voorgaande paragrafen blijkt zijn de factoren oppervlakte, bruto-opbrengsten en prijsfluctuaties zeer beperkt van invloed op de stijging van de landbouwschade. De oppervlakten bleven in de onderzochte ongeveer gelijk of namen af. Indien bruto opbrengsten per hectare gelijk blijven of toenemen, zal optredende schade minder direct effect hebben. De schade die optreedt is kleinschalig(er) waardoor de schadeclaim laag is, daarnaast zal kleinschalige schade waarschijnlijk eerder door de boer geaccepteerd worden. Het prijsverloop zal altijd grillig zijn vanwege de vraag en het aanbod. De beschikbare informatie laat zien dat er behalve voor aardappelen geen grote fluctuaties hebben plaatsgevonden.

Uit de analyse blijkt dat er geen grote veranderingen hebben plaatsgevonden, de oppervlakte grasland is iets afgenomen, de bruto-opbrengsten zijn enigszins toegenomen. De gewasprijzen zijn constant gebleven of iets gestegen. Het heeft er derhalve alle schijn van dat de door het Faunafonds uitgekeerde schadebedragen zijn gestegen als gevolg van de toename van dierpopulaties of de afnemende mate waarin schade door agrariërs wordt geaccepteerd.

3.4 Niet gemelde landbouwschades

De informatie m.b.t. landbouwschade binnen dit faunabeheerplan is gebaseerd op de gemelde en getaxeerde schades bekend bij het Faunafonds. Uit onderzoek van CLM, uitgevoerd in opdracht van het Faunafonds, is evenwel gebleken dat dit niet het volledige is gebleken dat dit niet het volledige schadebeeld is (*Guldmond CLM, 2013*). Een deel van de totale schade wordt niet gemeld. In dit faunabeheerplan is alleen gewerkt met gemelde en getaxeerde schades omdat de omvang van de niet gemelde schade, voor de provincie Utrecht, zeer moeilijk is in te schatten. Onderzoeksbureau CLM heeft in 2013 een rapport uitgebracht, waarin de landelijke niet gemelde schade voor de periode 2008-2010 is onderzocht. In dit rapport worden een aantal oorzaken genoemd voor schade die niet gemeld wordt:

- Het schadebedrag ligt lager dan het eigen risico en tegemoetkomingsdrempel;
- Het betreft schade waarvoor geen vergoeding wordt toegekend;
- De schadeclaim is afgewezen door het Faunafonds omdat niet aan gestelde voorwaarden is voldaan;
- Bijkomende schade wordt niet geregistreerd;
- Meldingsprocedure wordt als bezwaarlijk ervaren.

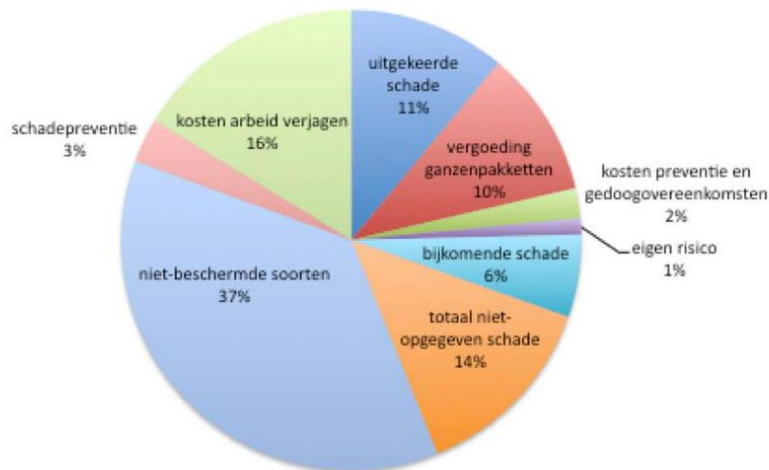
Door middel van een landelijke enquête binnen de agrarische sector is getracht over alle bedrijfssectoren een beeld van de totale schade en de niet gemelde schade te vormen. De belangrijkste ondervraagde bedrijfssectoren zijn:

- Melkveehouderij, gras en maïs
- Fruitteelt
- Akkerbouw

Op basis van de resultaten is een schatting gemaakt van de omvang van de totale landelijke schade, deze schatting bedraagt ca. € 96 mln. Het aandeel van de niet gemelde schade, komt naar schatting op een bedrag van ca. € 13 mln. (ca. 14%) tot mogelijk € 21 mln. (ca. 22

%) (*Guldemon CLM, 2013*). In deze schatting is niet gerekend met eventuele bijkomende schade of vervolgschade. De onderstaande grafiek geeft de totale landelijke verdeling van schadesoorten.

Schatting totale schade veroorzaakt door schadesoorten in Nederland

Figuur 15, Landelijk totaal landbouwschade (CLM 2013)

Het Faunafonds keert geen tegemoetkomingen uit voor bijkomende schade en vervolgschade, voor de melkveehouderij betreft dit kosten voor de inkoop van extra veevoer, extra arbeidskosten, lagere voedingswaarde van kuilgras of slechtere voedsel opname van kuilgras door melkvee.

Bijkomende schade of vervolgschade in de fruitteelt bestaat uit vroegtijdig afvallen of verwijderen van aangepikt fruit ter voorkoming van schimmelinfecties of pikschade die tijdens bewaring zichtbaar wordt.

Binnen de akkerbouw bestaat de bijkomende schade grotendeels uit verslemping van de bodem, extra onkruidruk en ongelijke gewasrijping. (*Guldemon CLM, 2013*)

Het totale schadebeeld voor de provincie Utrecht zal naar alle waarschijnlijkheid hoger liggen als de schade die in dit faunabeheerplan wordt behandeld. De niet gemelde schade is echter niet kwantificeerbaar, daarom wordt volstaan met slechts de vermelding van dit fenomeen.

3.5 Ruimtelijke spreiding van de schade

Zoals in voorgaande paragrafen reeds is beschreven is hangt zowel het ontstaan als de vorm en de mate waarin landbouwschade zich manifesteert af van een complex aan factoren. Verondersteld mag worden dat naast factoren als weersomstandigheden, beschik- en bereikbaarheid van alternatief voedselaanbod, ver- en bejaaginspanning, de mate van acceptatiebereidheid van schade, primair ook landbouwkundige (*zoals gewassenkeuze en landbouwkundig beheer*) én landschappelijke factoren de ruimtelijke en temporele variatie in landbouwschade bepalen.

Om de ruimtelijke spreiding van de in Utrecht gemelde faunaschade in kaart te brengen zijn de door het Faunafonds getaxeerde schades waar mogelijk uitgezet op een kaart. Deze kaart is te vinden in bijlage 5. De gegevens van de uitgekeerde schade zijn bekend per adres van de grondgebruiker. Uit de geleverde data was het niet mogelijk om de schade tot op perceel niveau te herleiden, zodoende geeft dit geen gedetailleerd beeld. Het is echter aannemelijk dat een groot deel van de vastgestelde schade in de directe omgeving van het adres van de grondgebruiker is getaxeerd. In een beperkt aantal gevallen kan het derhalve voorkomen dat de aanduiding van de schadelocatie op kaart, zoals weergegeven in bijlage 5 een forse afwijking vertoont van de locatie van het officiële vestigings- c.q. bedrijfsadres waarop het Faunafonds de schade heeft geregistreerd. Het Faunafonds schat deze afwijking op minder dan 10% (*mond. med. Jaap van Baarsen, consulent faunazaken Oost-Nederland, BIJ12/Faunafonds*).

Door presentatie van de gegevens op het schaalniveau van de provincie Utrecht kan derhalve een goed en verantwoord beeld worden gegeven van de ruimtelijke spreiding van de faunaschade in Utrecht. Geconcludeerd mag worden dat de in Utrecht voorkomende faunaschade zich primair voordoet in de relatief natte gebieden in Utrecht, zijnde het westelijke veenweidegebied, het zuidelijke rivierkleigebied en de randzones daaromheen alsmede de open polders van het Eemland. De drogere zandgronden van de Utrechtse Heuvelrug en het Utrechtse gedeelte van de Gelderse Vallei kennen evenals de stedelijke regio bestaande uit de plaatsen: Breukelen, Maarssen, Utrecht, Nieuwegein en Vianen een lagere schadedruk.

Het moge duidelijk zijn dat binnen het generieke beeld van de ruimtelijke verspreiding van faunaschade in de provincie Utrecht er ruimtelijke verschillen optreden ook diersoortafhankelijk zijn. Per diersoort is derhalve eveneens een ruimtelijke analyse van de veroorzaakte schade uitgevoerd. De informatie voortkomende uit de ruimtelijke spreiding van de schade per diersoort wordt nader besproken in de hoofdstukken 4 t/m 10.

3.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (sd). *CBS Statline*. Opgeroepen op januari 13, 2014, van CBS: <http://statline.cbs.nl/statweb/>
- Faunafonds. (2012, oktober 12). Nieuwsbrief 12 oktober 2012 / 001. Dordrecht, Zuid-Holland, Nederland.
- Faunafonds. (2013). Landbouwschade 2012 . Faunafonds.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Guldemon, & CLM. (2013). *Kosten en baten voor de landbouw van schadesoorten*. Culemborg: CLM & Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.

4. Grote hoefdieren

Nederland kent vier soorten grote hoefdieren welke hier van nature voorkomen, te weten: reeën, edelherten, damherten en wilde zwijnen. Reeën komen door het gehele land voor, edelherten komen hoofdzakelijk voor op de Veluwe en in de Oostvaardersplassen. Damherten komen primair voor op de Veluwe en in duingebieden in Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Holland. op de Veluwe en de Meinweg in de provincie Limburg. In de afgelopen decennia zijn zowel de aantallen als het verspreidingsgebied van voornoemde grote hoefdieren opgetreden. Vooralsnog lijkt het erop dat deze ontwikkeling zich verder doorzet (Worm, oktober 2008).

In de provincie Utrecht komen reeën en damherten in het wild voor, reeën leven hoofdzakelijk in het oostelijke deel van de provincie en damherten primair op de Plantage Willem III en in de omgeving hiervan. Incidenteel worden edelherten en wilde zwijnen waargenomen, de herkomst van deze dieren is tot nu toe onbekend. De dichtstbijzijnde populaties van beide diersoorten bevinden zich op de Veluwe en de uitlopers daarvan, w.o. landgoed Appel globaal gelegen tussen Amersfoort en Voorthuizen alsmede landgoed Hoekelum te Bennekom.

Aanrijdingen met grote hoefdieren

Aanrijdingen met grote wilde hoefdieren zorgen voor veel dierenleed. Daarnaast heeft de weggebruiker overlast door schade maar nog belangrijker: er ontstaan levensgevaarlijke situaties voor weggebruikers. In de provincie Utrecht vinden jaarlijks enkele honderden aanrijdingen plaats met reeën (*Schoon, 2011*). Het dierenwelzijn maar ook de materiele- en letselschade zijn de redenen dat de Provincie Utrecht en de Faunabeheereenheid Utrecht het voornemen hebben om het aantal aanrijdingen te verminderen. Om dit mogelijk te maken is een goed een registratie van de ongevallen een eerste vereiste. De provincie en de faunabeheereenheid ondersteunen een planmatige aanpak in de afhandeling en registratie van dergelijke aanrijdingen. Mocht het tot aanrijdingen komen, heeft de Stichting Valwild Utrecht een belangrijke taak. Waar nodig dragen zij de zorg voor het aangereden dier of verlossen zij het, indien noodzakelijk uit hun lijden. Tevens zorgen zij voor een correcte afvoer van de dode hoefdieren. De nauwkeurige registratie van de ongevallen is een belangrijke basis voor het nemen van preventieve maatregelen. De gegevens van deze stichting zijn in dit Faunabeheerplan verwerkt en betrokken bij de beheervoorstellen zoals onderstaand weergegeven.

4.1 Ree

Het Ree heeft zijn optimale biotoop in een kleinschalig landschap waarin voldaan wordt aan haar 3 hoofdeisen: voedsel, rust en dekking.

Indien dergelijke biotopen al zijn betrokken door soortgenoten, dan zal zij ook genoeg nemen met mindere biotopen. In extreme gevallen kan het Ree bij hoge dichtheden ook haar domicilie nemen in open landschappen. Het aanpassingsvermogen van het ree is voldoende om in wezenlijk andere omstandigheden dan de voorkeusbiotoop te kunnen overleven.

De bronsttijd ligt in de maanden juli en augustus en na een verlengde draagtijd worden er in mei doorgaans 2 kalveren geboren.

De reproductie begint bij de mannelijk dieren normaliter op 3 jarige leeftijd, en bij de vrouwelijk dieren op 2 jarige leeftijd.

Het Ree is een zogenaamde “concentrate selector” en moet het hebben van de eiwitrijke inhoud van de plantendelen. Om deze reden is het Ree ´s winters niet territoriaal en wordt de activiteit tot een minimumniveau beperkt. Territoriumgedrag en te grote activiteiten zouden in die periode een te grote aanslag doen op de energiereserves (*Schoon, 2008*).

4.1.2 Aantalsontwikkeling en verspreiding

Het reeënbeheerplan Utrecht uit 2005 was in principe geschreven voor een beheerperiode van 5 jaar. In 2011 is een evaluatie van het reeënbeheerplan uitgevoerd. Uit deze evaluatie bleek dat de populatie nog steeds een groeiende trend vertoonde. Op basis hiervan mag geconcludeerd worden dat de maximale ecologische draagkracht binnen de provincie nog niet bereikt is. De in het reeënbeheerplan 2005 vermelde draagkrachtberekeningen bleken voldoende robuust om tot een volgend evaluatiemoment te worden gebruikt. Op grond van deze uitkomst zijn de draagkrachtberekeningen van de voorgaande planperiode gehanteerd (*Schoon, 2012*).

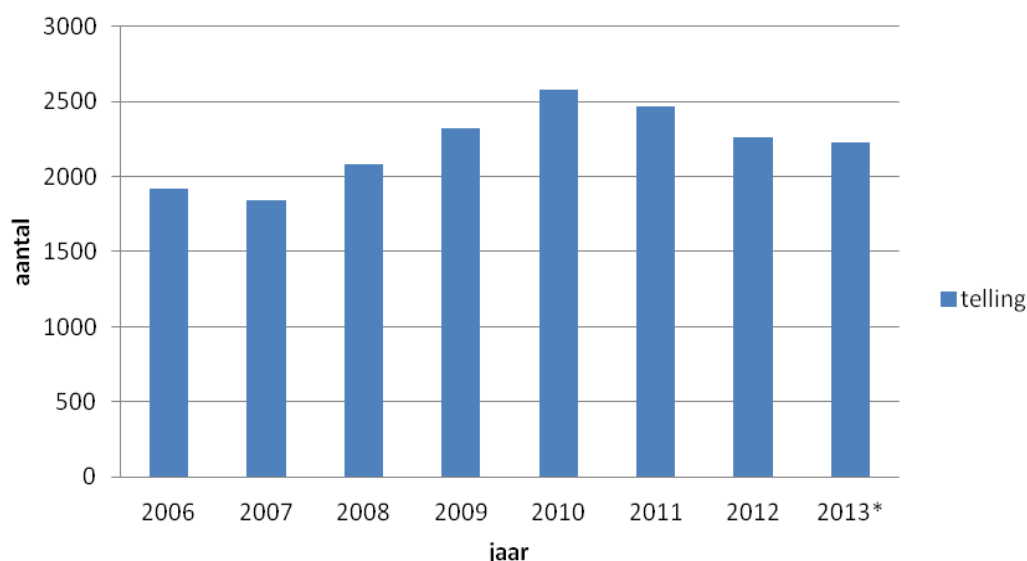
4.1.2.1 Populatie

De populatie Reeën in de provincie Utrecht lijkt op basis van de telgegevens van de voorjaarsstelling na 2006 weer te groeien.

Die ogenschijnlijke groei wordt echter verklaard door het feit dat vanaf 2006 ook in toenemende mate TBO terreinen worden meegenomen in de telling. Dit resulteert in een ogenschijnlijke toename van 154 (2006) en 136 (2007) extra getelde Reeën in de meetreeks. Vanaf 2008 wordt er verder niet meer uitgesplitst naar extra terreinen zodat dit vanaf dat jaar niet kan worden verbijzonderd.

Indien de ontwikkeling wordt gecorrigeerd voor de extra getelde gronden in 2006 en 2007 door de getelde aantallen op de in de vorige periode niet getelde gebieden buiten beschouwing te laten, blijkt de ontwikkeling op provinciaal niveau stabiel te zijn (*Schoon, 2012*).

Reewildtellingen 2006-2013

* = aangepaste telmethode

Figuur 16, Populatieontwikkeling Ree in Utrecht (FBE Utrecht, FRS)

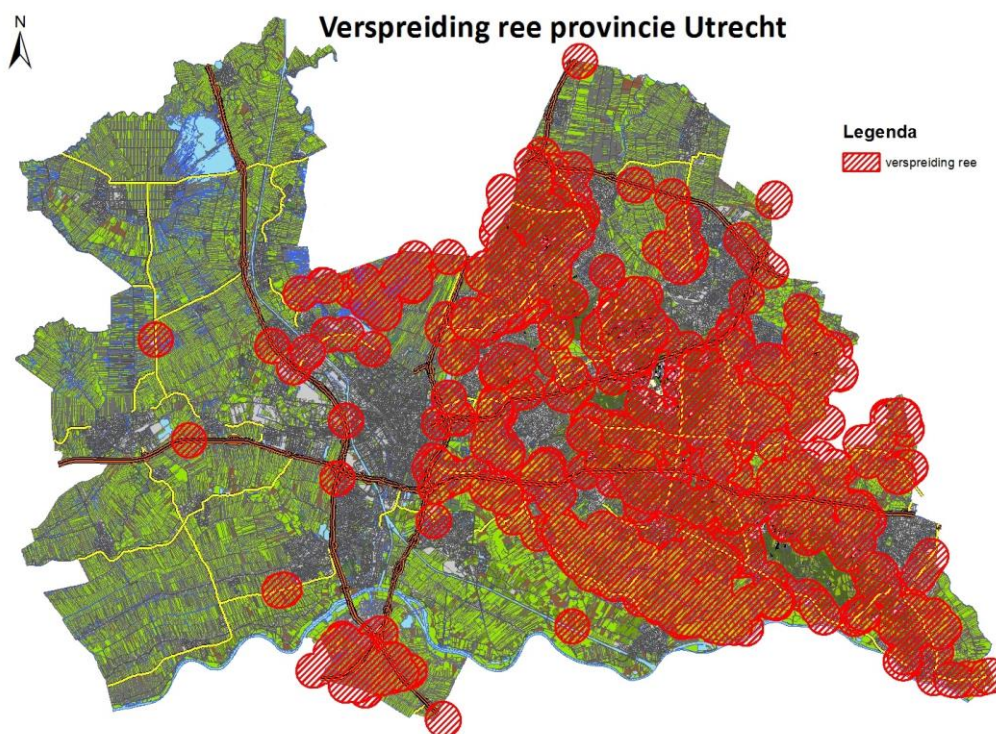
In 2013 zijn de resultaten van de telling op een aangepaste wijze verwerkt. Voorheen werden de telresultaten verticaal per klasse opgeteld, per klasse werden de hoogste aantallen waarnemingen bij elkaar opgeteld. In 2013 zijn alle waarnemingen horizontaal opgeteld. Door deze gewijzigde methode zijn de telresultaten hoger, echter wordt nog steeds een minimum aantal aanwezige dieren geteld.

Binnen de provincie Utrecht is een stijging van de reeënpopulatie in de periode 2006 tot 2010 waar te nemen, na 2010 lijkt de populatie af te nemen. Landelijk is over de gehele periode een duidelijke toename zichtbaar. De landelijke toename bedraagt 31% (*Schoon, 2013*).

4.1.2.2 Verspreiding

Het Ree komt voor in de WBE's de Schaffelaar, Kromme Rijn, Vijfheerenlanden, Lage Vuursche, de Eem en Noorderpark. Deze WBE's bevatten binnen de provincie het grootste deel beboste oppervlakte en meeste geschikte habitats. In de WBE's Lopikerwaard en Tussen Vecht & Oude Rijn komen kleine minipopulaties voor zoals onder andere bij Haarzuilens. Steeds vaker worden meldingen gedaan van zogenaamde "veldreeën". Dit fenomeen duidt mogelijk op het bereiken van een maximale territoriale bezetting van de bosgebieden, waardoor de reeën nieuwe gebieden gaan koloniseren.

Figuur 17 op de volgende pagina geeft de verspreiding van reeën binnen de provincie Utrecht weer en is samengesteld op basis van geverifieerde zichtwaarnemingen, aanrijdingen en afschot.

Figuur 17, Verspreidingskaart Ree provincie Utrecht (FBE Utrecht, FRS)

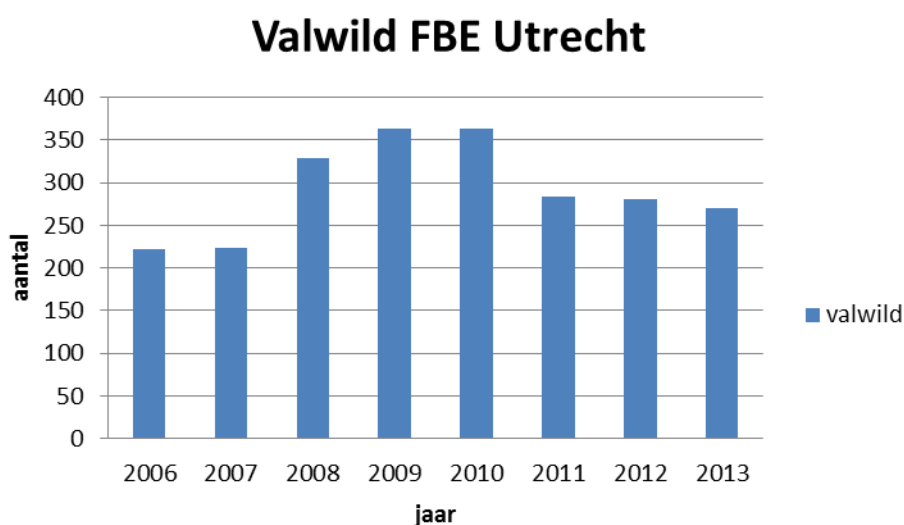
4.1.2 Ontwikkeling van de schade

Landbouwschade

Er is in de voorgaande planperiode geen schade gemeld bij, noch uitgekeerd door het Faunafonds (*Faunafonds, 2013*).

Verkeer

Een altijd terugkerend punt van zorg zijn aanrijdingen met reeën. Volgens de cijfers van de stichting Valwild Utrecht zijn conform onderstaande tabel in de periode: 2006 - 2013 de volgende aantallen aanrijdingen met reeën geregistreerd (*Stichting Valwild Utrecht, 2014*).

Figuur 18, Valwild Ree provincie Utrecht (Stichting Valwild Utrecht)

Na een duidelijke toename van het aantal aanrijdingen in 2008 tot en met 2010 lijkt het aantal aanrijdingen zich vanaf 2011 te hebben gestabiliseerd op ca. 280 dieren. Hiermee lijkt de trend van het aantal aanrijdingen overeen te komen met de populatietrend. Daarnaast heeft de FBE Utrecht een analyse gedaan naar knelpunten binnen de provincie met betrekking tot aanrijdingen met reeën, zie kaart bijlage 6

Om aanrijdingen met Reeën op wegen te voorkomen, is afschot als op zich staande beheermaatregel niet voldoende; daarnaast dienen ook infrastructurele maatregelen getroffen te worden als snelheid beperkende maatregelen, wildwerende rasters, dwangwissels, en het aanbrengen van wildreflectoren. Laatstgenoemde zaken vallen echter niet binnen de competentie van de FBE Utrecht. Het is vooral de combinatie van faunabeheer en infrastructurele voorzieningen die tezamen het aantal aanrijdingen kan verminderen. De FBE zal zo nodig adviserend optreden of overleg initiëren met betrokken partijen. In het evaluatierapport aangaande het reeënbeheer (*Schoon, 2012*) staat beschreven dat door beheer rondom hotspots een vermindering van valwild kan worden behaald. De FBE Utrecht zal komende planperiode een pilotproject starten om te onderzoeken hoe dit beheer het beste kan worden vorm gegeven.

Schade aan bossen

Bij een groeiende reeënpopulatie kan worden verwacht dat schade aan bos kan worden aangericht doordat de inplant of natuurlijke verjonging geheel of gedeeltelijk teniet kan worden gedaan. Deze effecten van wilddruk zijn o.a. beschreven in een door Alterra gevoerd onderzoek. De schade wordt tot op bepaalde hoogte door boseigenaren en terreinbeheerders geaccepteerd, echter blijft bosbouw een economische drager waardoor verhoogde schade tot inkomstenderving leidt. De aanwezigheid van reeën in gepaste dichtheden wordt als waardevol gezien, maar mag geen negatief effect hebben op de bedrijfsvoering. Daar waar sprake is van (dreigende) schade worden doorgaans maatregelen getroffen als reeënkerende rasters en boommanchetten (*Goudzwaard, L.; Bartelink, H. H.; Koop, H. J.G.M., 2001*).

Schade aan cultuurhistorische landschappelijke elementen

Bij schade aan cultuurhistorische landschappelijke elementen moet hoofdzakelijk worden gedacht aan hakhoutculturen. Bij deze beheervorm worden uitlopers op stobben geoogst als utiliteitshout. Na het afzetten van de stoven of stobben, zullen zich nieuwe uitlopers vormen, deze ontstaan op een geringe hoogte (± 50 cm boven maaiveld). De knoppen, bast en jong blad behoren tot de voedselkeuze van het Ree, waardoor lokaal grootschalige vraatschade kan optreden. Door deze vraatschade bestaat de mogelijkheid dat de stoven geen uitlopers meer vormen en afsterven.

4.1.3 Beheer in de voorgaande planperiode

In de voorgaande planperiode heeft conform de toegekende quota afschot plaatsgevonden.

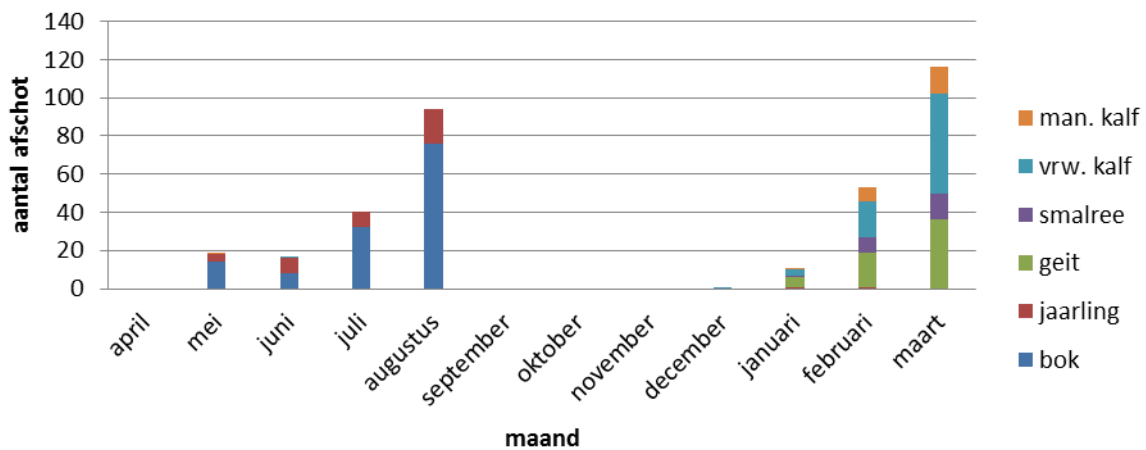
Tabel 6, Afschot Reeën periode 2007-2012 (FBE Utrecht, FRS)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
quotum	461	461	461	461	461	461
Gerealiseerd	416	376	364	376	368	449
Niet gerealiseerd	49	85	97	85	93	12
realisatiepercentage	90%	82%	79%	82%	80%	97%

Van het gerealiseerde afschot blijft het afschot onder de geiten en kalveren achter bij dat van de bokken. Dat het afschotquotum voor een deel niet wordt gehaald kan deels worden toegeschreven aan het feit dat een aantal terreineigenaren om voor hen moverende redenen geen populatiebeheer toepassen. Wel passen zij eventueel afschot toe in het kader van dierenwelzijn en/of verkeersveiligheid. Daarnaast wordt ook een deel van het afschot om uiteenlopende redenen niet gehaald door de WBE's. Redenen zijn o.a. een terughoudend beheer ten aanzien van reeën en organisaties welke niet deelnemen aan populatiebeheer. Daarnaast was er in de voorgaande planperiode weinig flexibiliteit om in te grijpen op eventuele knelpunten (Schoon, 2012).

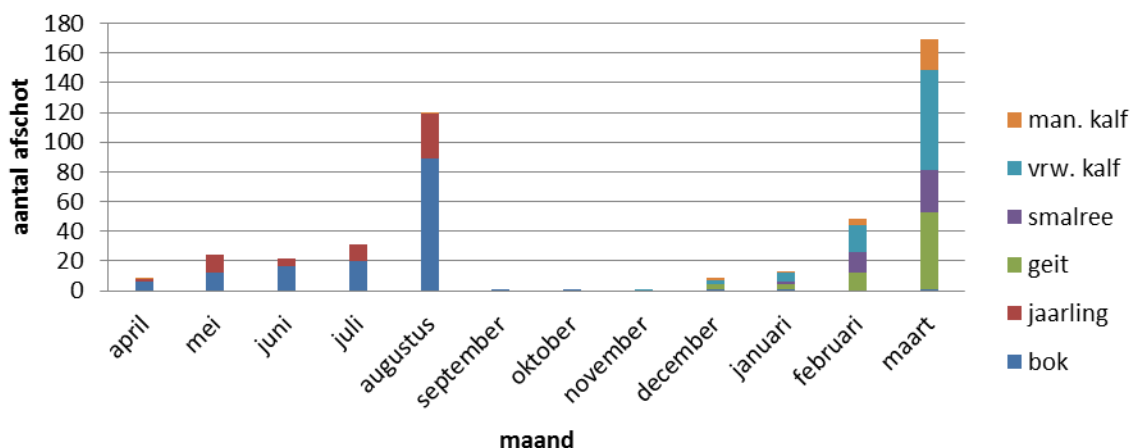
Wanneer er wordt gekeken in welke maanden het meeste afschot plaatsvindt, valt op dat het meeste afschot in de laatste maand van het seizoen is gepleegd. De volgende grafieken 19 en 20 geven een overzicht van het afschot per maand in de perioden 2011-12 en 2012-13.

Afschot per maand seizoen 2011-2012

Figuur 19, Afschot Reeën per maand en geslacht periode 2011-2012 (FBE Utrecht, FRS)

Afschot per maand seizoen 2012-2013

Figuur 20, Afschot Reeën per maand en geslacht periode 2012-2013 (FBE Utrecht, FRS)

Op grond van de grafieken kan worden geconcludeerd dat de periode waarin het afschot plaatsvindt tot op heden slechts zeer beperkt overeenstemming vertoont met de perioden waarin de meeste aanrijdingen plaatsvinden. Juist een effectief afschot in de periode voorafgaand aan deze aanrijdingspieken kan een bijdrage leveren aan de reductie van het aantal aanrijdingen met het verkeer. In de beheerperiode 2009 – 2014 was afschot toegestaan in de periode 1 april tot 1 september voor bokken en van 1 december tot 1 april voor geiten en kalveren.

De huidige waarneembare afschotpieken worden primair veroorzaakt door de hogere zichtbaarheid tijdens de bronst (eind juli – augustus) en het verhoogde afschot van reeën en -kalveren in de maand maart is deels te verklaren door het uitlopen van knoppen en en jong blad, waardoor het voedselaanbod stijgt en hiermee ook de zichtbaarheid. Tevens spelen menselijke factoren een rol, zoals de belevingswaarde (bronst) en het feit dat aan het einde van het seizoen vaak nog snel een inhaalslag in beheer wordt uitgevoerd.

4.1.4 Noodzaak voor beheer

Bij toenemende aantallen Reeën zal de dichtheid toenemen. Hierdoor zal:

- het aandeel aanrijdingen in m.n. voor- en najaar toe kunnen nemen door territoriaal- en foeragegedrag.
- schade door reeën kunnen ontstaan aan land- en bosbouw.
- mogelijk schade aan de populatie zelf ontstaan als gevolg van stress en ziekten als gevolg van overpopulatie (indien er aanwijzingen hiervoor zijn wordt contact opgenomen met het DWHC (Dutch Wildlife Health Centre) en advies zal worden ingewonnen).

In te zetten preventieve middelen

Er zijn diverse maatregelen inzetbaar om schade aan bos- en landbouw te voorkomen. Zie hiervoor de Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. Gebleken is echter dat preventieve middelen vaak voor een beperkte periode effectief zijn als gevolg van het optreden van gewinning. Het variëren en rouleren van preventieve middelen wordt derhalve aanbevolen. Doorgaans werkt als preventief middel voor de bosbouw alleen het uitrasteren van verjongingsvlakken. Het toepassen van afschot in combinatie met de toepassing van preventieve middelen wordt als meest effectief beoordeeld aangezien de dieren dan de toegepaste preventieve middelen linken aan een substantiële dreiging van gevaar.

4.1.5 Beheer planperiode 2014-2019

Algemeen

Gelet op de conclusies van het evaluatierapport (*Schoon, 2012*) is een flexibeler beheer noodzakelijk om de overeengekomen beheerdoelen te realiseren. In het bijzonder voor wat betreft aantalsregulatie en het zodanig vorm en inhoud geven van het beheer dat effectief wordt bijgedragen aan de vermindering van het aantal aanrijdingen en tegelijkertijd ruimte biedt om adequaat in te kunnen spelen op veranderende en/of onvoorziene omstandigheden.

De noodzakelijk geachte flexibiliteit dient te worden gezocht binnen de gestelde kaders van de huidige wetgeving. Een ontheffing voor het beheer van reeën kan worden afgegeven in

het belang van populatiebeheer, verkeersveiligheid en ter voorkoming van belangrijke schade. Door nadrukkelijker dan in het verleden de bij het beheer betrokken of noodzakelijk te betrekken partijen op lokaal niveau samen te brengen kunnen knelpunten en oplossingen sneller worden geformuleerd. Hoe dit beheer verder wordt vormgegeven zal in de volgende paragrafen worden beschreven.

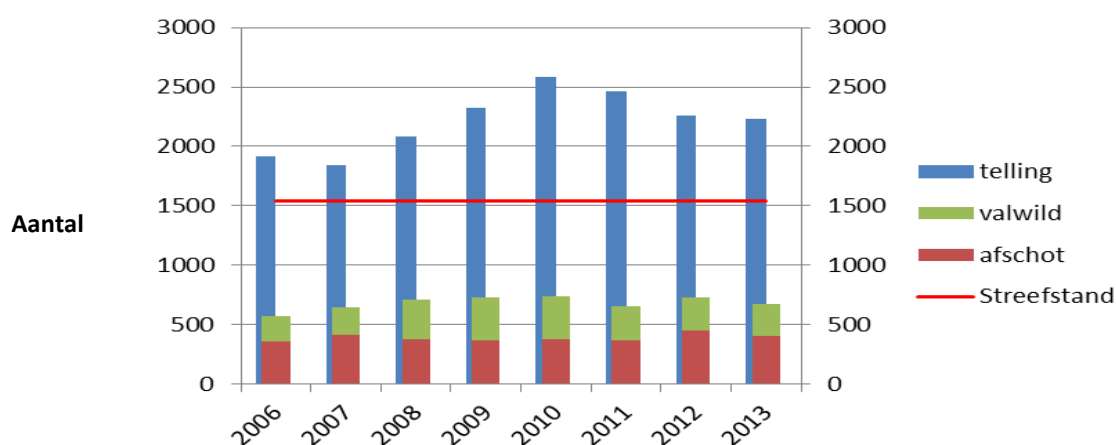
Art 10 lid i van het Besluit Faunabeheer schrijft voor dat voor het beheer van grote hoefdieren w.o. reeën een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren noodzakelijk is. De hiervoor in de praktijk gangbare methode om dit te doen is door middel van een zgn. draagkrachtberekening. In Utrecht is op twee manieren deze draagkrachtberekening uitgevoerd nl. via de Van Haaften methodiek (Maatschappelijke draagkracht) alsmede via benutting van het logistische model conform Rik Schoon (Ecologische draagkracht). Deze draagkrachtberekening is per WBE uitgevoerd, de resultaten hiervan staan vermeld in tabel 7 (*Schoon, 2005 & Schoon, 2013*).

Tabel 7, Maatschappelijke en Ecologische draagkracht (FBE Utrecht, R. Schoon)

WBE	Maatschappelijke draagkracht	Ecologische draagkracht
De Schaffelaar	583	603
Kromme Rijn	324	369
Vijfheerenlanden	211	303
Lage Vuursche	220	360
De Vallei	9	Niet bekend
De Eem	25	Niet bekend
Noorderpark	164	206
TOTAAL	1.536	1.841

De draagkracht van een bepaald gebied wordt primair bepaald door de factoren: dekking, voedsel en rust. Uit de evaluatie van het reeënbeheer over de periode 2006-2011 blijkt dat de eerder uitgevoerde draagkrachtberekening voldoende robuust is om voor de huidige situatie te hanteren. De maatschappelijke draagkracht is bepaald op ca. 1.500 Reeën. Binnen de periode 2009-2014 is de reeënpopulatie redelijk stabiel gebleven en zijn geen noemenswaardige problemen ontstaan m.b.t. gewasschade en schade aan de populatie zelf. Het aantal aanrijdingen met Reeën lijkt de afgelopen 3 jaar op een stabiel niveau te zijn gebleven. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat de gehanteerde rekenkundige gemiddelden behulpzaam zijn geweest bij het vormgeven van het beheer maar dat in de praktijk een zekere bandbreedte dient te worden gehanteerd bij de interpretatie ervan.

Onderstaande het totaaloverzicht populatieontwikkeling provincie Utrecht.

Figuur 21, Populatieontwikkeling Ree provincie Utrecht (FBE Utrecht, FRS, Stichting Valwild Utrecht)

Uit de jaarlijkse onder auspiciën van de FBE uitgevoerde reeëntellingen blijkt dat de stand jaarlijks hoger ligt dan de streefstand van ca. 1.536 dieren. Door de toename van de populatie en de voorgaande wijze van beheer lijkt realisatie van de streefstand zeer moeilijk haalbaar. Met uitzondering van de knelpunten als gevolg van aanrijdingen met het verkeer zijn er verder geen noemenswaardige problemen met Reeën ontstaan. Wanneer de knelpunten systematisch worden opgelost, lijkt een hogere stand van meer dan 1.500 dieren geen problemen op te leveren.

Op basis van de voorgaande informatie zal de huidige maatschappelijke draagkracht worden aangepast naar een “acceptabele maatschappelijke minimum draagkracht”. Door het bepalen van deze ondergrens van 1.500 dieren is een duurzame instandhouding binnen de provincie Utrecht gewaarborgd. Ter voorkoming van een ongeremde populatiegroei is in samenwerking met de provincie Utrecht een bovengrens gesteld van 2.200 Reeën.. Hierdoor ontstaat een bandbreedte van ca. 700 dieren, binnen deze bandbreedte mogen fluctuaties in populatiegrootte optreden. Indien tellingen uitwijzen dat de stand boven de gestelde grens van 2.200 dieren komt dient binnen de termijn van het faunabeheerplan de stand te worden teruggebracht tot binnen de bandbreedte.

Monitoring populatie

Om een beeld te krijgen van de minimale aanwezige populatie Reeën binnen de provincie, zullen de bestaande reeëntellingen worden gecontinueerd. Omdat de resultaten sterk afhankelijk zijn van weersomstandigheden op de telmomenten kunnen de resultaten slechts als een indicatie dienen voor de minimaal aanwezige populatie. Aan de hand van de verkregen telgegevens kan echter wel de trend van een populatie worden bepaald. Groeit de populatie, blijft deze gelijk of neemt deze af? Zo’n trend is een rekenkundige bepaling op basis van meerdere jaren tellen. Pas als de trend zich een kant op beweegt die haaks staat op de beheerdoelstelling is aanpassing van het noodzakelijk geachte uit de populatie te verwijderen aantallen aan de orde (*Schoon, 2014*). Door resultaten van de trendtelling aan te vullen met jaarrond telresultaten op jachtveldniveau kan, ten behoeve van het beheer, een beter beeld worden gevormd van de actuele stand.

Aanvullend bestaat de wens om, in samenwerking met betrokken organisaties, de provincie, het Faunafonds en de wetenschap een pilotstudie te verrichten naar praktisch uitvoerbare methoden die bijdragen aan een meer accurate populatiebepaling. Een eerste aanzet hiertoe is gegeven in het rapport “Schadeveroorzakende zoogdiersoorten in Nederland: Inzicht in de betrouwbaarheid van aantalsbepalingen” (Groot Bruinderink et al., 2013).

4.1.6 Uitvoering Beheer

Voor een optimale uitvoering van het noodzakelijk geachte beheer geniet het de voorkeur om lokaal maatwerk te kunnen toe passen. De provincie en FBE hebben er derhalve voor gekozen om het reeënbeheer meer flexibel te maken en meer dan in het verleden te richten op het oplossen en waar mogelijk voorkomen van problemen. Primair: het voorkomen van aanrijdingen met het verkeer en schade aan bos- en landbouw naast populatiebeheer an sich. Hiervoor is het noodzakelijk dat er op WBE-niveau breed samengestelde reeënbeheercommissies gaan komen, bestaande uit een vertegenwoordiging van belanghebbenden uit het betreffende gebied. Hierbij kan gedacht worden aan vertegenwoordigers uit de sectoren: jacht en wildbeheer, landbouw, bosbouw, natuurbescherming en wegbeheerders. Deze breed samengestelde reeënbeheercommissies zullen een grote verantwoordelijkheid krijgen bij het vaststellen van de gewenste stand, het daarbij behorende afschot en de wijze van uitvoering. Dit doet zij door middel van een jaarlijks gezamenlijk vorm te geven werkplan. Hierin dient zij aan te geven welk beheer zij voor dat jaar wenst te gaan uitvoeren, welke dichtheden zij gelet op de belangen in het gebied daarbij nastreeft, welk afschot hierbij hoort en hoe zij middels het door haar gewenste beheer knelpunten (w.o. de zgn. hotspotlocatie aanrijdingen met het verkeer, zie bijlage 6) wensen tegen te gaan en hoe wordt om gegaan met gebieden waar geen afschot plaatsvindt. Het volgende jaar zal in het nieuwe werkplan de reeënbeheercommissie een beschrijving van het voorgaande beheer opnemen. Hierin dient te worden aangegeven of het door haar gevoerde beheer van het afgelopen jaar daadwerkelijk heeft bijgedragen aan de geformuleerde doelstelling. Daarnaast staat beschreven hoe de realisatie heeft plaats gevonden in overeenstemming met de uitgangspunten van dit faunabeheerplan. Waar verbeteringen mogelijk en/of wenselijk is omschrijft de reeënbeheercommissie hoe dit wordt vormgegeven. Door deze benaderingswijze, zijnde: meer verantwoordelijkheid en regie bij de streek uiteraard binnen de kaders van de wet en een duurzaam en planmatig beheer, wordt concreet vorm en inhoud gegeven aan de adviezen voortkomend uit de Evaluatie van het reeënbeheer (Schoon, 2012) en daarop volgende gesprekken met maatschappelijke organisaties.

De FBE zal het vormen van dergelijk breed samengestelde reeënbeheercommissies ondersteunen en begeleiding aanbieden bij de totstandkoming van de 1^e generatie werkplannen. Bijlage 7 is een weergave van het format dat de FBE de WBE's zal aanreiken.

Indien de betrokken partijen binnen een reeënbeheercommissie geen overeenstemming bereiken, dient dit te worden vermeld in het werkplan en de afwijkende standpunten te worden toegelicht. In voorkomende gevallen beslist de Faunabeheereenheid al dan niet na overleg met bevoegd gezag.

De werkplannen dienen per WBE de volgende onderdelen te bevatten:

- Evaluatie uitgevoerd beheer voorgaande periode incl. beschrijving van de effectiviteit van de uitgevoerde maatregelen
- Knelpuntenanalyse
- Weergave van de voorgenomen beheerdoelstellingen naar tijd, plaats en omstandigheden
- De daarbij na te streven streefstand op WBE-niveau en gehanteerde lokale/regionale streefstanden indien afwijkend als gevolg van aldaar aanwezige belangen)
- Telgegevens incl. een beschrijving van de populatietrend, voor zover mogelijk aangevuld met gegevens over de leeftijdsopbouw van de populatie en de ruimtelijke verspreiding binnen het werkgebied
- Beschrijving of de trend mede in relatie tot de voorgenomen beheerdoelstellingen aanleiding geeft voor het hanteren van andere afschotaantallen
- Valwildgegevens mede in relatie tot te nemen maatregelen
- Te hanteren afschot criteria en ruimtelijke spreiding van het noodzakelijk geachte afschot

4.1.6.1 Omschrijving van het jaarlijkse werkplan

Het jaarlijkse werkplan omvat alle volgende onderwerpen op basis van het voorgaande jaar en hoe de commissie verwacht hier het komende jaar invulling aan te geven.

Telgegevens

De WBE voert jaarlijks een reewildtelling uit en verstrekt de resultaten conform het telprotocol. De met de jaarrond inventarisatie aangevulde telresultaten vormen de basis voor het jaarlijks op te stellen werkplan.

Valwildgegevens en maatregelen

Per WBE dienen jaarlijks de gegevens met betrekking tot valwild in het werkplan te worden opgenomen om signalering van knelpunten mogelijk te maken. Met de Stichting Valwild wordt bij aanwezigheid van weggedeelten met concentraties van aanrijdingen, de zogenaamde “Hotspots”, overleg gevoerd over mogelijke maatregelen ter vermindering van het aantal aanrijdingen. Deze maatregelen worden opgenomen in het plan van aanpak en het jaarlijkse werkplan

Gegevens over de populatieomvang en opbouw

De WBE dient op basis van de bovenstaande cijfers een beeld te schetsen van de populatieomvang en de ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Op basis hiervan dient het beoogde beheer en het afschot voor het komende jaar beschreven te worden.

Afschotcriteria

Een WBE zal in het werkplan moeten opnemen welke afschotcriteria worden gehanteerd en hoe deze gecontroleerd worden.

4.1.6.2 Beheerrichtlijnen ontheffing komende planperiode

Het per WBE en door de bij voorkeur breed samengestelde reeënbeheercommissies op te stellen werkplan zullen de basis vormen voor ontheffingverlening. Het jaarlijkse werkplan wordt ter goedkeuring aan de FBE aangeboden. De FBE verleent, na instemming van de provincie,, toestemming voor de uitvoering van het werkplan. Omdat er met deze nieuwe aanpak nog ervaring opgedaan moet worden, zal er in de eerste jaren nog bijsturing van de

werkplannen en/of werkwijze plaatsvinden. Hiermee wordt invulling gegeven aan het begrip: 'lerend beheren'.

Het reeënbeheer kan jaarrond 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang, worden uitgevoerd. Het beheer dient jaarrond mogelijk te zijn in verband met knelpunten en maatwerk oplossingen. Hierdoor is tijdens de verhoogde activiteitspiek in de winter en het voorjaar probleemgericht beheer mogelijk, het beheer wordt op deze wijze meer gedrag gestuurd.

Hierbij dient de nadruk te liggen op de eerder gesignaleerde knelpunten, welke in het werkplan staan vermeld. In het rapport: Pas op: Overstekend Wild! Aanrijdingen met reeën in Utrecht (*Schoon, 2011*) en Evaluatie van het reeënbeheer in de provincie Utrecht, periode 2006 – 2011 (*Schoon, 2012*) is beschreven dat de activiteitspiek voor de reebokken in de maanden april en mei ligt, zijnde de periode waarin de territoria gevormd worden. Bij de reegeiten is een activiteitspiek in de winterperiode waarneembaar, deze piek hangt samen met het foerageergedrag.

De Faunabeheereenheid Utrecht streeft bij het vormgeven van haar beheer een natuurlijke geslachtsverhouding na, zijnde 1 (bok) : 1,2 -1,4 (geit) (*Schoon, 2012*). Hoewel bij geboorte het aantal mannelijke als vrouwelijke kalveren nagenoeg gelijk zijn is de overlevingskans van bokken beperkter ten opzicht van dat van de geiten als gevolg van territoriaal en daarmee verband houdend dispersie gedrag. Dit verklaart dat reeënpopulaties van nature uit een licht overschot bestaan van vrouwelijke exemplaren (*mond. mededing R. Schoon*). Op basis van de waargenomen geslachtsverhoudingen tijdens de tellingen blijkt dat het aandeel vrouwelijke dieren in een aantal gevallen hoger ligt dan de natuurlijke geslachtsverhouding. Om de waargenomen geslachtsverhouding wederom in overeenstemming te brengen met de natuurlijke geslachtsverhouding worden de reeënbeheercommissies verzocht om bij het opstellen van hun werkplannen rekening te houden met een verhoogd afschot van het vrouwelijk aandeel uit de populatie. Een vermindering van het vrouwelijke deel van de populatie draagt tevens bij aan een vermindering van de reproductie hetgeen op haar beurt weer bijdraagt aan het beter hanteerbaar maken van het noodzakelijk geachte beheer.

De Stichting Valwild Utrecht draagt zorg voor aangereden en gevonden in het wild levende dieren in de provincie Utrecht door middel van deskundige vrijwilligers die, op adequate wijze, zorgen voor het zo nodig uit hun lijden helpen van aangetroffen dieren. De stichting houdt hiervan een registratie bij. Hoewel het hier voornamelijk om reeën gaat wordt de stichting ook benaderd als het om edelhert, damhert of wild zwijn gaat (*Provincie Utrecht, 2013*). Door deze registratie kunnen knelpunten eerder worden gesignaleerd en worden betrokken bij het te voeren beheer.

Het adequaat kunnen optreden bij calamiteitsituaties is van essentieel belang om problemen en/of ondraaglijk lijden te voorkomen. Snelheid van handelen is hierbij noodzakelijk. De uitvoerder van het beheer is verantwoordelijk voor een adequate afweging. Voor calamiteitsafschot geldt derhalve een motivatie voor afschot en een toonplicht. Deze toonplicht dient plaats te vinden bij één der leden van de betreffende reeënbeheercommissie en/of te worden afgemeld in een digitaal systeem met foto's waarop de redenen voor afschot duidelijk zichtbaar zijn. Dit is van toepassing voor zover deze niet wordt afgehandeld door een persoon vanuit de Stichting Valwild Utrecht.

Indien een jachthouder geen uitvoering wenst te geven aan het noodzakelijke geachte beheer van reeën zoals in het werkplan overeengekomen, waardoor een effectieve uitvoering van het beheer niet mogelijk is of belangen aantoonbaar worden geschaad zal de reeënbeheercommissie en in tweede instantie de FBE de betreffende jachthouder nadrukkelijk verzoeken om tot het noodzakelijk geachte beheer over te gaan. Mocht aan dit verzoek geen gevolg gegeven worden , dan kan als uiterste maatregel inzet van personen op basis van art. 67 F&F-wet overwogen worden.

4.1.7 Beheerdoelstellingen planperiode 2014-2019

- Jaarlijks per WBE een werkplan vormgeven door een bij voorkeur breed samengestelde reeënbeheercommissie, met invulling van maatwerkbeheer binnen het werkgebied op basis van een knelpuntenanalyse;
  - Per WBE wordt gestreefd naar een 100% realisatie van het aangevraagde afschot;
  - Jaarrond afschot in het kader van verkeersveiligheid;
  - Verhoogd afschot van het vrouwelijke deel van de populatie teneinde een meer natuurlijker geslachtsverhouding naar te streven;
  - Beheer waarbij door maatwerk geen ernstige problemen optreden in het kader van verkeersveiligheid en belangrijke schade, waarbij aan de minimumstand van 1.500 exemplaren wordt voldaan;
  - Een duidelijke afname van het aantal verkeerslachtoffers binnen een periode van 5 jaar mede door een gerichte aanpak van de zgn. hotspot locaties;
- Beheer op basis van een ontheffing art. 68 en voor zover noodzakelijk art. 67 van de F&F-wet .

4.1.8 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Goudzwaard, L.; Bartelink, H. H.; Koop, H. J.G.M.;. (2001). *Effecten van dunning en vraat op spontane verjonging in eiken-dennenbossen*, Alterra-rapport 269. Wageningen: Alterra.
- Groot Bruinderink, & et al. (2013). *Schadeveroorzakende zoordiersoorten in Nederland: Inzicht in de betrouwbaarheid van aantalsbepalingen* Alterra rapport 2426. Wageningen: Alterra.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Provincie Utrecht. (2013). *Evaluatie stand van edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht; periode 2012 - 2013*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Schoon, R. (2005). *Reeënbeheerplan Utrecht*. Utrecht: Terra Salica / Faunabeheereenheid Utrecht.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Schoon, R. (2011). *Pas op: Overstekend Wild! Aanrijdingen met reeën in Utrecht*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Schoon, R. (2012). *Evaluatie van het reeënbeheer in de provincie Utrecht, Periode 2006-2011*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Schoon, R. (2013, November). Lopend onderzoek naar landelijke populatie reeën. Nederland: R. Schoon.
- Schoon, R. (2013). *Notitie update draagkrachtberekening*. De Zilk / Utrecht: Terra Salica / Faunabeheereenheid Utrecht.
- Schoon, R. (2014). Reewild tellen volgens uniform telprotocol. *De Nederlandse Jager editie 6*, 12-16.
- Stichting Valwild Utrecht. (2014, januari). Overzicht valwild periode 2009-2013. *Overzicht valwild periode 2009-2013*. Utrecht, Nederland: Stichting Valwild Utrecht.

4.2 Edelhert

Relevante biologische informatie

Het Edelhert leeft in roedels (groepen), en heeft een voorkeur voor rustige, halfopen parklandschappen, waarbij gemengde bossen afgewisseld worden door open vlakten, landbouwgronden, graslanden en heidevelden (*Schoon, 2008*).

4.2.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

Vrij levende Edelherten komen in Nederland hoofdzakelijk voor op de Veluwe en in de Oostvaardersplassen. Daarbuiten zijn de waarnemingen veelal te herleiden tot ontsnapte rasterdieren of tot immigranten vanuit Duitsland (grensstreek).

In het kader van de aanleg van faunavoorzieningen is het mogelijk dat het Edelhert zich in de nabije toekomst ook in de provincie Utrecht vestigt. De dichtstbijzijnde Edelherten populatie bevindt zich op landgoed Appel (nabij Voorthuizen) op beperkte afstand van Utrecht. In het recente verleden hebben reeds vrij levende edelherten in het grensgebied tussen Gelderland en Utrecht rondgezworven.

4.2.2 Ontwikkeling van de schade

Landbouw

Gedurende de vorige planperiode is geen schade opgetreden (*Faunafonds, 2013*).

Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing

In te zetten preventieve middelen

Zie handreiking faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

4.2.3 Ontheffingsbeleid voorgaande planperiode

Indien Edelherten de provincie Utrecht bereiken, is het provinciaal beleid dat een kleine populatie zich op de Utrechtse Heuvelrug kan vestigen. Eventueel kan dan bij noodzaak ontheffing verleend worden ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen, in het belang van de openbare veiligheid (verkeer) of in het kader van populatiebeheer. Hoe groot deze toegestane populatie mag worden is nog niet definitief vastgesteld.

4.2.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Voor de komende planperiode is de doelstelling een nog nader te bepalen groepsgrootte van Edelherten toe te staan op de Utrechtse Heuvelrug. In de beleidsnota "Grote hoefdieren" (*Provincie Utrecht, 2011*) wordt voor het aangewezen gebied een voorkeur gegeven aan 2 dieren per 100 hectare en in de Vallei 1 dier per 100 hectare. Als lokaal concentraties van Edelherten voorkomen binnen de totaal gestelde dichtheden, dan kan een verhoogde schadedreiging⁸ ontstaan. Indien nodig zullen in die situatie beheermaatregelen moeten worden genomen.

---

⁸ Conform de Beleidsnota edelhert, damhert en wild zwijn provincie Utrecht (*Provincie Utrecht, 25 oktober 2011 dossiernr. 2011RGW141*) zal door deze diersoort toegebrachte landbouwschade worden vergoed conform de daartoe geldende beleidsregels van het Faunafonds.

De FBE zal dan op basis van het door de provincie Utrecht opgestelde draaiboek grote hoefdieren actie ondernemen. Momenteel zijn er nog geen Edelherten in de provincie waargenomen, vestiging is daarom nog niet van toepassing. Het draaiboek zal als leidraad dienen op welke wijze en wanneer te handelen als eerste Edelherten binnen de provinciegrenzen zijn gesignaleerd. Indien noodzakelijk zal volgens het draaiboek een ontheffing worden aangevraagd. Voor het draaiboek zie bijlage 8. (*Provincie Utrecht*)

4.2.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

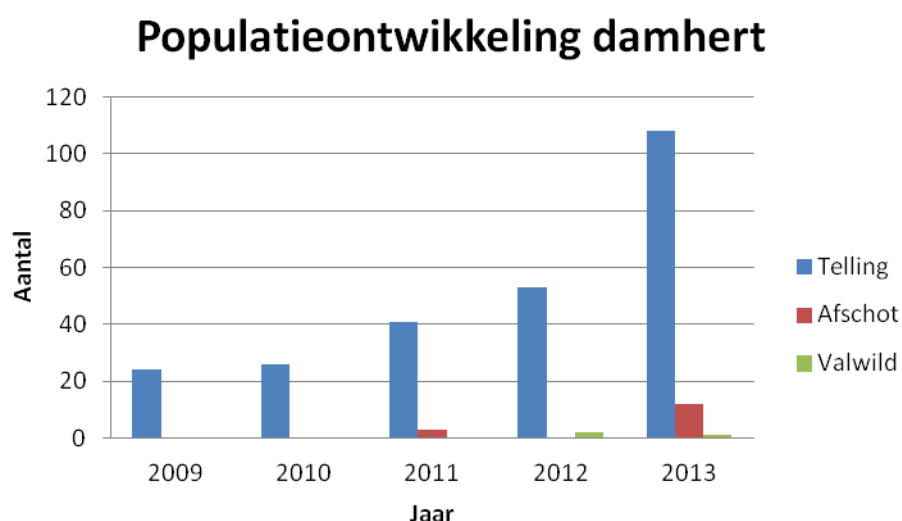
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Provincie Utrecht. (2011). *2011RGW141 Statenvoorstel grote hoefdieren bijlage 1*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Provincie Utrecht. (2013). *Evaluatie stand van edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht; periode 2012 - 2013*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Provincie Utrecht. (sd). *Draaiboek edelhert provincie Utrecht*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

4.3.3 Ontheffingsbeleid voorgaande planperiode

Sinds januari 2012 is in overeenstemming met het provinciale beleid voor Damherten buiten de Plantage Willem III een beleid gericht op het voorkomen van vrij levende populaties damherten (*Provincie Utrecht, 2011*). Op basis van dit provinciale beleid is een ontheffing verleend voor het handhaven van een minimale stand buiten de Plantage Willem III ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen, in het belang van de openbare veiligheid (verkeer) of in het kader van populatiebeheer. Ondanks regelmatige waarnemingen van damherten op en rondom de Plantage Willem III zijn op basis van deze ontheffing slechts 17 Damherten geschoten. Voorafgaand aan deze ontheffing is in de periode 2009 - 2012 een ontheffing verleend aan het nabij gelegen landgoed Prattenburg voor het doden van damherten ter voorkoming van belangrijke schade, primair jonge bosopstanden. Op basis van deze ontheffing zijn 3 damherten geschoten.

De volgende grafiek, fig. 23, geeft de populatieontwikkeling inclusief afschot en valwild weer.

Figuur 23, Populatieontwikkeling Damhert provincie Utrecht (FBE Utrecht, FRS en Stichting Valwild Utrecht)

Uitvoeringsregels ten aanzien van damherten in Utrecht:

- Het Damhert is opgenomen in het provinciale aanwijzingsbesluit (ex art 67). Op grond hiervan is het toegestaan gewonde dieren op te sporen en ter voorkoming van verdere schade en onnodig lijden te doden. Dit is slechts toegestaan aan personen die zijn aangewezen door de Stichting Valwild Utrecht.
- Daarnaast zullen er ontheffingen (ex art 68) op voorhand worden verleend om de nulstand van Damherten in de provincie Utrecht te handhaven en beheer op de Plantage Willem III te faciliteren.
- Indien noodzakelijk voor het handhaven van de nulstand kan de provincie besluiten tot een aanwijzing (ex art 67) om zonder toestemming van de grondeigenaar beheer mogelijk maken.

4.3.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Met de terreinbeherende organisatie, Utrechts Landschap, is afgesproken dat binnen de Plantage Willem III een beheersbare groep Damherten mag voorkomen (zie bijlage 9, Beheerplan HUL Damherten op PW III,). Voor de gebieden buiten het aangewezen terrein blijft het beleid gericht op het nastreven van een minimale stand van kracht. De doelstelling is om de nulstand buiten de Plantage Willem III door aanvraag van een nieuwe ontheffing, op basis van art. 68, F&F-wet, voort te zetten met als aanpassing het gebruik van het geweer toe te staan van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang. Zoals in het hoofdstuk Ree en Edelhert vermeldt, zijn personen van de Stichting Valwild Utrecht aangewezen voor de afhandeling van valwild. Deze personen zullen de bevoegdheid krijgen om jaarrond afschot te verrichten in gevallen waarbij verkeersveiligheid of calamiteiten van andere aard aan de orde zijn. Dit ter voorkoming van onnodig lijden door aanrijdingen of ziekte. In overleg met Stichting Valwild Utrecht zal gestreefd worden naar een digitale registratie van de verkeersslachtoffers.

Wanneer het realiseren van de minimale stand op basis van de ontheffing niet mogelijk blijkt, kan de provincie overgaan tot het doen van een aanwijzing. Deze aanwijzing zal op grond van de Flora & Faunawet 1998, artikel 67, plaatsvinden.

Voor het beheer van Damherten binnen de Plantage Willem III zal door het Utrechts Landschap in overleg met de Faunabeheereenheid, een ontheffing worden aangevraagd voor het gebruik van het geweer voorzien van geluiddemper. Deze middelen mogen alleen ingezet worden door aangewezen faunabeheerders van het Utrechts Landschap of door de provincie daarvoor aangewezen personen. Het gebruik van geluiddempers heeft een aantal belangrijke voordelen:

- Duidelijk aantoonbare geluidsreductie, waardoor minder verstoring binnen roedels en bij andere dieren in de omgeving optreedt.
- Kortere vluchtafstanden door geringere verstoring, waardoor ook minder kans op verspreiding van de herten naar buiten de Plantage Willem III.
- Minder verstoring heeft een positief effect op de zichtbaarheid van de damherten.
- Vermindering van mogelijke conflicten met recreatie door lagere geluidsniveaus.
- Door vermindering van de terugslag ontstaat minder fysieke belasting voor de uitvoerende faunabeheerders.
- Het gebruik van geluiddempers beperkt het risico van gehoorbeschadiging bij de uitvoerende faunabeheerders.

4.3.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Provincie Utrecht. (2011). *2011RGW141 Statenvoorstel grote hoefdieren bijlage 1*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Provincie Utrecht. (2013). *Evaluatie stand van edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht; periode 2012 - 2013*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

4.4. Wild zwijn

Relevante biologische informatie

Het Wilde zwijn heeft een heel breed ecologisch verspreidingsgebied; het kan in zeer veel verschillende landschapstypen leven. Van zeeniveau tot de boomgrens in berggebieden, van moerassen tot steppen en van onbewoonde streken tot dichtbevolkt cultuurlandschap. Zelfs grote steden met een groot areaal aan groen zijn potentieel leefgebied.

Het Wilde zwijn is een echte omnivoor en is qua voedselkeuze zeer opportunistisch.

In tijden van goede mast bestaat het voedsel hoofdzakelijk uit eikels en beukennoten.

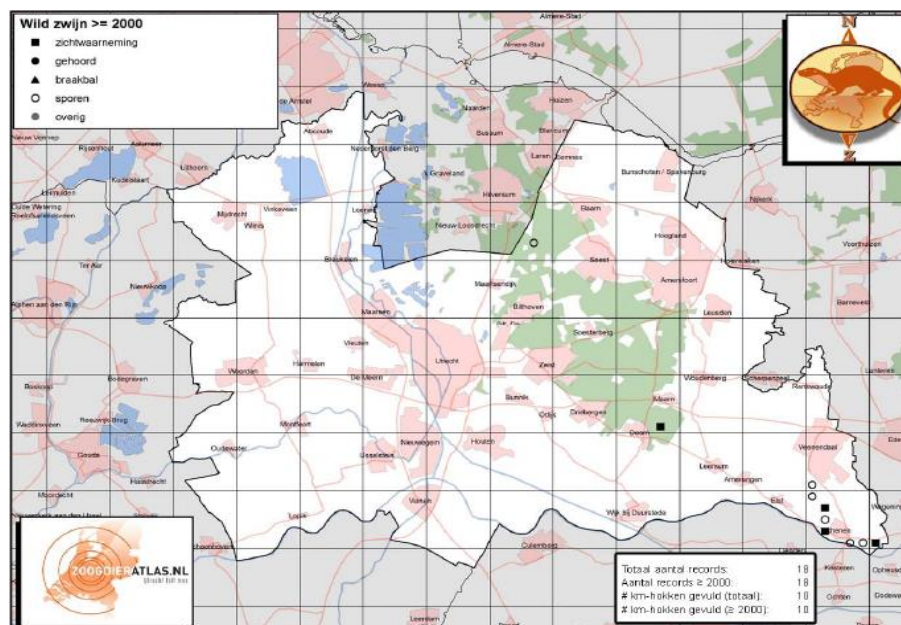
In slechte mastjaren wordt overgeschakeld op dierlijk voedsel en landbouwgewassen, waardoor de kans op landbouwschade toeneemt. De jaarlijks wisselende voedselsituatie en de weersomstandigheden bepalen de jaarlijkse schommelingen in de populatie. Een slecht mastjaar in combinatie met ongunstige weersomstandigheden kan een hoge natuurlijke sterfte tot gevolg hebben.

Wilde zwijnen zijn voornamelijk schemer- en nachtactief en leven, met uitzondering van de volwassen mannetjes, sociaal. De paartijd is voedsel-, weers- en dichtheidsafhankelijk, maar begint gemiddeld in de herfst. Onder gunstige omstandigheden zijn een tweetal worpen per jaar mogelijk, waarbij de eerstgeboren biggen bij voldoende lichaamsgewicht ook een worp jongen ter wereld kunnen brengen. (Schoon, 2008)

4.4.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

Het Wilde zwijn komt in Nederland hoofdzakelijk voor in een tweetal leefgebieden: de Veluwe en de Meinweg. Daarnaast worden regelmatig waarnemingen gemeld van Wilde zwijnen in de grensstreken. (Worm, oktober 2008)

Wilde zwijnen worden incidenteel in de provincie Utrecht gesignaleerd, de eerste waarnemingen vonden plaats in 2010. In de afgelopen jaren zijn enkele meldingen van Wilde zwijnen gedaan. Als gevolg van de aanleg van faunavoorzieningen is het mogelijk dat het wilde zwijn zich in de toekomst ook in de provincie Utrecht vestigt. In het kader van het provinciale "Grote hoefdierenbeleid" wordt vestiging van het Wilde zwijn niet wenselijk geacht in verband met de risico's ten aanzien van landbouwschade en verkeersveiligheid. Uitgangspunt is het handhaven van de nulstand. (Provincie Utrecht, 2011)

Figuur 24, Verspreiding Wild zwijn provincie Utrecht (Zoogdiervereniging)

4.4.2 Ontwikkeling in de schade

Landbouw

In 2010 is een schadeclaim ingediend waarbij schade door Wilde zwijnen optrad aan blijvend grasland nabij Rhenen, deze getaxeerde schade bedroeg € 694, - .(*Faunafonds, 2013*)

Schade aan flora en fauna

Wilde zwijnen hebben tot op heden geen ecologische schade veroorzaakt binnen de provincie Utrecht in de perioden van de waarnemingen. Ecologische schade kan bijvoorbeeld optreden wanneer amfibieën, reptielen en kleine zoogdieren door Wilde zwijnen als voedselbron worden benut.

In te zetten preventieve middelen

Zie handreiking faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

4.4.3 Ontheffingsbeleid voorgaande planperiode

In de voorgaande planperiode is in 2012 een ontheffing afgegeven voor Wilde zwijnen. In 2012 is op basis van de “Beleidsnota grote hoefdieren” een 0-stand van kracht geworden en een nieuwe ontheffing beschikbaar gesteld. (*Provincie Utrecht, 2011*) In 2012 zijn 6 Wilde zwijnen gesignaleerd, op basis van de ontheffing zijn 5 van de 6 zwijnen zijn gedood. In 2013 is opnieuw van de ontheffing gebruik gemaakt voor het verwijderen van 4 zwijnen in de omgeving van Rhenen. (*Provincie Utrecht, 2013*) Ter voorkoming van belangrijke schade, heeft afschot plaatsgevonden. Het gedrag dat de Wilde zwijnen in beide gevallen vertoonden doet vermoeden dat de dieren in gevangenschap zijn opgegroeid. Onderzoek naar het genetisch profiel bij toekomstig afschot van Wilde zwijnen kan hier mogelijk duidelijkheid scheppen.

4.4.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

In de komende planperiode zal het nulstandbeleid van toepassing blijven. Met een nieuw aangevraagde ontheffing op basis van art. 68, F&F-wet, aangevuld met de mogelijkheid om het geweer te gebruiken van 1 uur voor zonsopgang tot 1 uur na zonsondergang. Indien schade optreedt, zal de nadruk liggen op het afschot op schadepercelen, mits de veiligheid dit toe laat. Wanneer het realiseren van de op basis van voornoemde ontheffing niet mogelijk blijkt te zijn, zal de provincie worden verzocht om afschot in de nacht, zo mogelijk in combinatie met het gebruik van restlichtkijkers, toe te staan. Tevens zal de FBE in voorkomende gevallen besluiten of zij de provincie zal verzoeken tot het verlenen van een aanwijzing op grond van de art 67 F&F-wet. om zo nodig zonder instemming van de grondgebruiker het noodzakelijke beheer ten uitvoer te brengen.

4.4.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Provincie Utrecht. (2011). *2011RGW141 Statenvoorstel grote hoefdieren bijlage 1*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Provincie Utrecht. (2013). *Evaluatie stand van edelhert, damhert en wild zwijn in de provincie Utrecht; periode 2012 - 2013*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Worm, B. (oktober 2008). Het succes van wilde hoefdieren in Nederland; zijn er grenzen bereikt? *Zoogdier, jaargang 19, nr. 3*, 3-6.

5. Overige zoogdieren

Binnen de provincie Utrecht komt een grote diversiteit aan zoogdieren voor, echter zijn niet alle soorten onderhevig aan beheer vanwege een beschermde status. In dit hoofdstuk zullen de soorten worden behandeld waarvan bekend is dat deze door hun levenswijze overlast en/of schade kunnen veroorzaken. Hierbij moet worden gedacht aan predatie van pluimvee, vraatschade aan landbouwgewassen en graafschade.

Voor sommige soorten zullen aanvullende middelen zoals kunstlicht worden voorgesteld, dit in verband met de leefwijze en de periode waarin deze dieren schade veroorzaken. Voor andere soorten zullen ontheffingen worden aangevraagd voor het vangen en verplaatsen omdat vanwege een beschermde status het doden niet is toegestaan.

De soorten die in dit hoofdstuk zullen worden behandeld zijn:

- Vos
- Das
- Haas
- Konijn
- Steenmarter

5.1 Vos

Relevante biologische informatie

Vossen kunnen in vele habitats leven, van ongerept natuurgebied tot in de stad. Randvoorwaarden voor de permanente vestiging van de Vos zijn voedsel, water en beschutting. Dit laatste als plaats waar de jongen kunnen worden geworpen. De optimale biotoop bestaat uit een afwisselend landschap. De huidige hoge dichtheden zijn een recent verschijnsel en een gevolg van zowel de landschappelijke veranderingen als de huidige wegwerpmaatschappij. De hoogste dichtheden worden in en rond dorpen en steden gevonden. De aanwezigheid van Vossen wordt niet alleen gelimiteerd door voedsel, maar ook door menselijk handelen (bestrijding) en besmettelijke ziekten als schurft.

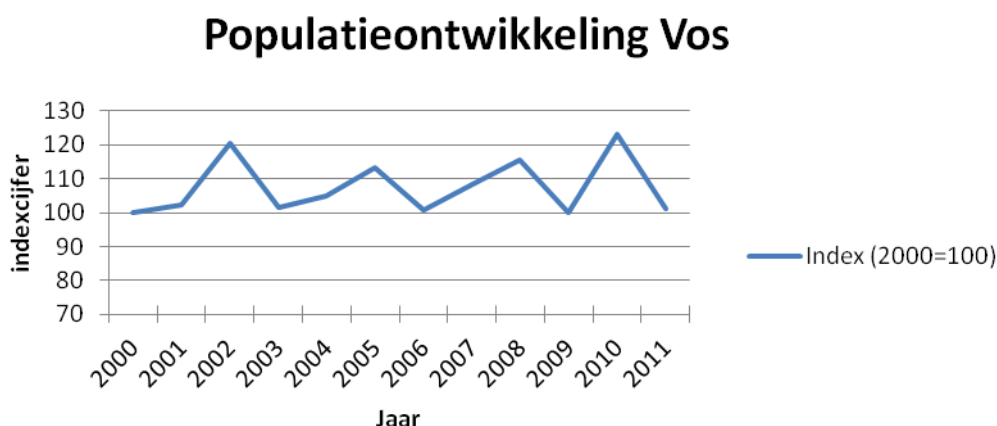
Het sociale systeem is flexibel, waarbij de groepsomvang kan variëren tussen 2 Vossen in een natuurlijke omgeving en 10 Vossen of meer in stedelijke omgeving. De Vos heeft een grote dispersiecapaciteit. Open plekken in de populatie worden direct opgevuld. Vooral de mannelijke Vossen tot 1 jaar vertonen een grote neiging tot dispersie.

Normaliter wordt één worp per jaar voortgebracht, met een gemiddelde nestgrootte van 4 – 6 jongen.

De Vos is carnivoor, maar toont zich vaak ook omnivoor. (Schoon, 2008)

5.1.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

Onderzoeksresultaten laten landelijk zien we dat de stand van de Vos vanaf 2000 fluctueert (figuur 25). Over de omvang van de populatie in Utrecht zijn geen exacte gegevens bekend.

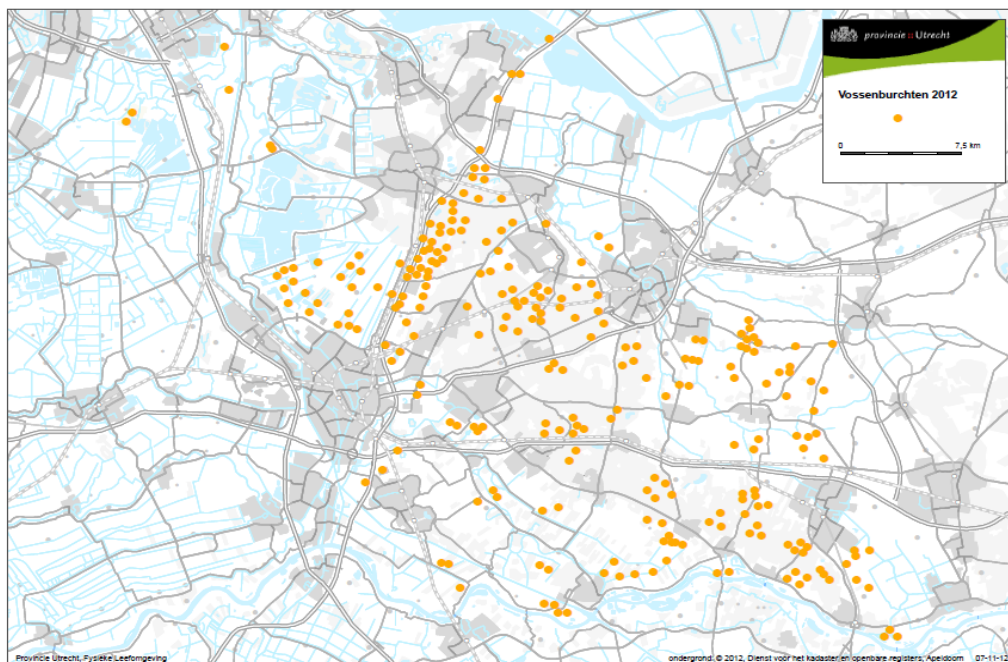

Figuur 25, Populatieontwikkeling Vos (Compendium voor de leefomgeving, plaagsoorten)

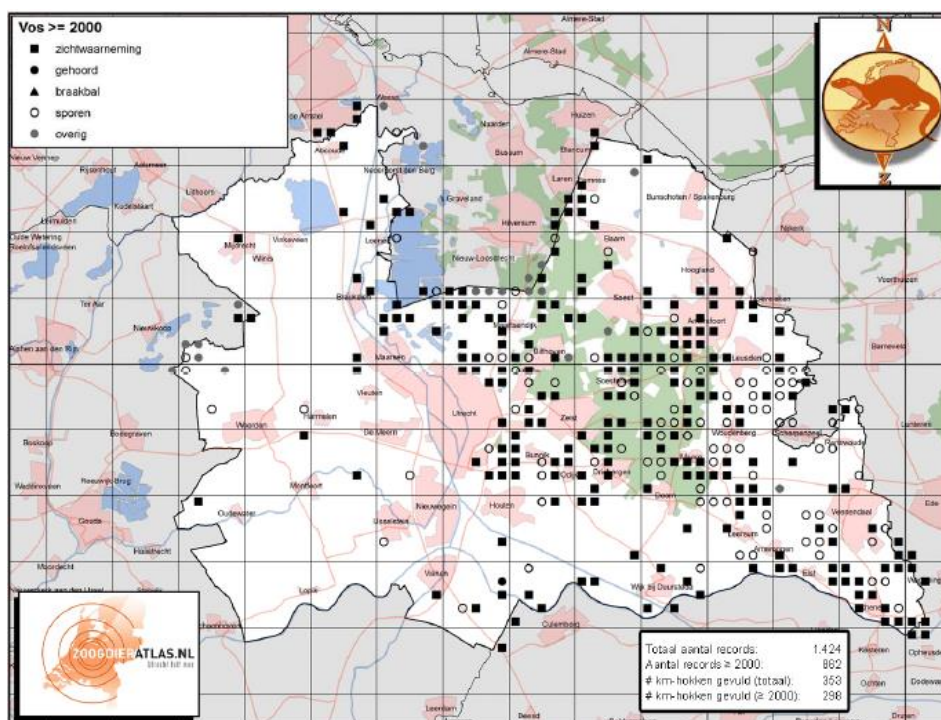
Sinds 2009 wordt door de FBE Utrecht een vlak dekkende inventarisatie georganiseerd van de vossenburchten. Hierdoor ontstaat een beeld van de verspreiding van de Vos. De verspreiding van vossenburchten verschilt in de loop van de jaren nauwelijks.

In vlakke gebieden met een hoge grondwaterstand graaft de Vos geen burchten, maar zoekt hier beschutting en rust onder struikgewas en in hoge vegetaties zoals rietvelden.

Jongen worden geboren in legers op de grond. Daarom zien we in het westen van de provincie vrijwel geen burchten, maar er worden wel Vossen waargenomen (figuur 26 en 27). Het aantal waarnemingen in die gebieden is beperkt, maar dat betekent niet dat de Vos afwezig is. De Utrechtse Heuvelrug vormt van oudsher het leefgebied van de Vos in Utrecht. Uit historische verspreidingsgegevens (op basis van betaalde premies in de jaren 1954/55) is bekend dat de Vos vrijwel niet voorkwam in de lager gelegen gebieden in Utrecht.

Figuur 26, Ligging van vossenburchten in de provincie Utrecht in het voorjaar van 2012 (Provincie Utrecht)

Figuur 27, Waarnemingen van Vossen in de provincie Utrecht in de periode 2000-2011. (Wansink 2012 + Zoogdierverseniging)

5.1.2 Ontwikkeling van de schade

5.1.2.1 Landbouwschade

Er is geen schade gemeld bij, noch uitgekeerd door het Faunafonds. (Faunafonds, 2013)
Wel zijn er bij de Faunabeheereenheid meldingen binnengekomen van schade door vossen aan Freilandkippen in de provincie Utrecht.

Dat vossen in korte tijd belangrijke schade kunnen veroorzaken bij Freilandbedrijven blijkt uit de opgave van een bedrijf in Woudenberg waar op 2 november 2008 in één etmaal 68 kippen werden gedood. In Flevoland is een vos vóór het automatisch sluiten van de luiken in een kippenstal binnen gegaan en heeft daar in één nacht 120 kippen gedood waarna er de dagen erna nog eens 80 kippen als het gevolg van stress dood gegaan zijn. Hier werd de schade door het verlies van 200 leghennen door de schadeconsulent van het Faunafonds op € 1.288 getaxeerd. In het Freilandsysteem moeten hennen de stal overdag kunnen verlaten. Het is dan niet uit te sluiten dat zich een dergelijke situatie ook in het beheergebied van de Faunabeheereenheid Utrecht kan voordoen.

Het Faunafonds heeft in 2004 geconcludeerd dat van een pluimveehouder die kippen houdt volgens het Freilandsysteem niet in redelijkheid verlangd kan worden om een vossenwerend raster te plaatsen. Het Faunafonds is van mening dat andere middelen geboden moeten worden om schade door vossen bij deze bedrijven te voorkomen en adviseert om bestrijding van vossen met het geweer met kunstlicht te laten plaatsvinden in een omgeving van enkele kilometers rondom deze bedrijven om predatiedruk van vossen te verminderen. De provincie en FBE zijn, gelet op het advies van het Faunafonds overeen gekomen om zones in te stellen voor deze vorm van beheer. Bij deze zonering is uitdrukkelijk rekening gehouden met de ligging van de geregistreerde Freilandbedrijven en bedrijven met vrije uitloop, deze zones staan weergegeven in een kaart als bijlage 10.

5.1.2.2 Schade aan flora en fauna

Predatie door vossen is in principe een natuurlijk proces. In gebieden waar een hoge weidevogeldichtheid nagestreefd wordt in combinatie met normaal agrarisch gebruik kan de aanwezigheid van vossen een hogere predatiedruk veroorzaken omdat nesten dan gemakkelijker te vinden zijn. (*Theunissen, Schekkerman, & Willems, 2005*) Ook kan het verschijnen van vossen in gebieden waar vossen jarenlang niet voorkwamen een sterk negatieve invloed hebben op de weide- en moerasvogelstand. In de omgeving van Botshol constateerde Natuurmonumenten in 1988 een sterke afname van weidevogels en bepaalde moerasvogels na het verschijnen van de eerste vos met welpen. Toen daarna de vossen beheerd werden herstelde de stand van deze vogels weer (*Oosterbaan, GroenTeam, 2004*). De provincie en FBE zijn overeen gekomen om zones in te stellen voor deze vorm van beheer, deze zones staan weergegeven in een kaart als bijlage 10.

5.1.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds.

5.1.3 Beheer in de voorgaande planperiode

In het hele beheergebied van de Faunabeheereenheid Utrecht kon gebruik gemaakt worden van de landelijke vrijstelling waarmee tussen zonsopkomst en zonsondergang de vos met het geweer bestreden kan worden. Op basis van de landelijke vrijstelling zijn er in de afgelopen planperiode gemiddeld 415 vossen per jaar geschoten. Opgemerkt dient te worden dat het beheer op basis van een landelijke vrijstelling niet gekoppeld is aan een verplichte rapportage. De verwachting is derhalve dat voornoemd aantal het minimaal gerealiseerde afschot bedraagt.

Daarnaast werd in de voorgaande planperiode in de delen van het beheergebied met belangrijke weidevogelgebieden een minimale vossenstand nagestreefd op basis van een ontheffing voor het gebruik van kunstlicht, wat de effectiviteit vergroot (tabel 8).

Tabel 8, Uitgevoerd beheer Vos in het kader van weidevogels (FBE Utrecht)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Minimale zone (weidevogel)	43	29	58	93	114	143

In het kader van schade aan Freilandkippen is gebruik gemaakt van een ontheffing voor geweer met kunstlicht, vanaf 1 mei 2009 tot 1 maart 2014 (tabel 9).

Tabel 9, Uitgevoerd beheer Vos in het kader van schade aan bedrijfsmatig gehouden dieren (FBE Utrecht)

In relatie tot:	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Freilandkippen	0	14	31	17	54	47

5.1.4 Noodzaak voor beheer

Weidevogels zijn vanwege hun gedrag, afhankelijkheid van een antropogeen landschap en landschappelijk gebruik, en in combinatie met afnemende aantallen, kwetsbaar voor allerlei externe invloeden. Een aantal soorten weidevogels staat op de rode lijst. Naast maatregelen in beheer en nestbescherming is beperking van predatie van belang in gebieden die in belangrijke mate moeten bijdragen aan de duurzame instandhouding van deze vogels. Het nastreven van een minimale vossenstand in deze gebieden (figuur #) zal ook voor de periode 2014-2019 worden voortgezet. Om dit op een effectieve manier te kunnen uitvoeren is het gebruik van kunstlicht noodzakelijk. (Dijksma & Ministerie van Economische Zaken, 2014)

Omdat in redelijkheid van bedrijven die kippen houden volgens het Freilandsysteem niet verlangd kan worden dat ze de vrije uitloop van een vossenwerend raster voorzien, zal ook in de omgeving van dergelijke bedrijven de vossenstand beperkt dienen te worden. Binnen een straal van enkele kilometers rond deze bedrijven (Bijlage 10) zal gebruik van kunstlicht ook in de periode 2014-2019 noodzakelijk zijn om dit op een effectieve manier te realiseren. Bij deze bedrijfsvoering is sprake van een jaarrond schadedreiging wanneer er vossen in de omgeving van het bedrijf verblijven. Het is onmogelijk vooraf te bepalen wanneer en in welke mate schade op zal treden, hierdoor is beheer in het gehele jaar gewenst. Vossen zijn opportunistische roofdieren die indien mogelijk meer doden dan ze daadwerkelijk aan voedselbehoefte nodig hebben. Dit kan voor pluimveehouders tot aanzienlijke schade leiden, daarnaast heeft de ontstane stress nog dagen invloed op het pluimvee. De invloed van de ervaren stress heeft minder eierproductie of zelfs sterfte tot gevolg, deze gevolgschade wordt op geen enkele wijze vergoed. (Dijksma & Ministerie van Economische Zaken, 2014)

Vossen komen algemeen voor, met name op de Utrechtse Heuvelrug. De gunstige staat van instandhouding komt niet in gevaar door het streven naar een minimale stand in de bovengenoemde gebieden.

5.1.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Om het noodzakelijke beheer uit te kunnen voeren biedt de landelijke vrijstelling om tussen zonsopkomst en zonsondergang de vos met het geweer te beheren, onvoldoende mogelijkheden aangezien vossen primair in de schemer en nachtperiode actief zijn.

Derhalve wordt aanvullend afschot in de schemerperiode en afschot gedurende de nacht met gebruik van kunstlicht noodzakelijk geacht.

Om problemen met vossen te kunnen bestrijden dient beheer gedurende het gehele jaar mogelijk te zijn. De nadruk van het beheer zal echter liggen in de maanden januari tot en met maart omdat dan de meeste territoria vastliggen en na verwijdering van de territoriale vossen niet (meer) worden opgevuld. (*Weidevogellandschap, april 2009*)

De doelstelling geformuleerd in het Faunabeheerplan 2009 – 2014 om in gebieden met belangrijke weidevogelpopulaties en in gebieden met Freilandbedrijven een minimale stand van vossen na te streven zal worden gecontinueerd. De ligging van deze gebieden zijn weergegeven in bijlage 10. De Faunabeheereenheid draagt zorg voor een goede communicatie zodat verstoring van groepen pleisterende steltlopers in weidevogelgebieden door het gebruik van het geweer wordt voorkomen. Geadviseerd wordt een afstand van minimaal 500 meter tot groepen pleisterende steltlopers in acht te nemen.

In het belang van de bescherming van de freilandkippen en het belang van overmatige predatie aan weidevogels vraagt de faunabeheereenheid de volgende ontheffingen voor afschot van vossen aan:

- Ontheffing geweer en kunstlicht in belangrijke weidevogelgebieden en gebieden met Freilandbedrijven, in de periode: 1 januari t/m 31 december
- Ontheffing ten behoeve van het gebruik van het geweer in de schemerperiode, te weten 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang, in de periode: 1 januari t/m 31 december

Ingeval van (dreigende) schade aangericht op sportvelden en industrieterreinen buiten de bebouwde kom, zal de FBE op basis van een voldoende onderbouwde aanvraag ontheffing voor beheer en schadebestrijding tijdens de schemering en met kunstlicht tijdens duisternis aanvragen.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, zal de FBE Utrecht, mits gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

5.1.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Dijkma, S. A., & Ministerie van Economische Zaken. (2014, mei 21). Kamerbrief: Het beheer van vossen in Nederland. Den Haag, Zuid-Holland, Nederland: Ministerie van Economische Zaken.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oosterbaan, J., & GroenTeam. (2004). *Faunabeheerplan 2004-2008*. Zeist: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Theunissen, W., Schekkerman, H., & Willems, F. (2005). *Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand*. Beek-Ubbergen: SOVON Vogelonderzoek.
- Weidevogellandschap, C. R. (april 2009). Vossen, weidevogels en vosbeheer. *Infoblad van het Communicatieproject Rijk Weidevogellandschap*.

5.2 Das

Relevante biologische informatie

Dassenburchten bevinden zich in bosranden, kleine bosjes, singels, houtwallen etc. op de overgangen van hogere naar lagere gronden. Daarnaast zijn graslanden die matig intensief gebruikt worden van belang bij de vestiging van een burcht.

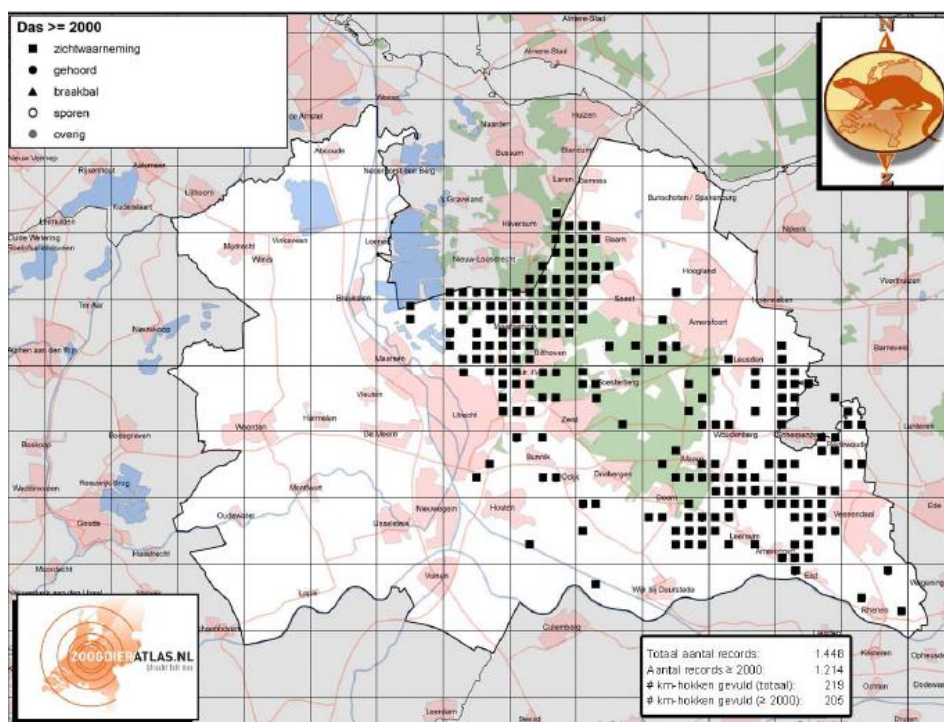
Dassen zijn omnivoor, waarbij regenwormen een belangrijk aandeel hebben in het menu. In de leefomgeving is dan ook vrijwel altijd een groot aandeel begraasd grasland aanwezig.

Dassen leven in Nederland in familiegroepen van gemiddeld 3 tot 4 dieren, en zijn hoofdzakelijk nachtactief.

De paartijd valt in de vroege lente, maar kan ook in de zomer plaatsvinden. De meeste jongen worden geboren in de eerste 3 weken van februari. De worpgrootte is doorgaans 2 tot 3 stuks. (Schoon, 2008)

5.2.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

De Das neemt in Utrecht evenals in de rest van Nederland toe, in de laatste editie van de Zoogdier atlas wordt de Utrechtse populatie geschat op ca. 100 exemplaren. In Utrecht komt de Das voor op de flanken van de Utrechtse Heuvelrug, de Utrechtse Heuvelrug zelf en het Gooi.

Figuur 28 , Verspreiding Das provincie Utrecht (Zoogdierverseniging)

5.2.2 Ontwikkeling in de schade

5.2.2.1 Landbouw

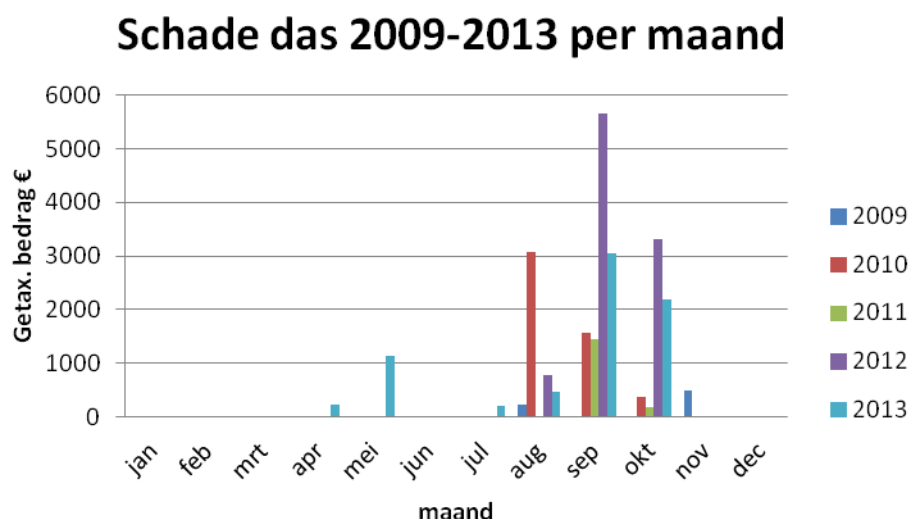
Binnen de provincie Utrecht is schade ontstaan aan maïs en blijvend grasland door Dassen. Vanwege de beschermde status van de Das, kunnen alleen preventieve maatregelen worden ingezet. Sommige maatregelen brengen hoge kosten met zich mee, omdat er geen ontheffingenbeleid is vergoedt het Faunafonds de volledige schade. (Faunafonds, 2013)

Tabel 10: schade voor de periode 2008 - 2012; Das (Faunafonds, 2013)

Das	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Getaxeerd grasland		€ 492	€ 2.180	€ 1.052	€ 520	€ 1.590
Getaxeerd maïs	€ 447	€ 221	€ 2.834		€ 8.310	€ 5.690
Getaxeerd overig				€ 575		
Totaal	€ 447	€ 713	€ 5.014	€ 1.627	€ 8.830	€ 7.280

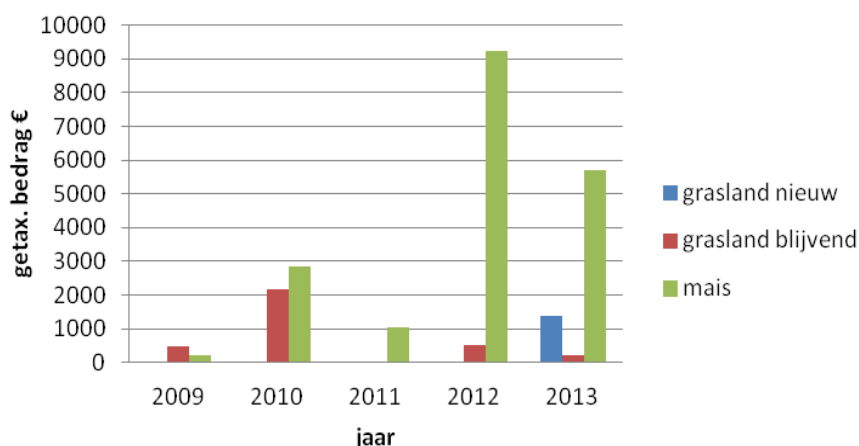
De onderstaande grafiek geeft per maand het schadeverloop weer veroorzaakt door Dassen. Schade door Dassen ontstaat hoofdzakelijk in de periode dat maïs afrijpt vanaf augustus tot en met oktober. Schade aan grasland treedt jaarrond op vochtige plaatsen op wanneer Dassen naar regenwormen zoeken. Tevens zoeken Dassen in het voorjaar naast regenwormen naar emelten (langpootmug larven) die ondergronds aanwezig zijn.

Bijlage 11 geeft een overzichtskaat weer, waar in de periode 2009-2013 dassenschade is ontstaan. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds.

Figuur 29, Landbouwschade Das per maand periode 2009-2013

Schade das 2009-2013 per gewas

Figuur 30, Landbouwschade Das per gewas periode 2009-2013

5.2.2.2 Schade aan flora en fauna

Uit onderzoeksresultaten naar het broedsucces van weidevogels is gebleken dat Dassen nestpredators kunnen zijn. Er is echter onvoldoende onderbouwde informatie beschikbaar over de invloed van de Das op weidevogels of andere fauna.

5.2.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. Schade veroorzaakt door Dassen wordt vergoed indien rondom kapitaal intensieve teelten een dassenraster is geplaatst, waardoor schade kan worden voorkomen of beperkt. (*Faunafonds, 2013*) (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

5.2.3 Ontheffingsbeleid

De staat van instandhouding is relatief gunstig. Daarom staat de das niet als 'bedreigd' op de Rode Lijst van Nederlandse zoogdieren (2009). Er heeft de afgelopen tientallen jaren een effectieve actieve bescherming van de das plaatsgevonden, waardoor het aantal dassen weer is toegenomen. Waakzaamheid blijft nog wel nodig, vanwege de kwetsbaarheid van de das voor bijvoorbeeld verkeer en door de verstoring van burchten. Om die reden zullen er voorsnog geen ontheffingen worden aangevraagd voor het doden van Dassen.

Indien zich problemen met Dassen voordoen zal een ontheffing voor het verplaatsen van deze dieren worden aangevraagd.

5.2.4 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

5.3 Haas

Relevante biologische informatie

Het Haas wordt voornamelijk aangetroffen in open en halfopen cultuurland. Hoge vegetaties worden nauwelijks benut. Volwassen hazen zijn over het algemeen vrij plaatstrouw. Verplaatsingen over meer dan 5 kilometer komen echter voor.

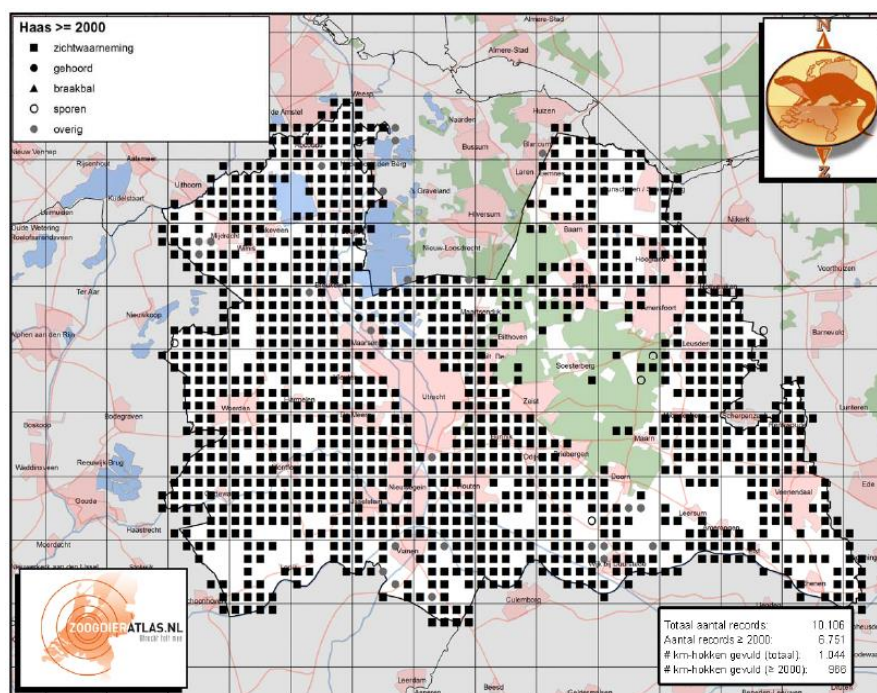
Het Haas komt op uurhok-niveau vrijwel land dekkend voor in Nederland.

Hazen kunnen zich snel vermeerderen; gemiddeld brengt de moederhaas 11 jongen per jaar voort. Circa 62% van de jongen sterft echter al in het eerste levensjaar.

De oorzaak van regionale of lokale afname van hazen is complex. Teruggang in verscheidenheid aan voedsel, veranderend landgebruik en schaalvergroting, predatie, verdwijnen van microreliëf, en mogelijke overdracht van de rode maagworm worden vaak als mogelijke oorzaken genoemd. Daarnaast is er een mogelijk effect van het recent aanwezige “European Brown Hare Syndrom” (EBHS). (Schoon, 2008)

5.3.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding in Utrecht

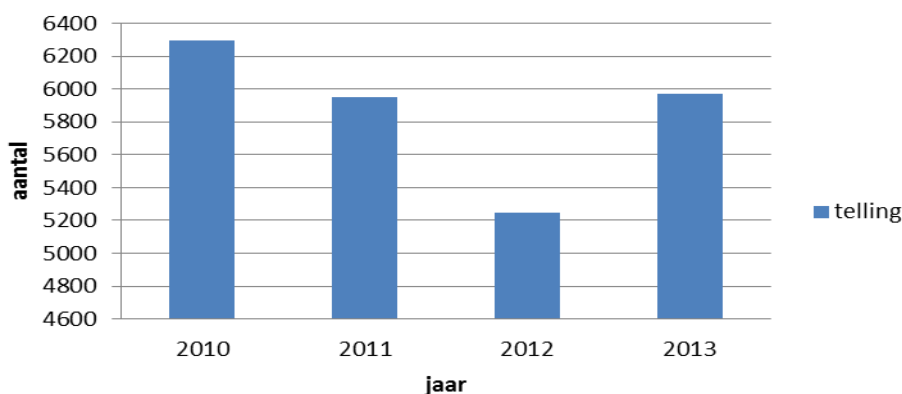
Hazen komen in geheel Nederland voor met uitzondering van stedelijke gebieden, het zelfde beeld is ook van toepassing op de provincie Utrecht.

Figuur 31, Verspreiding Haas provincie Utrecht (Zoogdiervereeniging)

Hazen zijn sinds 2007 opgenomen in de jaarlijkse faunatelling, hierdoor is op basis van de resultaten de populatietrend voor de provincie Utrecht bepaald. De telresultaten van het jaar 2008 ontbreken omdat er toen geen telling is uitgevoerd. De grafiek op de volgende pagina geeft de populatieontwikkeling vanaf 2012 weer.

Populatieontwikkeling Haas Utrecht

Figuur 32, Populatieontwikkeling Haas provincie Utrecht periode 2010-2013 (FBE Utrecht)

5.3.2 Ontwikkeling van de schade

5.3.2.1 Landbouw

In de periode 2008-2012 is geen schade gemeld bij het Faunafonds. Hazen kunnen vraatschade veroorzaken aan akkerbouwgewassen zoals granen, maïs, suiker- en voederbieten, peulvruchten, bloembollen en vollegrondsgroenten. Daarnaast kunnen hazen schade aan boomkwekerij en fruitteelt veroorzaken door het schillen van jonge bomen. (Faunafonds, 2013)

5.3.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

5.3.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)

5.3.3 Noodzaak voor beheer

Beheer van hazen buiten de reguliere jachtperiode kan noodzakelijk zijn om vraatschade aan (fruit)bomen te voorkomen. Door het afschillen van de bast wordt de sapstroming, met name van jonge bomen, afgesneden met als gevolg het afsterven van de boom. Hierdoor kunnen een beperkt aantal hazen in een fruitboomgaard reeds aanzienlijke schade veroorzaken.

5.3.4 Beheer voorgaande planperiode

Hazen zijn in de afgelopen beheerperiode door middel van reguliere bejaging beheerd. Hierdoor is het gebruik van ontheffingen buiten de reguliere jachtperiode tot een minimum beperkt. Ter voorkoming van belangrijke schade aan fruit is in de voorgaande beheerperiode een ontheffing verstrekt aan WBE Kromme Rijn in de periode 10 januari t/m 31 maart.

5.3.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Het ontheffingsbeleid in combinatie met reguliere bejaging in de voorgaande periode heeft effectief schade aan landbouw voorkomen, hetgeen voldoende reden voor de Faunabeheereenheid is om het beleid in deze te continueren. Buiten het reguliere jachtseizoen zal derhalve een ontheffing op basis van art. 68, F&F-wet worden aangevraagd ter voorkoming van belangrijke schade, door het schillen van (jonge) bomen in

boomkwekerijen en fruitteeltbedrijven in de periode 1 januari . Deze ontheffing dient, bij aantoonbare schade, het gehele jaar inzetbaar te zijn met uitzondering van de periode waarin reguliere bejaging mogelijk is, te weten: 15 oktober t/m 31 december. Aangezien hazen schemer actieve dieren zijn, dient voor de effectieve uitvoering van het beheer de ontheffing de mogelijkheid te bieden om in de periode 1 april tot 1 oktober beheer toe te staan van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en van 1 oktober tot 1 april - ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, zal de FBE Utrecht, mits gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

5.3.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

5.4 Konijn

Relevante biologische informatie

Het Konijn wordt voornamelijk aangetroffen in halfopen landschappen waar gelegenheid bestaat om hopen te graven. De dieren kunnen echter ook onder ruigte en snoeiafval huizen. De laatste decennia vindt een uitbreiding plaats naar veen- en kleigebieden. Door grondwaterstandverlaging en de aanwezigheid van bouwprojecten vindt het Konijn tegenwoordig ook daar een geschikte biotoop.

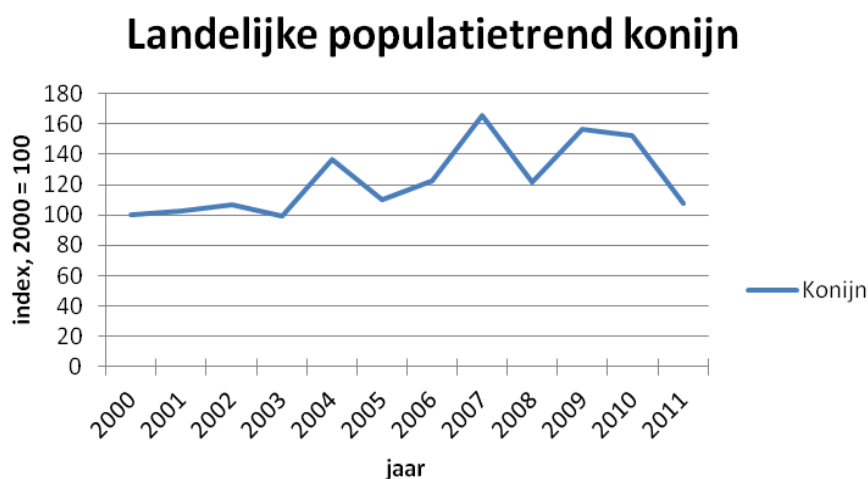
Het foerageer- en rustgebied liggen over het algemeen binnen een straal van 100 meter bij elkaar. Eenmaal gevestigd is het Konijn plaats trouw. Bij voldoende ruimte leven Konijnen paarsgewijs. Als de dichtheid toeneemt, gaan ze koloniegewijs leven.

De worpgrootte varieert tussen 1 – 9 jongen. Omdat het Konijn meerdere nesten kan grootbrengen (gemiddeld 6 per jaar), is het gemiddeld aantal nakomelingen per jaar meer dan 30 stuks.

Het Konijn is vatbaar voor verschillende ziekten zoals Myxomatose en het viraal haemorrhagisch syndroom (VHS). (*Schoon, Faunabeheerplan 2009-2014, 2008*)

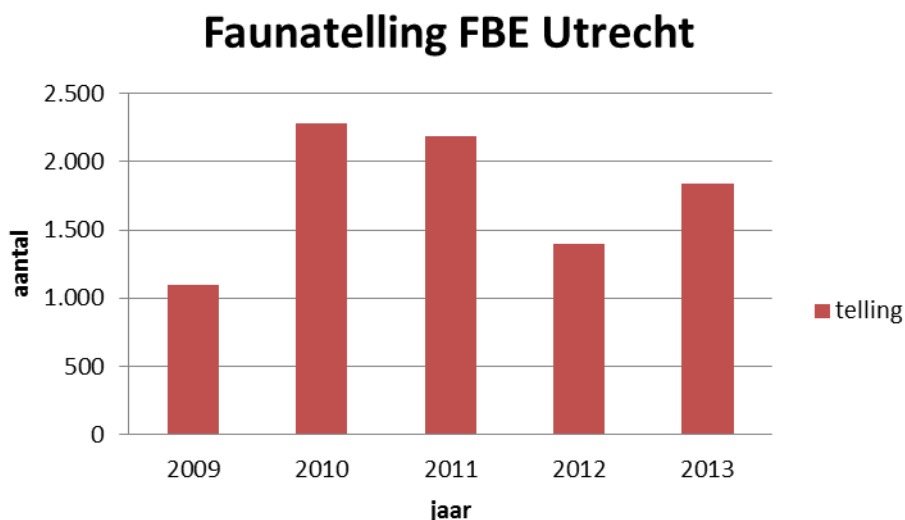
5.4.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

Het Konijn lijkt landelijk gezien de laatste jaren weer een daling in de populatietrend te vertonen. Hiervoor zijn verschillende factoren aan te wijzen. De konijnenstand is sterk afhankelijk van de weersomstandigheden in het voorjaar en sterfte door Myxomatose aan het einde van de zomerperiode. Waarschijnlijk hebben de strenge en langdurige winters van de afgelopen jaren een negatief effect op de stand gehad.

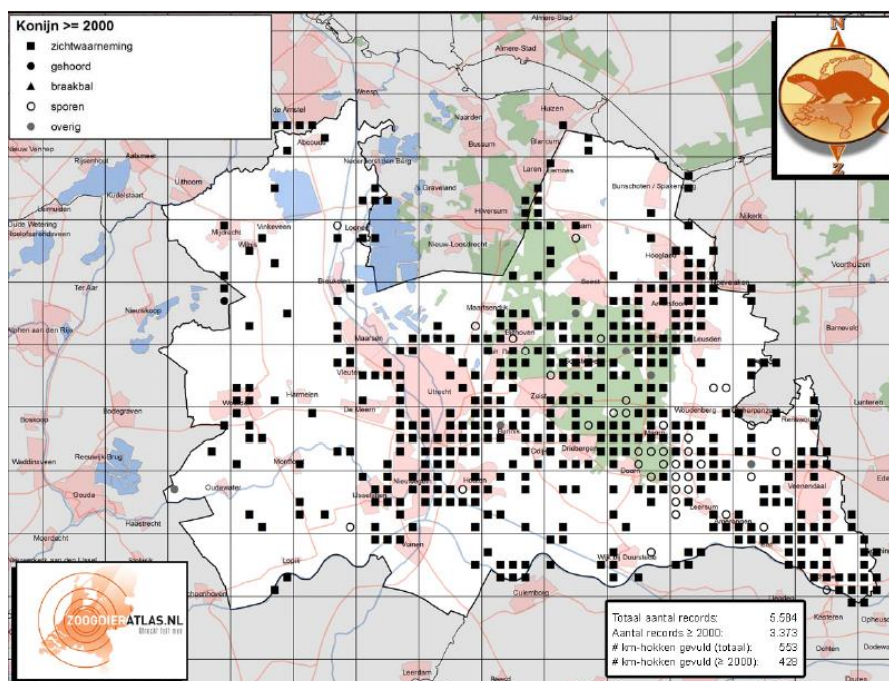
Figuur 33, Populatietrend Konijn in Nederland (Bron: Compendium voor de leefomgeving)

Onderstaand de populatieontwikkeling binnen de provincie Utrecht op basis van de jaarlijkse faunatelling, figuur 34 periode 2009-2013. Het Konijn is sinds 2007 opgenomen in de faunatelling, maar is in de eerste jaren niet door iedere WBE geteld.

Figuur 34, populatieontwikkeling Konijn provincie Utrecht (FBE Utrecht)

Konijnen komen in geheel de provincie Utrecht voor, hogere dichtheden zijn vooral aanwezig op hogere zandgronden en in bosrijke gebieden.

Figuur 35, Verspreiding Konijn provincie Utrecht (Zoogdiervereniging)

5.4.2 Ontwikkeling van de schade

5.4.2.1 Landbouw

Omdat er geen tegemoetkoming in de schade wordt uitgekeerd door het Faunafonds, zijn schadegegevens met betrekking tot het Konijn bij het Faunafonds niet aanwezig. Konijnen kunnen vraatschade veroorzaken aan akkerbouwgewassen zoals granen, maïs, suiker- en voederbieten, peulvruchten, bloembollen en vollegrondsgroenten. Daarnaast kunnen Konijnen schade aan boomkwekerij en fruitteelt veroorzaken door het schillen van jonge bomen. (*Faunafonds, 2013*) (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

5.4.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

5.4.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds.

5.4.3 Noodzaak voor beheer

Beheer van Konijnen buiten de reguliere jachtperiode kan noodzakelijk zijn om vraat- en/of graafschade te voorkomen. Dit beheer kan worden uitgevoerd op basis van de landelijke vrijstelling. In sommige gevallen kan beheer noodzakelijk zijn op locaties waar niet met een geweer kan of mag worden opgetreden. Hierbij moet worden gedacht aan graafschade op sportvelden, begraafplaatsen of waterkerende dijken. In dit soort gevallen kan een ontheffing noodzakelijk zijn.

5.4.4 Beheer voorgaande planperiode

Konijnen konden primair via reguliere bejaging op een voor de landbouw acceptabel populatieniveau gehouden worden. Beheer buiten de bejaagbare periode heeft op basis van de landelijke vrijstelling gefunctioneerd. Een enkele keer bleek ontheffingverlening voor het gebruik van geweer en kunstlicht noodzakelijk om schade aan sportvelden te voorkomen.

5.4.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Konijnen dienen in gebieden met kwetsbare teelten via de reguliere bejaging op een acceptabel populatieniveau gehouden te worden. Buiten de bejaagbare periode zijn Konijnen te beheren op basis van de landelijke vrijstelling. Konijnen zijn met name in de schemer- en nachtperiode actief, in deze periode kan er geen gebruik worden gemaakt van de landelijke vrijstelling of het reguliere jachtseizoen. De landelijke vrijstelling en reguliere jacht kunnen alleen van zonsopkomst tot zonsondergang worden benut. Hierdoor kan de schade door Konijnen in de nachtelijke uren voortzetten, terwijl ingrijpen gewenst is.

De FBE zal derhalve ter aanvulling van de landelijke vrijstelling een ontheffing aanvragen voor het beheer van Konijnen in de periode 1 april tot 1 oktober voor 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en vanaf 1 oktober tot 1 april van ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang.

Aanvullende ontheffingen, op basis van art. 68, F&F-wet, zullen op grond van een deugdelijke onderbouwing van de initiatiefnemer, worden aangevraagd voor gebieden waar sprake is van noodzaak van voorkomen en bestrijden van belangrijke schade. Het middel kunstlicht kan in de ontheffing worden opgenomen.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, zal de FBE Utrecht, mits gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

Ingeval van (dreigende) schade aangericht op sportvelden en industrieterreinen buiten de bebouwde kom, zal de FBE op basis van een door initiatiefnemer aangeleverde deugdelijke motivering een ontheffing voor het doden van konijnen met geweer en kunstlicht aanvragen, op voorwaarde dat initiatiefnemer voldoende preventieve middelen heeft toegepast.

5.4.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

5.5 Steenmarter

Relevante biologische informatie

De voorkeursbiotoop is een parkachtig landschap in combinatie met kleinschalige landbouw en landschapselementen als heggen en overhoekjes, en is vooral te vinden in de buurt van menselijke bebouwing.

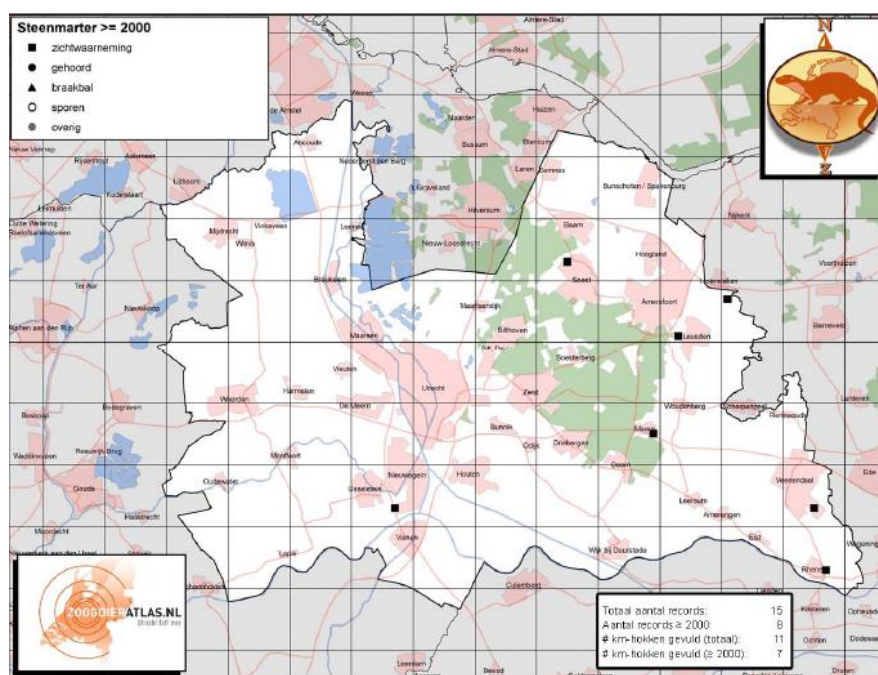
De Steenmarter is evenals de Boomarter omnivoor en opportunistisch.

Bekend van de Steenmarter is dat sommige individuen last veroorzaken door het knagen aan de elektrische bekabeling en koelslangen in auto's. Een andere vorm van overlast betreft vaak nachtelijke geluiden in woningen als de Steenmarter zijn domicilie heeft gekozen op zolder of in andere ruimtes van een woning.

De paartijd loopt van juni tot augustus, en de jongen worden na een verlengde draagtijd vanaf in maart of april geboren. (Schoon, 2008)

5.5.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

De soort wordt sinds 2009 hoofdzakelijk incidenteel in de oostelijke helft van de provincie Utrecht waargenomen. Enkele waarnemingen zijn gedaan in de polder Botshol, Benschop en Nieuwegein. Tot op heden is met zekerheid één Steenmarter als verkeerslachtoffer gesignaleerd. Inmiddels is schade door Steenmarters in Amersfoort en Leusden gemeld, het betrof in beide gevallen schade aan auto's.

Figuur 36, Verspreiding Steenmarter provincie Utrecht (Zoogdierverseniging)

5.5.2 Ontwikkeling van de schade

5.5.2.1 Landbouw

Er is binnen de provincie Utrecht geen schade aan landbouw bekend. (Faunafonds, 2013)

5.5.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

5.6.2.3 Schade aan overige belangen

Inmiddels is schade door Steenmarters in Amersfoort en Leusden gemeld. Het betrof in beide gevallen schade aan auto's, bestaande uit doorgebeten leidingen. In het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid zijn schades aan voertuigen een ongewenste ontwikkeling

5.5.2.4 In te zetten preventieve middelen

Op de website van de zoogdiervereniging VZZ is de brochure "Steenmarters in en om het huis" te vinden⁹.

Burgers en bedrijven kunnen bij vermeende aanwezigheid en overlast van steenmarters dit melden bij hun gemeente. Sinds 2002 zijn zij verantwoordelijk voor de registratie van meldingen en advisering over de preventie van overlast door beschermde dieren.

De volgende preventieve maatregelen kunnen bij overlast door steenmarters effectief worden toegepast:

- Het aanbrengen van kragen rond de boomstam van bomen in de nabijheid van het huis
- Het afsluiten van dagrustplaatsen in het huis; let op: advisering door gemeente noodzakelijk evenals een ontheffingsaanvraag naar provincie.
- Aanleg van alternatieve marterverblijfplaatsen in de omgeving;
- Het plaatsen van auto's in een garage dan wel het beschermen van autokabels door het aanbrengen van werend gaas.
- Voor meer informatie: neem contact op met uw gemeente

Voor weren van marters uit de auto zijn verschillende systemen op de markt.

5.5.3 Ontheffingsbeleid

Niet van toepassing, de steenmarter heeft middels de Flora & Faunawet een beschermde status. Indien schade of overlast ontstaat, zal direct bij de provincie een ontheffingsaanvraag moeten worden ingediend voor het vangen en verplaatsen van Steenmarters.

5.5.4 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Zoogdiervereniging VZZ. Brochure "Steenmarters in en om het huis" .

---

⁹ <http://www.vzz.nl/nieuws/nieuws2007/nieuws-20070124-steenmarter.html>

6. Watervogels - ganzen

Nederland is een echt ganzenland, jaarlijks overwinteren er bij ons twee miljoen ganzen. Inmiddels zijn er ook ongeveer 250.000 broedende ganzen die het hele jaar in ons land blijven; zij brengen hier ook hun jongen groot. Vijftig jaar geleden waren de broedende ganzen verdwenen, maar nu zijn ze zeer succesvol en nemen de aantallen sterk toe. De groei is ontstaan door een combinatie van factoren. In Nederland is een landschap ontstaan waar de ganzen zich zeer thuis voelen: landbouwgebieden met rijke graslanden, afgewisseld met natuurgebieden als broedplaats en als slaapplaats. Ook de wetgeving is in de loop van de tijd gewijzigd, dat zorgde voor een betere bescherming van ganzen.

Met name de landbouw en het vliegverkeer ondervinden hinder. De samenleving wil de schade die door ganzen ontstaat, niet onbeperkt vergoeden. Ingrijpen is nu noodzakelijk geworden. Ganzen die in de zomer blijven, veroorzaken, door bijvoorbeeld vertrapping, ook schade in natuurgebieden. Op sommige plaatsen verdringen ze weide- en rietvogels. Verder zorgt de grote hoeveelheid ganzenpoep er voor dat in kwetsbare natuurgebieden teveel voedingstoffen in de bodem komen, waardoor beschermde plantensoorten worden bedreigd. Kortom, de overzomerende ganzen zijn ook een probleem geworden voor de natuur. (Natuurmonumenten)

In december 2012 werd het G7-akkoord geformuleerd voor een gezamenlijke en planmatige aanpak van het ganzenvraagstuk. Het akkoord was de uitkomst van overleg tussen provincies, natuurorganisaties en landelijke vertegenwoordiging vanuit de landbouwsector. In dit akkoord werd de aanpak van overzomerende ganzen en winterrust voor de overwinterende vogels nader uitgewerkt. Het akkoord zou 1 januari 2014 in werking treden, echter sneuvelde het akkoord in december 2013. Het akkoord kwam niet tot uitvoering omdat er vanuit de achterban van de LTO Nederland geen steun meer was voor de winterrust. LTO kon het akkoord niet ondersteunen omdat effectieve maatregelen voor de reductie van zomerganzen niet konden worden toegezegd. Met het sneuvelen van het ganzenakkoord kwam er ook een einde aan de landelijke regie op dit dossier. De uitwerking van het ganzenbeheer vindt thans op provinciaal niveau in het "Projectteam Ganzen Utrecht" plaats. Binnen het projectteam zijn alle, in het oorspronkelijke ganzenakkoord, betrokken partijen vertegenwoordigd.

In Utrecht is besloten om het overeengekomen akkoord te gaan uitvoeren, met dien verstande dat waar nodig provinciaal maatwerk mogelijk is. Uitgangspunt hierbij is een intensief beheer van standganzen in de zomerperiode: van 1 maart tot 1 november en winterrust in de periode: 1 november tot 1 maart m.u.v. beheer op kwetsbare gewassen (niet zijnde overjarig grasland) en de reductie van paarvormende grauwe ganzen in de periode 1 februari – 1 maart. Tevens zal voor de andere ganzensoorten zoveel mogelijk in de lijn van het akkoord worden gehandeld, waarbij per soort een beheerperiode wordt aangegeven. Jaarlijks zal dit beheer op 2 momenten worden geëvalueerd, te weten: de voorjaars- en zomertelling. De evaluatiemomenten dienen om zicht te krijgen of de beoogde populatiereductie en daarmee verband houdende de beoogde afname van de schadedruk wordt gerealiseerd respectievelijk tijdig kan worden bijgestuurd indien noodzakelijk.

In het ganzenakkoord zijn voor de Winterperiode rustgebieden voorzien, in de provincie Utrecht is nog geen besluit genomen over het instellen van de rustgebieden.

6.1 Grauwe gans

Relevante biologische informatie

Moerasgebieden met riet en eilanden vormen een ideale omgeving voor Grauwe ganzen. Ook in moerasbossen met elzen en wilgenstruweel voelt de soort zich thuis. Het nest wordt op de grond gemaakt, bij voorkeur op eilanden, en bestaat uit een verzameling van plantenmateriaal uit de omgeving. Wanneer er weinig geschikt materiaal voorhanden is wordt volstaan met een ondiepe kuil. (*Vogelbescherming*) In de kerngebieden broeden de vogels soms koloniegewijs. Gemiddeld worden er 4 – 6 eieren gelegd met een gemiddelde incubatietijd van 27 – 28 dagen. Reproductie vindt over het algemeen plaats op 3 jarige leeftijd (soms op tweejarige leeftijd).

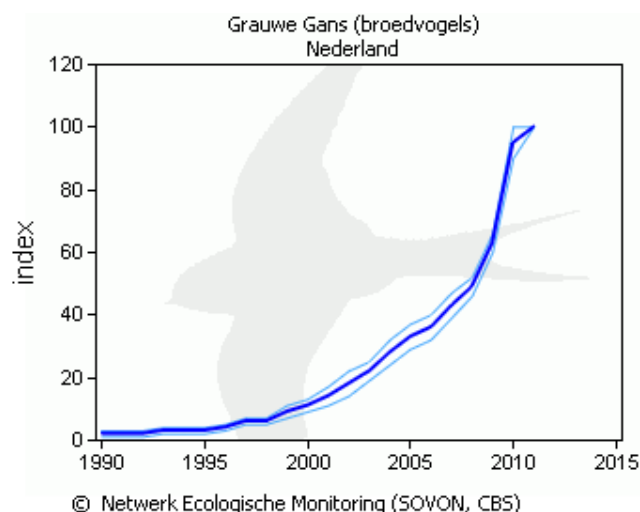
Het dieet is hoofdzakelijk plantaardig: gras, wortels(tokken), bladeren, zaad, vruchten en plantspruiten, 's winters aangevuld met granen, aardappels en andere overstaande of ingezaaide landbouwgewassen. Grauwe ganzen foerageren zowel op het water als op het land. (*Schoon, 2008*)

6.1.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

De Nederlandse broedvogels zijn stand- en trekvogel. Veel van de standvogels zijn afstammelingen van tamme vogels. De trekkende broedvogels overwinteren deels in de Cota de Doñana, in het zuiden van Spanje. In de periode mei – juni komen grote aantallen Grauwe ganzen uit oost Duitsland, Polen, Tsjechië en Oostenrijk naar de Oostvaardersplassen om de slagpenrui door te maken. (*Vogelbescherming*)

6.1.1.1 Populatie

De broedpopulatie Grauwe ganzen in Nederland neemt nog steeds significant toe (> 5%). Het CBS spreekt over “een sterke toename”, zie ook fig. 37.

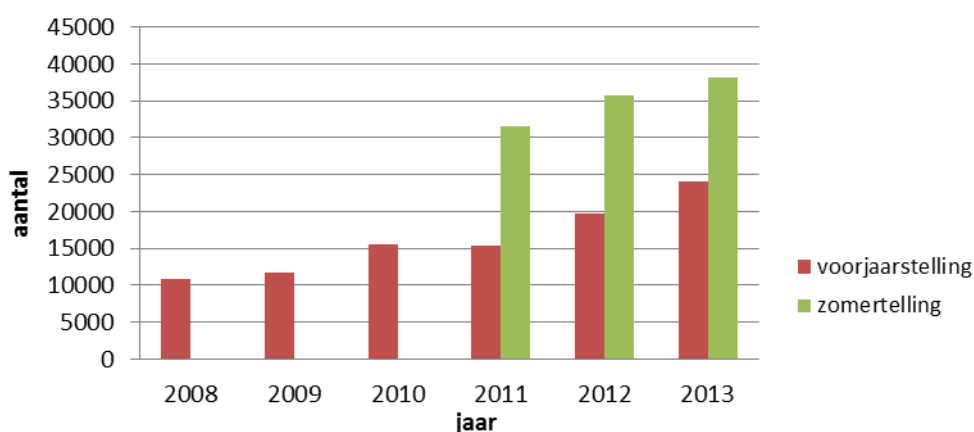

Figuur 37, Populatietrend broedpopulatie Grauwe gans in Nederland (SOVON)

De onder auspiciën van de Faunabeheereenheid georganiseerde jaarlijkse faunatelling laat eveneens een toenemende broedpopulatie zien. In de grafiek 38 staan zowel de voorjaartelling als de zometelling weergegeven om het beeld van de populatieontwikkeling te complementeren.

Bij de interpretatie van de voorjaarsstelling, jaarlijks uitgevoerd op de 1^e zaterdag in april, dient opgemerkt te worden dat het niet geheel valt uit te sluiten dat een beperkt deel van de waargenomen Grauwe ganzen trekvogels zijn. Zie voor meer informatie het SOVON onderzoeksrapport: “Beheer van zomerganzen in de provincie Utrecht” (Stahl, van den Bremer, de Boer, & Voslamber, 2013)

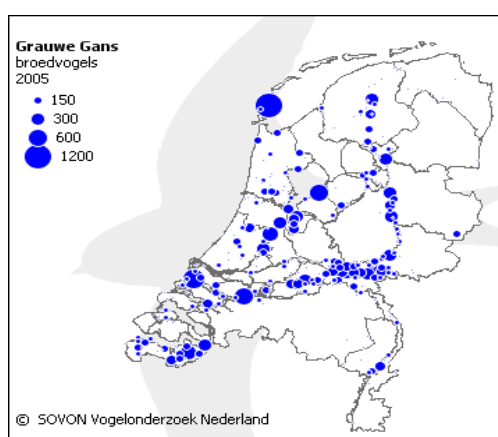
Populatieontwikkeling grauwe gans

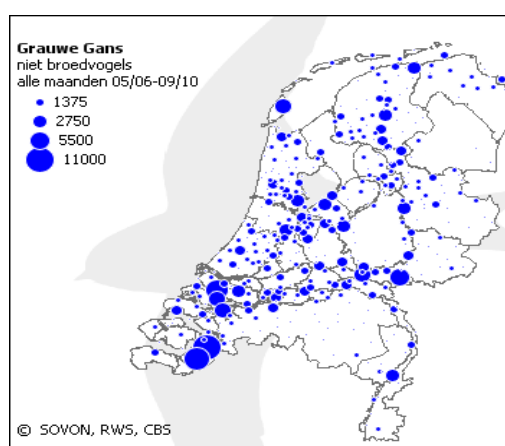
Figuur 38, Aantalsontwikkeling overzomerende Grauwe gans in Utrecht. (FBE Utrecht)

6.1.1.2 Verspreiding

De Vechtplassen worden gerekend tot de belangrijke broedgebieden van de Grauwe gans in Nederland. De ruimtelijke verspreiding van de Grauwe gans als broedvogel neemt echter provincie breed toe; alleen de Utrechtse Heuvelrug speelt als broedbiotoop geen rol van betekenis. Het deel Grauwe ganzen dat ook daadwerkelijk in Utrecht broedt, betreft slechts een deel van de aanwezige Grauwe ganzen. Het niet broedende gedeelte van de populatie is actief in zowel de provincie Utrecht als ook in de aangrenzende provincies. Dit geldt vice versa ook voor de niet broedende ganzen in de aangrenzende provincies.

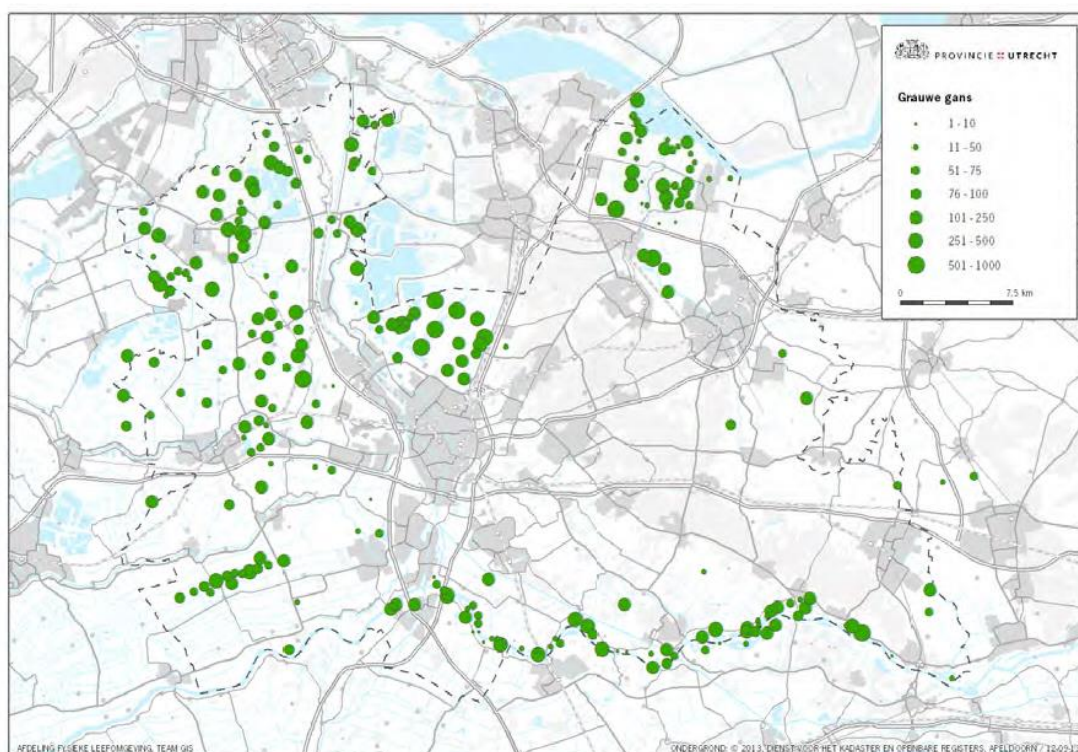
Figuur 39, Landelijke verspreiding Grauwe gans broedvogels (SOVON)

Figuur 40, Landelijke verspreiding Grauwe gans niet broedvogels (SOVON)

Ook uit de verspreidingskaarten van SOVON voor de provincie Utrecht blijkt dat het zwaartepunt van het voorkomen van de Grauwe gans is gelegen in het Vechtplassengebied.

Naast het Vechtplassengebied worden in Eemland en het Kromme Rijn gebied hoge concentraties ganzen waargenomen.

Figuur 41, Verspreiding Grauwe gans, ganzentelling 2013 (Provincie Utrecht)

6.1.2 Ontwikkeling van de schade

6.1.2.1 Landbouw

De Grauwe gans is naast Mezen en Vinken in fruitteelt één van de grootste schade veroorzakende soorten binnen de provincie Utrecht. Met name de melkveehouderij ondervindt forse problemen aangezien graslanden namelijk het belangrijkste voedselbiotoop van Grauwe ganzen vormt. (Kleijn & et al., 2012) Onderstaande tabel, nr. 11, geeft het schadeverloop gedurende de voorgaande planperiode weer.

Tabel 11, Landbouwschade Grauwe gans periode 2009-2013 (Faunafonds)

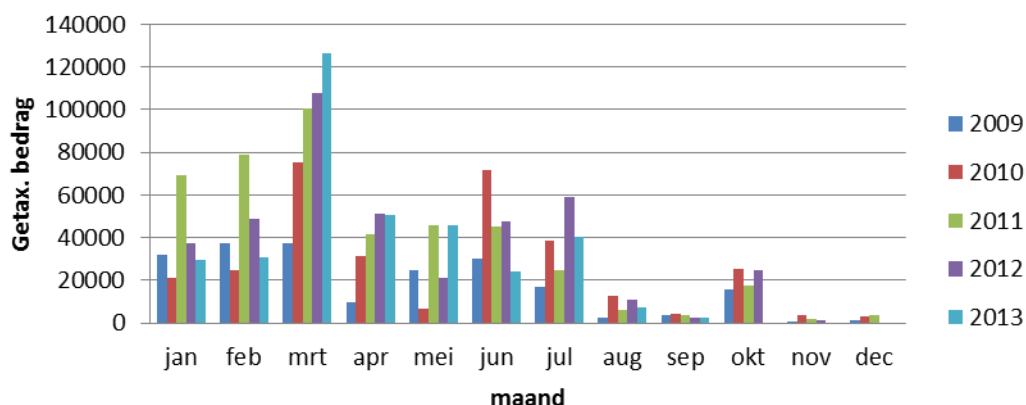
Jaar	2009	2010	2011	2012	2013*
Getax. schade €	210.764	318.135	439.385	412.693	356.659

*controledatum: 8 november 2013

Deze cijfers zijn gebaseerd op het aantal ingediende en getaxeerde claims bij het Faunafonds. In deze schadecijfers zijn ook getaxeerde schades binnen de in Utrecht aanwezige foerageergebieden opgenomen, reden hiervoor is een complete beeldvorming van de totale schadeomvang. (Faunafonds, 2013)

Grauwe ganzen veroorzaken de meeste schade in de periode januari tot en met juli. Hierbij moet in acht genomen worden dat vermoedelijk een deel van de schade welke optreedt in de maanden januari tot maart voor rekening van overwinterende Grauwe ganzen komt. De volgende grafiek, figuur 42, geeft het schadeverloop per maand in de periode 2009 tot en met 2013 weer.

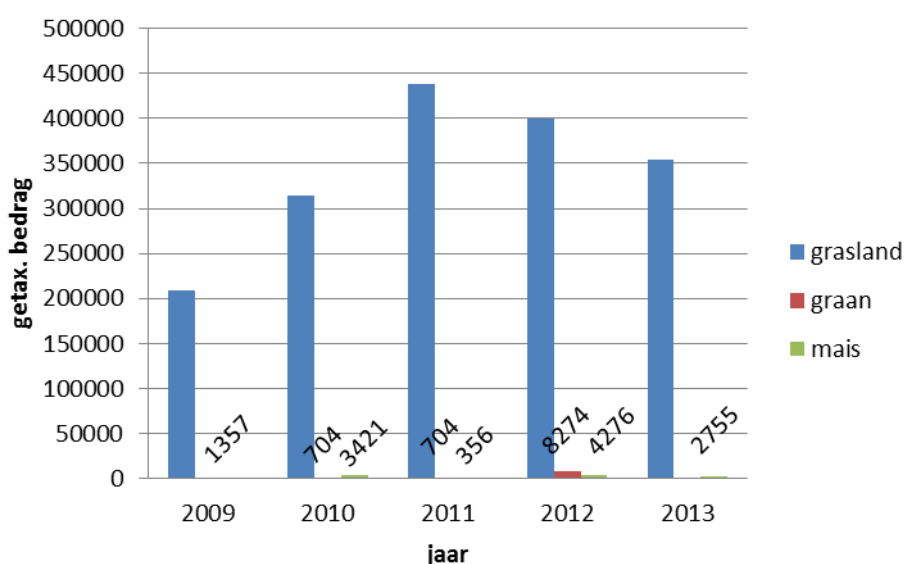
Schade grauwe gans 2009-2013 per maand

Figuur 42, Landbouwschade Grauwe gans per maand, periode 2009-2013 (Faunafonds)

Verreweg de meeste schade ontstaat door vraatschade al dan niet in combinatie met vervuiling door uitwerpselen op graslanden, daarnaast kan schade optreden aan gelegerd graan. Schade aan maïs ontstaat voornamelijk in het voorjaar door vraatschade aan kiemplantjes en/of het vertrappen hiervan. De volgende grafiek geeft de schade per gewas weer. In deze grafiek valt de schade aan maïs en graan bijna geheel weg door de hoge getaxeerde schades aan grasland.

Schade grauwe gans 2009-2013 per gewas

Figuur 43, Landbouwschade Grauwe gans per gewas, periode 2009-2013 (Faunafonds)

6.1.2.2 Schade aan flora en fauna

Ganzen kunnen vanwege hun gedrag directe effecten op hun leefomgeving hebben. Grootschalige ganzenvraat in rietvegetaties kan ertoe leiden dat voor moerasvogels geschikt leefgebied afneemt. Naast vraatschade kunnen ganzenuitwerpselen eutrofiëring veroorzaken waardoor realisatie van natuurdoelstellingen onmogelijk wordt. Onderzoeken naar ecologische schade, waaronder die aan weidevogels, zijn momenteel nog gaande. (Voslamber, 2006)

6.1.2.3 Schade aan overige belangen

Ganzen veroorzaakten overlast in de Vinkeveense plassen op legakkers die door recreanten werden benut, in deze gevallen ging het om agressiviteit in de broedperiode. Zwemstranden worden vervuild met ganzenuitwerpselen waardoor hoge schoonmaak kosten (vele tienduizenden euro's op jaarbasis), mogelijke vermindering van de zwemwaterkwaliteit en infectiegevaar ontstaan alsmede negatieve beleving door badgasten. (Lensink, Van Horsen, & de Fouw, 2010)

6.1.2.4 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)

6.1.3 Beheer voorgaande planperiode

Gedurende de periode 2009-2014 heeft beheer van overzomerende Grauwe ganzen plaatsgevonden op basis van ontheffing voor: nestreductie, afschot koppelvormende ganzen en reductie van populatie tot 4.000 exemplaren ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

Parallel aan het faunabeheerplan is het Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol van kracht, dit plan omvat het beheer van ganzen binnen een zone van 20 kilometer vanaf Schiphol. In het kader van de luchtverkeersveiligheid worden op basis van dit plan o.m. vangacties en afschot uitgevoerd. De op basis van dit beheerplan uitgegeven ontheffingen komen qua voorwaarden overeen met de ontheffing voor het reguliere ganzenbeheer, hierdoor worden complicaties in de uitvoering vermeden. De aanpak van de ganzenproblematiek rondom Schiphol is op vier pijlers gebaseerd, te weten:

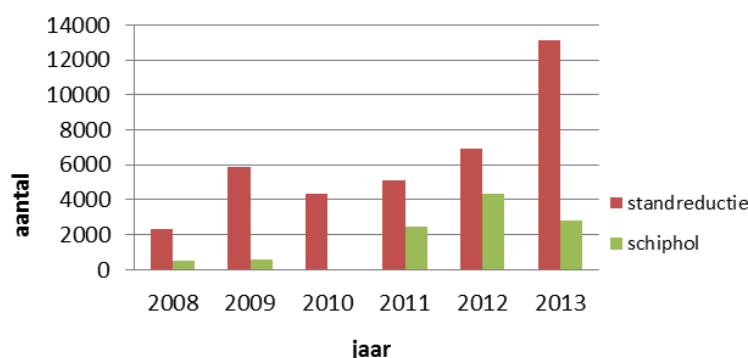
- Aanpassen van vliegoperaties op basis van gedetecteerde risicovolgers;
- Reduceren van baankruisingen door risicovolle soorten door middel van ruimtelijke maatregelen;
- Realiseren van de gewenste omvang van de populatie ganzen;
- Het beperken van het foerageren van ganzen in de directe nabijheid van de start- en landingsbanen.

Het ganzenbeheerplan richt zich vanzelfsprekend op pijler 3, het terugdringen van de populatie ganzen binnen een zone van 20 kilometer rondom de luchthaven. Tellingen hebben uitgewezen dat dat binnen de 10-20 kilometer zone, gelegen op het grondgebied van zowel de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht meer dan 7.000 broedparen aanwezig zijn. (Lensink & Boudewijn, 2013) Hiervan komt een deel voor in het Utrechtse deel van deze zone. In de provincie Utrecht wordt door middel van in afstemming met de buurprovincies gecoördineerde vangacties en afschot invulling gegeven aan het

terugdringen van de populatie gelet op de vliegverkeersveiligheid. Binnen de provincie Utrecht is op basis van deze ontheffing een extra quotum toegekend in 2012, aanvullend op het quotum voor de reeds op dat moment bestaande ontheffing ter verlaging van de stand ter voorkoming van belangrijke landbouwschade.

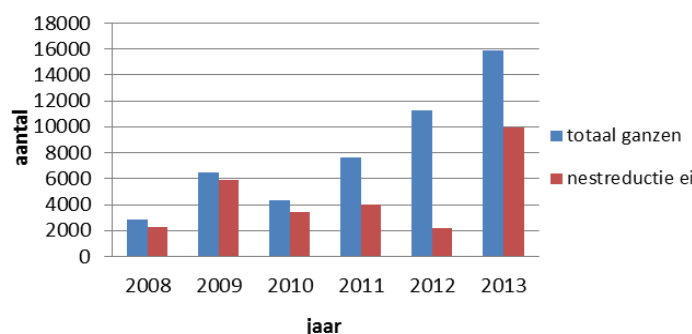
De grafieken 44 en 45 geven de populatiereductie weer gedurende de voorgaande planperiode. De afschotkaart in bijlage 12 geeft aan hoe de spreiding van het afschot binnen de provincie Utrecht heeft plaatsgevonden.

populatiereductie overzomerende grauwe gans

Figuur 45, Populatiereductie Grauwe gans periode 2008-2013 (FBE Utrecht)

populatiereductie en nestreductie overzomerende grauwe gans

Figuur 44, Populatiereductie + nestreductie Grauwe gans periode 2008-2013 (FBE Utrecht)

Zoals uit de voorgaande grafieken blijkt, neemt het afschot net als de populatie toe. Als aanvulling op het afschot, worden in het kader van de luchtverkeersveiligheid van Schiphol vangacties uitgevoerd. Deze vangacties worden in de ruiperiode, globaal gelegen tussen juni en half juli uitgevoerd.

In 2012 zijn in totaal 11.268 ganzen uit de populatie weggenomen, 6.922 exemplaren afschot en 4.346 ganzen gevangen. Er heeft in dit jaar een nestreductie plaatsgevonden van 2.206 eieren. In 2013 heeft een populatiereductie plaatsgevonden van 15.925 exemplaren (*toetsingsmoment 03-02-2014*). Er is een afschot gerealiseerd van ca. 12.000 vogels en er zijn 2.797 exemplaren gevangen. Daarnaast heeft in 2013 een nestreductie plaatsgevonden van 9.924 eieren.

Bijlage 12 geeft een overzichtkaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn gebaseerd op basis van bij het Faunafonds geregistreerde en getaxeerde schadegevallen. Afschot concentreert zich veelal rondom de schadelocaties, zijnde tevens de gebieden (in brede zin) waar tijdens de tellingen eveneens sterke concentraties van ganzen worden waargenomen. De aanwezigheid van de combinatie bestaande uit open water met broed- en rusthabitat alsmede in de omgeving aanwezige foerageergebieden in de vorm voedselrijke agrarische gebieden blijken de grootste ganzenconcentraties te herbergen. (*Kleijn & et al., 2012*)

Ondanks de verhoogde beheerinspanning is de populatie zomerganzen met 9% toegenomen. Op verzoek van de provincie Utrecht heeft SOVON middels een enquête de inspanningen van de jagers m.b.t. het beheer van ganzen in kaart gebracht. Uit deze

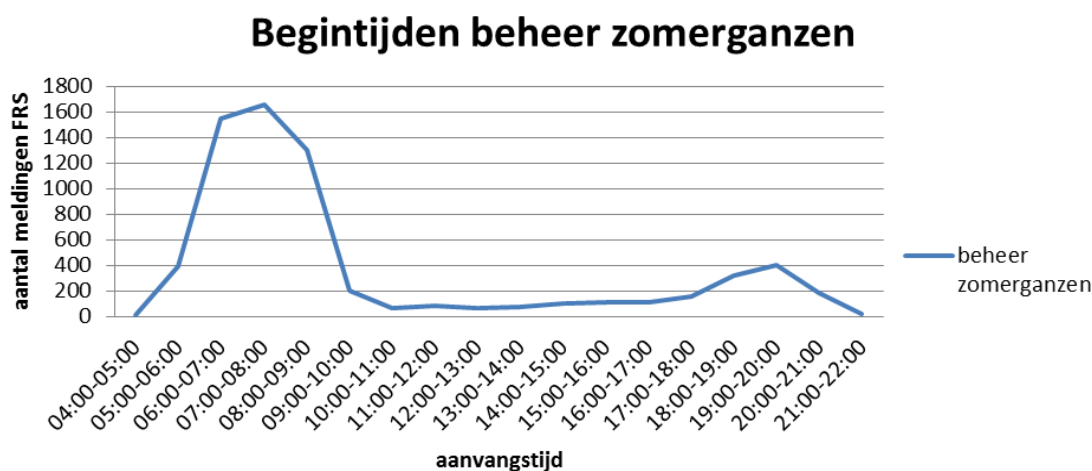
enquête blijkt dat jagers in de afgelopen 10 jaar er jaarlijks meer inspanning door hen is geleverd en wel in de vorm van : afschot, nestreductie en verjaging. Uit de enquête blijkt echter ook dat grondgebruikers verjaging en het plaatsen van preventieve middelen primair aan jagers overlaten. (Stahl, van de Bremer, de Boer, & Voslamber, 2013). Zie kader 1 voor de belangrijkste uitkomsten van de enquête.

Kader. 1   Samenvatting uitkomsten enquête onder jagers naar aanleiding van hun ervaringen met het ganzenbeheer (bron: Sovon, 2013)

In totaal zijn 474 WBE-leden in de provincie Utrecht aangeschreven om zicht te krijgen op de uitvoeringspraktijk van het ganzenbeheer. De respons was met 41% goed te noemen. Afschot is in de Provincie Utrecht de meest gebruikte methode om de aantallen zomerganzen te beheren. Zoals verwacht geeft bijna 96% van de respondenten van de enquête aan afschot te gebruiken als methode om zomerganzen te beheren. Bijna de helft van het afschot vindt plaats vanuit dekking (verstopt in sloten of achter hekken). Voor de voet in het veld en zonder dekking aanzitten blijken de minst gebruikte methoden. Het meeste afschot van zomerganzen vindt plaats in de maanden augustus en september. Het minste afschot vindt plaats in de maanden mei en juni. Plaatselijk vindt in april veel afschot plaats, in juli is het gemiddeld te noemen. Afschot vindt gedurende alle dagen van de week plaats, maar het meest op de zaterdag. De mogelijkheden binnen de werk en privé agenda zijn voor ruim de helft van de respondenten bepalend. 54% van de respondenten steekt jaarlijks meer dan 20 dagen in ganzenbeheer. Hiervan geldt voor 59% dat dit meer dan 50 dagen betreft. Op de vraag of het aantal bestrijdingsdagen de afgelopen 10 jaar is toegenomen geeft 93% van de respondenten als antwoord "ja". De inzet per jaar varieert bij 70% van de respondenten. 59% van de respondenten besteed 1 tot 4 uur per week aan schadebestrijding van zomerganzen, 22% steekt hier meer dan 6 uur per week aan. 79% van de respondenten voert de acties tussen zonsopkomst en 10.00 uit, 14% tussen 10.00 en 16.00 en 7% na 16.00. Afschot vindt overwegend plaats verstopt vanuit sloten/vegetatie en/of achter landhekken. Te voet in het veld en aanzitten op percelen zonder dekking/camouflage wordt het minst toegepast. 71% van de respondenten geeft aan zich structureel te laten bijstaan door andere jagers als het gaat om populatiebeheer / verjaging met ondersteunend afschot. De helft van de respondenten geeft echter ook aan beheeracties niet af te stemmen met zijn/haar buurjagers. 68% was echter van mening dat gezamenlijke acties meer effect zouden hebben. Als reden voor het niet afstemmen van gezamenlijke acties werd gegeven dat het lastig is omdat niemand op hetzelfde moment tijd heeft.

Voor het gebruik van de ontheffingen voor overzomerende ganzen geldt een rapportageplicht, beheerinspanningen dienen te worden geregistreerd. Op basis van deze geregistreerde bejaagacties is een analyse gemaakt van de tijdstippen wanneer dit beheer is uitgevoerd, en of dit overeenkomt met de resultaten uit de enquête van SOVON. Deze analyse geeft een afwijkend beeld van de enquête wanneer het de middag- en avonduren betreft. Op basis van de geregistreerde acties (6.807 acties) blijkt dat de inspanningen in de avonduren hoger liggen als de resultaten uit de enquête, de inspanning in de middaguren ligt duidelijk lager. Uit de geregistreerde acties blijkt de volgende procentuele verdeling, in de ochtend 75,07% (zonsopkomst tot 10.00 uur), 's middags 7,33% (10.00 uur tot 16.00 uur) en 's avonds 17,60% (16.00 uur tot zonsondergang). De oorzaak van de vermindering van het aantal acties gedurende de middag kan worden verklaard dat de ganzen een ochtend- en avondtrek maken. Deze trek gaat van de slaapplekken naar voedselgebieden en omgekeerd, eenmaal op de voedselplaatsen is de verplaatsing van ganzen zeer beperkt.

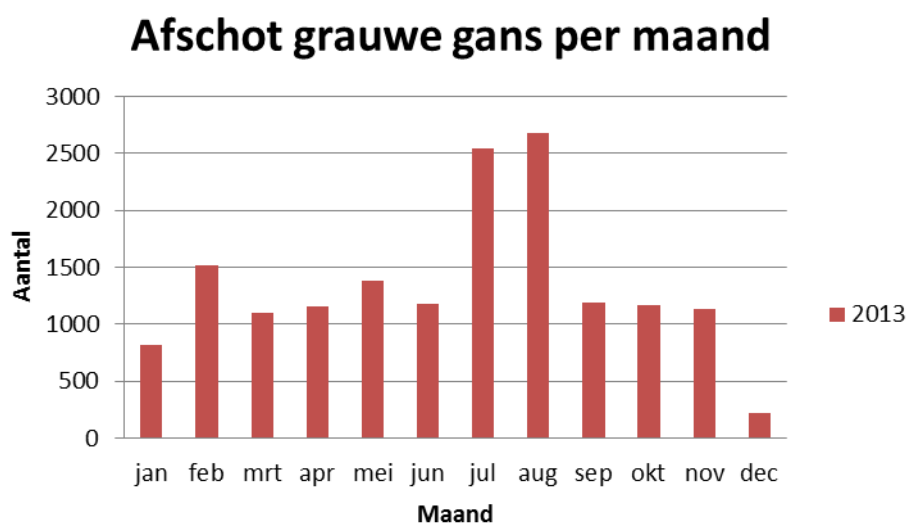
Onderstaande de grafiek met geregistreerde acties, analyse heeft plaatsgevonden op basis van de begintijd van de actie.

Figuur 46, Uitvoering beheer zomerganzen (FBE Utrecht, FRS)

Zoals uit de bovenstaande grafiek blijkt vinden gedurende de ochtend de meeste acties plaats. Naast de trek van de ganzen kan dit deels verklaart worden door de dagindeling van de jagers, hierbij moet worden gedacht aan werk, sociale verplichtingen etc. Om de effectiviteit van het beheer te verhogen is het wenselijk dat ook gedurende de middaguren acties worden ondernomen. De inzet van “vrijwillige ver- en bejaagteams” kan hier goede mogelijkheden bieden teneinde schade te beperken. In dat geval is het wel noodzakelijk dat deze vrijwillige teams binnen WBE-verband kunnen optreden aangezien be- en verjaaginspanningen gedurende de dag vaak leiden tot verplaatsingen die jachtveldgrens overstijgend zijn.

Op basis van de afschotcijfers is een analyse gemaakt in welke maanden het meeste afschot plaatsvindt. Hieruit blijkt dat in de maanden juli en augustus het hoogste afschot wordt behaald, zoals in grafiek 47 weergegeven. In deze grafiek is duidelijk het resultaat van de verhoogde beheerinspanning zichtbaar.

Figuur 47, Afschot Grauwe gans per maand 2013 (FBE Utrecht, FRS)

Dat het afschot een piek vertoont in de maanden juli en augustus kan worden verklaart door het aandeel afschot van jonge ganzen. Deze vogels hebben echter, tot een leeftijd van twee tot drie jaar, geen invloed op het voortplantingsproces. Dit betekent dat afschot van jonge vogels wel bijdraagt aan standregulatie maar feitelijk geen bijdrage levert aan een vermindering van de reproducerende klasse en dus de mate waarin de populatie zich voort weet te planten. Derhalve wordt geadviseerd om het afschot te concentreren op de aan het broedproces deelnemende ganzen in de periode maart tot en met mei.

Daarnaast blijkt dat wanneer er intensief beheer plaatsvindt, ganzen ook laat in de avond of in de nacht gaan foerageren. Hierdoor is het mogelijk dat beheer tussen zonsopkomst en zonsondergang minder effectief wordt. Door de ganzen in de zomerperiode voor zonsopkomst en na zonsondergang te kunnen beheren geeft dit de mogelijkheid om tijdens de voedsel- en avondtrek een bijdrage te leveren aan de aantalsreductie.

In overleg met de provincies Gelderland, Noord-Holland en Zuid-Holland zal afstemming worden betracht in de gezamenlijke aanpak van de overzomerende ganzenproblematiek.

6.1.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Binnen de provincie Utrecht in de gestelde planperiode de stand van zomerganzen reduceren tot het niveau van 2005 conform het Ganzenakkoord en een schadeniveau van ca. € 7.700, -. Om tot het gestelde niveau te komen is een streefstand voor 2017 geformuleerd van ca. 4.000 exempl. grauwe ganzen voorjaarsstand (*bestaande uit ca.: 1.000 broedparen en 2.000 subadulten*).

Hierbij zal het zwaartepunt voor beheer in de zomerperiode (1 maart – 1 november) liggen. Gedurende de winterperiode (1 november – 1 maart) zal verjaging met ondersteunend afschot op kwetsbare gewassen worden toegestaan.

Onder kwetsbare gewassen wordt verstaan:

- percelen met nog oogstbare akker- en tuinbouwgewassen, alsmede de direct daaraan grenzende percelen;
- grasland dat is ingezaaid of doorgezaaid na 1 augustus voorafgaand aan de betreffende winterperiode, alsmede de direct daaraan grenzende percelen.

Om de stand effectief te reduceren doet de FBE Utrecht het voorstel om zowel standregulatie, schadebestrijding en afschot van paarvormende ganzen in te zetten. Naast afschot zullen legselreductie en wanneer mogelijk vangacties gedurende de ruiperiode plaatsvinden, de gevangen ganzen worden bij voorkeur met het middel CO2 gedood. Indien het middel CO2 niet wordt toegestaan voor het doden van ganzen in relatie tot het voorkomen van belangrijke schade aan de landbouw zal de inzet van alternatieve dodingsmethode worden overwogen. Beheer in voor ganzen belangrijke broed- en opgroeigebieden is noodzakelijk ook indien het N2000/Vogelrichtlijn gebieden betreft, waar mogelijk zal de provincie hier de benodigde vergunningen verstrekken.

Voor een effectieve uitvoering van het ganzenbeheer zijn maatwerkoplossingen noodzakelijk. Om dit lokale maatwerk te bevorderen zijn vier (4) zogenaamde ganzenregio's gevormd. Voor de ligging van deze regio's, zie bijlage 13.

De clusters bestaan uit een vertegenwoordiging van bij het ganzenbeheer betrokken partijen zoals LTO, TBO's, WBE's en agrarische natuurverenigingen. Waar noodzakelijk

kunnen andere partijen zich aansluiten. Ganzenclusters dienen expliciet ook actie te ondernemen richting niet bij het PGU aangesloten organisaties zoals gemeenten, water- en recreatieschappen en RWS, om het beheer zo effectief mogelijk in te kunnen zetten.

Per cluster is een coördinator benoemd die als eerste aanspreekpunt en trouble shooter fungeert en zorgdraagt voor een gezamenlijke uitvoering van het voorgestane en planmatige ganzenbeheer.

Tot de taken van het cluster behoren o.m. het in de praktijk vorm en inhoud geven van het in het PGU overeengekomen beheer, het uitvoeren van een knelpuntenanalyse en het aan de hand daarvan opstellen van een actieplan, het coördineren van de gezamenlijk geformuleerde acties alsmede het bevorderen van de onderlinge betrokkenheid en samenwerking.

Monitoring van de voortgang en het behalen van de doelstelling zal door middel van een jaarlijkse zomer- en voorjaarsstelling, afschotrapportages en schade cijfers plaatsvinden. Het nader grip krijgen op de populatiedynamiek van grauwe ganzen in combinatie met beheeringrepen helpt bij het verbeteren van het gewenste beheer. Dit onderdeel verdient derhalve uitdrukkelijke aandacht.

Een deel van WBE Vecht en Veenstreek ligt binnen de 10 kilometerzone vanaf Schiphol, het beheer zal in deze zone op de aangrenzende provincie, Noord Holland, worden afgestemd. In het kader van de veiligheid voor luchtverkeer zal hier een ontheffing worden afgegeven voor jaarrond beheer van aanwezige grauwe ganzen. In bijlage 14 wordt het gebied binnen de 10 kilometerzone weergegeven.

Het bepalen van het gewenste beheers instrumentarium op basis van: *‘meest effectief met een zo kort mogelijke verstoring’*. Dit leidt tot de volgende conclusies:

- Vangacties tijdens de rui te prefereren boven gebruik van het geweer;
- Geconcentreerd afschot van gepaarde ganzen vóór het broedseizoen te prefereren boven afschot met primaat na het broedseizoen;
- Combinatie van maatregelen (bijv. legselreductie, afschot en vangst) te prefereren boven enkelvoudige maatregelen (bijv. alleen legselreductie);
- Zoeken naar slimme combinaties die leiden tot duurzame(re) oplossingen. Te denken valt aan: keuze van het type gewas mede laten bepalen door aanwezigheid ganzen, treffen van maatregelen die leiden tot het scheiden van broedlocaties en intensieve agrarische gebieden, onderwater zetten van broedgebieden, broedgebieden toegankelijk maken voor predatoren, rekening houden bij de realisatie van nieuwe natuur met de aantrekkingskracht van deze gebieden op ganzen, etc.

Noodzakelijk beheersinstrumentarium

- Ontheffing art. 68, F&F-wet, voor het doden van koppelvormende grauwe ganzen in de periode: 1 februari tot 1 maart. Voor zover beheer noodzakelijkerwijze plaats dient te vinden in N2000-gebieden zal de provincie worden verzocht om een toestemming op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 te verlenen.;
- Ontheffing art. 68, F&F-wet, voor het vangen van grauwe ganzen in de rui, periode: 1 mei – 1 oktober; binnen het gehele werkgebied van de FBE, inclusief

N2000/vogelrichtlijngebieden. Indien noodzakelijk zal de provincie worden verzocht om een toestemming op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 te verlenen.;

- Ontheffing art. 68, F&F-wet, voor het doden van grauwe ganzen in de periode 1 maart tot 1 november in het kader van standregulatie. Met de mogelijkheid voor beheer in de periode 1 april –31 oktober van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en in de periode 1 november tot 1 april ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang;
ontheffing dient gericht te zijn op het zo optimaal mogelijk faciliteren van afschot door volgende gewenste middelen:
  - o Ontheffing tevens bruikbaar op zon- en feestdagen;
  - o Gebruik van zowel elektronische, mechanische en/of akoestische lokmiddelen toestaan;
  - o Hagelgeweren met een magazijngrootte groter dan 2 patronen toestaan
  - o Toestaan gebruik van lokvoer
  - o toestemming voor het gebruik van het middel geweer in een veld dat niet voldoet aan de krachtens artikel 49 van de Flora- en faunawet gestelde eisen met betrekking tot de afmetingen.

Beperking van de mogelijkheden komen in beeld indien de streefstand bereikt wordt. Dit wordt zorgvuldig gevolgd op basis van de resultaten van voorjaars- en zometellingen. sturen op gewenste doelstand door tellingen, niet door opname van een gefixeerd afschotquotum;

- Ontheffing art. 68, F&F-wet WBE Vecht en Veenstreek, voor het jaarrond doden en verjagen van grauwe ganzen binnen het Utrechtse deel van de 10 kilometerzone vanaf Schiphol. Met de mogelijkheid voor beheer in de periode 1 april - 31 oktober van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en in de periode 1 november tot 1 april ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang;
ontheffing dient gericht te zijn op het zo optimaal mogelijk faciliteren van afschot ter voorkoming van overlast voor vliegverkeer.
- Ontheffing art. 68, F&F-wet, legselreductie, periode: 1 februari -31 augustus;
- Ontheffing aanvullend op de provinciale vrijstelling, in de winterperiode 1 november - 1 april van ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang ter voorkoming van belangrijke schade aan kwetsbare gewassen;

Door afschot van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang, ook op zon- en feestdagen toe staan wordt jagers meer ruimte geboden om effectief schadebestrijding en standregulatie uit te voeren. Deze aanvulling geeft minstens 30 dagen extra om schade te beperken en een bijdrage te leveren aan de voorgenomen standregulatie. Doorgaans hebben uitvoerende personen in de weekenden meer tijd beschikbaar voor beheer, dit kan momenteel slechts op 1 dag plaatsvinden. Om de gewenste stand te bereiken dient het beheer gedurende de gehele week mogelijk te zijn

De inzet van elektronische, mechanische en/of akoestische lokmiddelen verhoogt de aantrekkingskracht van imitatie- of lokvogels. Momenteel kan met (kunststof)lokvogels alleen een statisch lokbeeld worden gecreëerd zonder akoestische ondersteuning, waardoor de effectiviteit van het lokbeeld slechts beperkt is. Door beweging en geluid valt het lokbeeld meer op en trekt sneller de aandacht van passerende vogels. Tevens zorgt het dynamische lokbeeld dat de ganzen dichterbij komen waardoor effectiever een dodelijk schot kan worden afgegeven.

Inzet van hagelgeweren met een magazijngrootte groter dan 2 patronen kan de effectiviteit positief beïnvloeden. Doorgaans trekken ganzen groepsgewijs naar de foerageerplaatsen, waardoor de kans groot is dat er meerdere vogels binnen schotafstand komen. In de huidige situatie is het slechts mogelijk twee schoten af te geven. Dit is vanuit het oogpunt van een effectieve reductie onwenselijk. Door het gebruik van geweren met een grotere magazijn capaciteit toe te staan kunnen meerdere ganzen per actie worden geschoten. Deze aanvulling kan bijdragen aan het sneller realiseren van de noodzakelijke aantalsreductie.

Toestaan van het gebruik van lokvoer kan afschot verhogen en lokaal schade voorkomen. Door lokvoer te gebruiken zullen ganzen naar deze plekken trekken waardoor de mogelijkheid ontstaat om meer afschot te kunnen plegen. Daarnaast kunnen voerplekken een vermindering van schade tot effect hebben omdat ganzen minder op andere schadegevoelige percelen trekken.

Door het toestaan van het gebruik van het geweer in velden kleiner dan 40 ha. wordt een grotere oppervlakte binnen de provincie beschikbaar voor het ganzenbeheer. Op sommige percelen kan nu geen schadebestrijding of afschot plaatsvinden omdat deze kleiner zijn dan 40 ha., deze schade kan door afschot worden beperkt als de minimum grootte van 40 ha. wordt losgelaten.

Naast de eerder vermelde middelen zullen er “vrijwillige ver- en bejaagteams” worden opgezet. De vorming en samenstelling van deze teams zullen worden geïnitieerd door de ganzenclusters in samenspraak met de betreffende WBE's en vertegenwoordigers namens de agrarische sector. De “ver- en bejaagteams” bestaan uit vrijwilligers die zich beschikbaar stellen voor het treffen van ver- en bejaagingshandelingen teneinde een effectieve bijdrage te leveren aan de beoogde reductie. Voor een effectieve uitvoering van het beheer is het van groot belang dat deze teams jachtveldgrens overstijgend kunnen opereren, bij voorkeur op het niveau van een WBE.

Uit grafiek 46 is gebleken dat in de periode gelegen tussen 10.00 – 17.00 uur er sprake is van een zeer beperkt aantal reguliere beheeracties. Het is echter juist deze periode die door ganzen wordt benut om te foerageren. Inzet van voornoemde teams binnen dit tijdsbestek vormt derhalve een uitstekende aanvulling op de reguliere bejaging. Door de ganzen te bejagen op de voedselplaatsen wordt schade beperkt en tevens een bijdrage geleverd aan de reductie.

Aangezien de Provincie en de Faunabeheereenheid Utrecht een effectieve reductie van het aantal overzomerende grauwe ganzen noodzakelijk acht heeft zij ter aanvulling op het reeds beschikbaar gestelde instrumentarium besloten het provinciaal inzetbaar “Ganzen Beheerteam Utrecht” op te richten. Dit team, dat in bijzondere gevallen ook doormiddel van een aanwijzing ex art. 67 F&F-wet en derhalve zonder instemming c.q. toestemming van grondgebruikers handelend kan optreden dient bij te dragen aan een effectieve reductie en realisatie van de overeengekomen beheerdoelstellingen. Met de provincie is overeengekomen dat dit, door de FBE Utrecht aangestuurde, beheerteam slechts in actie komt indien verwacht mag worden dat door middel van regulier beheer, niet of niet tijdig het gewenste effect wordt gesorteerd. Hierbij kan o.m. gedacht worden aan locaties waarbij regulier optreden wordt bemoeilijkt als gevolg van versnipperd grondeigendom, het voorgenomen beheer op gespannen voet staat met de jachtethiek of weidelijkheid resp. het optreden specifieke expertise vergt als gevolg van de aanwezigheid van een hoge recreatiedruk, bebouwing, infrastructuur of anderszins. Indien gewenst kan het team in

overleg met resp. op verzoek van de Wildbeheereenheden ingezet worden om lokale jachthouders en/of grondgebruikers of samenwerkingsverbanden daarvan te assisteren bij de beoogde reductiedoelstellingen.

De aansturing van het beheerteam vindt plaats door de FBE in afstemming met de provincie en de vier ganzenclusters. Inzet van het Ganzen Beheerteam Utrecht zal op basis van een eerder vastgesteld protocol plaatsvinden. Zoals in het protocol opgenomen, zullen eerst de betrokken partijen worden benaderd voordat inzet daadwerkelijk plaats zal vinden.

Voor een effectieve inzet van het provincie brede beheerteam zijn de volgende beheersinstrumenten noodzakelijk:

Ontheffing ex art. 68 F&f-wet: Periode: 1 maart – 1 november;

De periode voor deze ontheffing dient gelijk te lopen met de algemene ontheffing voor standregulatie, in het kader van uniformering.

- Geweer + geluiddemper met mogelijkheid tot aanvullend ondersteunend gebruik van een vizierinrichting bestaande uit een restlichtversterker en/of warmtebeeldkijker;

Door het gebruik van geluiddempers toe te staan kan op locaties worden opgetreden waar overlast en/of verstoring zoveel mogelijk moeten worden vermeden. Het betreft hoofdzakelijk voor het publiek openbare locaties. In sommige natuurgebieden kan inzet van een geluiddemper wenselijk zijn in verband met verstoring van kwetsbare soorten. Door de inzet van een restlichtkijker op een geweer kunnen ganzen indien noodzakelijk in de nachtperiode worden gedood.

- Inzet van deze ontheffing beperken tot deelnemers aan het Ganzen Beheerteam Utrecht of hiervoor ingehuurde professionals;

Van de vrijwillige jagers kan niet worden verwacht dat zij op publieke of gevoelige locaties het ganzenbeheer ten uitvoer brengen. Hiervoor zullen aangewezen personen worden ingezet, het Ganzen Beheerteam Utrecht, welke van de eerder vermelde additionele middelen zullen worden voorzien. Deze middelen mogen alleen op knelpunten worden ingezet.

- Inzet en gebruik van de ontheffing alléén na overleg en afstemming FBE en Provincie Utrecht.

Aanwijzing ex art. 67 F&F-wet:

Jaarrond toestemming om zonder instemming van de grondgebruiker de voor het beheer van ganzen relevante ontheffingen uit te voeren door het Ganzen Beheerteam Utrecht. De wijze van aansturing en inzet van dit team is protocollair vastgelegd, het door de Provincie Utrecht en de FBE opgestelde protocol is bij de FBE opvraagbaar.

6.1.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Kleijn, D., & et al. (2012). *Broedende grauwe ganzen in Nederland, Alterra rapport 2343*. Wageningen: Alterra.
- Lensink, R., & Boudewijn, T. J. (2013). *Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol*. Culemborg: Bureau Waardenburg BV.
- Lensink, R., Van Horssen, P. W., & de Fouw, J. (2010). *Faunabeheerplan zomerganzen Zuid-Holland. Hoofddocument bij zeven regioplannen*. Culemborg: Bureau Waardenburg.
- Natuurmonumenten, V. (sd). *Dossier Ganzen*. Opgeroepen op mei 20, 2014, van Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten: <https://www.natuurmonumenten.nl/dossier/ganzen>
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Stahl, j., van den Bremer, L., de Boer, V., & Voslamber, B. (2013). *Beheer van zomerganzen in de provincie Utrecht*. Nijmegen: SOVON.
- Vogelbescherming. (sd). *Grauwe gans*. Opgeroepen op oktober 2013, van Vogelbescherming Nederland: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/61
- Voslamber, B. (2006). *Overzomerende ganzen: grenzen aan de groei?* Nijmegen: SOVON.

6.2 Kolgans

Relevante biologische informatie

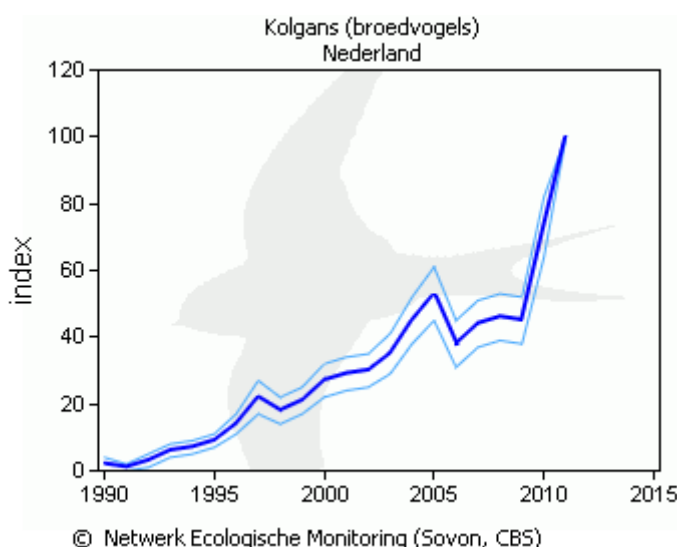
Graslanden in een waterrijke omgeving, zoals die in het rivierengebied gevonden kunnen worden, zijn geliefde overwinteringsgebieden. In dezelfde gebieden komen Kolganzen tot broeden. Gemiddeld worden er 5 – 6 eieren (3 – 7) gelegd met een incubatietijd van 22 – 28 dagen. Reproductie vindt in het algemeen plaats op 3 jarige leeftijd.

Kolganzen eten voornamelijk gras, net ingezaaide landbouwgewassen, maar soms ook oogstresten van suikerbieten. In hele natte gebieden eten de ganzen ook graswortels en wilde planten op akkers en akkerranden. Ook worden 's winters graan, spruitend graan en aardappels gegeten. De Kolgans foerageert hoofdzakelijk op land. (Schoon, 2008)

6.2.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding in Utrecht

6.2.1.1 Populatie

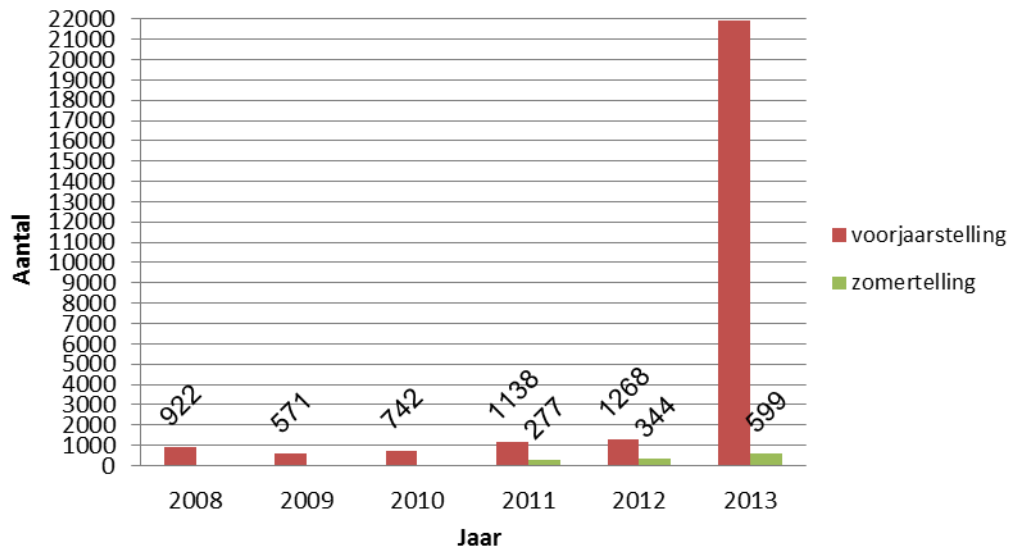
De Nederlandse broedpopulatie Kolganzen neemt sterk toe. De toename is significant en is groter dan 5% op jaarbasis. In 2005 werd geschat dat de landelijke broedpopulatie 400 broedparen groot was. Het CBS spreekt van een “sterke toename”.

Figuur 48: Populatietrend broedpopulatie Kolgans in Nederland (SOVON)

Het beeld van de faunatelling in de provincie Utrecht lijkt in overeenstemming met de landelijke trend. Reden hiervoor zijn grote aantallen overwinterende Kolganzen. De zomertelling laat een lichte stijging zien, echter niet in de zelfde mate als de landelijke trend, zoals in figuur 49 weergegeven.

Populatietrend kolgans

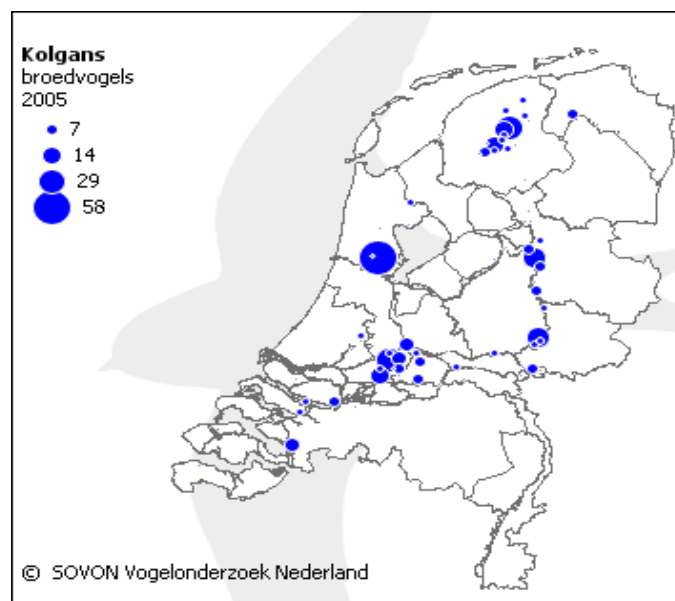

Figuur 49, Aantalsontwikkeling overzomerende Kolgans in Utrecht. (FBE Utrecht)

Het hoge aantal Kolganzen in 2013, waargenomen tijdens de Faunatelling tijdens de eerste zaterdag van april is te verklaren door een strenge en lang aanhoudende winter, hierdoor zijn veel vogels langer in de overwinteringsgebieden gebleven.

6.2.1.2 Verspreiding

In Nederland komt de Kolgans als broedvogel voornamelijk voor in het rivierengebied.

Figuur 50, De overzomerende Kolgans in Nederland (SOVON)

Figuur 51, Verspreiding Kolgans, zomertelling 2013 (Provincie Utrecht)

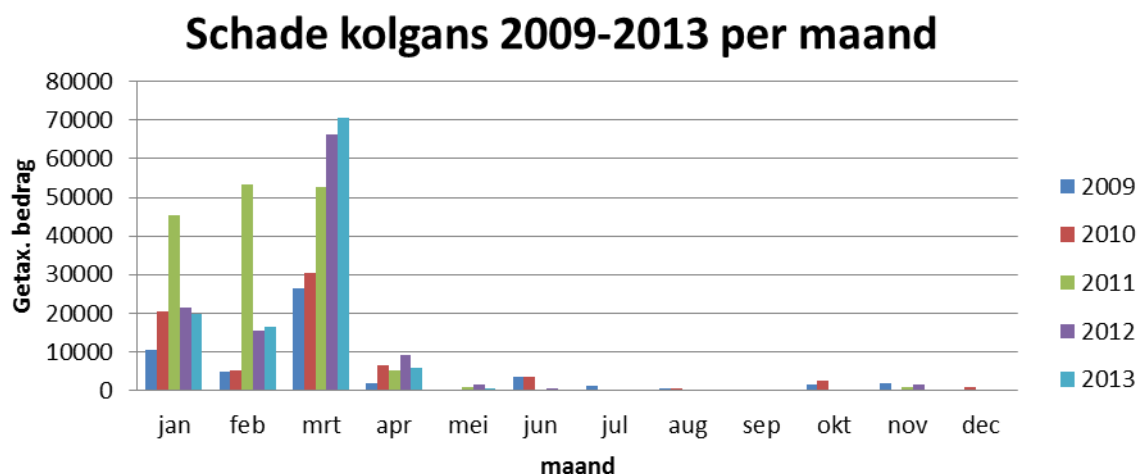
6.2.2 Ontwikkeling van de schade

6.2.2.1 Landbouw

Schade door Kolganzen wordt voornamelijk veroorzaakt door overwinterende vogels, met een piek in de periode januari tot en met maart. De schade in de zomermaanden is zeer beperkt. Sinds 2011 neemt de totale schade veroorzaakt door zowel overwinterende als jaarrond verblijvende vogels, enigszins af, zie tabel 12. Echter de in 2013 getaxeerde schade is nog steeds het dubbele van het bedrag in 2009, zijnde het begin van de voorgaande planperiode. Oorzaak hiervoor moet naar alle waarschijnlijkheid worden gezocht in omstandigheden in de winterperiode. Zie fig. 52. (Faunafonds, 2013)

Tabel 12, Landbouwschade Kolgans periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

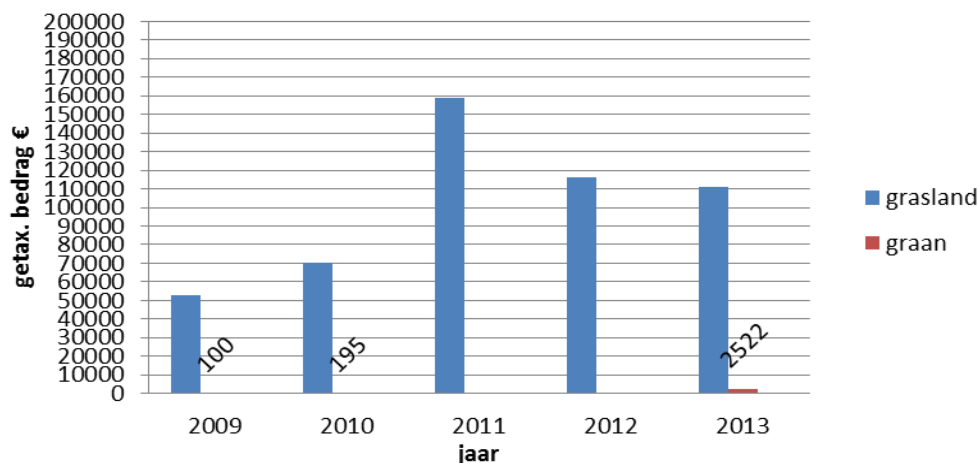
Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. schade €	52.791	70.463	158.696	116.411	113.828

Figuur 52, Landbouwschade Kolgans per maand periode 2009-2013

Kolganzen veroorzaken, evenals grauwe ganzen vooral schade aan landbouwgewassen als gevolg van vraat en secundair als gevolg van bevuilding van graslanden door uitwerpselen. Deze bevuilding leidt tot een verminderde opname van het (kuil)gras door vee (*Oord & Faunafonds, September 2009*). Daarnaast kan schade optreden aan gelegeerd graan. Schade aan maïs ontstaat voornamelijk in het voorjaar door vraatschade aan kiemplantjes en/of het vertrappen hiervan. De volgende grafiek geeft de schade per gewas weer. In deze grafiek valt de schade aan graan bijna geheel weg door de hoge getaxeerde schades aan grasland.

Schade kolgans 2009-2013 per gewas

Figuur 53, Landbouwschade Kolgans per gewas periode 2009-2013

6.2.2.2 Schade aan flora en fauna

Geen informatie

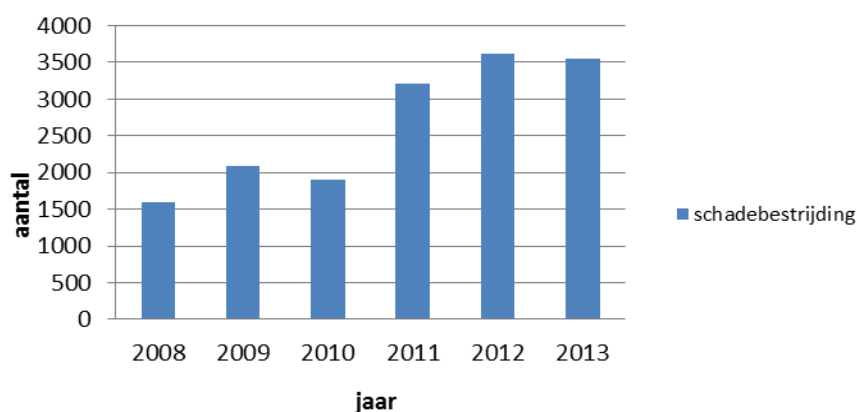
6.2.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

6.2.3 Beheer voorgaande planperiode

Kolganzen konden in de voorgaande planperiode worden beheerd op basis van provinciale vrijstelling voor verjaging met ondersteunend afschot in de maanden 1 okt – 1 april en ontheffingen voor nestreductie en een ontheffing voor afschot in de periode 1 april tot 1 oktober. In de onderstaande grafiek staan de afschotcijfers gedurende de voorgaande planperiode.

Populatiereductie kolgans

Figuur 54, Populatiereductie Kolgans periode 2008-2013 (FBE Utrecht)

Bijlage 15 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot concentreerd zich veelal rondom de schadelocaties, echter kan nog geen uitspraak worden gedaan over de effectiviteit omdat nog niet alle schademeldingen van 2013 zijn verwerkt.

In overleg met de provincies Gelderland, Noord-Holland en Zuid-Holland zal afstemming worden betracht in de gezamenlijke aanpak van de overzomerende ganzenproblematiek.

6.2.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Het beheer in de komende planperiode zal gericht zijn op verjaging met ondersteunend afschot van zomerganzen binnen de provincie Utrecht in de zomerperiode. Gedurende de winterperiode zal verjaging met ondersteunend afschot op kwetsbare gewassen zoals voorgaande jaren worden toegestaan. De in het werkgebied de Eem voorkomende kolganzenpopulatie, is vermoedelijk afkomstig is uit gehouden exemplaren. In de uiterwaarden aanwezige kolganzen (buitendijks) worden niet beheerd, tenzij vanwege stapeling van ganzendoelen of de terreindoelen in dit gebied niet kunnen worden gerealiseerd.

Monitoring voor de voortgang en het behalen van de doelstelling zal door middel van een jaarlijkse zomertelling, afschotrapportages en schadecijfers plaatsvinden.

Noodzakelijk beheersinstrumentarium

- Ontheffing art. 68 F&F-wet, voor het doden kolganzen voor verjaging met ondersteunend afschot ter voorkoming van belangrijke schade in de periode: 1 april – 15 september van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang.
- Ontheffing art. 68 F&F-wet, voor legselreductie van kolganzen in de periode: 1 mei – 31 augustus op basis van populatiereductie;
- Ontheffing art. 68 F&F-wet, voor het doden van kolganzen (*voor zover van toepassing: binnendijks*) voor verjaging met ondersteunend afschot ter voorkoming van belangrijke schade in de periode: 1 april – 1 oktober van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang;
- Ontheffing aanvullend op de provinciale vrijstelling, ter voorkoming van belangrijke schade aan kwetsbare gewassen in de periode van 15 september tot 1 oktober van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en vanaf 1 oktober tot 1 april ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt of wordt verwacht in velden kleiner dan 40 hectare zal de FBE Utrecht een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

Er zullen “vrijwillige ver- en bejaagteams” worden opgezet. De vorming en samenstelling van deze teams zullen worden geïnitieerd door de ganzenclusters in samen spraak met de betreffende WBE's en vertegenwoordigers namens de agrarische sector. De “ver- en bejaagteams” bestaan uit vrijwilligers die zich beschikbaar stellen voor het treffen van ver- en bejagingshandelingen teneinde een effectieve bijdrage te leveren aan de beoogde

reductie. Voor een effectieve uitvoering van het beheer is het van groot belang dat deze teams jachtveldgrens overstijgend kunnen opereren, bij voorkeur binnen op het niveau van een WBE. Zie voor meer informatie paragraaf 6.1.

Naast de eerder vermelde middelen en vrijwillige teams zal de FBE het verzoek voor een aanwijzing, art. 67 F&F-wet, doen om het “Ganzen Beheerteam Utrecht” in te kunnen zetten op locaties waar zich specifieke knelpunten voordoen die niet of slechts beperkt d.m.v. regulier beheer opgelost kunnen worden. Hierbij kan o.m. gedacht worden aan locaties waarbij regulier optreden wordt bemoeilijkt als gevolg van versnipperd grondeigendom, het voorgenomen beheer op gespannen voet staat met de jacht ethiek of weidelijkheid resp. het optreden specifieke expertise vergt als gevolg van de aanwezigheid van een hoge recreatiedruk, bebouwing, infrastructuur of anderszins. Zie voor meer informatie paragraaf 6.1.

6.2.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

6.3 Brandgans

Relevante biologische informatie

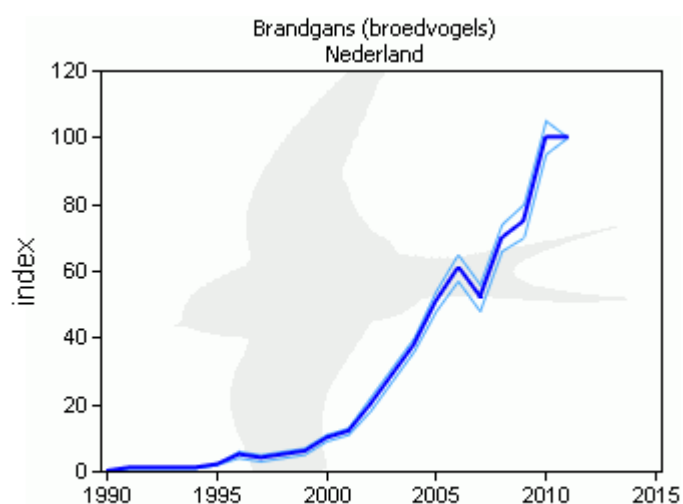
Brandganzen broeden in Nederland op uiteenlopende plaatsen, van moerasbossen en rietkragen tot nauwelijks begroeide weilanden. De soort broedt zo mogelijk groepsgewijs. Gemiddeld worden 4 – 5 eieren gelegd; de incubatietijd bedraagt 24 – 25 dagen. De Brandgans is reproductief op 3 jarige, maar in enkele gevallen ook al op 2 jarige leeftijd.

Brandganzen foerageren zowel op land als in moerasgebieden, wanneer de soort intensief beheerd wordt kan het voorkomen dat deze ook in de avond en/of nachtelijke uren foerageert. (Schoon, 2008)

6.3.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

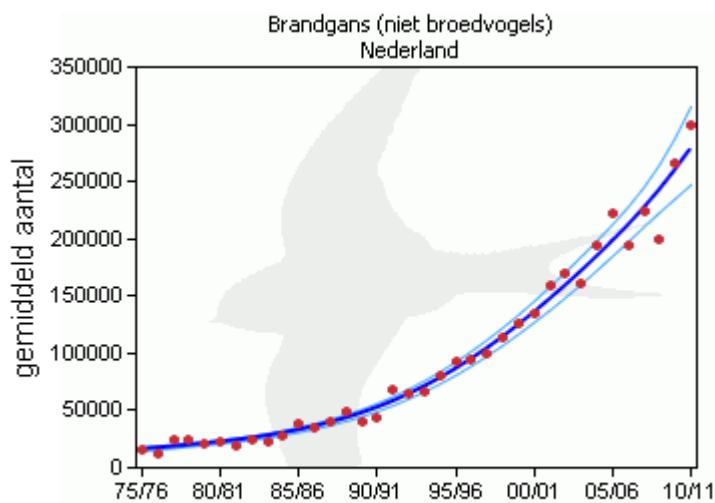
6.3.1.1 Populatie

In 1984 werd het eerste broedgeval voor Nederland gemeld. In 1994 was het aantal broedparen inmiddels opgelopen tot 80, en in 1999 bestond de populatie al minimaal uit 300 paren.

© Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS)

Figuur 55, Populatieontwikkeling Brandgans broedvogels (SOVON)

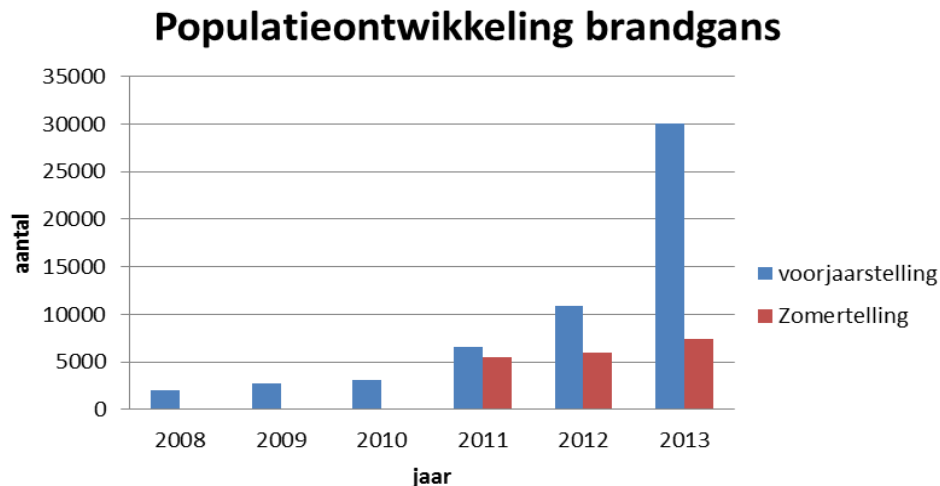

© Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS)

Figuur 56, Populatieontwikkeling Brandgans niet broedvogels (SOVON)

De Nederlandse Brandganzenpopulatie vertoont een zeer snelle toename (46%) en is de snelst toenemende ganzenpopulatie ter wereld. (Voslamber, 2006)

Inmiddels neemt de populatie ook in Utrecht snel toe. In combinatie met de ervaringen elders in Nederland van de uitermate snelle toename van deze ganzensoort kan ingrijpen bijdragen aan het beperken van de schadedreiging door deze soort.

Figuur 57, Populatieontwikkeling overzomerende Brandgans in Utrecht. (FBE Utrecht)

6.3.1.2 Verspreiding

Waarnemingen van Brandganzen uit de zomerperiode hadden meestal betrekking op zieke, gewonde of uit gevangenschap ontsnapte dieren. In het rivierengebied van Rijn en Waal was er tot de negentiger jaren van de twintigste eeuw geen sprake van een broedpopulatie. (SOVON, 2002)

De Nederlandse broedpopulatie heeft voornamelijk zijn zwaartepunt verdeeld over een tweetal gebieden: het gebied ten noorden van Amsterdam en de rivierendelta. Evenals bij de Kolgans is het zwaartepunt voor de Brandgans in Utrecht gelegen in het rivierengebied. In het Faunabeheerplan Zomerganzen Zuid-Holland uit 2010 wordt gesproken over een populatie van ca. 1.800 brandganzen in de regio Reeuwijkse plassen, grenzend aan de provincie Utrecht. In Gelderland zijn tijdens de zomerganzentelling 2013 4.456 brandganzen geteld, de grootste concentraties zijn in de regio rivierengebied geteld.

Figuur 58, Verspreiding Brandgans zomertelling 2013 (Provincie Utrecht)

6.3.2 Ontwikkeling van de schade

6.3.2.1 Landbouw

De schade door brandganzen in de provincie Utrecht is explosief gestegen in 2013. Dit komt overeen met de sterke groei van het aantal brandganzen tijdens de voorjaarsstelling (verdriedubbeling) die deze populatie in 2013 heeft doorgemaakt (zie fig. 13). Naar verwachting is dit het gevolg van een koud voorjaar waardoor tijdens de eerste zaterdag van april er nog veel overwinterende brandganzen in Utrecht aanwezig waren.

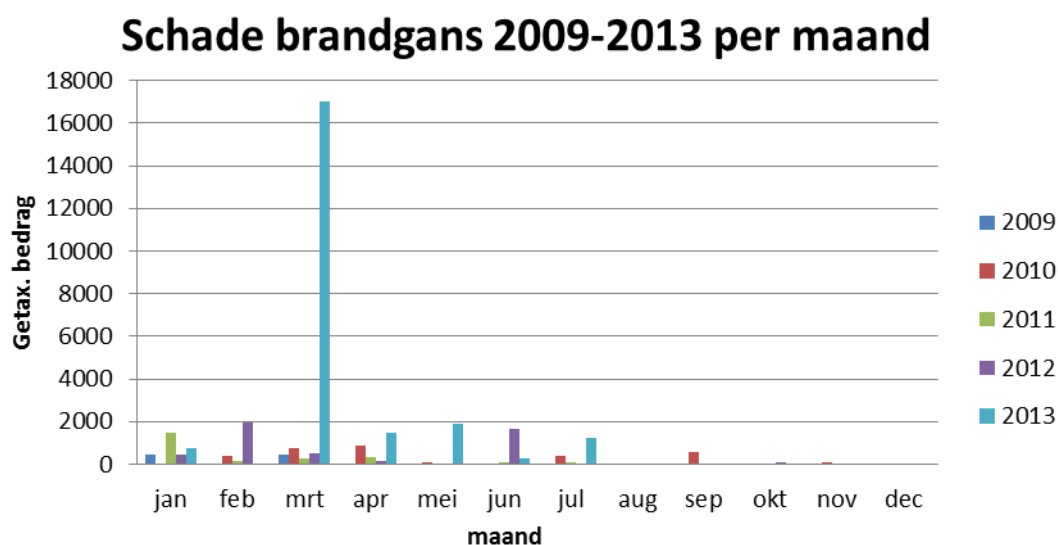
Immers een dergelijke groei van de populatie is niet waarneembaar tijdens de zomertelling (derde zaterdag van juli). Waar in de andere jaren van de planperiode hoofdzakelijk de schade in de wintermaanden optrad, is in 2013 vanaf maart tot en met juli de meeste schade ontstaan. De schade in maart tot en met april kan een mogelijk gevolg zijn van de strenge winterperiode in dat jaar, waardoor veel overwinterende vogels waarschijnlijk later vertrokken. Een verklaring voor de schade van mei tot en met juli kan zijn dat er lokaal hogere concentraties overzomerende brandganzen aanwezig waren. Tabel 13 geeft de schade weer van de periode 2009-2013. (*Faunafonds, 2013*)

Tabel 13, Landbouwschade Brandgans periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. Schade €	860	3.009	2.278	4.823	22.675

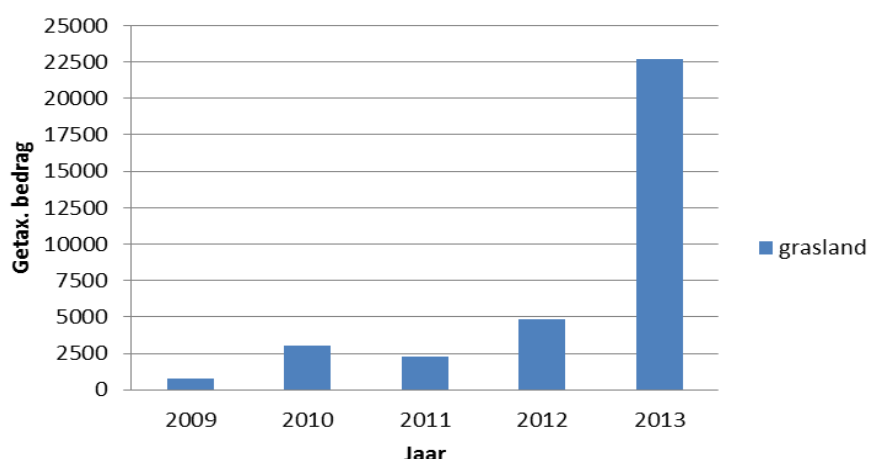
Zoals in de voorgaande alinea vermeld ontstond doorgaans de meeste schade in de wintermaanden, dit betrof schade door standganzen en overwinterende ganzen. In 2013 bedroeg de getaxeerde schade voor de maand maart € 17.025, -, mogelijk is door de strenge winterperiode een groot deel van de overwinterende brandganzen langer in de provincie gebleven. Daarnaast heeft de strenge winter geleid tot een latere start van het groeiseizoen, hierdoor heeft vraatschade een versterkt effect. De schade vanaf mei tot en met juli is hoofdzakelijk ontstaan door jaarrond brandganzen.

Vergelijkbaar met de andere ganzensoorten is de meeste schade ontstaan door primair vraatschade en secundair vervuiling op graslanden (*Oord & Faunafonds, September 2009*), daarnaast is er zeer beperkt schade opgetreden aan graan. Grafiek 59 geeft de schade per gewas weer. In deze grafiek valt de schade aan graan, getaxeerd op een schadepost van € 100, -, bijna geheel weg door de hoge getaxeerde schades aan grasland.

Figuur 59, Landbouwschade Brandgans periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Schade brandgans 2009-2013 per gewas

Figuur 60, Landbouwschade Brandgans periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

6.3.2.2 Schade aan flora en fauna

Ganzen kunnen directe effecten op hun leefomgeving hebben, onderzoeken naar ecologische schade zijn nog gaande.

6.3.2.3 In te zetten preventieve middelen

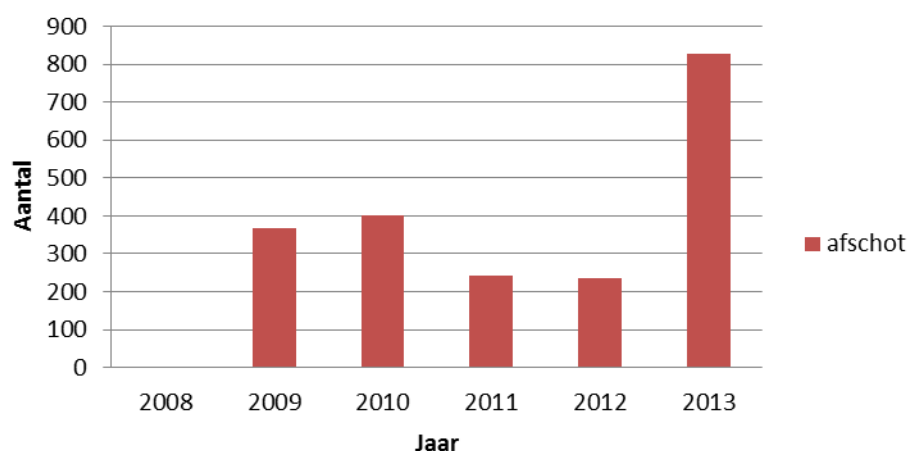
Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)

6.3.3 Beheer in de voorgaande planperiode

Voor de brandgans was een ontheffing voor een minimale stand afgegeven in de jaren 2009 en 2010. Deze ontheffing is niet verlengd, in plaats hiervan zijn ontheffingen afgegeven voor een aantal WBE's voor verjaging met ondersteunend afschot. Het betrof de WBE's Vecht en Veenstreek, de Eem en de Kromme Rijn in de periode 2011-2013.

Grafiek 61 geeft een overzicht van de aantallen geschoten brandganzen in de voorgaande planperiode. Naast het afschot zijn in 2007 ca. 2.200 brandganzen gevangen tijdens een vangactie op de Lek.

Populatiereductie brandgans

Figuur 61, Populatiereductie Brandgans periode 2008-2013 (FBE Utrecht, FRS)

De bovenomschreven maatregelen in het kader van het beheer van de overzomerende brandgans zijn, met uitzondering van broedselreductie, conform het beleidskader faunabeheer van het ministerie van LNV worden uitgevoerd in de periode 1 april tot en met 1 oktober. Zoals echter in het "Evaluatierapport faunabeheer 2009-2014 heeft het gevoerde beheer niet geleid tot een afname van de stand, daarnaast hebben verjaagacties incidenteel plaatsgevonden.

Bijlage 16 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot concentreerd zich veelal rondom de schadelocaties, echter heeft dit de schade niet kunnen terugdringen.

6.3.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Zoals eerder beschreven blijft de schade en het aantal vogels toenemen, een reductie van het aantal brandganzen is gewenst om verdere stijging van de schade te voorkomen. Het beheer dient zich te concentreren op een reductie van de populatieomvang naar een streefstand van ca. 3.000 exempl. (voorjaarsstand). Door middel van beheer zal worden gestreefd naar een ruimtelijke verdeling van brandganzen zoals in de jaren 2010-2011, hierbij zal het zwaartepunt van de verspreiding liggen in de Eem en langs de Lek.

Gelet op de mogelijke aanwezigheid van overwinterende brandganzen zal afschot alleen zijn toegestaan in de periode: 1 mei tot 1 november, met uitzondering van de reductie van koppelvormende brandganzen vanaf 15 maart. Door in deze periode in te grijpen is rust in de winterperiode rust voor overwinterende vogels gewaarborgd.

Vanaf eind mei beginnen brandganzen aan hun broedseizoen. Coördinatie op de uitvoering dient door de ganzenclusters i.o. met de FBE te geschieden.

Om een effectieve invulling te geven aan het beheer van brandganzen zijn de onderstaande ontheffingen noodzakelijk:

- Ontheffing art. 68 F&F-wet, voor het doden van koppelvormende brandganzen in de periode: 15 maart – 1 mei. Indien noodzakelijk zal de provincie worden verzocht om een toestemming op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 te verlenen;
- Ontheffing art. 68 F&F-wet, legselreductie, periode: 1 mei – 31 augustus;
- Ontheffing art. 68 F&F-wet, voor het vangen van brandganzen in de rui, periode: 1 mei – 1 oktober;
- Ontheffing art. 68 F&F-wet, voor het doden van brandganzen in de periode 1 mei – 1 november. Beoogde reductie: ca. 2.500 expl.
- Specifiek gericht op afschot van kleine groepen in de graslandgebieden in het Noorden en Westen van de provincie alsmede een halvering van de populatie in het rivierengebied (te waarborgen middels tellingen).

Gelet op uniformiteit en ter voorkoming van het niet kunnen schieten van deze diersoorten tijdens beheer van grauwe ganzen, ook toestaan van:

- Afschot van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang, ook op zon- en feestdagen;
- Inzet van elektronische, mechanische en/of akoestische lokmiddelen;
- Inzet meerschots hagelgeweren met een magazijn grootte groter dan 2 patronen;
- Toestaan gebruik lokvoer;

- toestemming voor het gebruik van het middel geweer in een veld dat niet voldoet aan de krachtens artikel 49 van de Flora- en faunawet gestelde eisen met betrekking tot de afmetingen.

Er zullen “vrijwillige ver- en bejaagteams” worden opgezet. De vorming en samenstelling van deze teams zullen worden geïnitieerd door de ganzenclusters in samen spraak met de betreffende WBE’s en vertegenwoordigers namens de agrarische sector. De “ver- en bejaagteams” bestaan uit vrijwilligers die zich beschikbaar stellen voor het treffen van ver- en bejagingshandelingen teneinde een effectieve bijdrage te leveren aan de beoogde reductie. Voor een effectieve uitvoering van het beheer is het van groot belang dat deze teams jachtveldgrens overstijgend kunnen opereren, bij voorkeur binnen op het niveau van een WBE. Zie voor meer informatie paragraaf 6.1.

Naast de eerder vermelde middelen en vrijwillige teams zal de FBE het verzoek voor een aanwijzing, art. 67 F&F-wet, doen om het “Ganzen Beheerteam Utrecht” in te kunnen zetten op locaties waar zich specifieke knelpunten voordoen die niet of slechts beperkt d.m.v. regulier beheer of de vrijwillige teams opgelost kunnen worden. Hierbij kan o.m. gedacht worden aan locaties waarbij regulier optreden wordt bemoeilijkt als gevolg van versnipperd grondeigendom, het voorgenomen beheer op gespannen voet staat met de jacht ethiek of weidelijkheid resp. het optreden specifieke expertise vergt als gevolg van de aanwezigheid van een hoge recreatiedruk, bebouwing, infrastructuur of anderszins. Zie voor meer informatie paragraaf 6.1.

6.3.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Voslamber, B. (2006). *Overzomerende ganzen: grenzen aan de groei?* Nijmegen: SOVON.

6.4 Canadese gans

Relevante biologische informatie

De Canadese gans is een inheemse soort voor Noord-Amerika: Alaska, Canada en de noordelijke overige staten van de VS. De in Nederland voorkomende vogels zijn voor het merendeel afstammelingen van uitgezette exemplaren en siervogels.

De Canadese gans komt hoofdzakelijk voor in de natte delen van Nederland, de biotoop voor deze soort is echter divers. Deze ganzensoort kan voorkomen in cultuurlandschappen variërend tot moerassen, plassen maar ook parken of stedelijk gebied.

Natte gebieden, zoals veenplassen, maar ook grindputten en retentiebekkens, vormen een uitstekend leefgebied voor de Canadese gans. De Canadese gans is een planteneter, met zijn lange hals gespecialiseerd in het eten van voor andere grondelaars onbereikbare onderwaterplanten. Maar ook mals gras, sappige kruiden en jonge blaadjes van struiken worden wel gegeten.

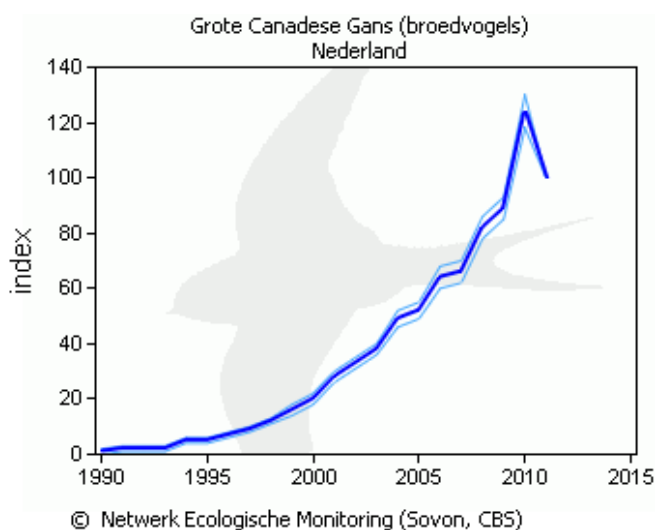
De Canadese gans is een soort die zijn verspreidingsgebied bijzonder snel weet uit te breiden. Jonge vogels zijn pas na twee jaar geslachtsrijp. Naast de broedende vogels is er nog een aanzienlijke groep jonge vogels aanwezig, die nog niet aan de voortplanting meedoen. De broedperiode van de Canadese gans begint vanaf begin april tot in de zomermaanden, in deze periode wordt meestal één legsel voortgebracht dat doorgaans uit 5 tot 6 eieren bestaat.

Verreweg de meeste Canadese ganzen in Nederland zijn standvogels maar er overwinteren ook vogels uit Scandinavië in Nederland. (Vogelbescherming, Canadese gans (Grote))

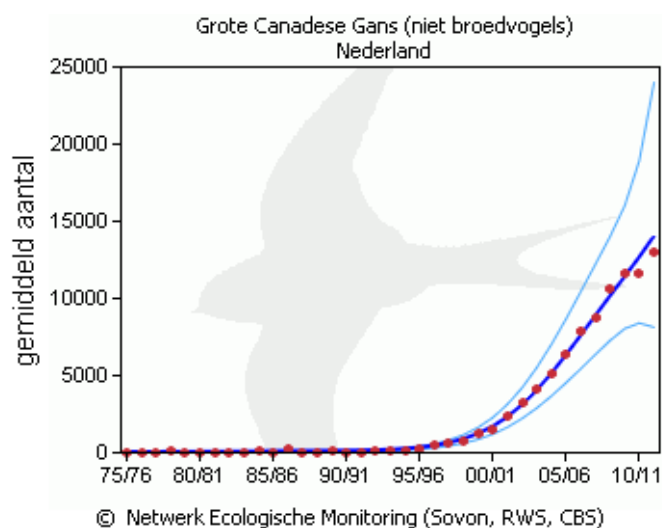
6.4.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

6.4.1.1 Populatie

Vanaf 1990 werden steeds meer broedgevallen in Nederland gemeld. Vanaf dit moment heeft een significante toename plaatsgevonden tot 2010. Na 2010 is de stand iets afgenomen. De niet broedvogels vertonen vanaf 1995/96 tot 2010/11 nog steeds een significante stijging.

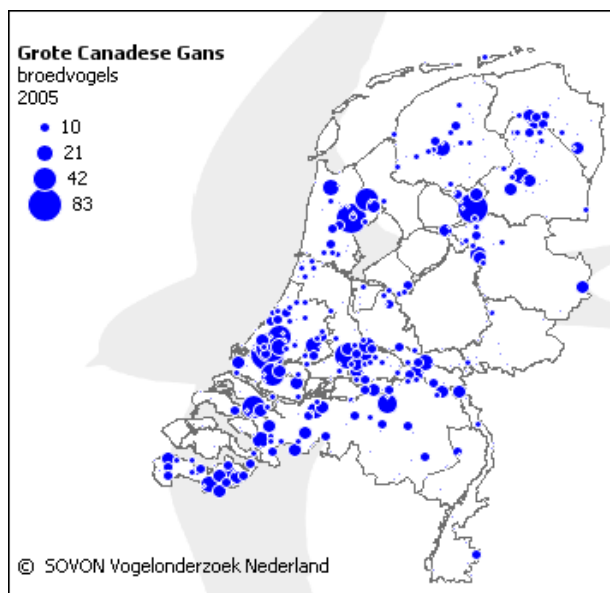
Figuur 62, Populatieontwikkeling Canadese gans broedvogels (SOVON)

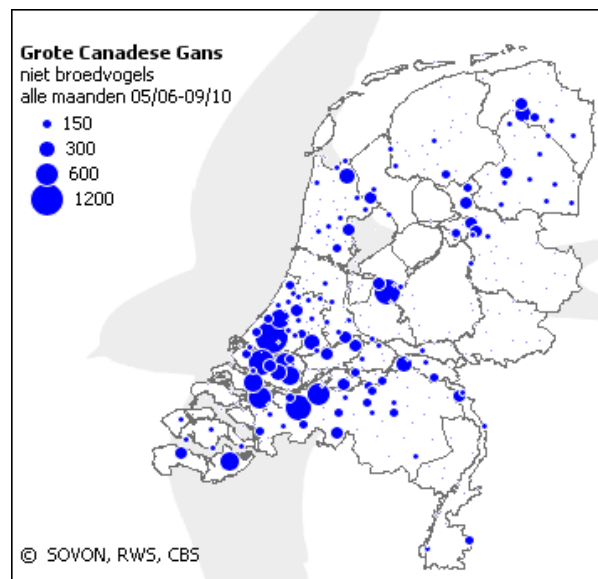
Figuur 63, Populatieontwikkeling Canadese gans niet broedvogels (SOVON)

6.4.1.2 Verspreiding

Waarnemingen van Canadese ganzen in de jaren '90 tijdens de zomerperiode hadden naar waarschijnlijkheid meestal betrekking op zieke, gewonde of uit gevangenschap ontsnapte dieren zoals bij de brandganzen. In het rivierengebied van Rijn en Waal was er tot de negentiger jaren van de twintigste eeuw geen sprake van een broedpopulatie. (SOVON, 2002) In de periode 1998 tot 2000 heeft SOVON landelijk 1000 tot 1400 broedparen geteld, in 2005 zijn 3000 broedparen geteld.

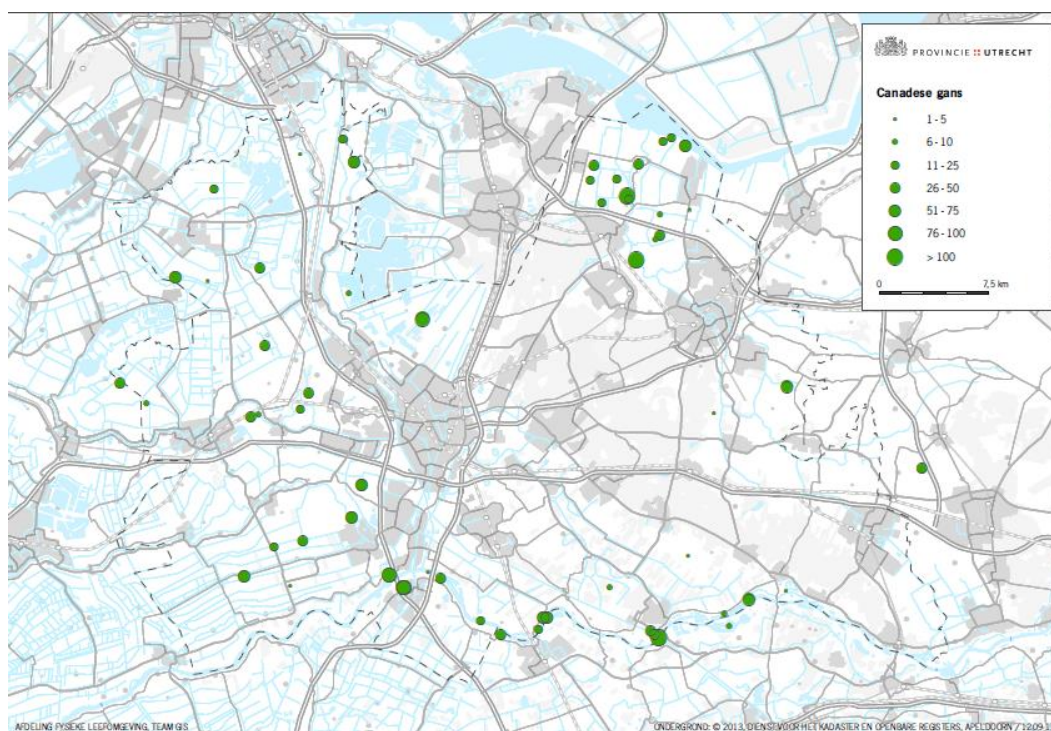

Figuur 65, Verspreiding Canadese gans broedvogels (SOVON)

Figuur 64, Verspreiding Canadese gans niet broedvogels (SOVON)

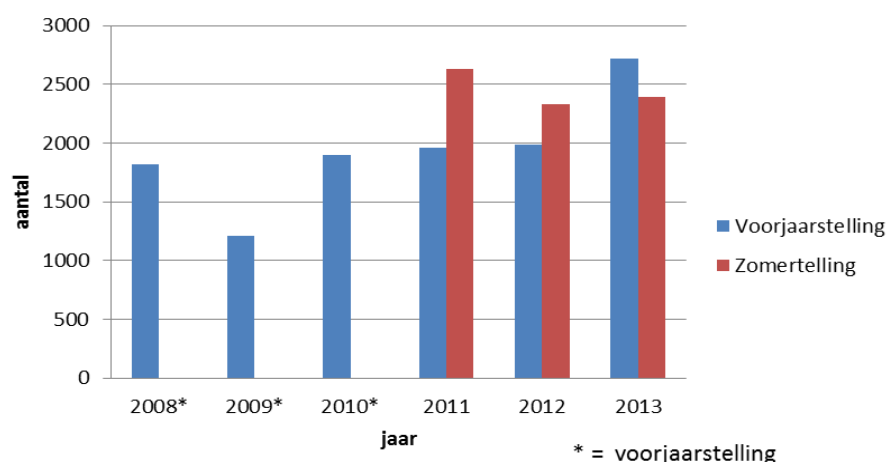
Evenals bij de andere ganzensoorten is het zwaartepunt voor de Canadese gans in Utrecht gelegen in het rivierengebied.

Figuur 66, Verspreiding Canadese gans zomertelling 2013 (Provincie Utrecht)

Inmiddels lijkt de populatie in Utrecht de laatste drie jaar stabiel gebleven rond 2.500 exemplaren met een bandbreedte van ca. 150 vogels. In combinatie met de ervaringen elders in Nederland (SOVON, 2002) van de uitermate snelle toename van deze ganzensoort kan ingrijpen bijdragen aan het beperken van de schadedreiging door deze soort.

Populatietrend Canadese gans

Figuur 67, Aantalsontwikkeling overzomerende Canadese gans in Utrecht. (FBE Utrecht)

6.4.2 Ontwikkeling van de schade

6.4.2.1 Landbouw

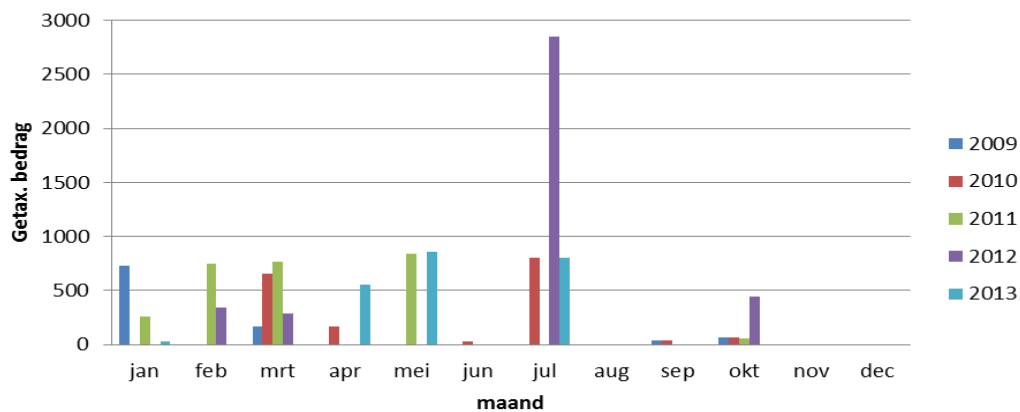
De schade welke door Canadese ganzen is veroorzaakt is de afgelopen planperiode vanaf 2009 tot 2012 geleidelijk gestegen, deze toename in schade komt deels overeen met de toename van de populatie. In 2013 ligt het schadebedrag weer onder het niveau van 2011. Het getaxeerde totaal is niet boven de € 4.000,- uit gekomen, alleen in 2012 is een piek in de schade opgetreden, de oorzaak van deze piek is echter niet direct te herleiden. Mogelijk is er een concentratie van ganzen opgetreden, waardoor lokaal hoge schade is ontstaan. Onderstaande de tabel met de getaxeerde schadebedragen voor de periode 2009-2013.

Tabel 14 Landbouwschade Canadese gans periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. bedrag €	1.000	1.748	2.670	3.918	2.240

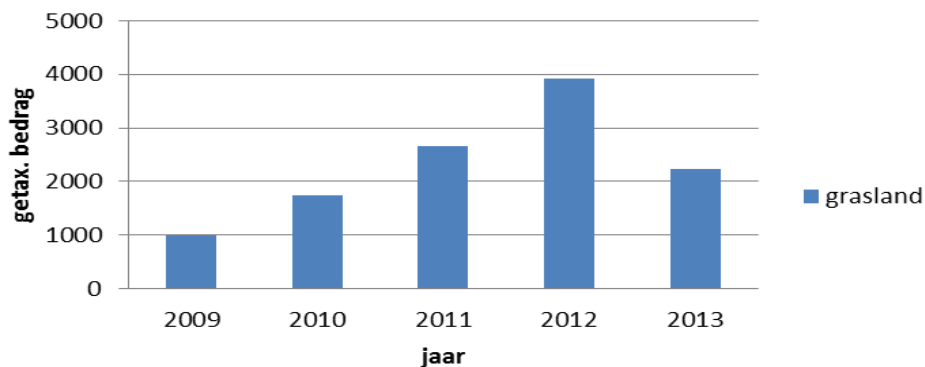
De meeste schades worden gemeld in de maanden januari tot en met juli, zoals uit grafiek 68 blijkt. Echter varieert per jaar de maand wanneer de meeste schade optreedt. In de periode 2009-2013 is alleen schade aan grasland ingediend, zie fig. 69. Mogelijk is ook schade ontstaan aan andere gewassen maar is dit niet geclaimd of onder het minimum bedrag van € 250,- eigen risico gebleven.

Schade Canadese gans 2009-2013 per maand

Figuur 68, Landbouwschade Canadese gans periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Schade Canadese gans 2009-2013 per gewas

Figuur 69, Landbouwschade Canadese gans periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

6.4.2.2 Schade aan flora en fauna

Ganzen kunnen directe effecten op hun leefomgeving hebben, onderzoeken naar ecologische schade zijn nog gaande. (Voslamber, 2006)

6.4.2.3 In te zetten preventieve middelen

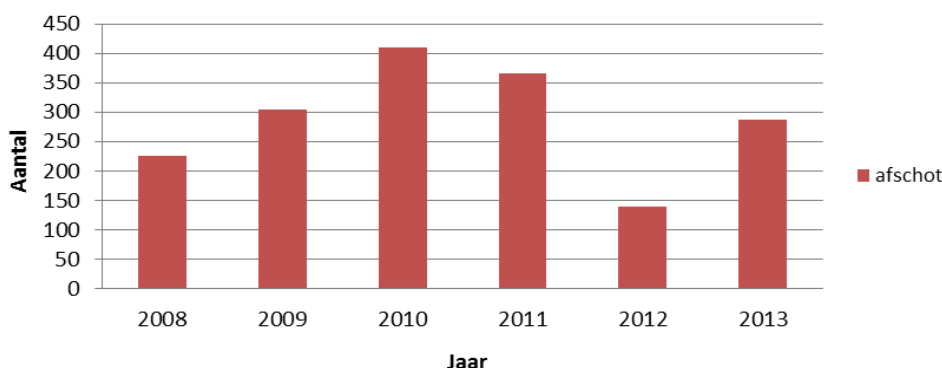
Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)

6.4.3 Beheer in de voorgaande planperiode

De Canadese gans kon in de voorgaande planperiode worden beheerd op basis van de landelijke vrijstelling, art. 65 FF-wet. In de periode 2009-2014 zijn in totaal ca. 1.700 ganzen uit de populatie genomen (KNJV databank + FRS)¹⁰. Figuur 70 geeft het jaarlijkse afschot weer.

¹⁰ Vanwege het feit dat de landelijke vrijstelling geen rapportageverplichting kent is dit getal bij benadering.

Afschot Canadese gans 2009-2013

Figuur 70, Afschot Canadese gans periode 2008-2013 (FBE Utrecht, FRS)

Bijlage 17 geeft een overzichtskaat weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot concentreerd zich veelal rondom de schadelocaties, door het afschot heeft naar verwachting een daling in de schade plaatsgevonden. Op basis van deze resultaten is het beheer effectief uitgevoerd.

6.4.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Ter voorkoming van belangrijke schade aan de landbouw en de fauna door soorten die in het gehele land veelvuldig belangrijke schade aanrichten heeft de Minister de Canadese gans op de landelijke vrijstelling geplaatst. De inzet van de Faunabeheereenheid is er op gericht het aantal Canadese ganzen in de provincie verder terug te dringen ter voorkoming van belangrijke schade, primair in de gebieden met een geconcentreerd voorkomen, te weten: de werkgebieden van WBE's De Eem, Kromme Rijn, Lopikerwaard, Noorderpark en Vijfheerenlanden. Nadere invulling van de uitvoering van dit beheer vindt plaats in de ganzenregiegroepen.

Aangezien de landelijke vrijstelling het alleen toestaat om Canadese ganzen te doden van zonsopkomst tot zonsondergang en deze periode, gelet op het gedrag van deze ganzensoort, niet optimaal is voor de uitvoering van een effectief beheer.

Gelet op uniformiteit en effectiviteit is een aanvullende ontheffing gewenst t.b.v.:

- Afschot van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang vanaf 1 april tot 1 november en vanaf 1 november tot 1 april van ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang, ook op zon- en feestdagen;
- Ontheffing art. 68 F&F-wet, voor het vangen van Canadese ganzen in de rui, periode: 1 mei – 1 oktober;
- Inzet van elektronische, mechanische en/of akoestische lokmiddelen;
- Inzet meerschots hagelgeweren met een magazijn grootte groter dan 2 patronen;
- Toestaan gebruik lokvoer;
- toestemming voor het gebruik van het middel geweer in een veld dat niet voldoet aan de krachtens artikel 49 van de Flora- en faunawet gestelde eisen met betrekking tot de afmetingen.

Gedurende de winterperiode dient de winterrust voor overige trekkende ganzensoorten in acht genomen te worden ter voorkoming van verstoring.

Daarnaast kan op basis van de landelijke vrijstelling nestreductie plaatsvinden. Hierbij moet een kanttekening gemaakt worden dat door de huidige regelgeving, een gunstige stand van instandhouding moet worden gewaarborgd.

In het PGU (Projectteam Ganzen Utrecht) is geconstateerd dat er in beginsel in en nabij het stedelijk gebied zich Canadese ganzen bevinden waar geen regulier beheer mogelijk is. Er is besloten dat er op deze wijze kan worden voldaan aan de gestelde gunstige staat van instandhouding.

Er zullen “vrijwillige ver- en bejaagteams” worden opgezet. De vorming en samenstelling van deze teams zullen worden geïnitieerd door de ganzenclusters in samen spraak met de betreffende WBE's en vertegenwoordigers namens de agrarische sector. De “ver- en bejaagteams” bestaan uit vrijwilligers die zich beschikbaar stellen voor het treffen van ver- en bejagingshandelingen teneinde een effectieve bijdrage te leveren aan de beoogde reductie. Voor een effectieve uitvoering van het beheer is het van groot belang dat deze teams jachtveldgrens overstijgend kunnen opereren, bij voorkeur binnen op het niveau van een WBE. Zie voor meer informatie paragraaf 6.1.

Naast de eerder vermelde middelen en vrijwillige teams zal de FBE het verzoek voor een aanwijzing, art. 67 F&F-wet, doen om het “Ganzen Beheerteam Utrecht” in te kunnen zetten op locaties waar zich specifieke knelpunten voordoen die niet of slechts beperkt d.m.v. regulier beheer of de vrijwillige teams opgelost kunnen worden. Hierbij kan o.m. gedacht worden aan locaties waarbij regulier optreden wordt bemoeilijkt als gevolg van versnipperd grondeigendom, het voorgenomen beheer op gespannen voet staat met de jacht ethiek of weidelijkheid resp. het optreden specifieke expertise vergt als gevolg van de aanwezigheid van een hoge recreatiedruk, bebouwing, infrastructuur of anderszins. Zie voor meer informatie paragraaf 6.1.

6.4.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Provincie Utrecht. (2013). *Utrechtse zomerganzentelling 2013*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Provincie Utrecht. (sd). *Draaiboek edelhert provincie Utrecht*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Vogelbescherming. (sd). *Canadese gans (Grote)*. Opgeroepen op oktober 2013, van Vogelbescherming Nederland:
http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/29
- Voslamber, B. (2006). *Overzomerende ganzen: grenzen aan de groei?* Nijmegen: SOVON.

7. Watervogels – overige soorten

Naast ganzen veroorzaken ook andere watervogels schade binnen de provincie, om schade aan landbouwgewassen te voorkomen of beperken is beheer gewenst. Het betreft hier de soorten knobbelzwaan, wilde eend, meerkoet en smient. Deze soorten veroorzaken schade aan graslanden en granen. (*Faunafonds, 2013*)

Op het grondgebied van de provincie Utrecht zijn nog twee zwanendrifter actief. Het zwanendriften is een extensieve vorm van pluimveehouderij, waarbij de vogels worden gehouden voor de verkoop als siervogel. Deze dieren dienen van een gesloten pootring en merkteken te zijn voorzien. De verleende ontheffingen zijn sinds 1 april 2013 verlopen en zullen niet opnieuw worden verstrekt. (*Dijksma, 2013*) Er worden regelmatig nog gehouden zwanen gesignaleerd, deze veroorzaken lokaal vraatschade aan graslanden en kunnen een aantrekkende werking hebben op hun wilde soortgenoten, deze “gehouden” zwanen vallen echter buiten de reikwijdte van dit faunabeheerplan.

Behalve voor de wilde eend geldt er voor de andere soorten geen regulier jachtseizoen, beheer van deze soorten dient plaats te vinden op basis van ontheffingen. Buiten de reguliere jachtperiode kunnen wilde eenden schade veroorzaken aan granen die door weersomstandigheden zijn platgeslagen. Om in deze periode schade te beperken zal het voorstel tot ontheffing verlening worden gedaan.

De levenswijze van smienten verschilt in grote mate van de overige watervogels. Doordat smienten hoofdzakelijk in de nachtelijk uren foerageren, dient het beheer hierop te worden aangepast. De FBE zal daarom voorstellen doen voor een ontheffing welke beter aansluit op het gedrag van de soort en een effectief beheer.

7.1 Knobbelzwaan

Relevante biologische informatie

De optimale biotoop voor de Knobbelzwaan bestaat uit voldoende ondiep water, voedsel en een nestplek. Het (grond)nest wordt altijd in de directe nabijheid van het water gebouwd en kan jarenlang worden gebruikt door hetzelfde broedpaar.

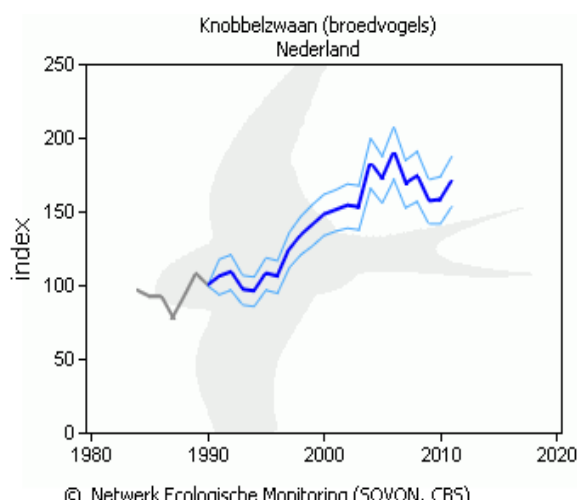
Het voedselpatroon van de Knobbelzwaan bestaat in Nederland hoofdzakelijk uit gras en waterplanten, waarbij de agrarische graslanden met hun hoge voedingswaarde het meest in trek zijn. Als er geen cultuurgronden beschikbaar zijn, bestaat het voedsel grotendeels uit waterplanten.

Gemiddeld worden 5 - 7 (3 – 12) eieren gelegd met een incubatietijd van 35 – 36 dagen. Het duurt minimaal 3 jaar voordat de Knobbelzwaan reproductief is. De soort heeft als adult een hoge overlevingskans (79 – 94%) en een lange levensduur (max. 21 jaar). De Knobbelzwaan houdt zich jaarrond op rond het territorium. (Schoon, 2008)

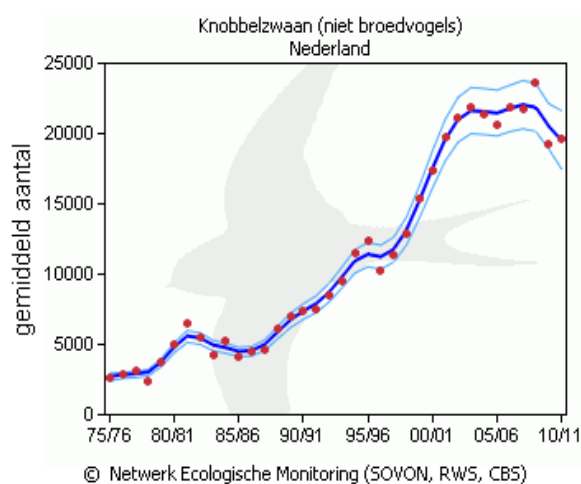
7.1.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

7.1.1.1 Populatie

Medio jaren 80 werd de Nederlandse broedpopulatie geschat op 3000 – 4000 paren. SOVON schatte de populatie in 2002 op 5500 – 6500 broedparen met de aantekening dat het een voorzichtige schatting betrof. (SOVON, 2002) Vanaf 1990 was een significante stijging waar te nemen (< 5%. Index: 1990 = 100), SOVON stelt dat in de laatste 10 jaar geen significante aantalsverandering heeft plaatsgevonden. Vanaf 2010 is de trend stabiel.

Figuur 72, Populatieontwikkeling Knobbelzwaan broedvogels (SOVON)

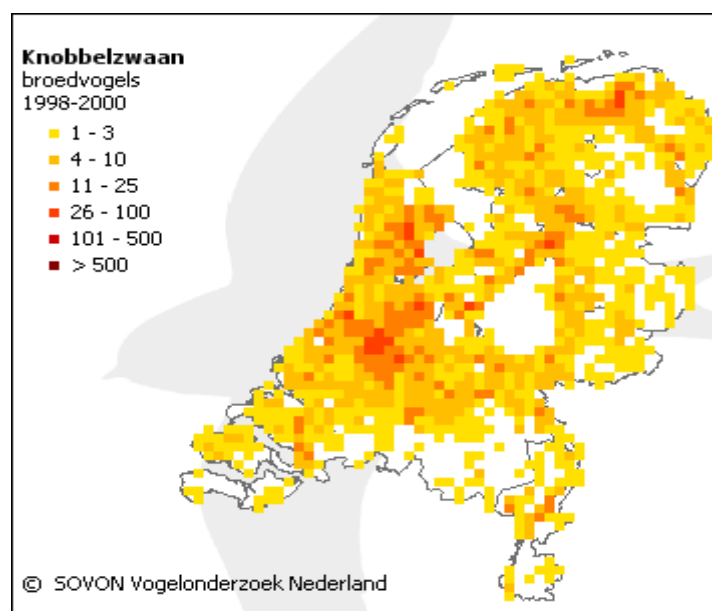
Figuur 71, Populatieontwikkeling Knobbelzwaan niet broedvogels (SOVON)

Ook bij de overwinterende Knobbelzwanen is een dergelijk trend te zien, zij het dat de aantallen hier sneller groeien (een significante toename > 5%). Het CBS classificeerde die groei echter nog steeds als “matige toename”. Vanaf ongeveer 2008/09 is een matige afname te constateren.

7.1.1.2 Verspreiding

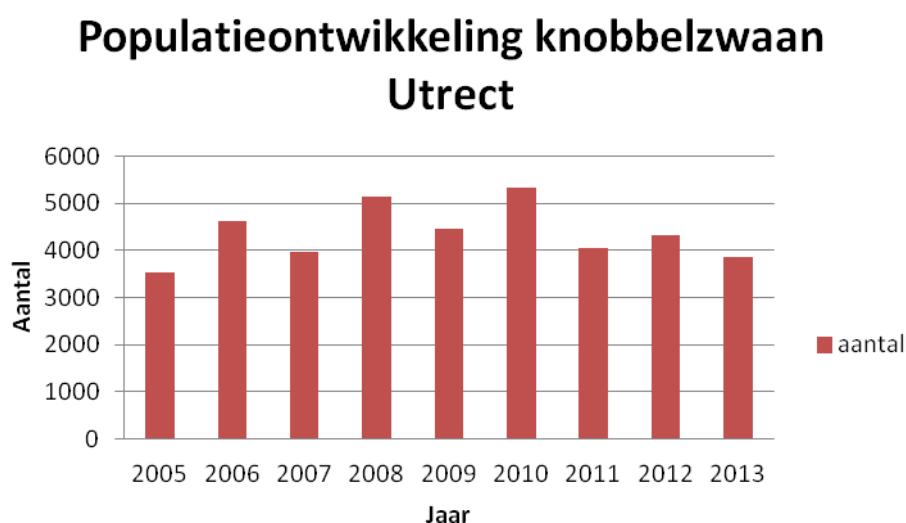
De Knobbelzwaan in Nederland gedraagt zich voor het overgrote deel als standvogel. De maandelijkse verspreiding kan afhankelijk van de beschikbaarheid van voedsel, weersomstandigheden en rui variëren. Voor de rui worden vaak speciale ruiplekken opgezocht, zoals het Markermeer, het IJsselmeer of de randmeren.

Onder invloed van sneeuw en vorst komen tijdens de winter vogels uit het Oostzeegebied naar Nederland. Tijdens de rui verblijven er veel Knobbelzwanen op de randmeren. Vanaf het moment waarop er geen waterplanten meer beschikbaar zijn, verplaatsen de Knobbelzwanen zich naar de graslandgebieden in de omgeving. (Schoon, 2008)

Figuur 73: Landelijke verspreiding Knobbelzwaan (SOVON)

De in de provincie Utrecht getelde populatie is in afwijking van de landelijke trend in de periode 2005 – 2010 gestegen. Hij neemt na 2010 weer af tot ca. 4.000 vogels.

Figuur 74, Aantalsontwikkeling Knobbelzwaan in Utrecht. (FBE Utrecht)

In de voorgaande grafiek is de populatieontwikkeling van de Knobbelzwaan weergegeven, waarbij geen onderscheid is gemaakt tussen wilde en gehouden knobbelzwanen.

Binnen het grondgebied van de provincie Utrecht zijn enkele zwanendrifters actief, Hun zwanen zijn voorzien van merktekens. Deze zwanendrifters hadden tot medio 2013 ontheffingen voor het houden van deze dieren. Zwanendrifters hebben het recht om met toestemming van de grondeigenaar tamme Knobbelzwanen uit te zetten in het westelijk veenweidegebied. De uitgezette dieren veroorzaken overlast en schade op de gronden van eigenaren die geen toestemming voor het uitzetten hebben verleend. Er zullen in de komende planperiode geen nieuwe ontheffingen verleend worden. (Dijksma, 2013) Tijdens tellingen zijn de merktekens niet of nauwelijks waar te nemen, zodat het aandeel gehouden Knobbelzwanen niet met zekerheid vastgesteld kon worden. Deze gehouden zwanen hebben aantrekkingskracht op wilde exemplaren en fungeren feitelijk als lokvogels. Hierdoor neemt de kans op landbouwschade aanzienlijk toe. Het is aannemelijk dat het beheer hinder heeft ondervonden van de uitgezette Knobbelzwanen, aangezien de gehouden en wilde exemplaren in groepsverband foerageerden.

In de provincie Utrecht komt de Knobbelzwaan overal voor met de hoogste dichtheden in het veenweidegebied op de grens van Zuid-Holland en Utrecht (zie kaart verspreiding in Nederland). De oorzaak hiervan moet gezocht worden in de biotoop en de al in een verleden aanwezige zwanendriften. (Schoon, 2008)

7.1.2 Ontwikkeling van de schade

7.1.2.1 Landbouwschade

De schade veroorzaakt aan landbouwgewassen door de Knobbelzwaan is sinds 2010 sterk afgenomen van ca. € 13.370, - tot ca. € 2.750 met de kanttekening dat het controlemoment in november 2013 lag. Een mogelijke verklaring voor de afname van de schade kan gelegen zijn in een verhoogd afschot in de jaren 2009 en 2010. Knobbelzwanen veroorzaken binnen de provincie Utrecht hoofdzakelijk schade aan graslanden.

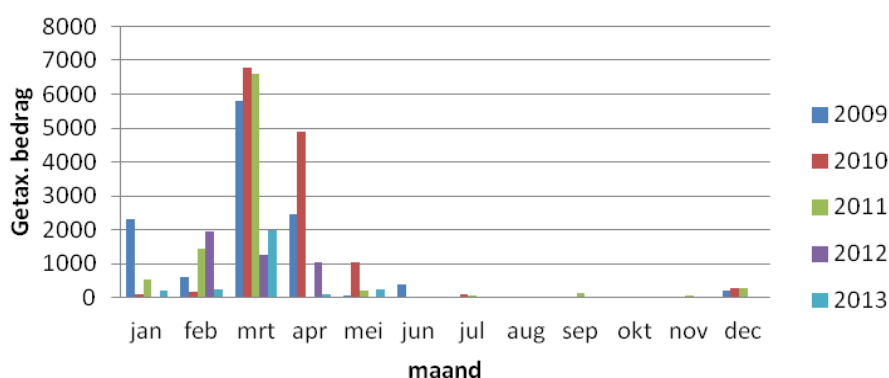
Tabel 15: schade voor de periode 2009 - 2013; Knobbelzwaan (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. bedrag €	11.815	13.369	9.295	4.249	2.756

peildatum november 2013

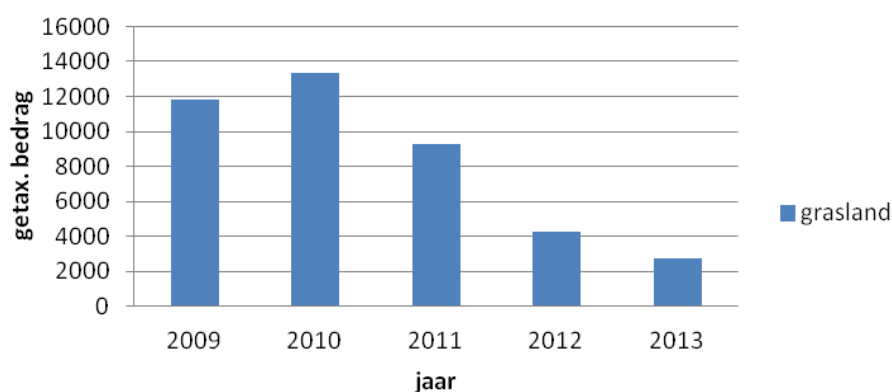
Vraatschade door Knobbelzwanen aan graslanden is hoofdzakelijk ontstaan in de periode januari tot en met mei. In de wintermaanden foerageren de Knobbelzwanen meer groepsgewijs, waardoor grotere schade optreedt. Vooral wanneer er in de maanden maart en april veel neerslag valt, heeft dit aanzienlijke gevolgen omdat de bodem dan veel gevoeliger is voor vertrappen. In de zomermaanden foerageren de zwanen meestal in paren, waardoor de schade meestal beperkt blijft. De grafieken 75 en 76 geven de schade gedurende de voorgaande planperiode per maand en per gewas weer.

Schade knobbelzwaan 2009-2013 per maand

Figuur 75, Landbouwschade Knobbelzwaan periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Schade knobbelzwaan 2009-2013 per gewas

Figuur 76, Landbouwschade Knobbelzwaan periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

7.1.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing, of mogelijk niet kwantificeerbaar indien opgetreden.

7.1.2.3 In te zetten preventieve middelen

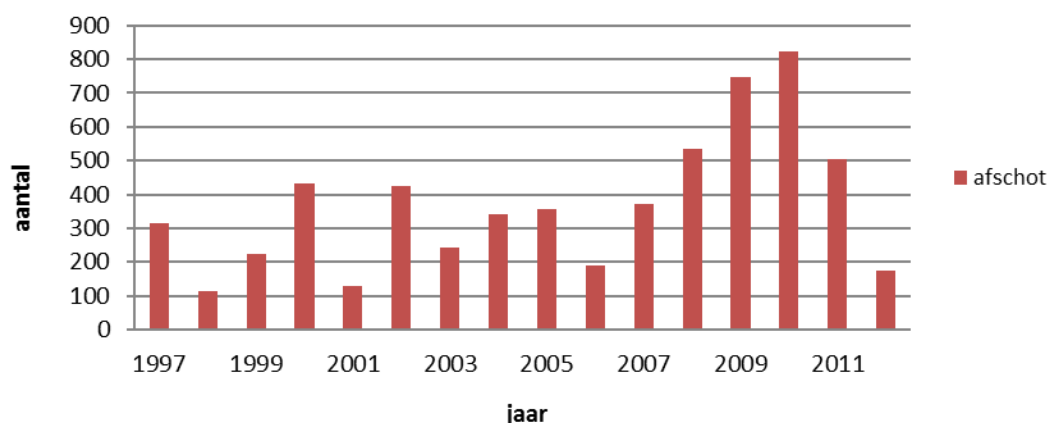
Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

7.1.3 Beheer in de voorgaande planperiode

Het beheer in de planperiode 2009-2014 bestond uit verjaging met ondersteunend afschot om de effectiviteit van het verjagen te verhogen. Op basis van de ontheffing kon tot afschot worden overgegaan indien twee verjagende middelen waren ingezet en de groepsgrootte minimaal 15 vogels bedroeg. Het maximum afschot per groep Knobbelzwanen bedroeg 10%. Indien een groep kleiner dan 15 vogels was en er schade dreigde, dan kon na controle door de provincie eventueel afschot plaatsvinden. De ontheffing voor verjaging met ondersteunend afschot kon worden ingezet in de periode 1 december tot 1 mei. In 2012 en 2013 is deze periode verlengd van 1 mei tot 15 juni.

Deze verlengingen zijn uitgegeven vanwege de strenge winter, waardoor het groeiseizoen later begon en de schadepriode langer werd. Met de ontheffing kon in de periode 1 maart tot 1 juni ook legselreductie worden uitgevoerd.

Afschot knobbelzwaan

Figuur 77, Uitgevoerd beheer Knobbelzwaan (FBE Utrecht)

In verband met de (tijdelijke) vernietiging van de ontheffing door de rechtbank Utrecht zijn er in de winterperiode van 2005 / 2006 slechts een beperkt aantal Knobbelzwanen gedood. De hoge landbouwschade in 2009 en 2010 hebben tot een hoger afschot geleid. Vanaf 2011 is het afschot weer afgenomen, zie tabel 16. De effecten van het afschot zijn vooralsnog niet zichtbaar in de populatietrend. Deze is drie jaar ongeveer gelijk gebleven op ca. 4000 vogels, zie fig. 74.

Bijlage 18 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot concentreerd zich op de schadelocaties, er is een sterke daling in de schade waar te nemen (zie tabel 15) Op basis van deze resultaten heeft het gevoerde beheer effectief plaatsgevonden.

7.1.4 Noodzaak voor beheer

Vanwege de voorkeursbiotoop en de uitgesproken voorkeur voor hoogwaardig cultuurgrasland kunnen Knobbelzwanen structureel schade veroorzaken aan agrarische gewassen. Het gaat dan niet alleen om vraatschade, maar ook verslumping en vervuiling van de weidegronden, zoals beschreven in de Handreiking Faunaschade.

Zachte winters zijn positief voor de populatieontwikkeling, zodat de soort potentieel in staat is om hogere dichtheden te bereiken. De strenge winters afgelopen jaren in combinatie met afschot hebben mogelijk bijgedragen aan een stabilisatie van de stand.

Uit onderzoek is gebleken dat afschot effect heeft op de populatieontwikkeling, zeker als dit na een strenge winter gebeurt (*Ebbing, Heesterbeek, & Beekman, 1998*).

Zoals in de paragraaf over de verspreiding van de Knobbelzwanen is beschreven, kunnen de gehouden zwanen de schade nadelig beïnvloeden door wilde soortgenoten aan te trekken. Indien agrariërs de schade door Knobbelzwanen willen beperken, verdient het aanbeveling geen toestemming meer te verlenen om gehouden zwanen op hun gronden toe te laten.

7.1.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De doelstelling voor de komende periode is het voorkomen en beperken van belangrijke schade in de periode december tot juni. Met als uitgangspunt het schadebedrag onder het gemiddelde van de afgelopen 5 jaar te houden, dit gemiddelde bedraagt € 8.300, -.

De FBE zal een ontheffing aanvragen die vergelijkbaar beheer als in de voorgaande planperiodemogelijk maakt. Waarbij de ontheffing in de periode 1 december tot 1 april vanaf ½ uur voorzonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang in te zetten is. Vanaf 1 april tot 30 april zal de ontheffing te gebruiken zijn vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, zal de FBE Utrecht, mits gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

7.1.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Dijkma, S. A. (2013, april 3). Beantwoording kamervragen omtrent zwanendriften. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/04/03/beantwoording-kamervragen-over-zwanendriften.html>. Den Haag, Nederland: Ministerie van Economische Zaken.
- Ebbinge, B. S., Heesterbeek, J. A., & Beekman, J. H. (1998). *Knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland: een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheersscenario's*. IBN-Rapport 375. Wageningen: IBN-DLO.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.

7.2 Wilde eend

Relevante biologische informatie

Elk soort water is geschikt voor de wilde eend; zowel zoet als brak water wordt door deze soort gebruikt, zolang het maar niet te diep is. Een uitzondering vormen de oligotrofe (voedselarme) wateren; deze worden veel minder vaak benut dan de voedselrijkere wateren.

Het nest wordt op de grond gemaakt en ligt doorgaans vlakbij het water. Soms wordt echter ook gebroed in korven en knotwilgen.

Gemiddeld worden er 9 – 13 (4 – 18) eieren gelegd en er is de mogelijkheid tot het leggen van vervollegsels. De incubatietijd bedraagt 27 – 28 dagen. De soort is al reproductief op 1 jarige leeftijd.

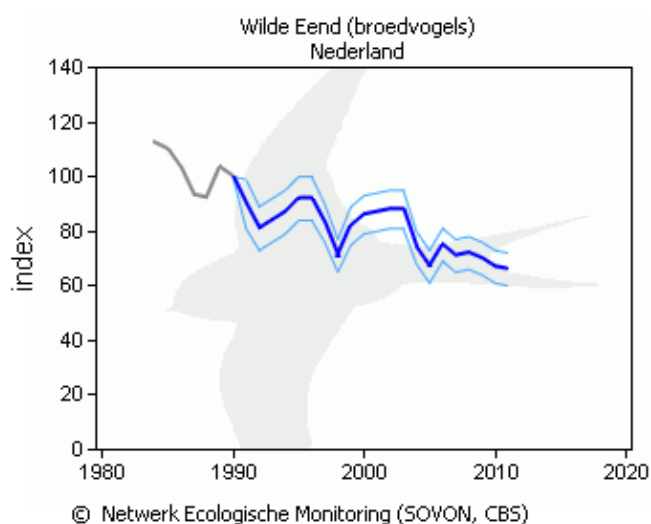
De soort is omnivoor en opportunistisch. Naast een veelheid aan wilde- en cultuurplanten worden ook veel ongewervelden gegeten en een enkele keer zelfs kleine visjes en amfibieën.

Er wordt vaak groepsgewijs gevoerageerd. Het foerageren, gebeurt zowel op land als op het water, zowel overdag als 's nachts. In de nazomer foerageert de Wilde eend veelvuldig op rijpend graan. In de winter is de soort vooral gras eter. (Schoon, 2008)

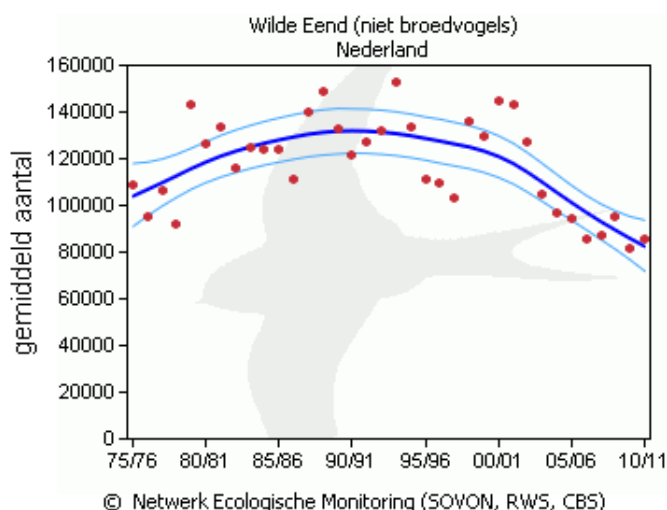
7.2.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

7.2.1.1 Populatie

Zowel de landelijke broedpopulatie als de populatie overwinterende Wilde eenden vertoont de laatste 10 jaar een significante daling van < 5%.

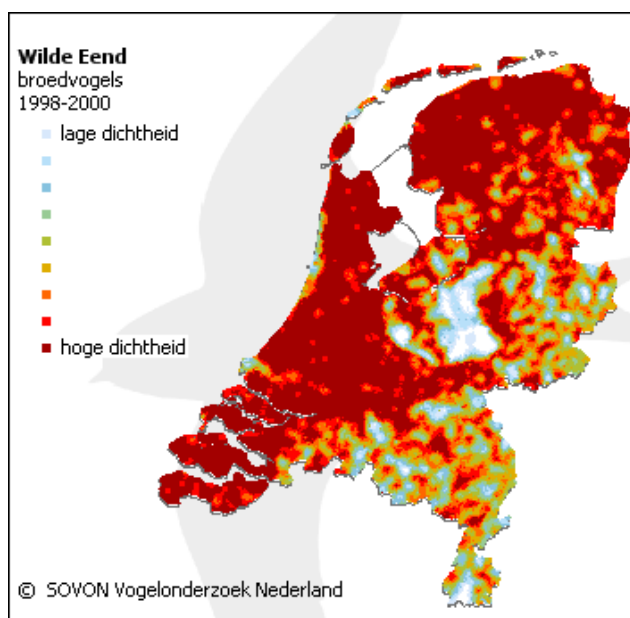
Figuur 78, Populatietrend populatie broedvogels Wilde eend in Nederland (SOVON)

Figuur 79, Populatietrend niet broedvogels Wilde eend in Nederland (SOVON)

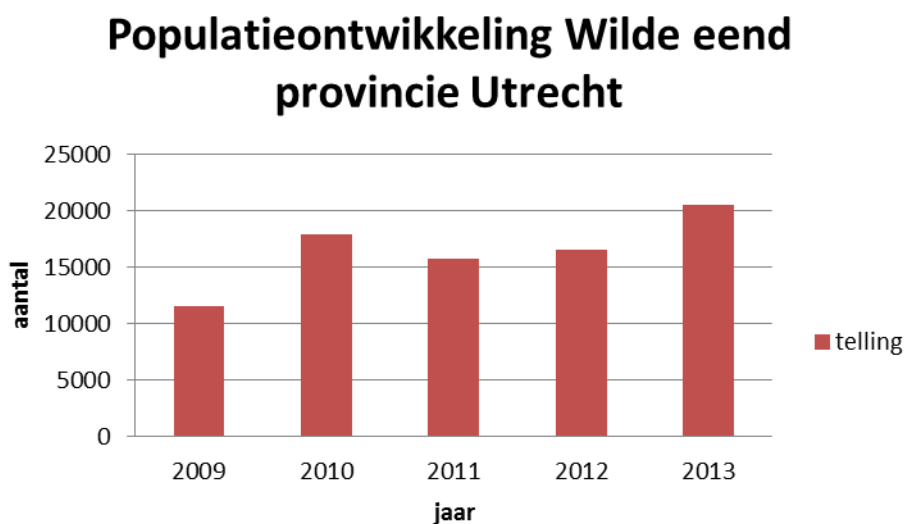
7.2.1.2 Verspreiding

De Nederlandse broedvogels zijn overwegend standvogel. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in Nederland in de laaggelegen zeelei- en veenweidegebieden. (SOVON, 2002)

Figuur 80, Verspreiding Wilde eend Nederland (SOVON)

Omdat de Wilde eend niet altijd is meegeteld tijdens de faunatelling van de FBE Utrecht, geeft onderstaand diagram de minimale populatie in Utrecht weer. De onderstaande grafiek geeft een stabiele tot licht toenemende stand weer, in tegenstelling tot de landelijke trend.

Figuur 81, Aantalsontwikkeling Wilde eend periode 2009-2013 Utrecht. (FBE Utrecht)

Strengere winters hebben slechts een lokale invloed op de verspreiding en hebben meestal geen reductie van de aantallen tot gevolg.

7.2.2 Ontwikkeling van de schade

7.2.2.1 Landbouwschade

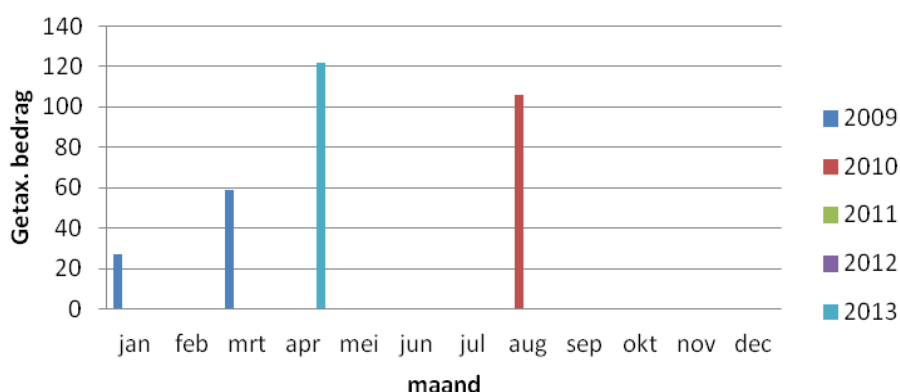
Omdat de wilde eend tot de wildsoorten behoort wordt er door het Faunafonds geen schade geregistreerd of uitgekeerd voor de periode dat de jacht is geopend. Daarbuiten wordt echter wel schade getaxeerd en een eventuele tegemoetkoming in de schade uitgekeerd. Uit tabel .. blijkt dat de schade door Wilde eenden zo beperkt was, dat nauwelijks of geen schade is uitgekeerd. Door de jacht is de populatie effectief beperkt en de ontheffingverlening buiten de jachtperiode heeft schade kunnen voorkomen.

Tabel 16, Landbouwschade Wilde eend periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. bedrag €	86	106	-	-	122

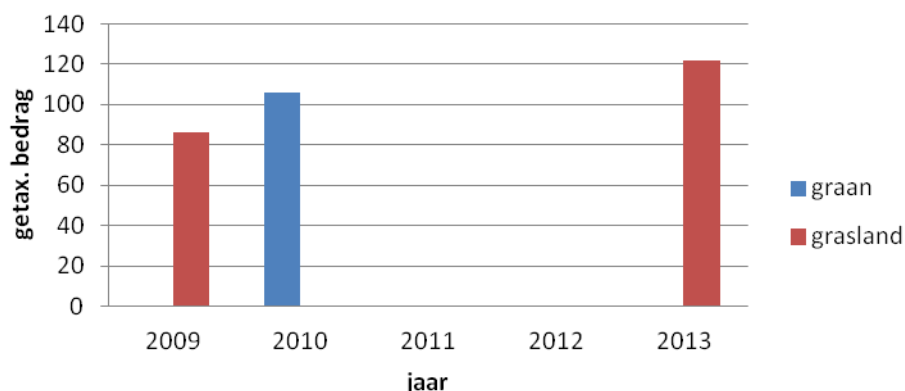
In januari en maart 2009 is schade aan graslanden opgetreden, in 2013 alleen in april. In 2010 is schade aan gelegerd graan geclaimd. Gelegerd graan betreft een graangewas dat door wind en regen is platgeslagen. Onderstaande grafieken (81 en 82) geven de schade per maand en gewas weer voor de periode 2009-2013.

Schade wilde eend 2009-2013 per maand

Figuur 82, Landbouwschade Wilde eend periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Schade wilde eend 2009-2013 per gewas

Figuur 83, Landbouwschade Wilde eend periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

7.2.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing

7.2.2.3 In te zetten preventieve middelen

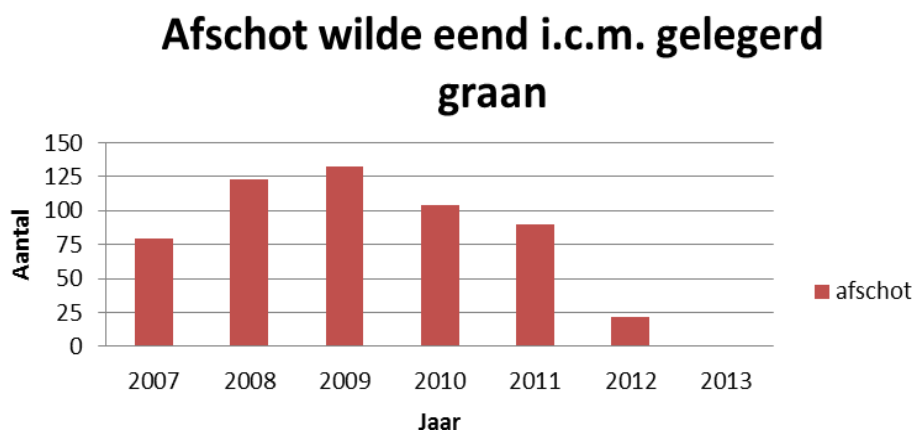
Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)

7.2.3 Noodzaak voor beheer

Wilde eenden veroorzaken hoofdzakelijk schade aan grasland en graan. Schade aan graan treedt voornamelijk op in gelegerd graan. Het betreft dan een graangewas wat door weersomstandigheden is platgedrukt. In de periode 15 augustus tot 31 januari kan schadebestrijding plaatsvinden binnen het reguliere jachtseizoen. Daar is geen ontheffing voor nodig. Wanneer graan door weersomstandigheden plat geslagen is, kan buiten het jachtseizoen schade optreden als het gewas in de afrijpingsfase is in de maand juli. Omdat vooraf niet bekend is waar graan verbouwd gaat worden en om schade in de afrijpingsfase te voorkomen, is een ontheffing voor het gehele werkgebied van de FBE Utrecht noodzakelijk.

7.2.4 Beheer voorgaande planperiode

In de vorige planperiode kon gebruik worden gemaakt van een ontheffing voor wilde eenden in gelegerd graan. In 2013 is deze ontheffing niet gebruikt. De WBE's Lopikerwaard en de Kromme Rijn hebben op basis van deze ontheffing het in figuur 83 vermelde aantal Wilde eenden geschoten. In overige WBE's is van deze ontheffing geen gebruik gemaakt.

Figuur 84, Afschot Wilde eend periode 2009-2013 ontheffing (FBE Utrecht, FRS)

Deze ontheffing heeft effectief schade door wilde eenden voorkomen, er is alleen in 2010 schade ontstaan. Deze schade is door gebruik van de ontheffing beperkt tot ca. € 106, -

7.2.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Voorkomen en beperken van belangrijke schade aan gelegerd graan, tot een maximum schade van € 250, -. Belangrijke schade wordt gesteld op € 250, - per geval per bedrijf per jaar conform de Beleidsnota Flora- en Faunawet Provincie Utrecht en komt overeen met het minimum eigen risico voor schadeclaims bij het Faunafonds.

Het beheer zal worden uitgevoerd door bejaging in de bejaagbare periode. Voor bejaging buiten de reguliere jachtperiode wordt een ontheffing, art. 68 F&F-wet aangevraagd. Deze ontheffing dient dan voor verjagen met ondersteunend afschot op schadepercelen waar sprake is van (dreigende) belangrijke schade aan gelegerd graan.

De ontheffing moet in het gehele werkgebied van de FBE inzetbaar zijn omdat vooraf onbekend is waar graan zal worden verbouwd. De ontheffing moet inzetbaar zijn vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang in de periode 1 juli tot 15 augustus.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, zal de FBE Utrecht, mits gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

7.2.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.

7.3 Meerkoet

Relevante biologische informatie

De favoriete biotoop zijn grotere stilstaande tot zwak stromende wateren, waaronder begrepen meren, poelen, sloten, kanalen, wetingen, open moerassen, rivieren e.d.

De Meerkoet prefereert redelijk ondiepe wateren waarin al duikend kan worden gevoerageerd. Tijdens het broedseizoen normaliter niet ver uit de begroeide oever. In de zomerperiode leeft de soort veelal in paartjes of kleine groepen. Gedurende de winterperiode verblijven Meerkoeten vaak in grote tot zeer grote groepen op grote wateren en op weilanden.

Tijdens de broedperiode is de soort sterk territoriaal.

Gemiddeld worden er 6 – 10 eieren gelegd. Grotere legsels kunnen het product van een tweetal vrouwtjes zijn. Na vernietiging van het legsel kan er tot drie maal een vervollegsels worden gelegd. Er kunnen tot twee legsels per jaar worden grootgebracht.

De incubatietijd bedraagt 21 – 26 dagen. De Meerkoet is op 1 jarige leeftijd al reproductief.

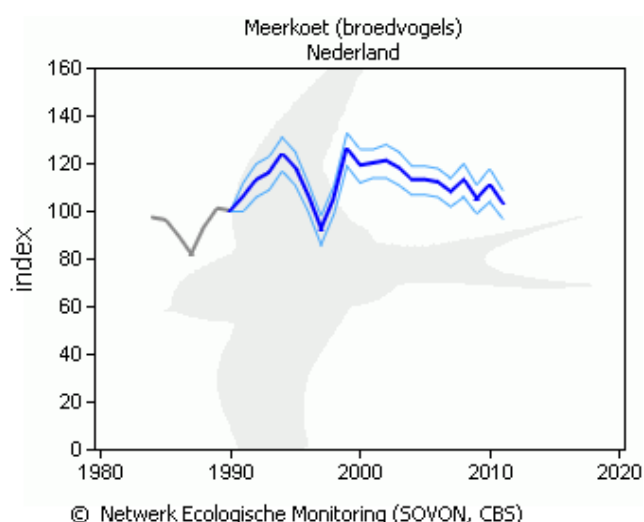
De Meerkoet is omnivoor, maar voedt zich hoofdzakelijk met planten of delen daarvan. De Meerkoet is dagactief, maar bij lichte nachten ook nachtactief, en foerageert zowel op het land als op het water. In het zomerhalfjaar worden waterplanten gegeten; 's winters veelal gras. (Schoon, 2008)

7.3.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

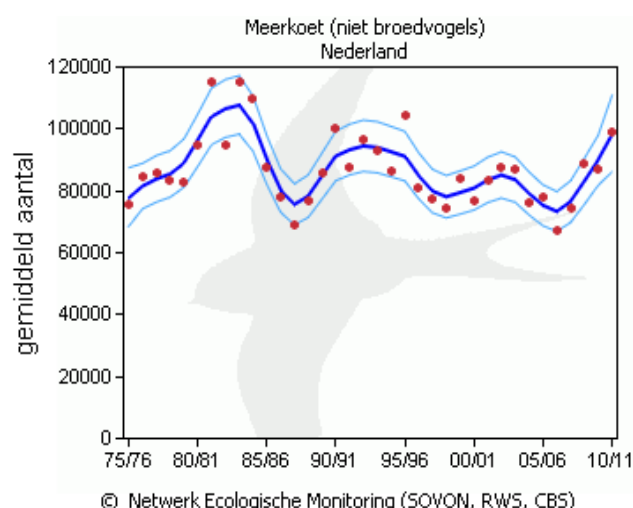
7.3.1.1 Populatie

Voor 2002 werd de Nederlandse broedpopulatie geschat op 130.000 – 180.000 paren (SOVON 2002). SOVON meldt voor de laatste 10 jaar significante afname van <5% per jaar.

Voor niet-broedvogels meldt SOVON een significante toename van < 5% in de laatste 10 seizoenen.

Figuur 85, Populatieontwikkeling Meerkoet broedvogels (SOVON)

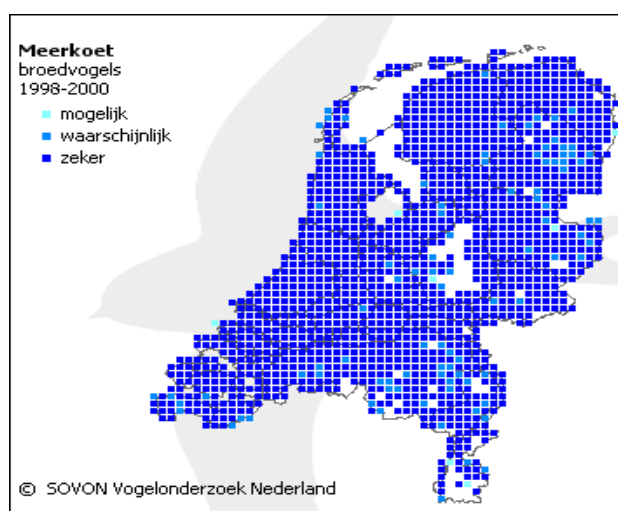

Figuur 86, Populatieontwikkeling Meerkoet niet broedvogels (SOVON)

7.3.1.2 Verspreiding

Een deel van de Nederlandse populatie is standvogel en een deel migreert 's winters naar Frankrijk. In de winter kunnen vogels uit Rusland en Zuid-Zweden Nederland aandoen. De grootste concentratie Meerkoeten komen in Nederland voor in West- en Noord-Nederland en het rivierengebied.

In het Utrechts-Hollandse laagveengebied en het rivierengebied broedt de soort in nagenoeg elk atlasblok.

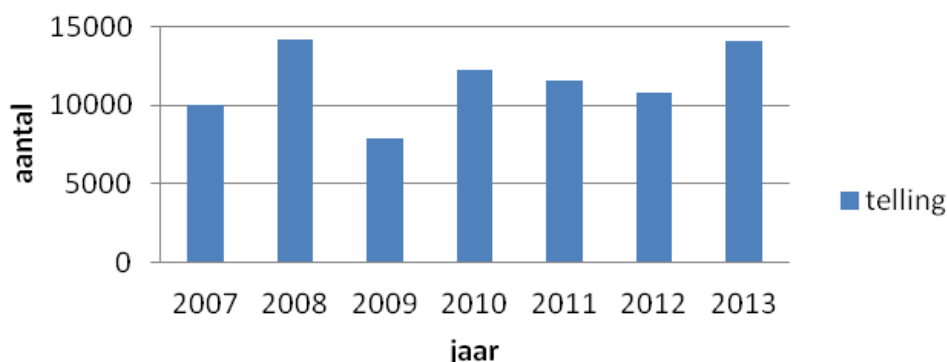

Figuur 87: Verspreiding Meerkoet Nederland (SOVON)

Vanaf november komt in de verspreiding de nadruk te liggen op het rivierengebied en de laaggelegen graslanden. Dit is een gevolg van een verschuiving in het dieet van de Meerkoet. Van waterplanten in het najaar naar gras in de winter. Typisch is het grillige verspreidingsgedrag. Waar in het voorjaar de grootste aantallen worden geteld liggen niet noodzakelijkerwijs de schadepercelen. Vanwege het grillige gedrag is niet op voorhand te voorspellen waar de schadepercelen zullen liggen. Daarnaast bepaalt streng winterweer de lokale overleving van meerkoeten doordat de standvogels niet wegtrekken.

De wintertelling, die iedere derde zaterdag van januari wordt uitgevoerd, geeft een beeld van de populatie dat grotendeels overeenkomt met de landelijke ontwikkeling.

Wintertelling provincie Utrecht

Figuur 88, Aantalsontwikkeling Meerkoet in de provincie Utrecht. (FBE Utrecht)

7.3.2 Ontwikkeling van de schade

7.3.2.1 Landbouwschade

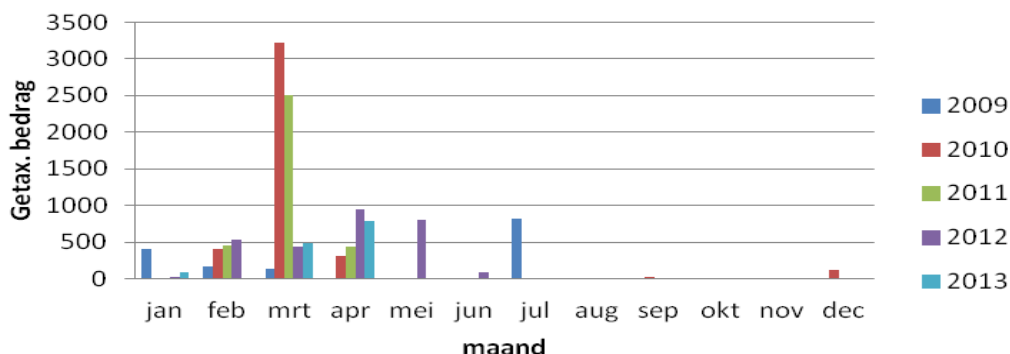
Gedurende de voorgaande planperiode is de meeste schade in de jaren 2010 en 2011 opgetreden. In 2012 en 2013 is de schade aanzienlijk afgenomen zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Mogelijk is de sterke afname van de schade een gevolg van het gevoerde beheer. Met name in de periode 2012/2013 is een hoger afschot gerealiseerd.

Tabel 17: schade voor de periode 2008 - 2013; Meerkoet, (bron: Faunafonds, peildatum november 2013)

Meerkoet	2009	2010	2011	2012	2013
Getaxeerd grasland (blijvend)	€ 2.503	€ 3.805	€ 3.389	€ 2.793	€ 1.375
Getaxeerd grasland (ingezaaid)	€ 258	€ 277		€ 47	
Totaal	€ 2.761	€ 4.082	€ 3.389	€ 2.840	€ 1.375

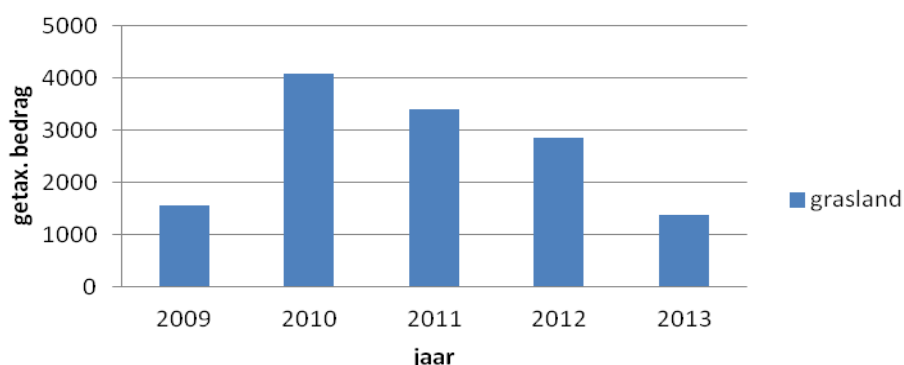
In de provincie Utrecht wordt door de Meerkoet voornamelijk schade aangericht op graslanden. De schade ontstaat hoofdzakelijk in de periode januari tot en met april op graslanden in de WBE Tussen Vecht en Oude Rijn. De geregistreeerde schades in de maanden mei, juni en juli zijn op nieuw ingezaaid grasland ontstaan. De grafieken 88 en 89 geven de schade per maand en gewas weer voor de periode 2009-2013.

Schade meerkoet 2009-2013 per maand

Figuur 89, Landbouwschade meerkoet periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Schade meerkoet 2009-2013 per gewas

Figuur 90, Landbouwschade meerkoet periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Bijlage 19 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot concentreerd zich op de schadelocaties, er is een sterke daling in de schade waar te nemen (zie grafiek 89.) Op basis van deze resultaten heeft het gevoerde beheer effectief plaatsgevonden.

7.3.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing

7.3.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

7.3.3 Noodzaak voor beheer

Schade aan grasland (vraat, verslemping van de bodem en vervuiling van de percelen) wordt voornamelijk aangericht in de late herfst en gedurende de hele winterperiode. In die periode verblijven Meerkoeten in (zeer)grote groepen op het grasland.

Bij strenge vorst is het mogelijk dat ze grote groepen van enkele honderden vogels vormen. (*Perdeck, 1987*) Door de instinctieve groepsdrang in de winterperiode laten de vogels zich lastig verspreiden, hetgeen in het voorjaar tot een schadepiek kan leiden. Een aanbeveling is dan ook om in de herfst en het begin van het voorjaar in te zetten op een intensieve verjaging met ondersteunend afschot met als doel het verspreiden van de concentraties Meerkoeten.

Vanwege een veranderende dieetkeuze neemt het risico op schade aan grasland vanaf het begin van het voorjaar tot aan het einde van de herfst weer af.

Gezien het schadeverloop is het gewenst om de ontheffingsperiode te wijzigen van 1 september tot 1 april in 1 oktober tot 1 mei.

In september zijn er namelijk nog geen grote groepen gevormd en ontbreken overwinterende vogels, terwijl in april aantoonbaar schade optreedt, die in deze maand niet bestreden kan worden. Een aanvraag voor verlenging heeft overigens nooit plaatsgevonden. Om het beheer effectiever te maken kan beter in april worden ingegrepen dan in september.

Voor het duurzaam behoud van de overwinterende Meerkoeten zijn speciale beschermingszones aangewezen. In Utrecht betreft dit de Natura 2000-gebieden Gooi- en Eemmeer en uiterwaarden Neder-Rijn.

Het verdient aanbeveling om de WBE's Vecht en Veenstreek, Tussen Vecht en Oude Rijn en de Lopikerwaard te adviseren om in overleg met elkaar een gecoördineerd beheer vorm te geven om bij eventuele (dreigende) belangrijke schade gezamenlijk op te treden.

Vanwege de geïsoleerde ligging ten opzichte van bovengenoemde drie WBE's is het aanbevelingswaardig dat WBE De Eem personen aanwijst, die in overleg met elkaar een gecoördineerd/afgestemd beheer en schadebestrijding zouden kunnen uitvoeren.

Naast een ontheffing en de aanbevelingen voor het beheer, doet SOVON de aanbeveling om alternatieve middelen uit te proberen. Uit een rapport van SOVON blijkt dat de weidegebieden in de WBE's Vecht en Veenstreek, Tussen Vecht en Oude Rijn en de Lopikerwaard het meest geschikte foerageergebied bieden.

De combinatie van brede waterlopen, flauwe oevertaluds en korte begroeiing spelen hier een belangrijke rol. Bij de inzet van alternatieve methoden kan worden gedacht aan het laten verruigen van oevers en het plaatsen van rasters langs de oevers. Uit het onderzoek van SOVON bleek dat Meerkoeten de percelen dan zullen mijden. (Voslamber & Liefing, 2010)

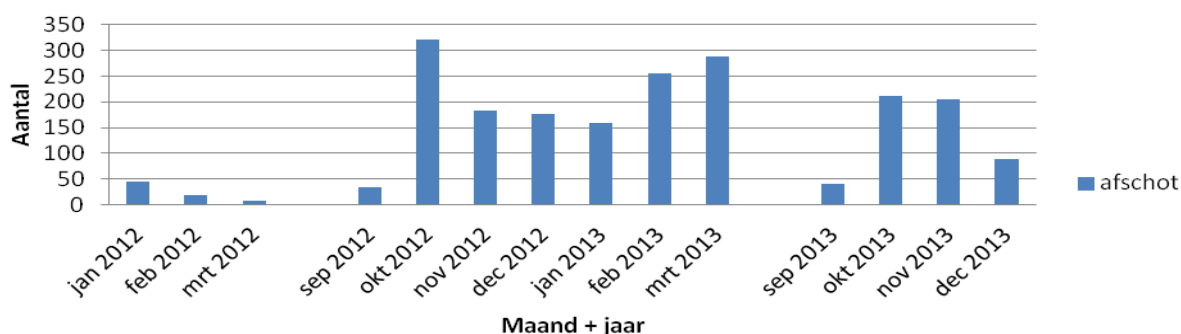
7.3.4 Beheer in de voorgaande planperiode

In de voorgaande planperiode is een ontheffing verstrekt voor verjaging met gebruikmaking van afschot om de effectiviteit te verhogen. Deze ontheffing is afgegeven op basis van art. 68 F&F-wet. Onderstaande tabel geeft het afschot van de winterperiode 2006/07 tot en met 2012/13 weer. In de periode 2008/09 heeft geen afschot plaatsgevonden omdat de ontheffing niet tijdig beschikbaar was. Deze ontheffing kon worden ingezet in de periode 1 september tot 1 april. Zoals onder schade aan landbouw omschreven is, ontstaat de meeste schade in de periode januari tot en met mei. Afschot vond vooral plaats in de periode oktober tot 1 april. Een verklaring voor het afschot in oktober kan zijn dat er dan grote groepen ontstaan, die aangevuld worden met overwinterende vogels. Hierdoor lijkt dan een grote schadedreiging te ontstaan. Afschot in de maanden oktober en november zou een preventieve verjagende functie kunnen hebben. In de maanden dat er schade optreedt, is duidelijk hoger afschot waar te nemen. In grafiek 90 is het afschot van Meerkoeten in de periode 2012/13 per maand uitgesplitst.

Tabel 18: Uitgevoerd beheer Meerkoet (FBE Utrecht, FRS)

	'06/07	'07/08	'08/09	'09/10	'10/11	'11/12	'12/13
afschot	703	928	-	1.161	990	1.002	1.420

Afschot per maand meerkoet

Figuur 91, Afschot Meerkoet per maand 2012-2013 (FBE Utrecht, FRS)

7.3.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De doelstelling voor komende planperiode zal zijn het voorkomen of beperken van belangrijke schade tot het gemiddelde bedrag van de afgelopen 5 jaar. Dit komt neer op een maximum schade van ca. € 2.890, -. Om dit resultaat te bereiken zal een ontheffing worden aangevraagd, op basis van art. 68 F&F-wet, voor de periode 1 oktober tot 1 mei. Het voorstel vanuit de FBE is om de huidige ontheffingsvoorwaarden in de nieuwe ontheffing op te nemen, daar het beheer tot een gewenste resultaat heeft geleid (geen groepsgrootte maar maximum afschot 10 vogels per actie). In de maand oktober kan de ontheffing worden gebruikt van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang.

Vanaf 1 november tot 1 april is de ontheffing inzetbaar vanaf ½ uur voor zonsopkomst tot een ½ uur na zonsondergang. Vanaf 1 april kan de ontheffing tot 1 mei vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang worden gebruikt.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, zal de FBE Utrecht, mits gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

7.3.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Perdeck, A. C. (1987). The influence of winter severity on Coot (*Fulica atra*) dispersal. *Die Vogelwarte* 34, 6-14.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Voslamber, B., & Liefing, M. (2010). *Analyse van schade door Meerkoeten in de Provincie Utrecht*. Nijmegen: SOVON.

7.4 Smient

De overwinterende Smient behoorde tot één van de soorten uit het Beleidskader faunabeheer. Nu het ganzenbeleid in het PGU vorm gegeven wordt zal ook het smientenbeleid aangepast worden.

Relevante biologische informatie

De Smient is een talrijke wintergast in Nederland, waarvan de broedgebieden op het noordelijke deel van het westelijk halfrond zijn gelegen. Ruim 40% van de Noordwest-Europese populatie overwintert in Nederland. Smienten trekken in zuidelijke en zuidwestelijke richting vanuit de Arctische broedgebieden naar de overwinteringsgebieden. Het overwinteringsgebied van de Smient wordt gevormd door de landen aan de Noordzee en West- en Zuidwest-Europa (Frankrijk, het Iberisch Schiereiland, Denemarken en Zuid-Zweden). Een klein aantal Smienten broedt in Nederland (20 – 30 broedparen).

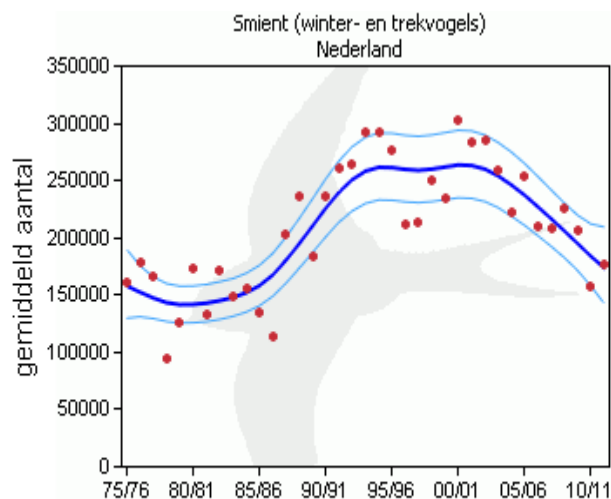
De voorkeursbiotoop van de Smient bestaat uit plassen, rivieren, beken, moeras en graslanden. Smienten zijn vogels die houden van schone, zoete wateren met een rijke oever- en waterbegroeiing in Arctische en boreale streken.

De Smient is herbivoor en foerageert zowel op het land als op het water, waarbij het voedsel grotendeels bestaat uit grassen, graan, waterplanten zeegras.

Smienten broeden in de maanden mei en juni. Het legsel bevat 7-8 eieren. (Schoon, 2008)

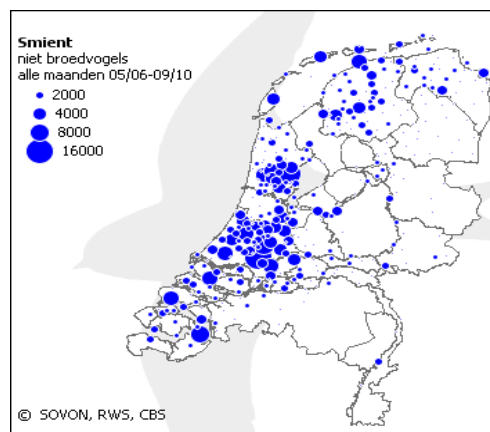
7.4.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

De aantallen overwinterende Smienten in Nederland nemen de laatste 10 seizoenen af. Binnen Nederland is een zeer beperkt aantal broedparen aanwezig. Naar schatting van SOVON betreft het landelijk 20 tot 30 broedparen.

© Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS)

Figuur 93, Populatie-trend niet broedvogels Smient in Nederland (SOVON)

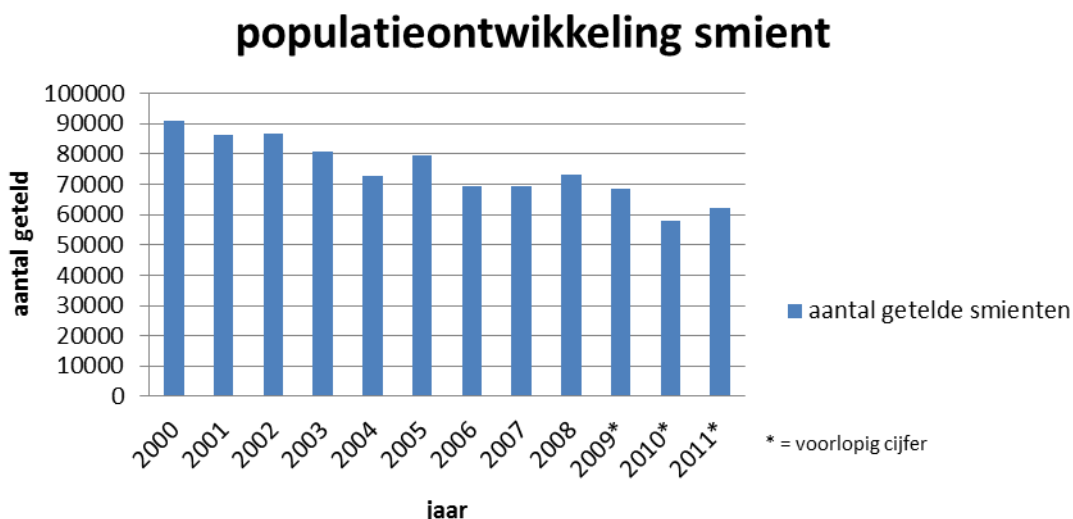

Figuur 92, Landelijke verspreiding niet broedvogels Smient (SOVON)

Zoals uit de verspreidingskaarten (fig. 91 en 92) blijkt concentreren smienten zich hoofdzakelijk in de Noord- Hollandse, Zuid-Hollandse en Utrechtse plassen- en veenweidegebieden. Hier vinden de vogels hun voorkeursbiotoop.

Smienten worden niet meegenomen in de winter- of voorjaarsstelling. De cijfers voor de provincie Utrecht zijn gebaseerd op watervogeltellingen van SOVON. Deze tellingen zijn jaarlijks in de maanden september tot april uitgevoerd

Zoals in grafiek 93 is weergegeven, lijkt het beeld in de provincie Utrecht overeen te stemmen met de landelijke afname.

Figuur 94, Aantalsontwikkeling overwinterende Smient in Utrecht.

7.4.2 Ontwikkeling van de schade

7.4.2.1 Landbouw

De schade veroorzaakt door overwinterende smienten fluctueerde in de voorgaande planperiode, met een piek van ca. € 45.350,- in 2011, die waarschijnlijk het gevolg was van de weersomstandigheden. De eerste maanden van 2011 waren relatief mild in vergelijking met andere jaren (SOVON 2013). Waarschijnlijk zijn door de daarop volgende langdurige winterse omstandigheden de Smienten mogelijk naar het zuiden zijn getrokken, en is de schade vanaf 2012 sterk afgenomen tot ca. € 17.950,- in 2013. De schade betrof hoofdzakelijk grasland.

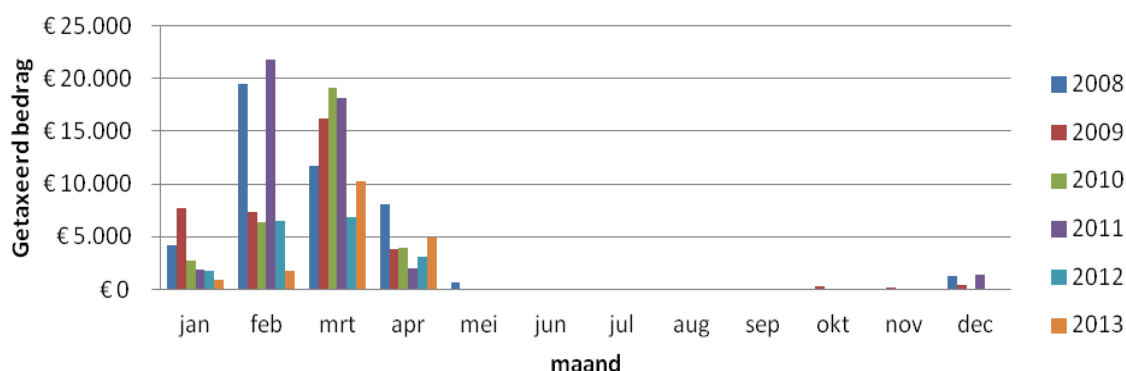
Tabel 19: schade per jaar voor de periode 2008 - 2013; overwinterende Smient, overjarig grasland (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013*
Getax. bedrag €	35.951	32.213	45.346	18.188	17.946

*peildatum oktober 2013

Zoals uit de onderstaande grafiek blijkt, treedt schade voornamelijk op in de maanden januari tot en met april. Na april trekken de meeste overwinterende Smienten naar de noordelijk gelegen broedgebieden. Een klein deel blijft in Nederland. Deze aantallen zijn dusdanig laag dat er gedurende de zomermaanden nauwelijks schade ontstaat.

Schadebedragen overwinterende smienten Utrecht

Figuur 95, Landbouwschade Smient periode 2008-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Zoals uit de voorgaande grafiek blijkt is de schade in januari beperkt. Het is niet onmogelijk dat in milde winters in de maanden februari en maart meer schade werd geclaimd in verband met het vroege groeiseizoen.

Bijlage 20 geeft een overzichtskaat weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot concentreerd zich op de schadelocaties, er is echter geen duidelijke daling in de schade waar te nemen ten opzichte van het voorgaande jaar (zie tabel 20) Op basis van deze resultaten heeft het gevoerde beheer beperkt effect gehad.

7.4.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

7.4.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)
Vermeld wordt dat een Agrilaser effectief werkt. (Bird Control Group)

7.4.3 Noodzaak voor beheer

In de voorgaande periode konden Smienten op basis van een provinciale verordening worden beheert, ter voorkoming van belangrijke schade.

Smienten veroorzaken hoofdzakelijk schade aan grasland, gelegen nabij grote open wateroppervlakten. De vogels foerageren doorgaans in grote groepen tijdens de nachtelijke uren, hetgeen het beheer bemoeilijkt. Smienten zijn niet bejaagbaar waardoor een ontheffing voor verjaging met ondersteunend afschot ter voorkoming van landbouwschade noodzakelijk is.

De bestaande vrijstelling biedt de mogelijkheid tot verjaging met ondersteunend afschot in de periode 1 oktober tot 1 april. Een uitbreiding van de periode met een maand is, gezien het schadebeeld, wenselijk voor een effectiever beheer ter voorkoming van schade. Om dreigende schade effectiever te kunnen bestrijden is het tevens wenselijk om in de ontheffing geen minimumgroepsgrootte op te nemen, maar een maximum afschot van 10 vogels per actie toe te staan.

Om verjaging met ondersteunend afschot effectief uit te kunnen voeren, is een ontheffing vanaf een 1 uur voor zonsopgang tot een 1 uur na zonsondergang in de periode 1 oktober 30 april, binnen het gehele werkgebied van de FBE Utrecht noodzakelijk.

De overwinterende Smient behoorde samen met de Grauwe gans en de Kolgans tot de zogenaamde beleidskadersoorten (zie voor het beleidskader de website van het ministerie van EZ). Dit beleidskader zal door een nieuwe formulering van het ganzenbeleid komen te vervallen, hetgeen betekent dat een separate ontheffingverlening voor Smienten nodig is.

7.4.4 Beheer voorgaande planperiode

In het kader van de afspraken m.b.t. de overwinterende ganzen en Smienten in het Beleidskader faunabeheer is de overwinterende Smient op de provinciale vrijstellingslijst geplaatst voor zover het de gebieden betreft die niet zijn aangewezen als foerageergebied of voor andere voor de soort aangewezen gebieden. Beheer kon plaatsvinden in de periode 1 oktober tot 1 april. Voor één WBE is een verlenging tot 1 mei afgegeven. Per actie konden uit een groep van minimaal 5 vogels, 2 vogels worden geschoten.

In de periode 2008-2013 heeft verjaging met ondersteunend afschot plaatsgevonden. Onderstaande de tabel met de afschotresultaten.

Tabel 20, Afschot Smient periode 2009-2013 (FBE Utrecht, FRS)

jaar	2009	2010	2011	2012	2013
afschot	2.351	1.688	3.211	1.619	1.926

7.4.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De doelstelling voor de komende planperiode is het voorkomen of beperken van belangrijke schade tot het gemiddelde bedrag van de afgelopen 5 jaar. Dit komt neer op een maximum schade bedrag van ca. € 2.160, -. Het beheer kan plaatsvinden met een ontheffing, op basis van art. 68 F&F-wet, voor de periode 1 oktober tot 1 mei, vanaf een 1 uur voor zonsopgang tot een 1 uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

7.4.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Bird Control Group. (sd). Agrilaser. Opgeroepen op januari 2014, van Agrilaser: www.agrilaser.nl
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. Landbouwschade provincie Utrecht. Nederland: Faunafonds.
- Hornman, M., & et al. (2013/02). Watervogels in Nederland 2010/2011. Nijmegen: SOVON.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). Faunabeheerplan 2009-2014. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

8. Vogels - zangvogels

In de afgelopen planperiode hebben diverse soorten zangvogels veel schade aangericht in de fruitteelt en in mindere mate in granen en maïs. Ter voorkoming van schade kon een aantal soorten op basis van vrijstellingen verjaagd worden. Mezen, Zanglijster en Merel vielen daar buiten.

Zie onderstaande tabel.

	landelijke vrijstelling	provinciale vrijstelling	provinciale onthefing	geen beleid
Roek		X (verjaging)		
Zwarte kraai	X			
Kauw	X			
Gaai		X (verjaging)		
Ekster		X (verjaging)		
Spreeuw		X (verjaging)		
Huismus		X (verjaging)		
Zanglijster				X
Merel				X
Mezen				X
Vinken				X

Met name de laatste vier soorten in de tabel, waarvoor geen beleid is vastgesteld, veroorzaken de grootste schade.

In de periode 2009 tot en met 2013 is aanzienlijke schade in de fruitteelt opgetreden.

Tabel 21, Totaal schade fruitteelt door zangvogels periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar totaal	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. Schade €	56.765	165.929	259.916	648.734	93.451

Het overgrote deel van deze schade komt voor rekening van mezen en vinken. De schade betrof hoofdzakelijk pikschade aan peren. Dit komt door hoge suikergehaltes in de vruchten in de afrijpingsfase. Hierdoor treedt de meeste schade op in de maanden augustus en september. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen het overige fruit aantasten.

Met name 2012 was een jaar waarin grote financiële schade in de fruitteelt ontstond, Dit was te wijten aan een geringe oogst in combinatie met hoge prijzen.

Zanglijsters, Merel, mezen en vinken zijn in de huidige situatie niet aan beheer onderhevig en genieten bescherming door de Flora- en Faunawet. Toch zijn deze soorten om een zo volledig mogelijk schadebeeld te verkrijgen, opgenomen in dit faunabeheerplan. Een ambitie van de Faunabeheereenheid Utrecht is om de totale landbouwschade binnen de provincie sterk terug te dringen. De FBE heeft hiervoor geregeld contact met vertegenwoordiging uit de sector.

De schadeveroorzakende soorten worden per hoofdstuk behandeld. Vanwege de regelgeving zijn de kraaiachtigen als apart hoofdstuk opgenomen.

8.1 Spreeuw

Relevante biologische informatie

Spreeuwen broeden in holtes in bomen, in nestkasten en in gaten en kieren van gebouwen en zijn grotendeels insectivoor. Emelten, insecten, spinnen en regenwormen vormen een belangrijk deel van het dieet. In het voorjaar en de zomer wordt ook (massaal) rijpend klein fruit (kersen en bessen) en in mindere mate valfruit gegeten. De Spreeuw foerageert veelal groepsgewijs.

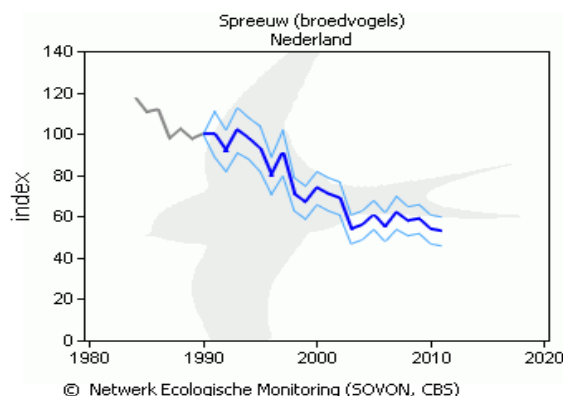
Gemiddeld worden 5 eieren gelegd en de incubatietijd bedraagt 13 – 15 dagen.

Spreeuwen zijn vanaf 1 jarige leeftijd reproductief. (Schoon, 2008)

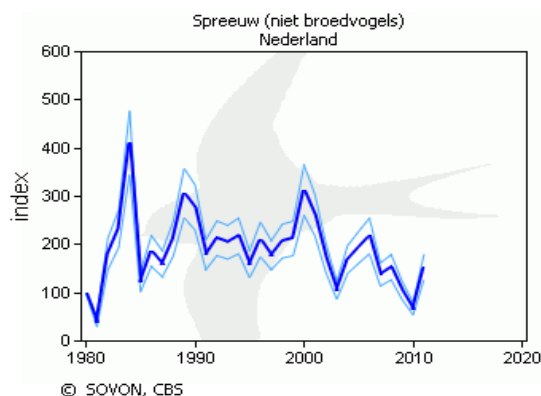
8.1.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

8.1.1.1 Populatie

Volgens de laatste SOVON tellingen wordt het aantal broedparen geschat op 500.000 tot 900.000. Het aantal broedvogels is sinds 1990 significant afgenomen maar lijkt de laatste jaren te stabiliseren. Het aantal niet-broedvogels vertoont sterke wisselende aantallen.

Figuur 97, Populatieontwikkeling Spreeuw broedvogels (SOVON)

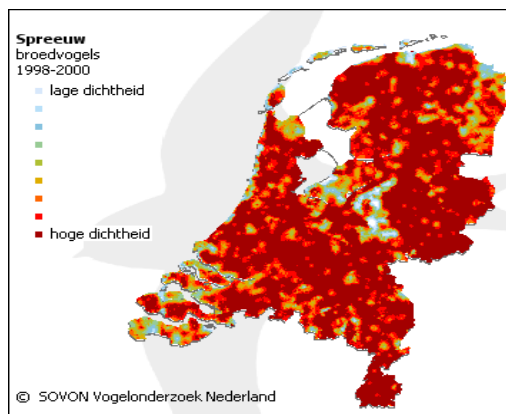

Figuur 96, Populatieontwikkeling Spreeuw niet broedvogels (SOVON)

De Spreeuw is niet opgenomen in de jaarlijkse provinciale faunatelling van de FBE. In de grafieken 95 en 96 is de landelijke trend weergegeven.

8.1.1.2 Verspreiding

Spreeuwen komen in de gehele provincie Utrecht voor. In natte en beboste gebieden is het aantal Spreeuwen geringer. (SOVON, 2002)

Figuur 98, Verspreiding Spreeuw Nederland (SOVON)

8.1.2 Ontwikkeling van de schade

8.1.2.1 Landbouwschade

Er is in de periode 2008 tot en met 2012 schade opgetreden in de fruitteelt, zie onderstaande tabel. De werkelijke schade zal in de praktijk hoger zijn dan de getaxeerde schade, aangezien alleen schade op percelen waar geen ontheffingsplichtige verjagende of werende middelen ingezet konden worden voor vergoeding in aanmerking komt. De piek in 2012 is te verklaren door een matige opbrengst en hoge prijzen in de fruitteelt.

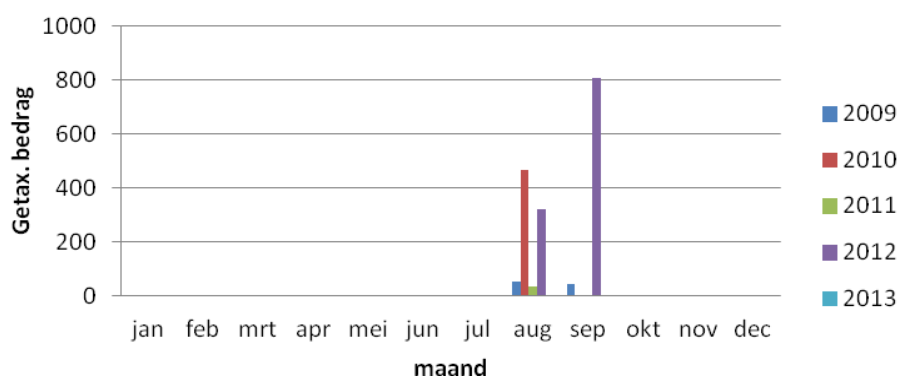
Tabel 22, Landbouwschade Spreeuw periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013*
Getax. Schade €	94	€ 468	€ 33	€ 1.126	0

2013*, in 2013 is geen getaxeerde schade door spreeuwen ingediend.

Er zijn uit de voorgaande planperiode alleen getaxeerde schades bekend aan appels en peren, dit betreft schades veroorzaakt door een combinatie van diersoorten. Schade aan fruitteelt veroorzaakt door alleen spreeuwen wordt niet getaxeerd. Onderstaande grafieken geven daarom slechts een beperkt schadebeeld van de Spreeuw binnen uit de provincie Utrecht weer.

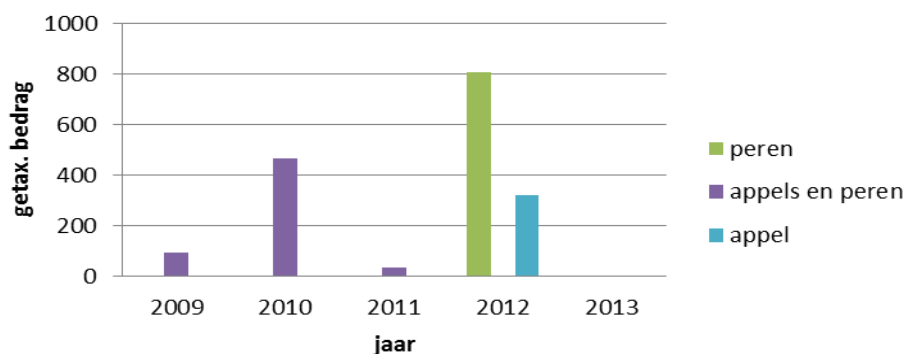
Schade spreeuw 2009-2013 per maand

Figuur 99, Landbouwschade Spreeuw periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen appels en peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels of peren apart geregistreerd. De schade aan peren is duidelijk hoger dan de schade aan appels.

Schade spreeuw 2009-2013 per gewas

Figuur 100, Landbouwschade Spreeuw periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

Bijlage 21 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreeerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot vind verspreid binne de WBE Kromme Rijn plaats, er is slechts beperkt schade gemeld. Mogelijk heeft het afschot voldoende effect gehad om schade te voorkomen.

8.1.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing

8.1.2.3 In te zetten preventieve middelen

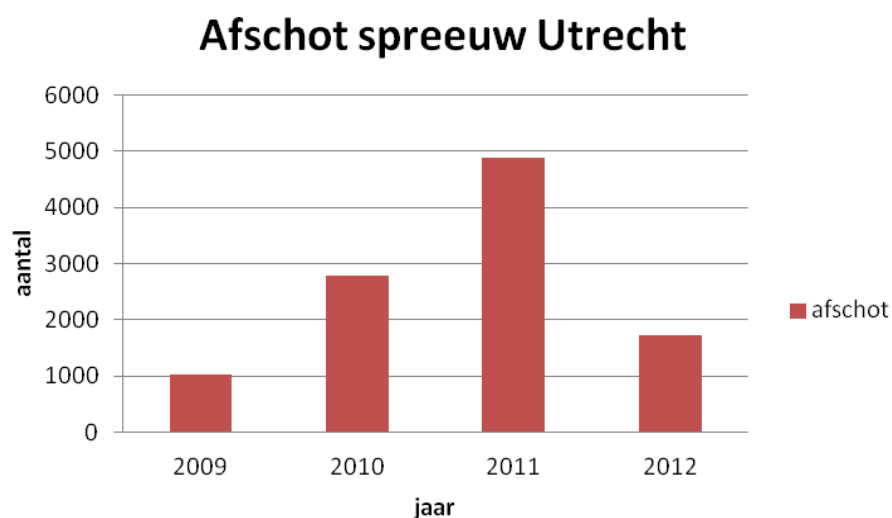
Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*) Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten, zoals een valkenier voor verjaging met roofvogels. Er zal worden gezocht naar mogelijkheden voor pilotprojecten ten behoeve van alternatieve verjagingsmiddelen zoals vangst en verplaatsing, eerder toegepast in de provincie Limburg in blauwe bessenteelt. (*Bakker & van Noorden, Mei 2011*)

8.1.3 Noodzaak voor beheer

Vanwege het massale voorkomen in de periode van rijpend fruit is schade te verwachten. Spreeuwen concentreren zich in deze periode nabij hun voedselgebieden. Eind mei nemen de aantallen sterk toe als gevolg van het gesynchroniseerd uitvliegen van de jonge vogels. De uitgevlogen jongen blijven enkele weken geconcentreerd rondhangen in gunstige foerageergebieden. Het gaat daarbij om grasland en om fruitteeltgebieden. In de fruitteelt kan dan massaal schade optreden aan appels en peren in de vorm van pikschade en vervuiling en in de kersenteelt door vraatschade, pikschade, vervuiling en vernieling (takbreuk e.d.). Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen het overige fruit aantasten.

8.1.4 Beheer in voorgaande planperiode

Beheer in de voorgaande planperiode kon plaatsvinden op basis van een provinciale vrijstelling. In de periode 2009 tot en met 2012 is de provinciale vrijstelling voor schadebestrijding in fruitteelt gebruikt. Het is onduidelijk of alle afschot van de Spreeuw gemeld is. In grafiek 100 is het afschot weergegeven.

Figuur 101, Afschot Spreeuw periode 2009-2012 (FBE Utrecht, FRS)

8.1.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De doelstelling voor de komende planperiode is de schade, veroorzaakt door spreeuwen, middels de provinciale vrijstelling te beperken tot een maximum van € 350, -. Waarbij een aanvullende ontheffing zal worden gevraagd voor beheer vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang in de periode 1 juli tot 1 november.

Daarnaast zullen ontheffingen voor het vangen en verplaatsen van spreeuwen worden aangevraagd bij de provincie.

Indien belangrijke schade optreedt door (infra)structurele belemmeringen in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

8.1.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Bakker, A., & van Noorden, B. (Mei 2011). *Bestrijding spreeuwenschade in blauwe bessenteelt door middel van verplaatsing van spreeuwen*. Maastricht: Provincie Limburg.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.

8.2 Huismus

Relevante biologische informatie

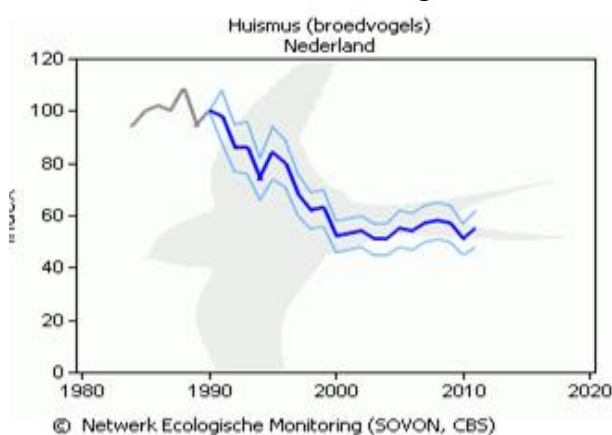
De voorkeursbiotoop van de Huismus bestaat uit akkers, weilanden, cultuurlandschappen, parken en tuinen. Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit zaden, bloemknoppen, knoppen, bessen en insecten.

Huismussen broeden 2 à 3 maal van eind maart tot augustus in een los kolonieverband. Het legsel telt gemiddeld 4 tot 6 eieren. (*Vogelbescherming, Huismus*)

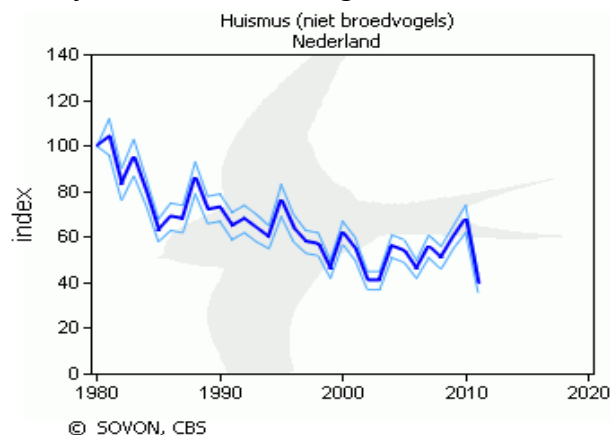
8.2.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

8.2.1.1 Populatie

SOVON schatte het aantal broedparen binnen Nederland in 2000 op circa 500.000 tot 1.000.000. De laatste 10 jaar is een stabilisatie van het aantal broedvogels waar te nemen. De trend van de niet broedvogels vertoont de laatste 2 jaar een sterke daling.

Figuur 102, Populatiestrend Huismus broedvogels (SOVON)

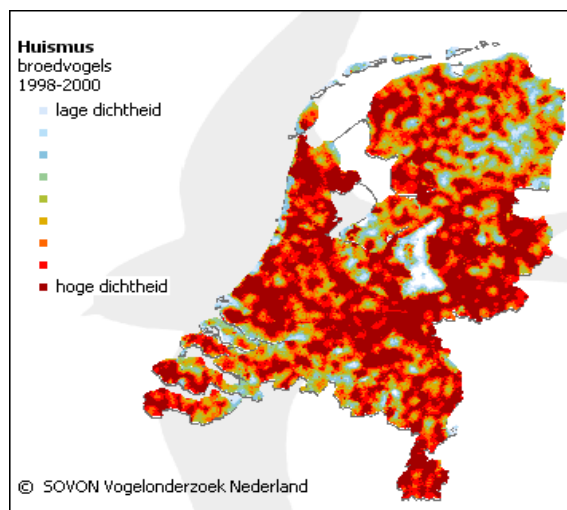
Figuur 103, Populatiestrend Huismus niet broedvogels (SOVON)

De Huismus is niet opgenomen in de provinciale faunatelling van de FBE. In de bovenstaande grafiek is de landelijke trend weergegeven.

8.2.1.2 Verspreiding

De Huismus kent een landelijke verspreiding en komt in de gehele provincie Utrecht voor. De hoogste dichtheden worden waargenomen in stedelijke gebieden.

Figuur 103 geeft een beeld van de landelijke verspreiding van de Huismus. (*SOVON, 2002*)

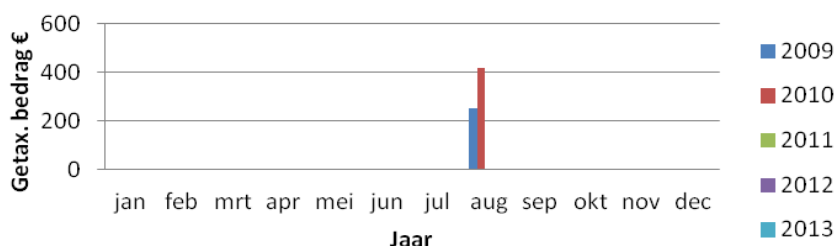
Figuur 104, Landelijke verspreiding Huismus (SOVON)

8.2.2 Ontwikkeling schade

8.2.2.1 Landbouw

Binnen de provincie Utrecht is in de jaren 2009 en 2010 beperkt schade door Huismussen aan afrijpend fruit bij het Faunafonds gemeld. De door het Faunafonds getaxeerde schade in 2009 bedroeg € 252, - en in 2010 € 415, -. De overige jaren van de voorgaande periode is geen schade door Huismussen geclaimd. (Faunafonds, 2013)

Schade huismus per maand 2009-2013

Figuur 105, Landbouwschade Huismus periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Schade per gewas huismus 2009-2013

Figuur 106, Landbouwschade Huismus periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

8.2.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing, geen ecologische schade door huismussen bekend.

8.2.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)
Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten, zoals het plaatsen van netten of nestkasten voor roofvogels.

8.2.3 Beheer in voorgaande planperiode

De Huismus staat op de provinciale vrijstellingslijst van soorten die opzettelijk verontrust mogen worden. Het betreft een Rode Lijst soort; ontheffingen voor het doden van Huismussen zullen derhalve ook niet worden afgegeven.

8.2.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Voorkomen van belangrijke schade aan landbouw door inzet van preventieve middelen. Daarnaast zal worden gezocht naar mogelijkheden voor pilotprojecten t.b.v. alternatieve verjagingsmiddelen en vangst met relocatie zoals voor Spreeuwen in de provincie Limburg toegepast. (Bakker & van Noorden, Mei 2011)

8.2.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Bakker, A., & van Noorden, B. (Mei 2011). *Bestrijding spreeuwenschade in blauwe bessenteelt door middel van verplaatsing van spreeuwen*. Maastricht: Provincie Limburg.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Vogelbescherming. (sd). *Huismus*. Opgeroepen op augustus 2013, van Vogelbescherming Nederland:
http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/92

8.3 Zanglijster

Relevante biologische informatie

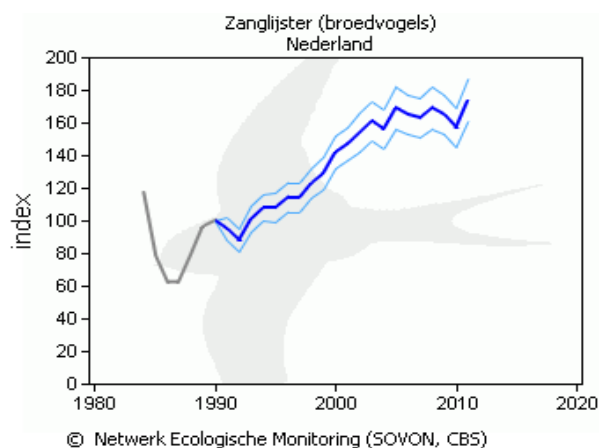
Zanglijsters prefereren biotopen als bossen en parken, maar komen ook voor in tuinen met bomen en struikachtige begroeiingen. Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit insecten en ongewervelden. In het najaar behoren ook fruit en bessen tot de voedselkeuze.

Zanglijsters broeden 1 à 2 maal per jaar van eind maart tot en met juli. Het legsel telt gemiddeld 3 tot 6 eieren. (*Vogelbescherming, Zanglijster*)

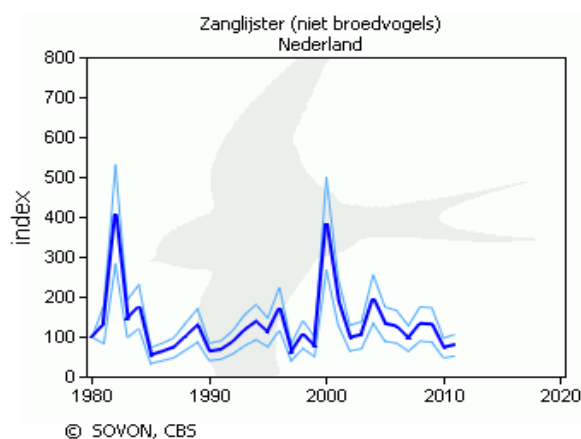
8.3.1 Ontwikkeling en verspreiding

8.3.1.1 Populatie

SOVON schatte het aantal broedparen in 2000 op circa 140.000. De laatste 10 jaar is een stabilisatie van het aantal broedvogels waar te nemen. De trend van de niet broedvogels vertoont in de laatste 2 jaar een afname.

Figuur 107, Populatietrend Zanglijster broedvogels (SOVON)

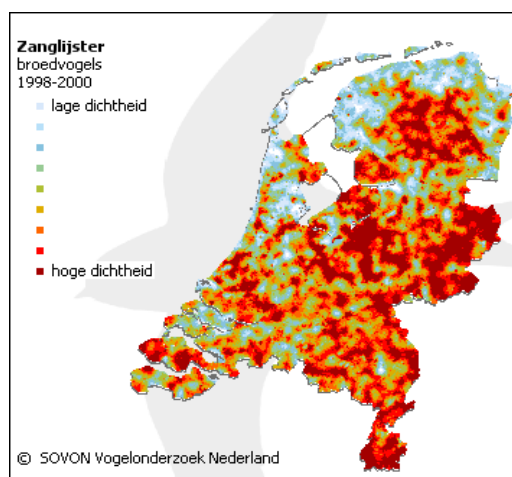

Figuur 108, Populatietrend Zanglijster niet broedvogels (SOVON)

De Zanglijster is niet opgenomen in de provinciale faunatelling van de FBE. In bovenstaande grafiek is de landelijke trend weergegeven.

8.3.1.2 Verspreiding

Zanglijsters komen in de gehele provincie Utrecht voor met de hoogste dichtheden in de bosrijke gebieden zoals de Utrechtse heuvelrug. (*SOVON, 2002*)

Figuur 109, Landelijke verspreiding Zanglijster (SOVON)

8.3.2 Ontwikkeling van schade

8.3.2.1 Landbouw

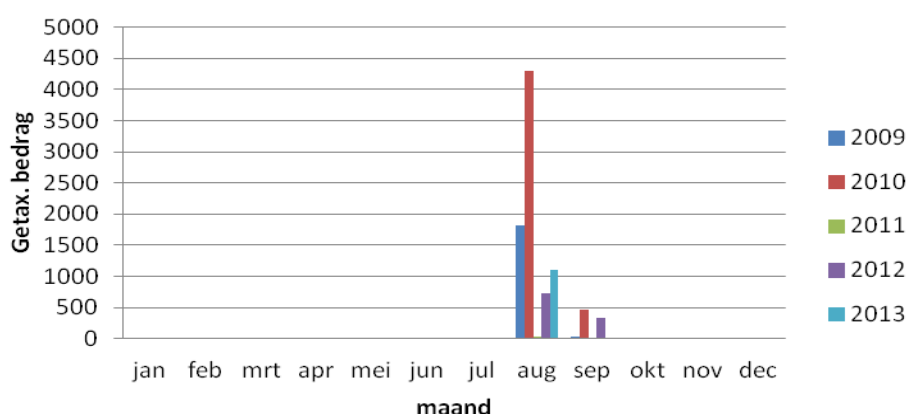
Er is gedurende de voorgaande planperiode jaarlijks schade opgetreden, zie onderstaande tabel. De getaxeerde schade is hoofdzakelijk opgetreden in de fruitteelt. De piek in 2012 is veroorzaakt door de matige opbrengst en hoge prijzen in de fruitteelt.

Tabel 23, Landbouwschade Zanglijster periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. schade €	1.842	4.757	35	1.056	1.099

Evenals vele andere zangvogels brengen Zanglijsters schade toe aan afrijpend fruit door het aanpikken en bevuilen van vruchten. Door het hoge suikergehalte is het fruit in deze periode een aantrekkelijke voedselbron. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen het overige fruit aantasten.

Schade lijster 2009-2013 per maand

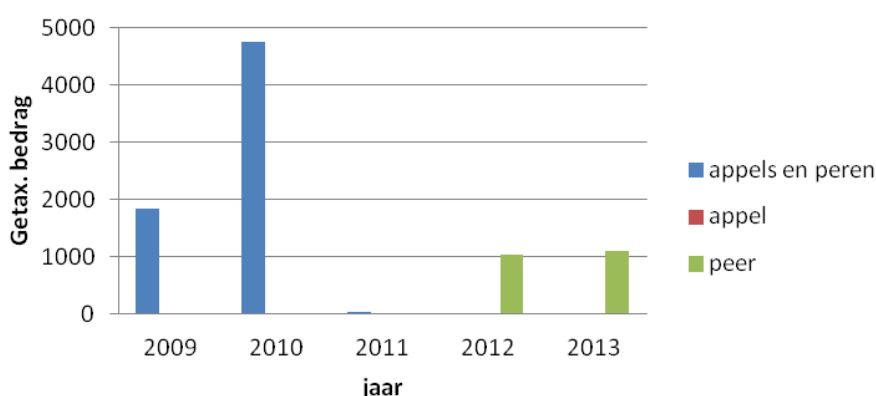

Figuur 110, Landbouwschade Zanglijster periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen schade aan appels of peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd.

De schade aan peren was beduidend hoger dan de schade aan appels.

Schade lijster 2009-2013 per gewas

Figuur 111, Landbouwschade Zanglijster periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

Bijlage 22 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreeerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. De schade treedt voornamelijk verspreid in het zuidelijke deel van de provincie op.

8.3.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

8.3.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*) Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten, zoals het plaatsen van netten of nestkasten voor roofvogels.

8.3.3 Beheer in voorgaande planperiode

In de vorige planperiode zijn geen ontheffingen verleend. De Zanglijster is niet landelijk of provinciaal vrijgesteld.

8.3.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Voorkomen van belangrijke schade aan landbouw door inzet van preventieve middelen. Indien sprake is van een belangrijke schadedreiging zal per situatie nader worden bekeken of inzet van individuele ontheffingen noodzakelijk is.

Daarnaast zal worden gezocht naar mogelijkheden voor pilotprojecten t.b.v. alternatieve verjagingsmiddelen en vangst met relocatie, zoals in de provincie Limburg uitgevoerd met Spreeuwen in de teelt van blauwe bessen. (*Bakker & van Noorden, Mei 2011*)

8.3.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Bakker, A., & van Noorden, B. (Mei 2011). *Bestrijding spreeuwenschade in blauwe bessenteelt door middel van verplaatsing van spreeuwen*. Maastricht: Provincie Limburg.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Vogelbescherming. (sd). *Zanglijster*. Opgeroepen op augustus 2013, van Vogelbescherming Nederland:
http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/254

8.4 Merel

Relevante biologische informatie

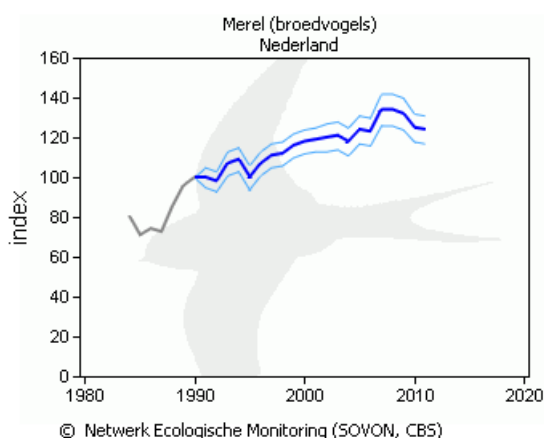
Voorkeursbiotopen van de Merel zijn bossen, parken, tuinen en stedelijke omgevingen. Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit insecten en ongewervelden. In het najaar behoren fruit en bessen ook tot de voedselkeuze.

Merels broeden 2 maal vanaf eind maart tot en met juli. Het legsel telt doorgaans 4 à 5 eieren. (Vogelbescherming, Merel)

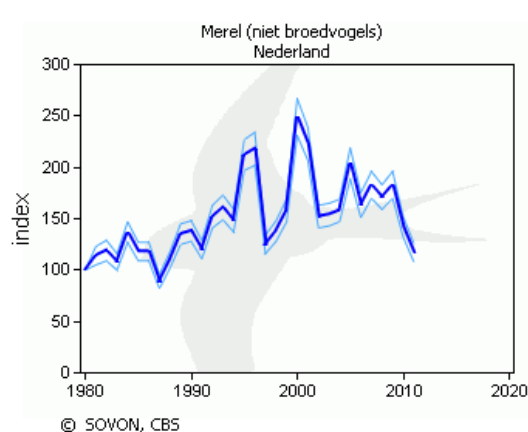
8.4.1 Ontwikkeling en verspreiding

8.4.1.1 Populatie

Volgens SOVON is de Merel de meest voorkomende broedvogel binnen Nederland. Het aantal broedparen wordt geschat op circa 1.000.000. Het aantal broedvogels is de laatste jaren stabiel. Niet broedvogels kennen de laatste jaren een significante afname.

Figuur 112, Populatiestrend Merel broedvogels (SOVON)

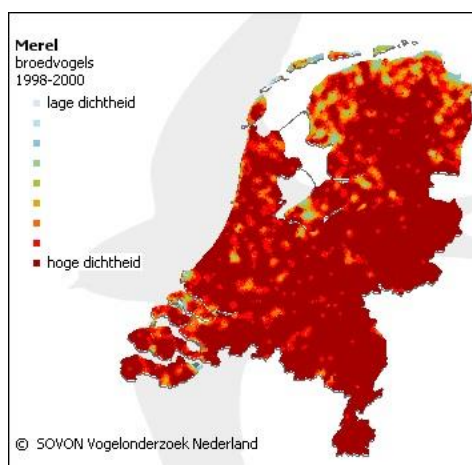

Figuur 113, Populatiestrend Merel niet broedvogels

De Merel wordt niet geteld door de FBE. Bovenstaande grafieken, 112 en 113 geven de landelijke trend weer.

8.4.1.2 Verspreiding

Merels komen in de gehele provincie Utrecht voor. In natte gebieden is de Merel minder talrijk. (SOVON, 2002)

Figuur 114, Landelijke verspreiding Merel (SOVON)

8.4.2 Ontwikkeling van schade

8.4.2.1 Landbouwschade

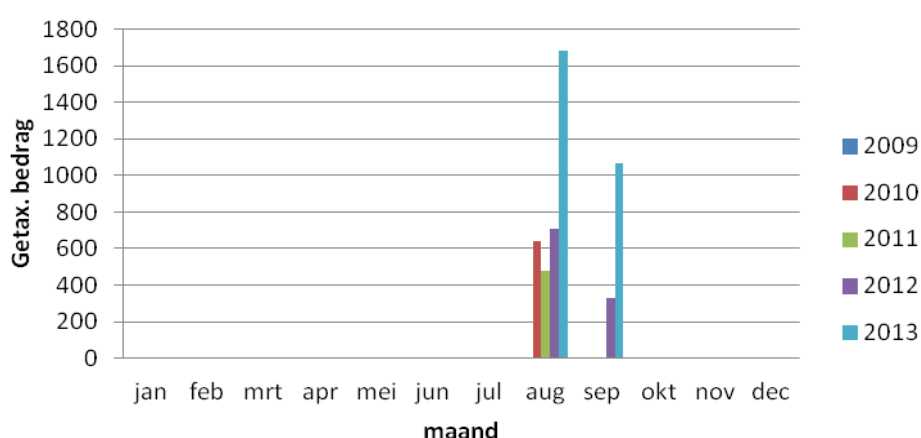
Er is in de periode 2009 tot en met 2013 schade opgetreden in de fruitteelt, zie onderstaande tabel.

Tabel 24, Landbouwschade Merel periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. Schade €	0	639	478	1.040	2.747

Schade door Merels bestaat hoofdzakelijk uit het aanpikken en bevuilen van fruit in de afrijpingsperiode. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen in de afrijpingsperiode het overige fruit aantasten.

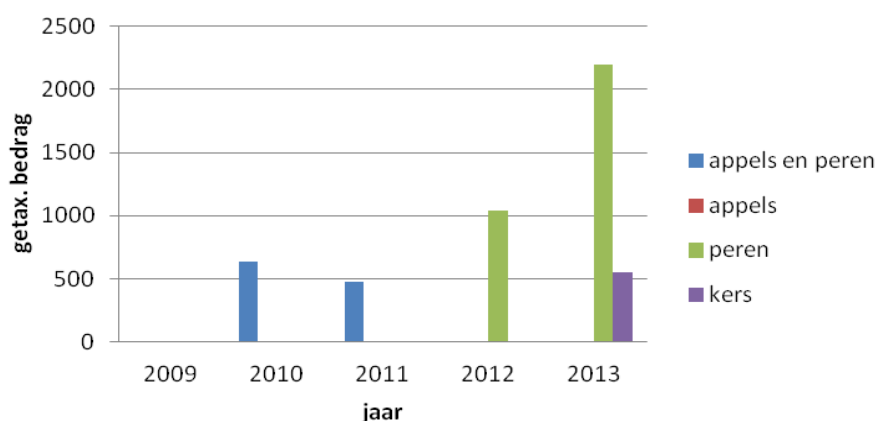
Schade merel 2009-2013 per maand

Figuur 115, Landbouwschade Merel periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen appels of peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd. De schade aan suikerhoudende peren is duidelijk hoger dan de schade aan appels. Merels hebben in 2013 tevens schade veroorzaakt in de kersenteelt.

Schade merel 2009-2013 per gewas

Figuur 116, Landbouwschade Merel periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

Bijlage 23 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. De schade treedt slechts op een beperkt aantal locaties op.

8.4.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

8.4.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*) Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten, zoals het plaatsen van netten of nestkasten voor roofvogels.

8.4.3 Beheer in voorgaande planperiode

In de vorige planperiode zijn geen ontheffingen verleend; de Merel is ook niet landelijk of provinciaal vrijgesteld. Naar verwachting zullen voor deze planperiode geen ontheffingen en vrijstelling worden afgegeven.

8.4.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Voorkomen van belangrijke schade aan landbouw door inzet van preventieve middelen. Indien sprake is van een belangrijke schadedreiging zal per situatie nader worden bekeken of inzet van een ontheffing noodzakelijk is. Daarnaast zal worden gezocht naar mogelijkheden voor pilotprojecten ten behoeve van alternatieve verjagingsmiddelen en vangst met relocatie.

8.4.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Theunissen, W., Schekkerman, H., & Willems, F. (2005). *Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand*. Beek-Ubbergen: SOVON Vogelonderzoek.
- Vogelbescherming. (sd). *Merel*. Opgeroepen op augustus 2013, van Vogelbescherming Nederland: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/143

8.5 Mezen

Relevante biologische informatie

Met name de Koolmees en de Pimpelmees veroorzaken aanzienlijke schade in de fruitteelt. Beide soorten hebben een vergelijkbare leefwijze en voorkeur voor biotoop. Zij leven bij voorkeur in bosrijke gebieden, tuinen met bomen en struiken, struikgewas, houtwallen en houtsingels. Mezen zoeken in deze gebieden naar insecten en hun larven. In het voorjaar, zomer en najaar worden ook boomknoppen en fruit gegeten. In de winter worden hoofdzakelijk zaden gegeten.

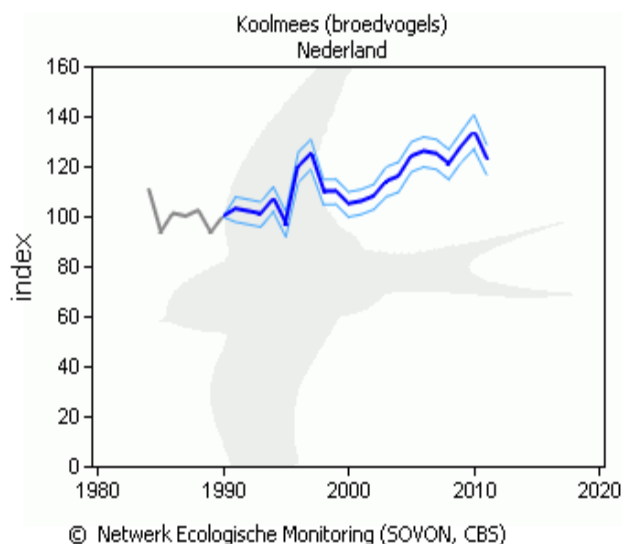
Mezen broeden 2 maal per jaar. Het legsel telt doorgaans 8 tot 13 eieren.

(Vogelbescherming, Koolmees) (Vogelbescherming, Pimpelmees)

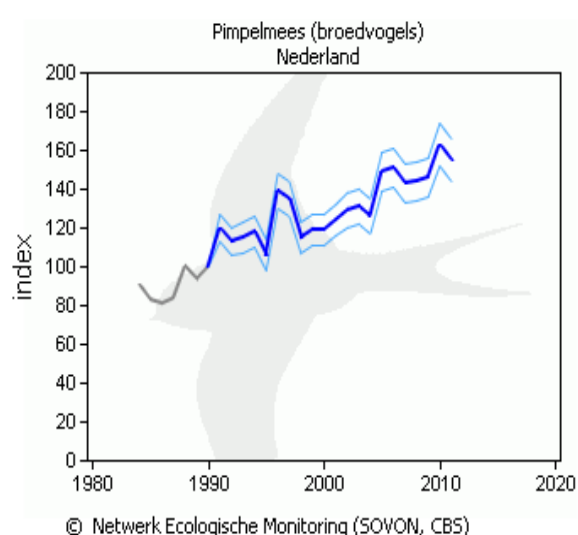
8.5.1 Ontwikkeling en verspreiding

8.5.1.1 Populatie

SOVON schatte het aantal broedparen van respectievelijk de Koolmees en de Pimpelmees op 500.000 tot 600.000 en 275.000 tot 325.000. Beide soorten nemen de laatste 10 jaar significant in aantal toe. De mezen worden door de FBE niet geteld.

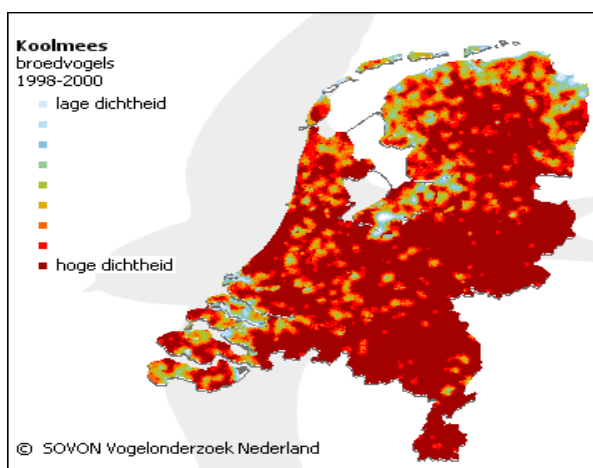
Figuur 117, Populatietrend broedvogels Koolmees (SOVON)

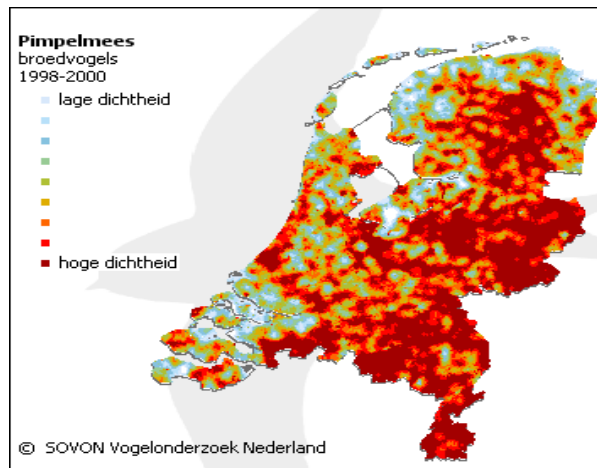
Figuur 118, Populatietrend broedvogels Pimpelmees (SOVON)

8.5.1.2 Verspreiding

Mezen komen in de gehele provincie Utrecht voor. De kaarten 119 en 120 op de volgende pagina geven de landelijke verspreiding weer. *(SOVON, 2002)*

Figuur 120, Landelijke verspreiding Koolmees (SOVON)

Figuur 119, Landelijke verspreiding Pimpelmees (SOVON)

8.5.2 Ontwikkeling van schade

8.5.2.1 Landbouwschade

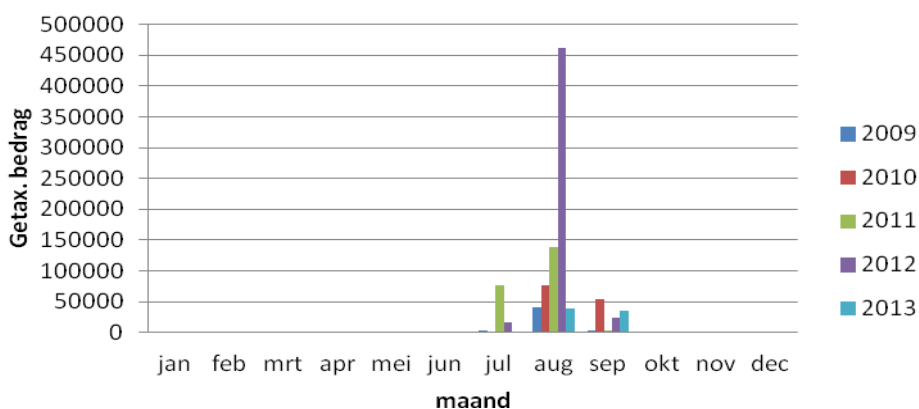
In de periode 2009 tot en met 2013 is schade opgetreden in de fruitteelt, zie onderstaande tabel. In de periode 2009 tot 2013 is de door mezen veroorzaakte schade in de fruitteelt explosief gestegen. Naast ganzen zijn mezen de belangrijkste veroorzakers van schade in de agrarische sector binnen de provincie Utrecht. De piek in 2012 is te wijten aan de matige oogst en de hoge fruitprijzen.

Tabel 25, Landbouwschade Mezen periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. Schade €	47.920	130.698	217.193	500.722	73.446

Mezen veroorzaken net als de andere zangvogels de grootste schade in de maanden augustus en september tijdens het rijpen van het fruit. Evenals bij de andere soorten bestaat de grootste schade uit het aanpikken en bevuilen van afrijpende vruchten, waardoor het fruit kan gaan rotten en onverkoopbaar wordt.

Schade mees 2009-2013 per maand

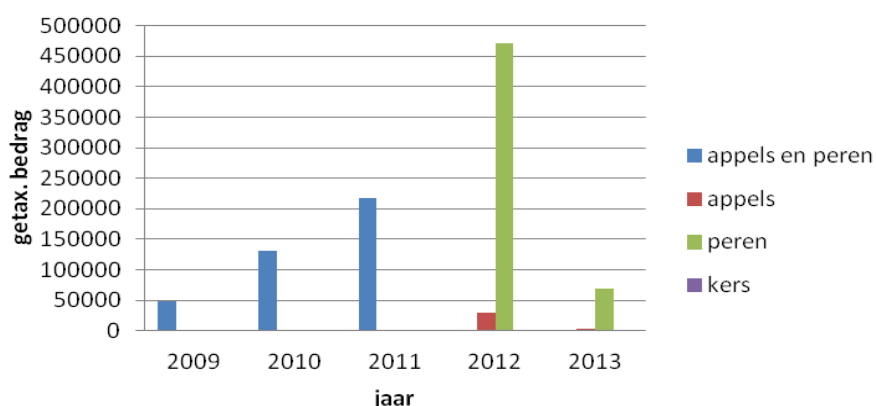

Figuur 121, Landbouwschade Mezen periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen appels of peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd.

De schade aan de suikerhoudende peren is ook bij mezen beduidend hoger dan de schade aan appels. (*Dulos & Visser, November 2006*) Daarnaast hebben mezen in 2013 schade veroorzaakt in de kersenteelt.

Schade mees 2009-2013 per gewas

Figuur 122, Landbouwschade Mezen periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

Bijlage 24 geeft een overzichtskaat weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. De schade treedt voornamelijk verspreid in het zuidelijke deel van de provincie op.

8.5.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

8.5.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds.

Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten, zoals het plaatsen van netten of nestkasten voor roofvogels.

8.5.3 Beheer in voorgaande planperiode

In de vorige planperiode zijn geen ontheffingen verleend. De Koolmees en de Pimpelmees zijn niet landelijk of provinciaal vrijgesteld.

8.5.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Voorkomen van belangrijke schade aan landbouw door inzet van preventieve middelen. Daarnaast zal de FBE initiatief nemen voor het opzetten van een pilotproject voor het wegvangen en verplaatsen van mezen in de fruitteelt analoog aan een door de FBE Limburg in samenwerking met de LLTB/Arvalig opgezet project betreffende het wegvangen en verplaatsen van spreeuwen in de fruitteelt. (*Bakker & van Noorden, Mei 2011*)

8.5.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Bakker, A., & van Noorden, B. (Mei 2011). *Bestrijding spreekwenschade in blauwe bessenteelt door middel van verplaatsing van spreeuwen*. Maastricht: Provincie Limburg.
- Dulos, A. C., & Visser, M. E. (November 2006). *Schade door mezen aan fruit?* Heteren: NIOO-KNAW.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Vogelbescherming. (sd). *Koolmees*. Opgeroepen op augustus 2013, van Vogelbescherming Nederland:
http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/121
- Vogelbescherming. (sd). *Pimpelmees*. Opgeroepen op augustus 2013, van Vogelbescherming Nederland:
http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/167

8.6 Vink

Relevante biologische informatie

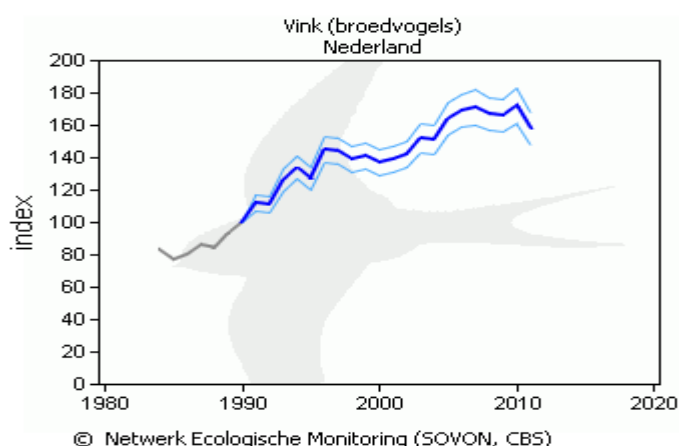
De voorkeursbiotoop van Vinken bestaat hoofdzakelijk uit bos, park en tuin. Het voedsel bestaat uit zaden, noten, insecten en knoppen.

Vinken broeden doorgaans 2 maal per jaar. Het legsel telt 3 eieren. (Vogelbescherming, Vink)

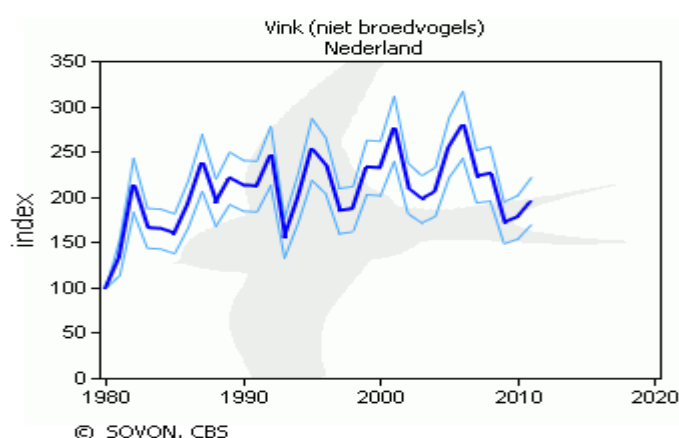
8.6.1 Ontwikkeling en verspreiding

8.6.1.1 Populatie

In de jaren '90 heeft SOVON een toename in het aantal vinken geconstateerd. In 2000 werd het aantal broedparen geschat op 600.000 tot 700.000. (SOVON, 2002) De broedvogels vertonen de laatste 10 jaar een significante toename, terwijl bij de niet broedvogels een significante afname is waargenomen.

Figuur 124, Populatietrend Vink broedvogels (SOVON)

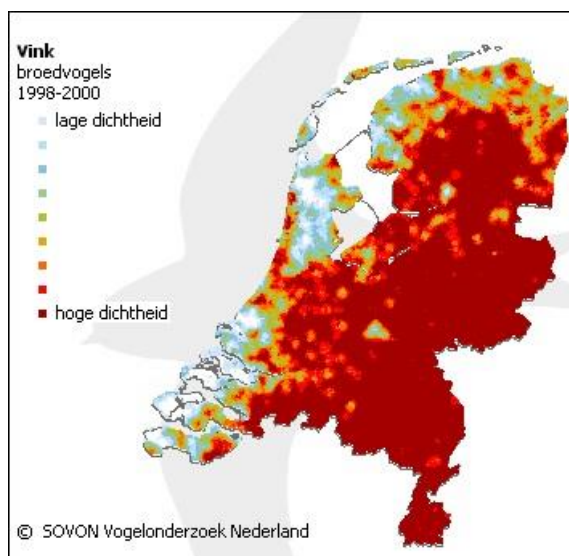

Figuur 123, Populatietrend Vink niet broedvogels (SOVON)

Vinken worden door de FBE niet geteld. Op basis van de SOVON telgegevens is alleen de landelijke trend weergegeven.

8.6.1.2 Verspreiding

Vinken komen in geheel Nederland voor. De dichtheid in de kuststreken is echter veel lager dan landinwaarts.

Figuur 125, Landelijke verspreiding Vink (SOVON)

8.6.2 Ontwikkeling schade

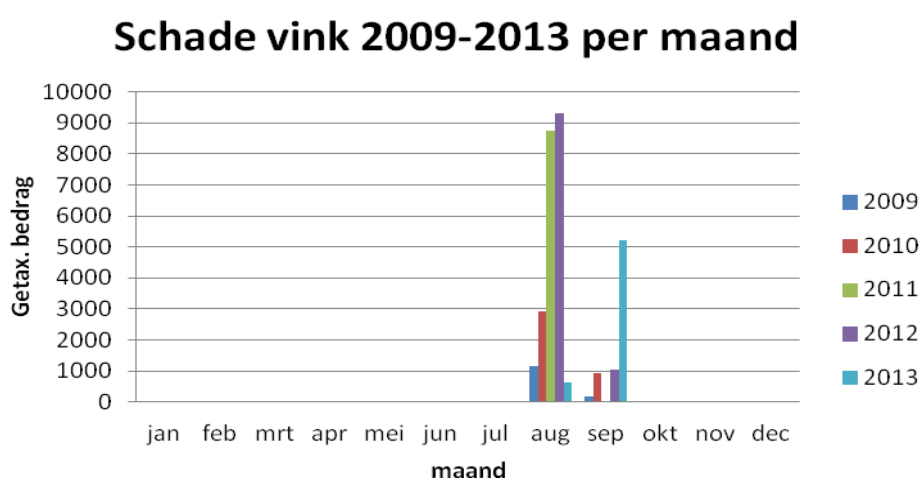
8.6.2.1 Landbouwschade

In de periode 2009 tot en met 2013 is schade in de fruitteelt opgetreden, zie onderstaande tabel. De schade veroorzaakt door Vinken komt overeen met die van de mezen. De schade is tussen 2009 en 2012 sterk toegenomen. De piek in 2012 is wederom te wijten aan de matige oogst en de hoge fruitprijzen. Vanaf 2013 is weer een duidelijke daling in de schade waar te nemen.

Tabel 26, Landbouwschade Vink periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. Schade €	1.357	3.871	8.736	10.359	5.854

Vinken veroorzaken schade in de afrijpingsperiode van het fruit.

Figuur 126 , Landbouwschade Vink periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen appels of peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd. De schade aan de suikerrijke peren is duidelijk hoger dan de schade aan appels. Daarnaast hebben Vinken in 2013 schade veroorzaakt in de kersenteelt.

Figuur 127, Landbouwschade Vink periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

Bijlage 25 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. De schade treedt voornamelijk verspreid in het zuidelijke deel van de provincie op.

8.6.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

8.6.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*) Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten, zoals het plaatsen van netten, nestkasten voor roofvogels of vangen met relocatie.

8.6.3 Beheer in voorgaande planperiode

In de vorige planperiode zijn geen ontheffingen verleend. Vinken zijn niet landelijk of provinciaal vrijgesteld.

8.6.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Voorkomen van belangrijke schade aan landbouw door inzet van preventieve middelen. Daarnaast zal de FBE initiatief nemen voor het opzetten van een pilotproject voor het wegvangen en verplaatsen van vinken in de fruitteelt analoog aan een door de FBE Limburg in samenwerking met de LLTB/Arvalig opgezet project betreffende het wegvangen en verplaatsen van spreeuwen in de fruitteelt. (*Bakker & van Noorden, Mei 2011*)

8.6.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Bakker, A., & van Noorden, B. (Mei 2011). *Bestrijding spreeuwenschade in blauwe bessenteelt door middel van verplaatsing van spreeuwen*. Maastricht: Provincie Limburg.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Vogelbescherming. (sd). *Vink*. Opgeroepen op augustus 2013, van Vogelbescherming Nederland:
http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/233

9. Vogels - kraaiachtigen

Kraaiachtigen veroorzaken hoofdzakelijk schade in de fruitteelt en met name aan peren. Dit komt door hoge suikergehaltes in de vruchten in de afrijpingsfase. Hierdoor treedt de meeste schade op in de maanden augustus en september. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen het overige fruit aantasten.

Van de kraaiachtigen in Nederland kunnen twee soorten op basis van een landelijke vrijstelling worden beheert, te weten de zwarte kraai en de kauw. Voor roeken, eksters en gaaien zijn eventuele provinciale ontheffingen van kracht voor verjaging met ondersteunend afschot.

9.1 Zwarte kraai

Relevante biologische informatie

De biotoop van de Zwarte kraai bestaat uit kleinschalige, gevarieerde gebieden voorzien van voldoende voedsel en nestgelegenheid. Het nest wordt in een boom gemaakt en bestaat uit een verzameling dunne twijgen en dikkere takken.

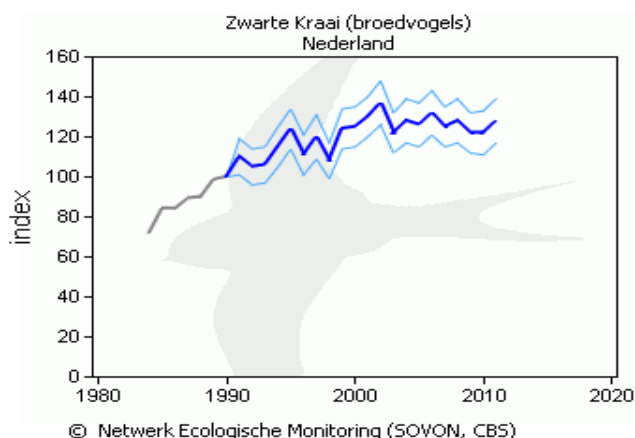
De Zwarte kraai is met uitzondering van de jonge vogels een strikte standvogel.

De Zwarte kraai is omnivoor. (Schoon, 2008)

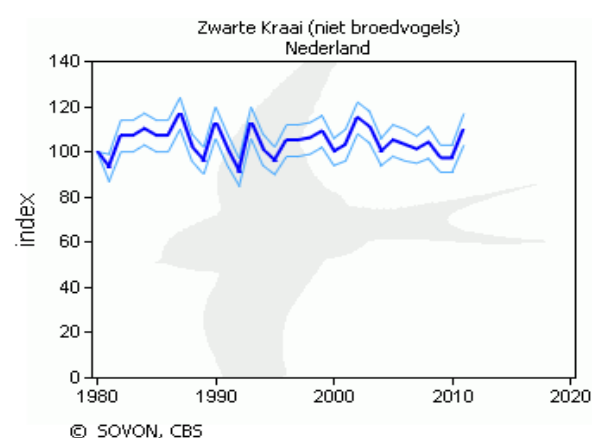
9.1.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

9.1.1.1 Populatie

Na een korte piek in de periode 2000 tot 2003 lijkt de populatie broedvogels de laatste 10 jaar te zijn gestabiliseerd. Een aantal schatting van SOVON in 2000 bedroeg 70.000 tot 100.000 broedparen. Vanaf 2000 nam het aantal niet-broedvogels significant af. Het aandeel wintergasten lijkt de laatste 3 jaar weer iets toe te nemen.

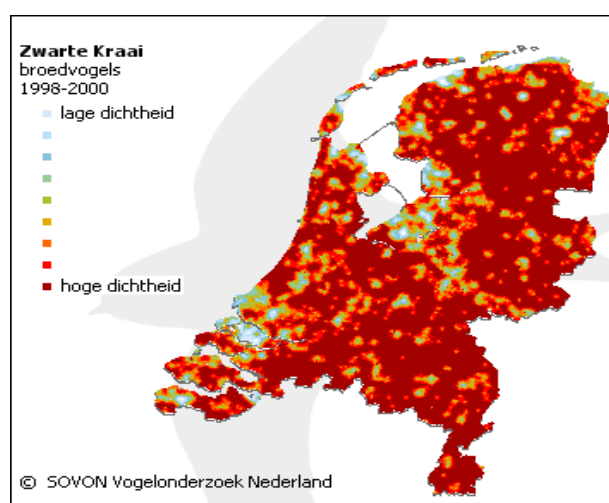

Figuur 128, Populatietrend Zwarte kraai broedvogels (SOVON)

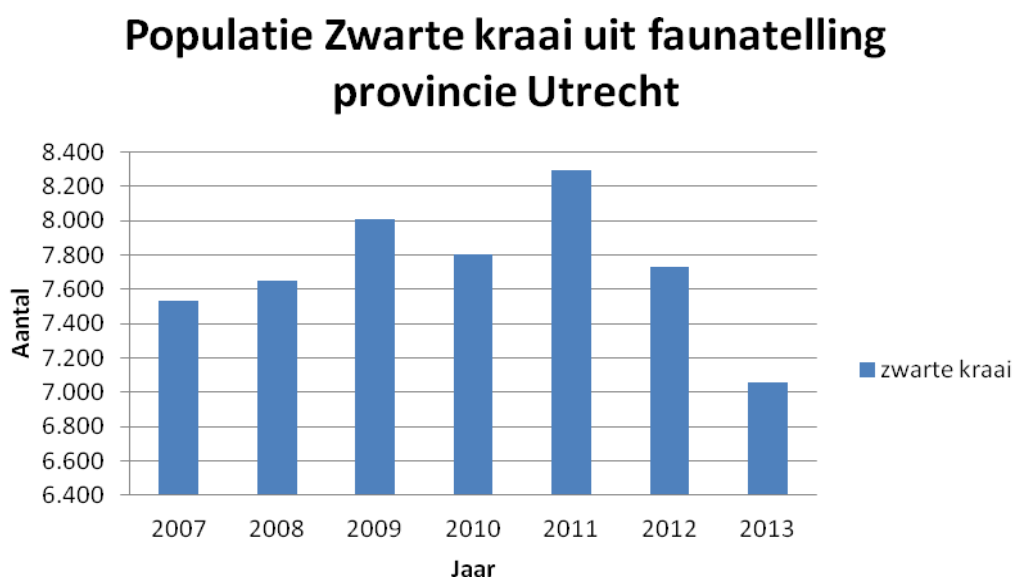
Figuur 129, Populatietrend Zwarte kraai niet broedvogels (SOVON)

Zwarte kraaien komen in heel Nederland voor. Alleen kale open landschappen worden gemeden. Binnen de provincie Utrecht komt de Zwarte kraai in hoge dichtheden voor. (SOVON, 2002)

Figuur 130, Landelijk verspreiding Zwarte kraai (SOVON)

Uit de onderstaande op de FBE faunatellingen gebaseerde grafiek 130, blijkt dat de stand van de Zwarte kraai binnen de provincie de laatste drie jaren afneemt.

Figuur 131, Aantalsontwikkeling Zwarte kraai in Utrecht (FBE Utrecht)

9.1.2 Ontwikkeling van de schade

9.1.2.1 Landbouwschade

Zwarte kraaien hebben in de voorgaande planperiode in enkele jaren aanzienlijke schade aangericht. Beheer van de Zwarte kraai met het doel om schade te voorkomen en te bestrijden is mogelijk op basis van de landelijke vrijstelling. Ondanks de inzet van de landelijke vrijstelling is de getaxeerde schade vanaf 2010 tot in 2012 explosief gestegen. Deze hoge getaxeerde schade was het gevolg van een matige oogst in combinatie met hoge opbrengstprijzen in de fruitteeltsector. (*Faunafonds, 2013*) De schade bestaat uit het aanpikken en bevuilen van de vruchten. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen het overige fruit aantasten.

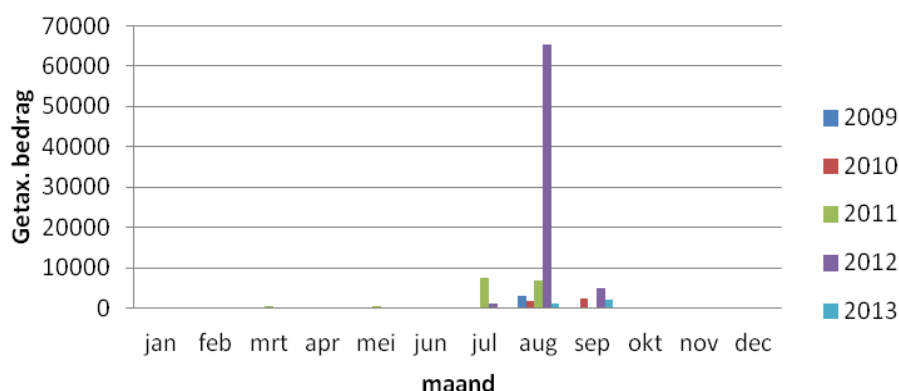
Tabel 27, Landbouwschade Zwarte kraai periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. Schade €	3.474	5.333	16.019	71.483	3.492

De grootste schade in de fruitteelt ontstaat in de maanden augustus en september als het fruit begint af te rijpen. De stijging van het suikergehalte in fruit lokt de vogels aan. Dit is in de grafieken 131 en 132 duidelijk terug te zien.

Doorgaans wordt door landelijk of provinciaal vrijgestelde soorten veroorzaakte schade niet vergoed. Het Faunafonds stelt dat de landelijke vrijstelling voldoende mogelijkheden biedt om schade te voorkomen of te beperken (Handreiking Faunaschade, art. 9, par. 1, sub. a & b). (*Oord & Faunafonds, September 2009*) Dit heeft tot gevolg dat niet alle schade gemeld wordt, zodat de werkelijke jaarlijkse schade mogelijk groter is dan de getaxeerde schade.

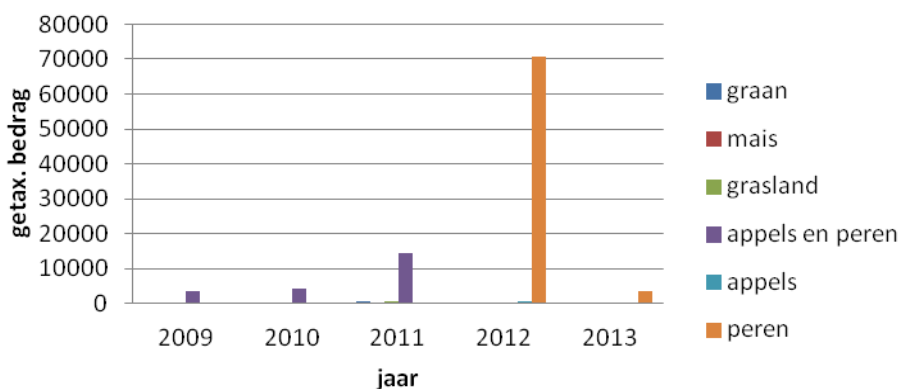
Schade zwarte kraai 2009-2013 per maand

Figuur 132, Landbouwschade Zwarte kraai periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen appels of peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd. De perenschade is duidelijk hoger dan de schade aan appels, aangezien peren een hoger suikergehalte bevatten.

Schade zwarte kraai 2009-2013 per gewas

Figuur 133, Landbouwschade Zwarte kraai periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

9.1.2.2 Schade aan flora en fauna

Predatie van weidevogelnesten en kuikens, (*Theunissen, Schekkerman, & Willems, 2005*). Naast weidevogels vallen ook kuikens van andere vogelsoorten en verschillende kleine zoogdieren ten prooi aan Zwarte kraaien. Hoe groot het aandeel van Zwarte kraaien in de weidevogelpredatie in de provincie Utrecht is, is niet bekend.

9.1.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*) Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten zoals een valkenier voor verjaging met roofvogels.

9.1.3 Noodzaak voor beheer

In de afgelopen planperiode was gebruik van de landelijke vrijstelling onvoldoende om belangrijke schade door Zwarte kraaien aan de fruitteelt te voorkomen. Om de schade efficiënt en effectief te verminderen is het gebruik van een kraaienvangkooi onmisbaar, schade kan op basis van de landelijke vrijstelling niet worden voorkomen. Hierdoor zijn aanvullende middelen zoals een vangkooi noodzakelijk. De vangkooi is gedurende de hele dag in werking, hierdoor is de kans groter dat kraaien bemachtigd worden. Het werkt aanvullend op afschot omdat een persoon, met de schadebestrijding belast, niet altijd ter plaatse kan zijn. Daarnaast is het middel in mindere mate verstorend en hebben gevangen vogels een aantrekkende werking, waardoor mogelijk meer kraaien kunnen worden weggenomen. Omdat de vangkooi niet verstorend werkt kan deze ook dicht bij bebouwing worden geplaatst zonder dat dit overlast veroorzaakt. Op deze wijze kan lokaal schade effectief bestreden worden. Ook in kwetsbare gebieden of in gebieden met kwetsbare soorten is het gebruik van vangkooien aan te bevelen. Er is in mindere mate verstoring door menselijke betreding en geen verstoring door geluid (geweerschoten). Om dit middel toe te kunnen passen is een ontheffing noodzakelijk. Daarnaast is het aanbevelingswaardig dat WBE's en TBO's in fruitteeltgebieden samenwerken op het gebied van verjaging en beheer.

9.1.4 Beheer in voorgaande planperiode

De Zwarte kraai staat op de landelijke vrijstellingslijst, zodat beheer het gehele jaar mogelijk is. In de voorgaande planperiode zijn verschillende aanvullende ontheffingen verleend voor het gebruik van vangkooien voor schadebestrijding in de fruitteelt.

Tabel 28, Beheer Zwarte kraai periode 2009-2013 (FBE Utrecht, FRS)

jaar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
afschot	4623	5429	4265	4515	4273	382	315
vangkooi	-	-	-	-	-	9	108

Omdat de Zwarte kraai op de landelijke vrijstellingslijst staat, is waarschijnlijk niet alle afschot gemeld, aangezien er geen rapportageplicht bestaat.

Bijlage 26 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot vind zowel op de schadelocaties als daar buiten plaats, echter is er wel een sterke daling in de schade. Door de landelijke vrijstelling is het mogelijk dat er meer afschot plaatsvindt maar niet is geregistreerd. Hierdoor kan niet direct een conclusie aan het beheer worden verbonden.

9.1.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Zoals eerder vermeld staat de Zwarte kraai op de landelijke vrijstellingslijst, hetgeen jaarrond beheer mogelijk maakt. De doelstelling is om de door de Zwarte kraai veroorzaakte schade terug te brengen tot een bedrag van circa. € 5.000, - per jaar, door middel van afschot en het gebruik van vangkooien. Voor het gebruik van vangkooien zal de FBE een aanvullende ontheffing aanvragen.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

9.1.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013). Landbouwschade 2012 . Faunafonds.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- Theunissen, W., Schekkerman, H., & Willems, F. (2005). *Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand*. Beek-Ubbergen: SOVON Vogelonderzoek.

9.2 Roek

Relevante biologische informatie

's Winters foerageert de Roek vooral op akkers met oogstafval en op enigszins vochtig grasland. In het grasland wordt voornamelijk gefoerageerd op invertebraten. Het dieet bestaat tevens uit al dan niet ontkiemd zaaigoed.

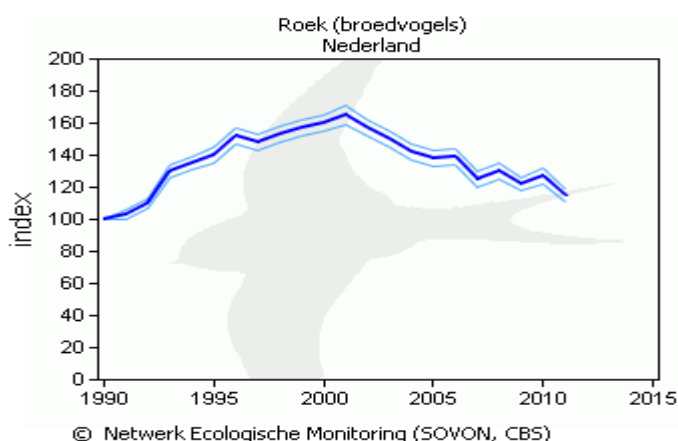
De Roek broedt in kolonies. Gemiddeld worden 3 – 9 eieren gelegd met een incubatietijd van 16 – 20 dagen. Roeken zijn reproductief op 1 – jarige leeftijd, maar meestal later.

In 2002 wordt in de Atlas van de Nederlandse Broedvogels al gewag gemaakt van het feit dat de Roek steeds vaker in kleinere kolonies gaat broeden. Bij de landelijk toegenomen aantallen heeft dit een ruimere verspreiding tot gevolg. (Schoon, 2008)

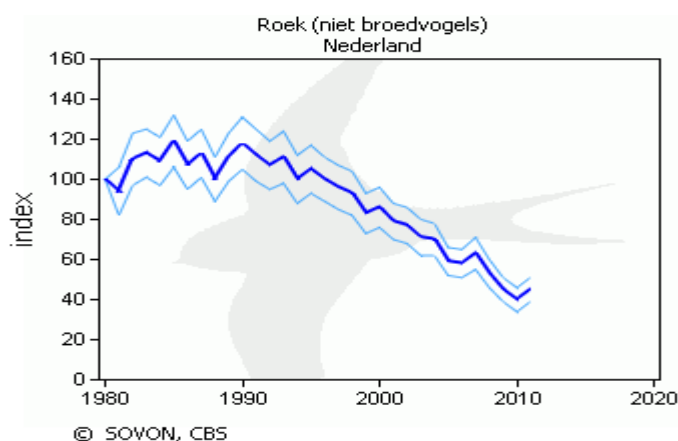
9.2.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

9.2.1.1 Populatie

Het aantal broedparen binnen Nederland is niet bekend. SOVON heeft geen aantalschatting beschikbaar. Vogelbescherming Nederland vermeldt op haar website onder soortinformatie een aantal van ca. 64.000 broedparen. In de grafieken 133 en 134 is een duidelijk negatieve trend van de populatie te zien.

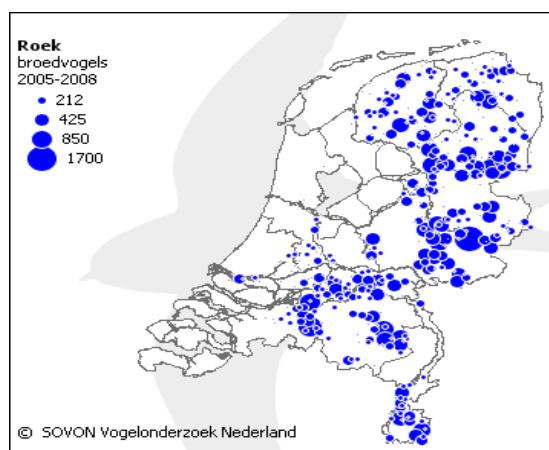
Figuur 135, Populatietrend Roek broedvogels (SOVON)

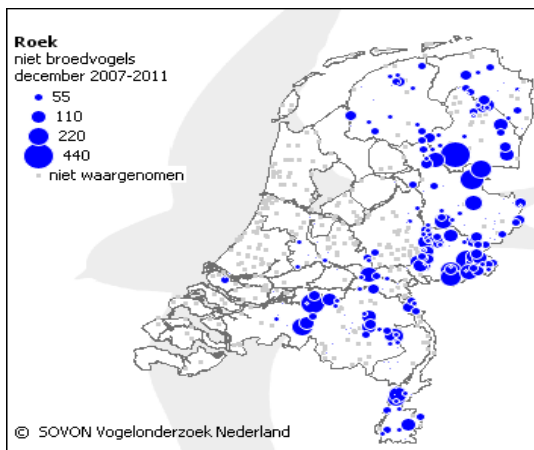
Figuur 134, Populatietrend Roek niet broedvogels (SOVON)

9.2.1.2 Verspreiding

Roeken komen voornamelijk in de oostelijke helft van Nederland voor. Landschap en grondgebruik zijn daar gunstig.

Figuur 136, Landelijke verspreiding Roek broedvogels (SOVON)

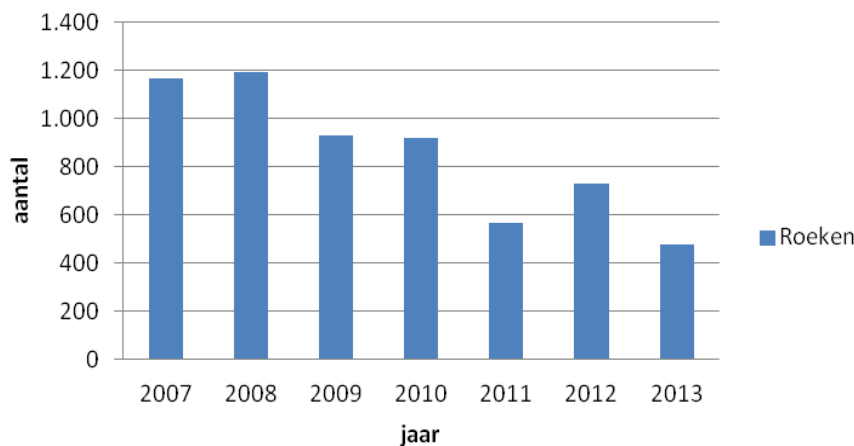

Figuur 137, Landelijke verspreiding Roek niet broedvogels (SOVON)

Binnen de provincie Utrecht komen Roeken op verscheidene plaatsen voor. Er zijn onder meer kolonies in Renswoude, Houten nabij het Amsterdam-Rijnkanaal, Leidsche Rijn en Utrecht-West (mondelinge mededeling R. Beenen). Recente onderzoeksinformatie over locaties waar zich roekenkolonies bevinden, ontbreekt. Uit de jaarlijkse faunatellingen blijkt een duidelijke afname van de roekenpopulatie in Utrecht. Deze komt overeen met de landelijke trend. Als er groepen van meer dan 20 Roeken zijn geteld, dan mag worden aangenomen dat er sprake is van een kolonie. Op basis van deze aanname zijn in de onderstaande WBE's mogelijk kolonies aanwezig:

- Amstelland
- Lopikerwaard
- De Schaffelaar
- Tussen Vecht en Oude Rijn
- Vecht en Veenstreek
- Gooi en Vechtstreek
- Kromme Rijn

Populatieontwikkeling Roek Utrecht

Figuur 138, Populatieontwikkeling Roek provincie Utrecht (FBE Utrecht)

Er heeft in november 2012 een verjagings- en verplaatsingsactie van een kolonie binnen de gemeente Houten plaatsgevonden. Hiervoor is door Dienst Regelingen een ontheffing verleend. Deze kolonie is, ter voorkoming van overlast en landbouwschade, verplaatst naar een geschikte locatie bij het Amsterdam-Rijnkanaal.

9.2.2 Ontwikkeling van de schade

9.2.2.1 Landbouwschade

Binnen het werkgebied van de FBE Utrecht komt de Roek slechts lokaal voor. Opvallend is dat ondanks de afnemende populatie een toenemende schade wordt geconstateerd. Van 2009 tot in 2012 is de schade sterk toegenomen, terwijl de getaxeerde schade in 2013 weer aanzienlijk is afgenomen. Deze afname is grotendeels te verklaren door een dalende roekenstand.

De schade concentreert zich hoofdzakelijk in gebieden met fruitteelt en granen. Sinds 2010 zijn geen ontheffingen voor schadebestrijding van de Roek afgegeven vanwege de negatieve populatieontwikkeling.

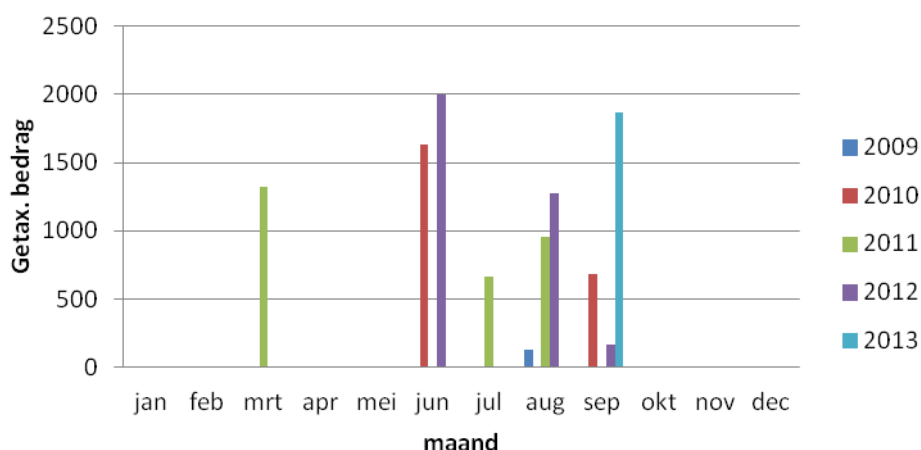
In het voorjaar van 2013 is één aanvraag voor schadebestrijding voor Roeken op biologische maïs ingediend. De ontheffing is niet verstrekt.

Tabel 29, Landbouwschade Roek periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. Schade €	130	2.312	2.939	3.441	1.982

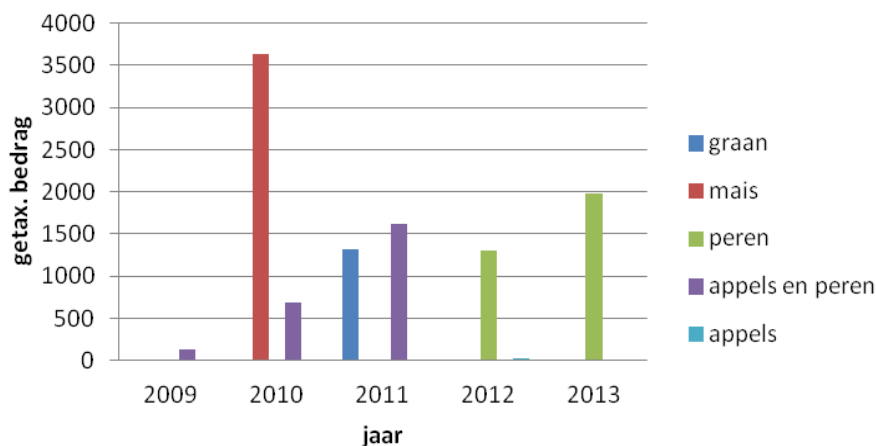
Roeken veroorzaken binnen de provincie Utrecht met name schade aan fruitteelt, maïs en granen. Zie onderstaande grafieken van roekenschade per maand en per gewas in de periode 2009-2013.

Schade roek 2009-2013 per maand

Figuur 139, Landbouwschade Roek periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Schade roek 2009-2013 per gewas

Figuur 140, Landbouwschade Roek periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

9.2.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

9.2.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)
Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het

Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten. Bijvoorbeeld het inzetten van een valkenier voor verjaging met roofvogels.

9.2.3 Noodzaak voor beheer

Ter voorkoming van belangrijke schade aan fruitteelt, maïs en granen is een ontheffing noodzakelijk. De eerder vermelde schadehistorie maakt het aannemelijk dat deze schade herhaaldelijk optreedt. Schade aan maïs treedt naar verwachting alleen op bij biologische teelt, aangezien geen met afweermiddel gecoate zaden worden gebruikt.

Per 1 december 2013 geldt er een verbod op het gebruik van neonicotinoïden voor zaadbehandeling. Eén zaadbehandelingsmiddel, Mesurol FS (methiocarbamaat), blijft (zover nu bekend) wel toegestaan. (*Staatscourant, 2011*) Dit middel is werkzaam als vogelafweermiddel en werkzaam op basis van smaakstoffen. Als dit middel ook verboden wordt, zijn er naast de middelen beschreven in de “Handreiking faunaschade” geen andere afweermiddelen dan verjaging.

Een ontheffing op voorhand kan gekoppeld worden aan een bepaald gewastype, waarbij eerdere schade aantoont dat er sprake is van een duidelijke schadedreiging bij dit gewas. Op deze wijze wordt alleen op de schadelocatie ingegrepen en wordt de dalende roekenstand enigszins ontzien.

9.2.4 Beheer in voorgaande planperiode

In de voorgaande planperiode zijn ontheffingen voor afschot slechts beperkt verleend, omdat de Roek een negatieve populatietrend vertoont. Ontheffingen voor het doden van Roeken zijn na 2010 niet meer afgegeven. Verjaging is mogelijk op basis van de provinciale vrijstelling.

Tabel 30, Verjaging met ondersteunend afschot Roek 2007-2013 (FBE Utrecht, FRS)

jaar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
afschot	122	69	0	9	0	0	0

9.2.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Op basis van de provinciale vrijstellingslijst kunnen Roeken worden verjaagd, hetgeen schadepreventie mogelijk maakt. De doelstelling is om de schade terug te brengen tot het gemiddelde schadebedrag van de afgelopen 5 jaren ter grootte van circa € 2.160, -.

Een ontheffing op voorhand zal worden aangevraagd voor verjaging met ondersteunend afschot, die gekoppeld wordt aan ingezaaide biologische en/of onbehandelde maïs. Deze zal alleen worden verstrekt wanneer er sprake is van een duidelijke schadedreiging bij dit gewas.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

9.1.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Staatscourant, . (2011, september 21). Nr. 17040, *Registratie toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden*. Nederland.

9.3 Kauw

Relevante biologische informatie

Kauwen zijn holenbroeders, die het liefst in elkaars nabijheid leven zonder een echte kolonie te vormen. Holle bomen en oude nesten van Zwarte spechten zijn hun oorspronkelijke broedplaats, maar ook schoorstenen en bosuilenkasten worden graag benut als onderkomen.

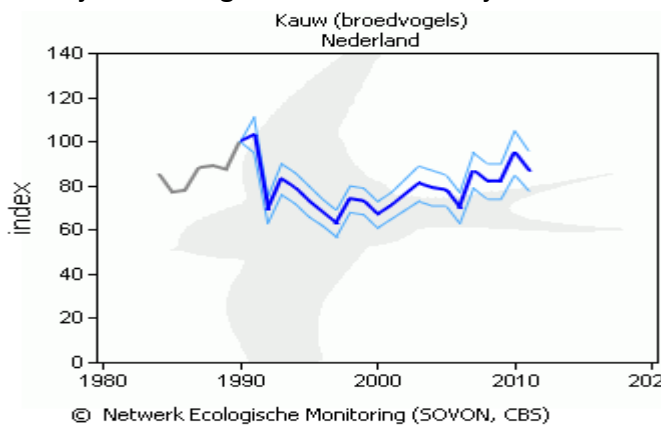
De Kauw kan vanwege zijn grote aanpassingsvermogen in uiteenlopende milieus en biotopen worden aangetroffen. Dunbevolkte, open landbouwgebieden en uitgestrekte bossen worden het minst benut.

De Kauw is zowel standvogel als wintergast. (Schoon, 2008)

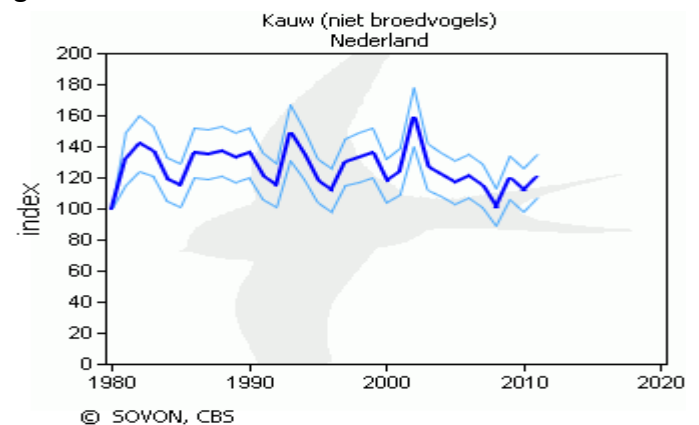
9.3.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

9.3.1.1 Populatie

SOVON schatte de landelijke populatie in 2000 op 180.000 tot 220.000 broedparen. De laatste 10 jaar is een significante (>5%) toename van het aantal broedparen geconstateerd. Bij de wintergasten is een duidelijke afname waargenomen.

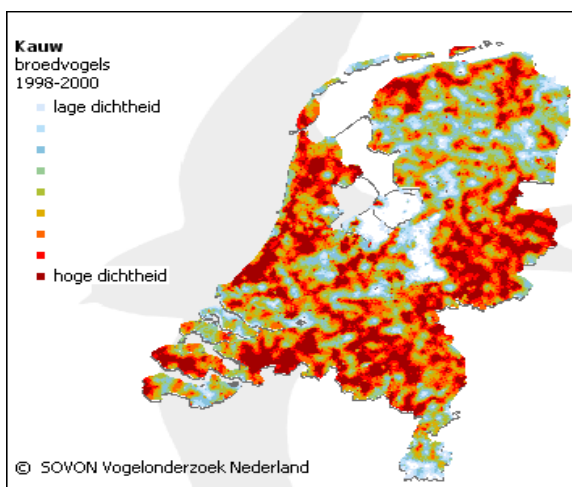
Figuur 141, Populatietrend Kauw broedvogels (SOVON)

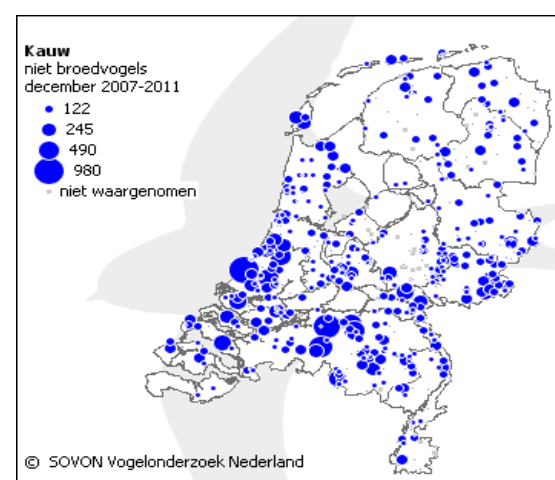
Figuur 142, Populatietrend Kauw niet broedvogels (SOVON)

9.3.1.2 Verspreiding

Kauwen komen in de gehele provincie Utrecht voor. De hoogste dichtheden van deze cultuurvolgers zijn te vinden in en nabij stedelijke gebieden. (SOVON, 2002)

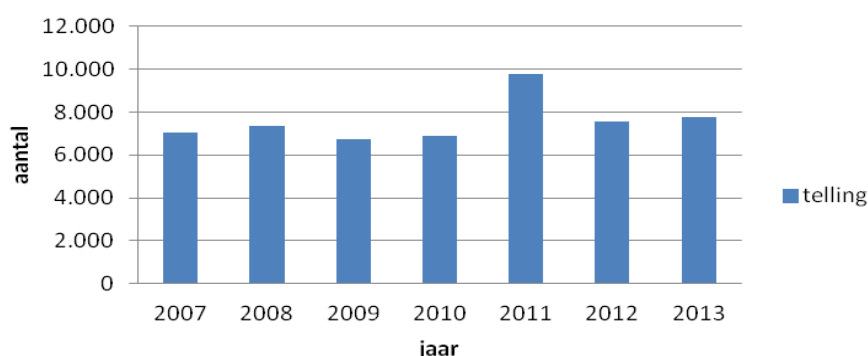
Figuur 144, Landelijke verspreiding Kauw broedvogels (SOVON)

Figuur 143, Landelijke verspreiding Kauw niet broedvogels (SOVON)

Uit de jaarlijks gehouden faunatellingen van de FBE blijkt dat de populatie Kauwen binnen de provincie stabiel is.

Populatieontwikkeling Kauw Utrecht

Figuur 145, Populatieontwikkeling Kauw provincie Utrecht (FBE Utrecht)

9.3.2 Ontwikkeling van de schade

9.3.2.1 Landbouwschade

Jaarlijks veroorzaken Kauwen landbouwschade. Verreweg de meeste schade ontstaat in de fruitteelt. Deze schade bestaat uit het aanpikken van knoppen en afrijpend fruit in combinatie met bevuiling door uitwerpselen. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen het overige fruit aantasten.

Het getaxeerde schade vertoont een zelfde beeld als dat van de Zwarte kraai. Ook bij de Kauwen is in 2012 sprake van een piek in de schade. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de getaxeerde schade in de vorige planperiode.

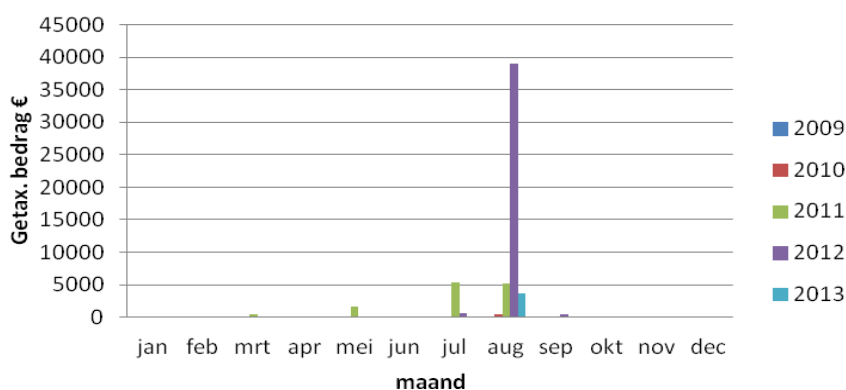
Tabel 31, Landbouwschade Kauw periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. schade €	101	528	12.626	40.483	3.685

Doorgaans wordt door landelijk of provinciaal vrijgestelde soorten veroorzaakte schade niet vergoed. Het Faunafonds stelt dat de landelijke vrijstelling voldoende mogelijkheden biedt om schade te voorkomen of te beperken (Handreiking Faunaschade, art. 9, par. 1, sub. a & b). Dit heeft tot gevolg dat niet alle schade gemeld wordt, zodat de werkelijke jaarlijkse schade mogelijk groter is dan de getaxeerde schade.

De meeste schade in de fruitteelt ontstaat als het fruit begint af te rijpen. Kauwen verkiezen dan vanwege het hoge suikergehalte afrijpend fruit boven andere soorten voedsel. Zie de grafieken 145 en 146.

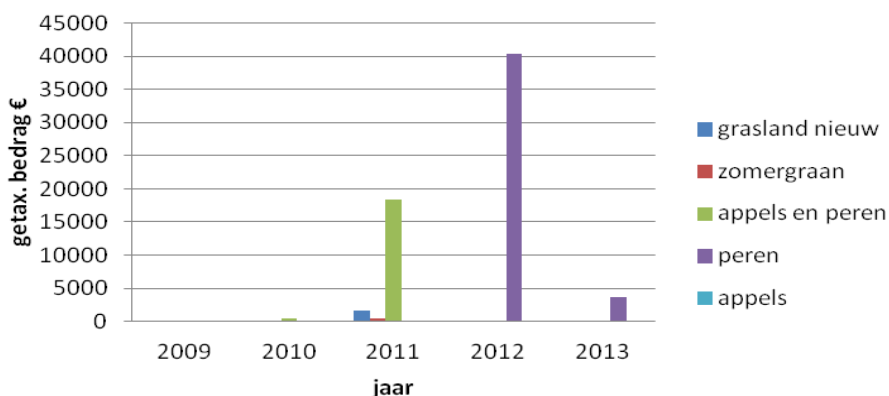
Schade kauw 2009-2013 per maand

Figuur 146, Landbouwschade Kauw periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen schade aan appels of peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd. De perenschade is ten gevolge van een hoger suikergehalte in peren duidelijk hoger dan de schade aan appels.

Schade kauw 2009-2013 per gewas

Figuur 147, Landbouwschade Kauw periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

De uitschieter in 2012 was het gevolg van een matige oogst in combinatie met hoge fruitprijzen. (Faunafonds, 2013)

9.3.2.2 Schade aan flora en fauna

Kauwen concurreren met andere holenbroeders om nestgelegenheid. Kleinere soorten holenbroeders kunnen op plaatsen waar Kauwen nestelen, worden verdrongen (Clerkx & et al, 2013) (Vogelbescherming kauw).

9.3.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds.

Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de door het Faunafonds beschreven preventieve middelen, alternatieve middelen in te zetten zoals een valkenier voor verjaging met roofvogels.

9.3.3 Noodzaak voor beheer

In de afgelopen planperiode was gebruik van de landelijke vrijstelling onvoldoende om belangrijke schade door Kauwen aan de fruitteelt te voorkomen. Om de schade efficiënt en effectief te verminderen is het gebruik van een vangkooi onmisbaar, schade kan op basis van de landelijke vrijstelling niet worden voorkomen. Hierdoor zijn aanvullende middelen zoals een vangkooi noodzakelijk. De vangkooi is gedurende de hele dag in werking, hierdoor is de kans groter dat kauwen bemachtigd worden. Het werkt aanvullend op afschot omdat een persoon, met de schadebestrijding belast, niet altijd ter plaatse kan zijn. Daarnaast is het middel in mindere mate verstorend en hebben gevangen vogels een aantrekkende werking, waardoor mogelijk meer kauwen kunnen worden weggenomen. Omdat de vangkooi niet verstorend werkt kan deze ook dicht bij bebouwing worden geplaatst zonder dat dit overlast veroorzaakt. Op deze wijze kan lokaal schade effectief bestreden worden. Ook in kwetsbare gebieden of in gebieden met kwetsbare soorten is het gebruik van vangkooien aan te bevelen.

Er is in mindere mate verstoring door menselijke betreding en geen verstoring door geluid (geweerschoten). Om dit middel toe te kunnen passen is een adequate ontheffing noodzakelijk.

Daarnaast is het aanbevelingswaardig dat WBE's en TBO's in fruitteeltgebieden samenwerken op het gebied van verjaging en beheer.

9.3.4 Beheer in voorgaande planperiode

Kauwen kunnen worden beheerd op basis van een landelijke vrijstelling, artikel 65 van de Flora & Faunawet 1998. De landelijke vrijstelling kent geen rapportageplicht, zodat de gemelde afschotcijfers mogelijk geen volledig beeld tonen.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de afschotcijfers over periode 2007-2013 (KNJV, WBE-databank en FRS)

Tabel 32, Beheer Kauw periode 2009-2013 (FBE Utrecht, FRS)

jaar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
afschot	2672	2433	3061	2639	3556	145	372
vangkooi	-	-	-	-	-	-	110

Bijlage 27 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot concentreerd zich niet specifiek op de schadelocaties, echter is er wel een sterke daling in de schade. Door de landelijke vrijstelling is het mogelijk dat er wel afschot op de schadelocaties plaatsvindt maar niet is geregistreerd. Hierdoor kan niet direct een conclusie aan het beheer worden verbonden.

9.3.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De Kauw staat vermeldt op de landelijke vrijstellingslijst, hetgeen jaarrond beheer mogelijk maakt. De doelstelling is om de door Kauwen veroorzaakte schade terug te brengen tot een bedrag van circa. € 3.700, - per jaar met als referentiepunt 2013. Deze doelstelling zal worden gerealiseerd door middel van afschot en het gebruik van vangkooien. Voor het gebruik van vangkooien zal de FBE een aanvullende ontheffing aanvragen.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

9.3.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Clerkx, A. P., & et al. (2013). *Bosbeheer en klimaatverandering, Resultaten van de LANDCLIM-simulaties voor Zuidoost-Veluwe, Alterra Rapport 2438*. Wageningen: Alterra Wageningen UR.
- Faunafonds. (2013). Landbouwschade 2012 . Faunafonds.
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.
- Vogelbescherming. (sd). *Kauw*. Opgeroepen op mei 6, 2014, van Vogelbescherming Nederland:
http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/97

9.4 Gaai

Relevante biologische informatie

De Gaai is van oorsprong een bosvogel, die mits er maar voldoende opgaande beplanting aanwezig is, nu ook in en rond stedelijke bebouwing voorkomt. De soort is omnivoor, met een voorkeur voor plantaardig voedsel. In het voorjaar en de vroege zomer is het aandeel dierlijk eiwit in het menu beduidend groter.

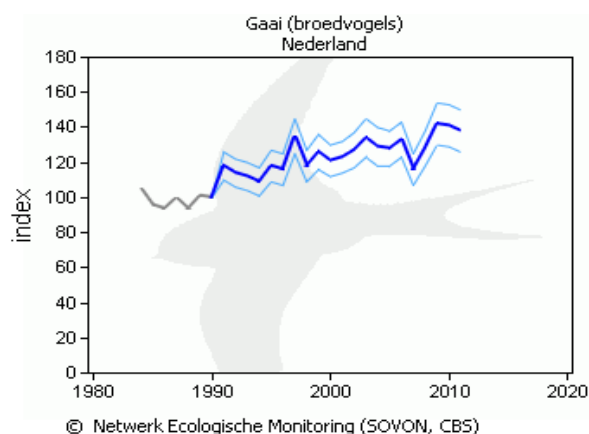
De winterse influx aan wintergasten kan soms invasieachtige vormen aannemen.

De Gaai ontbreekt in de boomarme gebieden van Nederland. (Schoon, 2008)

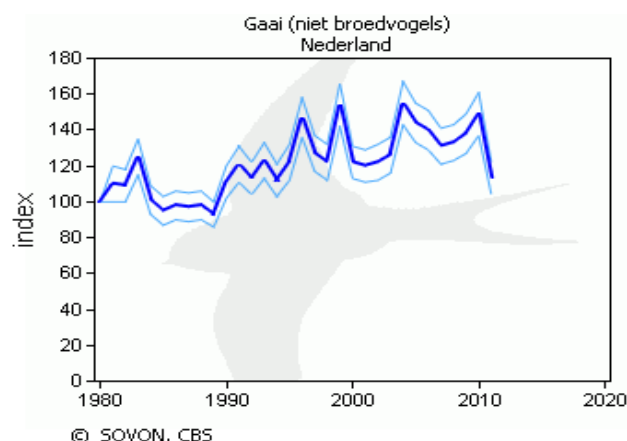
9.4.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

9.4.1.1 Populatie

SOVON schatte het landelijke aantal broedparen in 2000 op 40.000 tot 60.000 paren. (SOVON, 2002) De laatste jaren is de populatie iets toegenomen, maar lijkt nu te stabiliseren. De niet broedvogels vertonen de laatste jaren een duidelijke afname.

Figuur 149, Populatietrend Gaai broedvogels (SOVON)

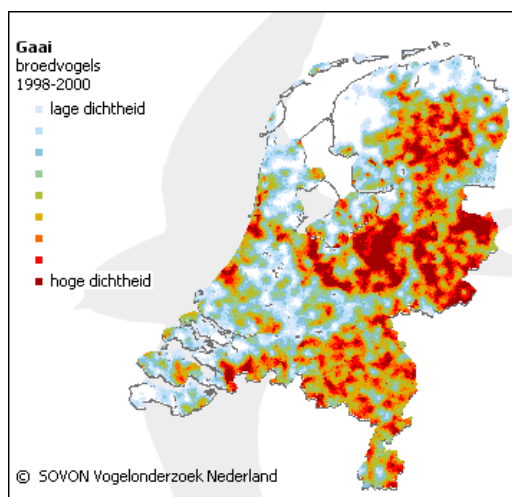

Figuur 148, Populatietrend Gaai niet broedvogels (SOVON)

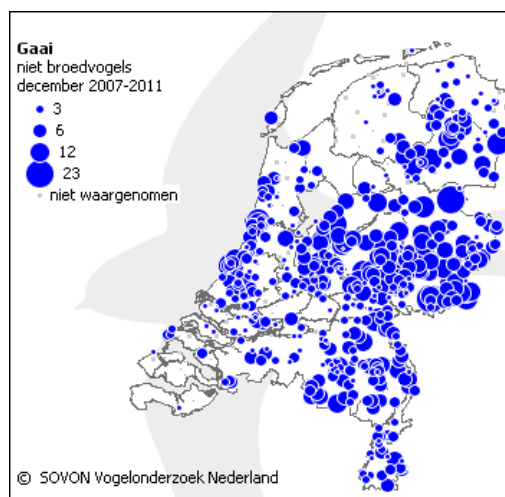
De Gaai is niet opgenomen in de jaarlijkse provinciale faunatelling van de FBE. In de bovenstaande grafiek is de landelijke trend weergegeven.

9.4.1.2 Verspreiding

De Gaai is van origine een bosvogel, die zich verder heeft verspreid. Binnen de provincie Utrecht komen de hoogste aantallen voor in bosgebieden zoals de Utrechtse Heuvelrug.

Figuur 151, Landelijke verspreiding Gaai broedvogels (SOVON)

Figuur 150, Landelijke verspreiding Gaai niet broedvogels (SOVON)

9.4.2 Ontwikkeling van de schade

9.4.2.1 Landbouwschade

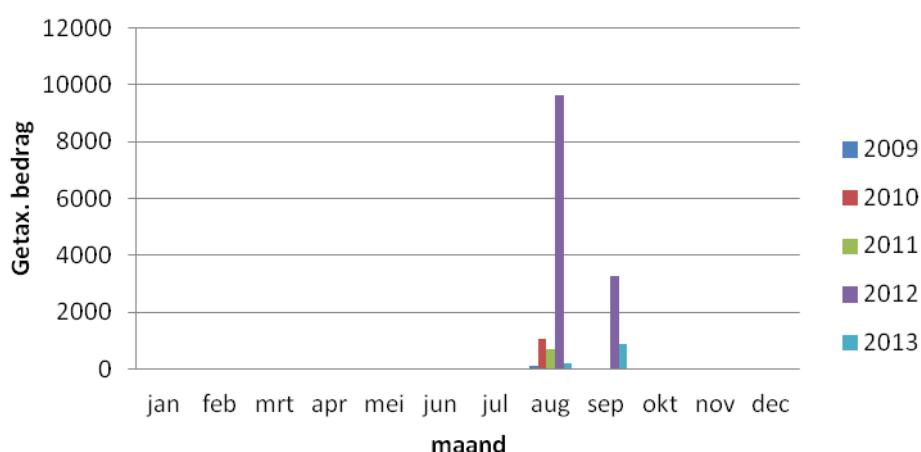
Gedurende de vorige planperiode is van 2008 tot en met 2012 schade opgetreden in de fruitteelt. Het betreft het aanpikken van knoppen en fruit en het bevuilen van de vruchten. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen delen van de resterende oogst aantasten. De door Gaaien veroorzaakte schade met een duidelijke piek in 2012, toont grote overeenkomst met de door andere kraaiachtigen aangerichte schade.

Tabel 33, Landbouwschade Gaai periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. schade €	137	1.075	702	12.898	1.101

Gaaien veroorzaken hoofdzakelijk schade in augustus en september als het fruit afrijpt. Ook bij de Gaai is de suikerhoudende peer favoriet.

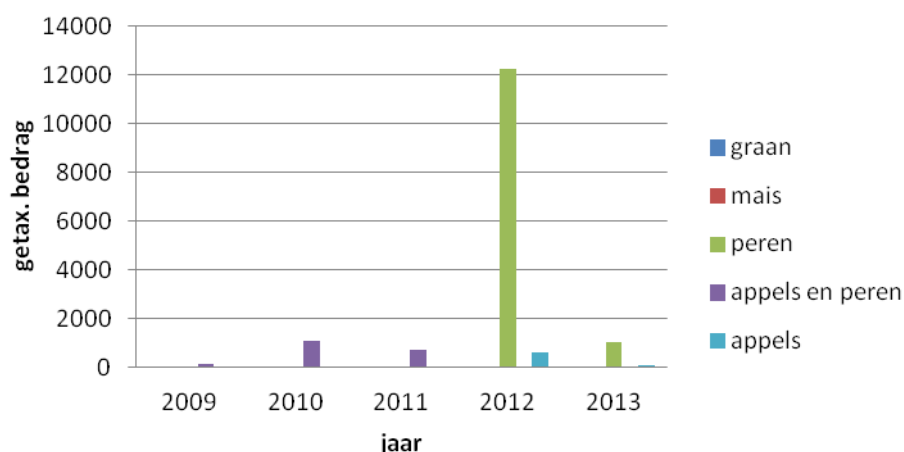
Schade gaai 2009-2013 per maand

Figuur 152, Landbouwschade Gaai periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen appels en peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd.

Schade gaai 2009-2013 per gewas

Figuur 153, Landbouwschade Gaai periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

9.4.2.2 Schade aan flora en fauna

Gaaïen prederen in de broedperiode nesten van zangvogels. Dat leidt niet tot aantoonbare schade.

9.4.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)
Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de preventieve middelen vereist door het Faunafonds, alternatieve middelen in te zetten, zoals een valkenier om Gaaïen te verjagen met roofvogels.

9.4.3 Noodzaak voor beheer

In de afgelopen planperiode was gebruik van de provinciale vrijstelling onvoldoende om belangrijke schade door Gaaïen aan de fruitteelt te voorkomen. Om de schade efficiënt en effectief te verminderen is het gebruik van een vangkooi als aanvulling op afschot noodzakelijk. Dit middel is gedurende de hele dag in werking, hierdoor is de kans groter dat gaaïen bemachtigd worden. Het werkt aanvullend op afschot omdat een persoon, met de schadebestrijding belast, niet altijd ter plaatse kan zijn. Daarnaast is het middel in mindere mate verstoring en hebben gevangen vogels een aantrekkende werking, waardoor mogelijk meer vogels kunnen worden weggenomen. Omdat de vangkooi niet verstoring werkt kan deze ook dicht bij bebouwing worden geplaatst zonder dat dit overlast veroorzaakt. Op deze wijze kan lokaal schade effectief bestreden worden. Om dit middel toe te kunnen passen is een ontheffing noodzakelijk.

9.4.4 Beheer in voorgaande planperiode

In de voorgaande periode kon er een ontheffing ex artikel 68 voor verjaging met ondersteunend afschot verkregen worden voor schade aan fruitteelt. Deze ontheffing is echter zeer sporadisch aangevraagd, zoals ook uit onderstaande tabel blijkt. Alleen in 2013 is deze ontheffing in WBE Kromme Rijn gebruikt.

Tabel 34, Verjaging met ondersteunend afschot 2008-2013 (FBE Utrecht, FRS)

Jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Afschot	0	0	0	0	0	10

Bijlage 28 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot heeft zeer beperkt plaatsgevonden, echter heeft een daling in de schade plaatsgevonden. Deze daling is mogelijk deels te verklaren door het feit dat schade door vrijgestelde soorten niet wordt getaxeerd en uitgekeerd. De gemelde schades betreffen dan waarschijnlijk schades i.c.m. andere vogelsoorten.

9.4.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De FBE zal een ontheffing op voorhand vragen op basis van ex artikel 68 F&F-wet voor verjaging met ondersteunend afschot en het gebruik van vangkooien om de schade te beperken tot een bedrag van circa € 2.500, -. Voor het gebruik van vangkooien zal de FBE een aanvullende ontheffing aanvragen.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

9.4.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

9.5 Ekster

Relevante biologische informatie

De Ekster komt bijna overal voor en ontbreekt eigenlijk alleen in boomloze gebieden zoals heide en in dichte bossen. Het parklandschap is de favoriete biotoop.

Gemiddeld worden 5 – 8 eieren gelegd; de incubatietijd bedraagt 17 – 19 dagen. Eksters zijn reproductief op 1 jarige leeftijd, vaak echter later.

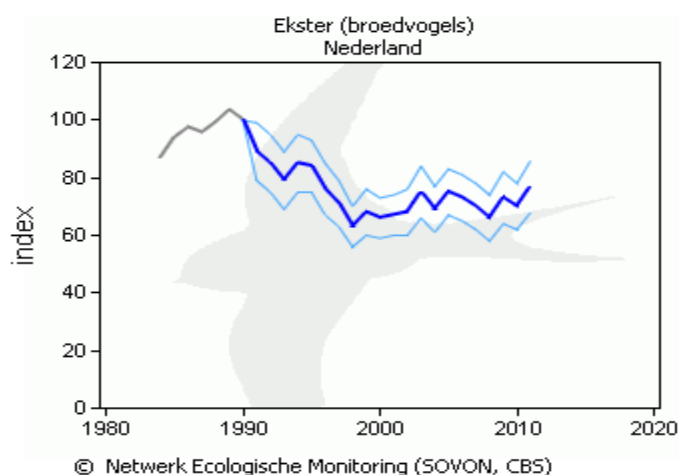
De Ekster is omnivoor, maar gedraagt zich opportunistisch. Larven en insecten zijn favoriet, maar in de broedperiode worden ook nesten van kleinere vogels gepredeerd. Menselijk afval wordt niet versmaad. Vooral in de herfst worden ook vruchten en zaden gegeten.

(Schoon, 2008)

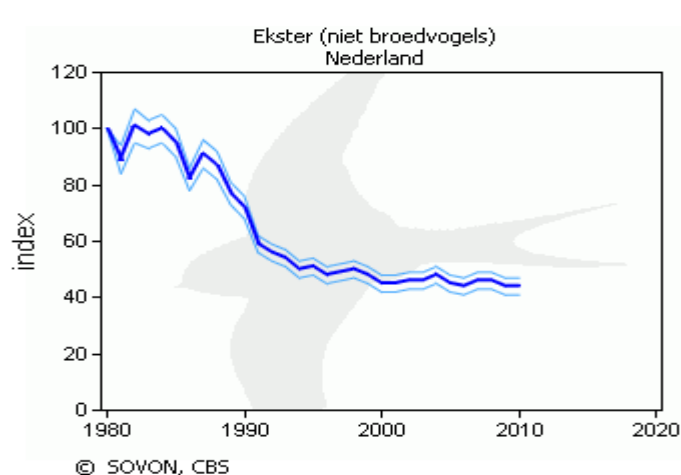
9.5.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

9.5.1.1 Populatie

SOVON schatte het aantal broedparen in 2000 op 40.000 tot 60.000. De laatste 10 jaar lijkt de populatie broedvogels zich op een stabiel niveau te bevinden. Hetzelfde geldt voor de niet broedvogels. De grafieken 154 en 155 geven de populatietrend van de ekster weer.

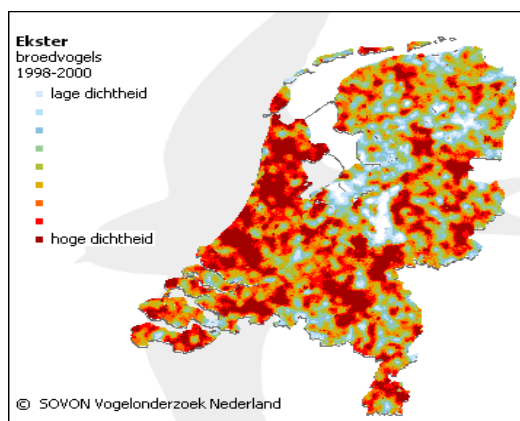
Figuur 154, Populatietrend Ekster broedvogels (SOVON)

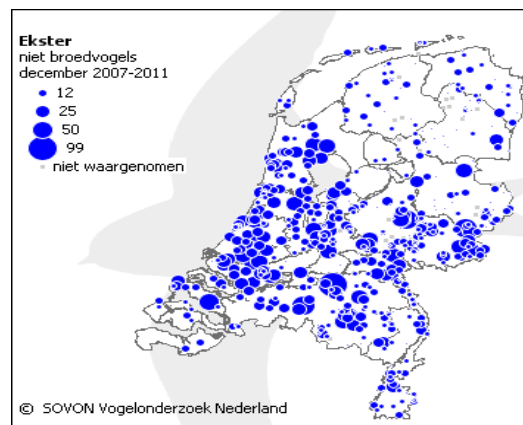
Figuur 155, Populatietrend Ekster niet broedvogels (SOVON)

9.5.1.2 Verspreiding

Eksters komen door hun grote aanpassingsvermogen in de gehele provincie Utrecht voor. In dichte bosgebieden is de Ekster minder talrijk. (SOVON, 2002)

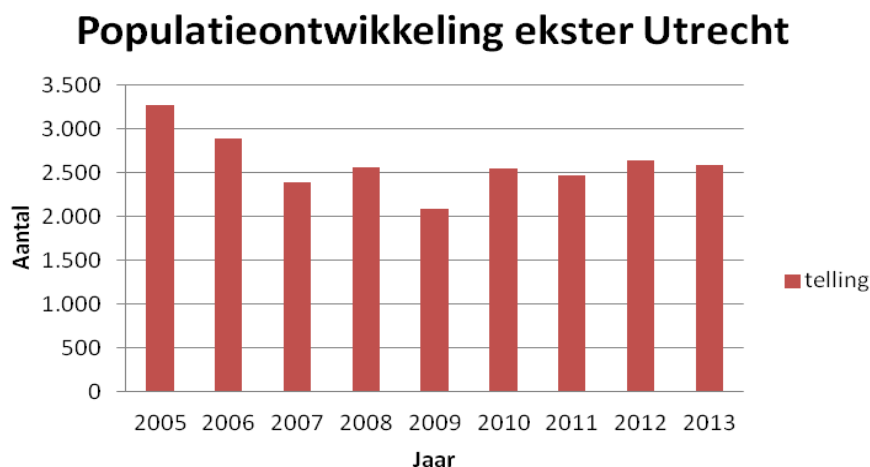

Figuur 157, Landelijke verspreiding Ekster broedvogels (SOVON)

Figuur 156, Landelijke verspreiding Ekster niet broedvogels (SOVON)

Onderstaande grafiek 157 toont de populatieontwikkeling van de Ekster in de provincie Utrecht. Deze grafiek is gebaseerd op de cijfers van de provinciale faunatelling. De populatie in Utrecht komt grotendeels overeen met de landelijke trend.

Figuur 158, Populatieontwikkeling Ekster provincie Utrecht (FBE Utrecht)

9.5.2 Ontwikkeling van de schade

9.5.2.1 Landbouwschade

Schade door Eksters treedt hoofdzakelijk op in de fruitteelt, als gevolg van het aanpikken van knoppen en fruit en het bevuilen van het fruit. Aangepikte vruchten gaan rotten en kunnen het overige fruit aantasten. Het schadebeeld veroorzaakt door Eksters komt overeen met dat van de andere kraaiachtigen met eveneens een duidelijke piek in 2012 ten gevolge van een slechte oogst en hoge fruitprijzen.

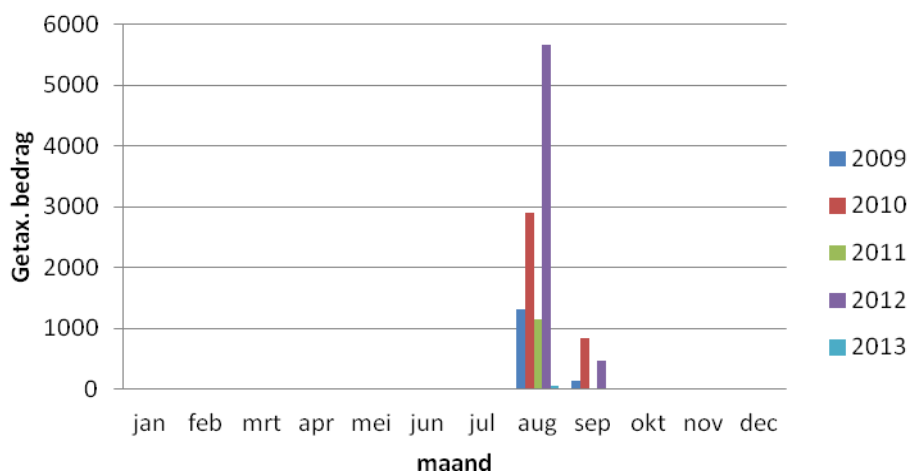
Tabel 35, Landbouwschade Ekster periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getax. schade €	1.458	3.735	1.155	6.126	45

Mogelijk is nog niet alle schade uit 2013 in behandeling genomen of afgehandeld, waardoor een incompleet beeld ontstaat van de veroorzaakte schade.

Eksters veroorzaken evenals de andere hiervoor behandelde kraaiachtigen hoofdzakelijk schade in de maanden augustus en september als het fruit afrijpt.

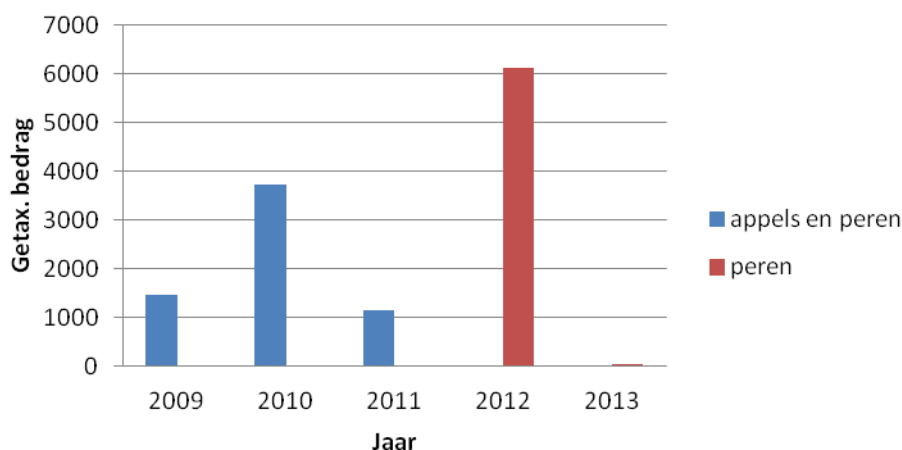
Schade ekster 2009-2013 per maand

Figuur 159, Landbouwschade Ekster periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

In de periode 2009-2011 werd door het Faunafonds geen onderscheid gemaakt tussen schade aan appels of peren. Vanaf 2012 wordt schade aan appels en peren apart geregistreerd. De perenschade is ten gevolge van een hoog suikergehalte duidelijk hoger dan de schade aan appels.

Schade ekster 2009-2013 per gewas

Figuur 160, Landbouwschade Ekster periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

9.5.2.2 Schade aan flora en fauna

In de broedperiode, wanneer er een hogere behoefte aan eiwitrijk voedsel is, staan eieren en jonge vogels op het menu, hetgeen echter niet tot aantoonbare schade leidt.

9.5.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)
Daarnaast verdient het aanbeveling om naast de door het Faunafonds vereiste preventieve middelen, alternatieve middelen in te zetten.

9.5.3 Noodzaak voor beheer

In de afgelopen planperiode was gebruik van de provinciale vrijstelling onvoldoende om belangrijke schade door Eksters aan de fruitteelt te voorkomen. Om de schade efficiënt en effectief te verminderen is het gebruik van een vangkooi onmisbaar, deze werkt aanvullend op afschot. Dit middel is gedurende de hele dag in werking, hierdoor is de kans groter dat eksters bemachtigd worden. Het werkt aanvullend omdat een persoon, met de schadebestrijding belast, niet altijd ter plaatse kan zijn. Daarnaast is het middel in mindere mate verstoring en hebben gevangen vogels een aantrekkende werking, waardoor mogelijk meer eksters kunnen worden weggenomen. Omdat de vangkooi niet verstoring werkt kan deze ook dicht bij bebouwing worden geplaatst zonder dat dit overlast veroorzaakt. Op deze wijze kan lokaal schade effectief bestreden worden. Ook in kwetsbare gebieden of in gebieden met kwetsbare soorten is het gebruik van vangkooien aan te bevelen. Er is in mindere mate verstoring door menselijke betreding en geen verstoring door geluid (geweerschoten). Om dit middel toe te kunnen passen is een adequate ontheffing noodzakelijk.

9.5.4 Beheer in voorgaande planperiode

In de voorgaande periode kon er een ontheffing ex artikel 68 voor verjaging met ondersteunend afschot verkregen worden om schade aan de fruitteelt te voorkomen of te bestrijden. Deze ontheffing is echter sporadisch aangevraagd, zoals ook uit onderstaande tabel blijkt.

Tabel 36, Verjaging met ondersteunend afschot periode 2008-2013 (FBE Utrecht, FRS)

Jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Afschot	0	3	2	4	2	23

Bijlage 29 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. Afschot heeft zeer beperkt plaatsgevonden, echter heeft een daling in de schade plaatsgevonden. Op basis van deze resultaten is het beheer effectief uitgevoerd.

9.5.5 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Met de ontheffing ex artikel 68 F&F-wet voor verjaging met ondersteunend afschot en het gebruik van vangkooien, de schade terugbrengen tot een bedrag van circa € 2.980, -. Voor het gebruik van vangkooien zal de FBE een aanvullende ontheffing aanvragen.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

9.5.6 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

10. Vogels – overige soorten

Naast alle eerder in dit plan beschreven vogelsoorten zijn er nog enkele soorten waarvan beheer gewenst is ter voorkoming van belangrijke schade aan landbouw. Het betreft de soorten fazant, holenduif en houtduif.

De fazant en de houtduif kennen een regulier jachtseizoen waarin beheer kan plaatsvinden. Naast het jachtseizoen is de houtduif landelijk vrijgesteld waardoor jaarrond beheer mogelijk is ter voorkoming van schade.

Voor de fazant bestaat de mogelijkheid om buiten de reguliere jachtperiode, in geval van dreigende schade, een ontheffing art. 68 F&F-wet aan te vragen ter voorkoming van belangrijke schade.

10.1 Fazant

Relevante biologische informatie

Het dieet bestaat voornamelijk uit plantaardige materialen als wortels, zaden, knoppen, vruchten en complete planten. Daarnaast staat er in het voorjaar en zomer ook dierlijk voedsel op het menu in de vorm van invertebraten.

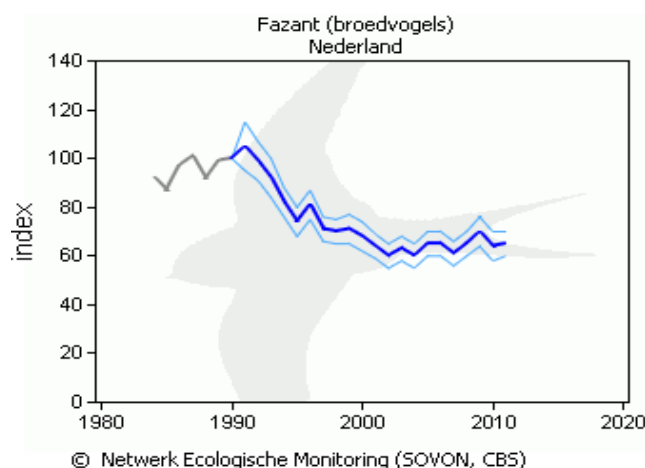
In de broedtijd leeft de Fazant haremgewijs. De haan leeft dan samen met meerdere hennen. Evenals veel andere hoenderachtigen is de overleving van de kuikens afhankelijk van het voorjaarsweer en de beschikbaarheid van dierlijk eiwit voor de groei.

Fazanten zijn redelijk standplaatstrouw. (Schoon, 2008)

10.1.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

10.1.1.1 Populatie

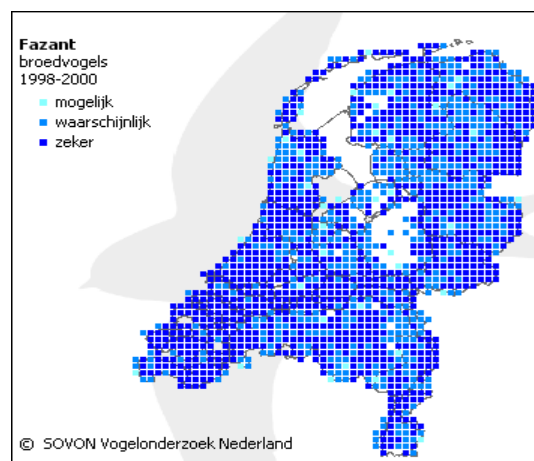
Sinds de jaren '90 is de populatie Fazanten landelijk significant afgenomen, maar lijkt de laatste 10 jaar te stabiliseren. Het niet meer mogen uitzetten, grootschalige landbouw, verandering in landbouwmethoden, toegenomen predatie en het stopzetten van bijvoeren hebben in meer of mindere mate bijgedragen aan de afname van de Fazant in Nederland.

Figuur 161, Populatie-trend Fazant broedvogels (SOVON)

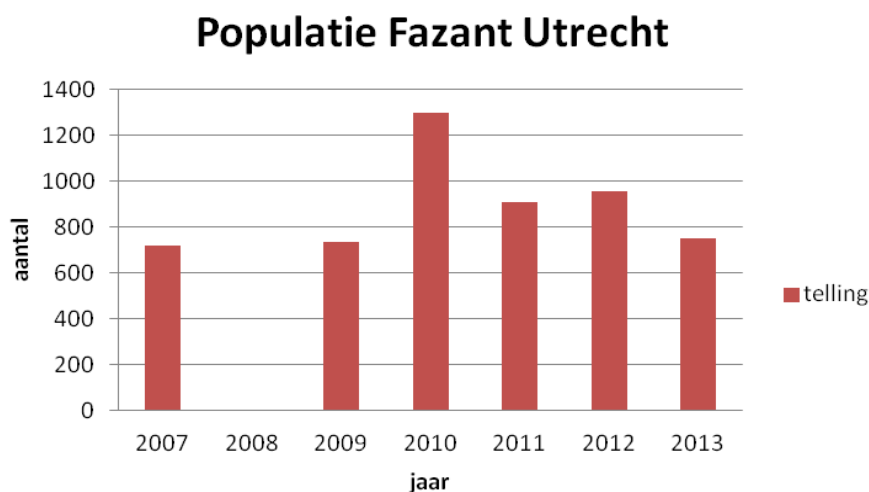
10.1.1.2 Verspreiding

Fazanten komen in het gehele land voor. De Fazant is een cultuurvolger, waardoor de soort hoofdzakelijk in agrarisch gebied voorkomt. Op de onderstaande kaart is de landelijke verspreiding weergegeven. (SOVON, 2002)

Figuur 162, Landelijke verspreiding Fazant (SOVON)

De Fazant is in 2007 opgenomen in de jaarlijkse faunatelling. Onderstaande grafiek geeft de populatieontwikkeling binnen de provincie Utrecht (in 2008 niet geteld) weer. Het verloop van de grafiek komt overeen met de landelijke trend.

Figuur 163, Populatieontwikkeling Fazant provincie Utrecht (FBE Utrecht)

10.1.2 Ontwikkeling van de schade

10.1.2.1 Landbouw

Omdat de Fazant tot de wildsoorten behoort, wordt er door het Faunafonds geen schade geregistreerd of uitgekeerd gedurende de periode dat de jacht op de Fazant is geopend. Buiten het jachtseizoen wordt wel schade getaxeerd en een eventuele tegemoetkoming in de schade uitgekeerd. Er is in de periode 2009 – 2014 geen schade getaxeerd of uitgekeerd. Fazanten kunnen vraat- of pikschade veroorzaken aan akkerbouwgewassen zoals granen, maïs, suiker- en voederbieten, peulvruchten, bloembollen en vollegrondsgroenten. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

10.1.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

10.1.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

10.1.3 Beheer voorgaande planperiode

De populatie is in gebieden met kwetsbare teelten via de reguliere bejaging op een acceptabel niveau gehouden, waardoor geen schade is ontstaan.

10.1.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

In de voorgaande planperiode bleek de reguliere bejaging effectief om landbouwschade te voorkomen, daarom zal dit beleid worden voortgezet. Een ontheffing artikel 68 F&F-wet om te beheren en bestrijden buiten de bejaagbare periode kan indien sprake is van aantoonbaar belangrijke (dreigende) schade als ontheffing op voorhand worden opgesteld.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

10.1.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

10.2 Holenduif

Relevante biologische informatie

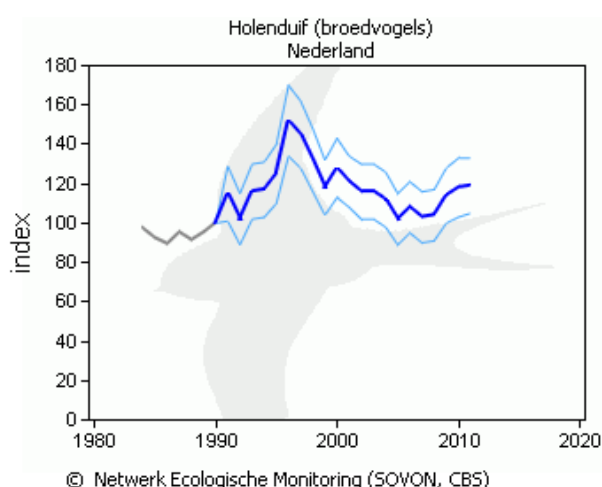
De optimale biotoop voor de holenduif is een kleinschalig agrarisch landschap met verspreide bebouwing en bosschages. De Holenduif behoort, zoals de naam al doet vermoeden, tot de holenbroeders.

De holenduif is herbivoor en trekt vaak samen op met zijn naaste verwant de houtduif. (Schoon, 2008)

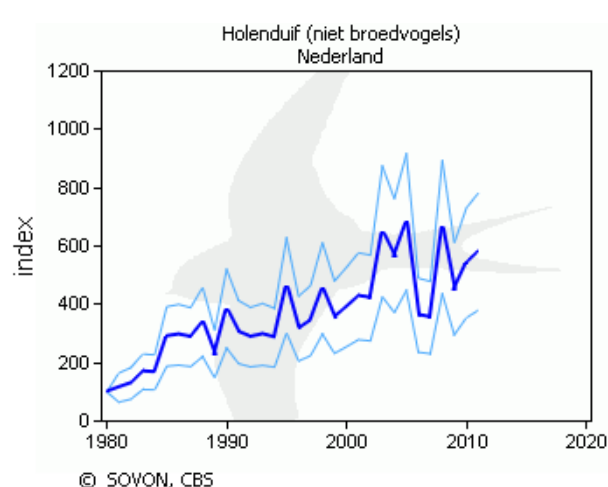
10.2.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

10.2.1.1 Populatie

Landelijk neemt de broedpopulatie sinds 2005 weer gestaag toe. De populatie niet broedende vogels vertoont een meer schommelende trend.

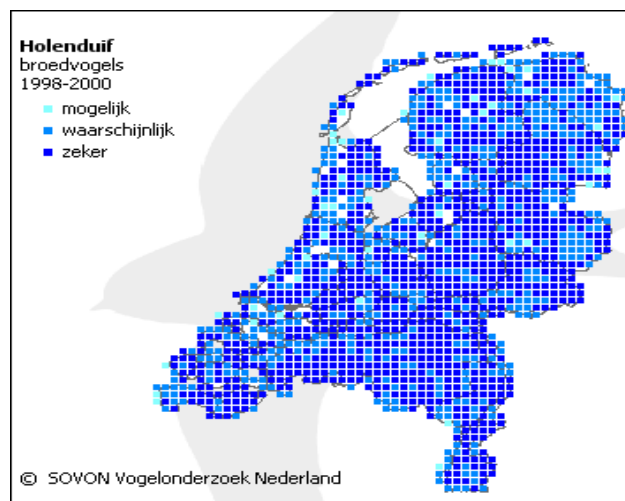
Figuur 164, Populatietrend Holenduif broedvogels (SOVON)

Figuur 165, Populatietrend Holenduif niet broedvogels (SOVON)

10.2.1.2 Verspreiding

Er is geen provinciaal overzicht van de stand en verspreiding van de Holenduif in Utrecht. Wel is er een landelijk overzicht van de verspreiding. Op basis hiervan kan voorzichtig geconcludeerd worden dat de Holenduif naar alle waarschijnlijkheid in de hele provincie Utrecht voorkomt. (SOVON, 2002)

Figuur 166, Landelijke verspreiding Holenduif (SOVON)

10.2.2 Ontwikkeling van de schade

10.2.2.1 Landbouw

In Utrecht is in de voorgaande planperiode geen schade door de Holenduif gemeld. Moeilijkheid daarbij is dat de Holenduif veelvuldig samen met de Houtduif optrekt en onderscheid in schade door één van beide soorten aangericht, niet mogelijk is. Er mag van uitgegaan worden dat een deel van de schade, dat op conto komt van de Houtduif in werkelijkheid veroorzaakt is door de Holenduif. Holenduiven kunnen vooral schade veroorzaken door vraatschade aan granen en maïs en door het aanpikken en bevuilen van vollegrondsgroente. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

10.2.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

10.2.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (*Oord & Faunafonds, September 2009*)

10.2.3 Beheer voorgaande planperiode

In de voorgaande planperiode bleek de mogelijkheid tot verjaging op basis van de provinciale vrijstelling effectief om landbouwschade te voorkomen.

10.2.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De Holenduif staat op de provinciale vrijstellingslijst met de mogelijkheid tot verjagen. Ontheffingsverlening is tot op heden niet noodzakelijk gebleken. Een ontheffing artikel 68 F&F-wet om te beheren en te bestrijden kan, indien sprake is van aantoonbaar belangrijke (dreigende) schade en de toegestane verjaging ontoereikend is, als ontheffing op voorhand verleend worden. Hiervoor dient dan voldoende onderbouwing van de dreigende schade te worden aangeleverd.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

10.2.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

10.3 Houtduif

Relevante biologische informatie

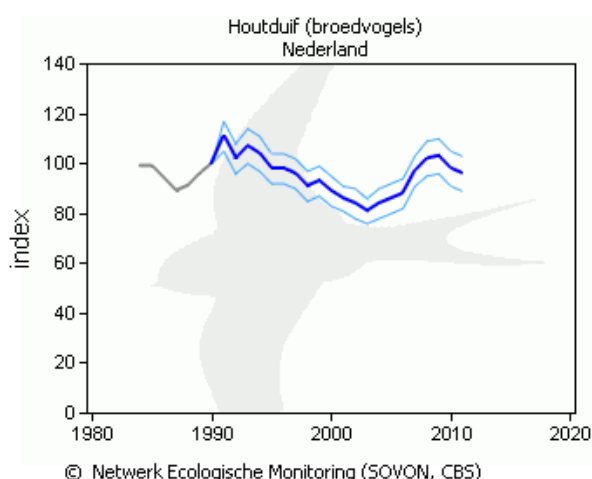
De Houtduif heeft een breed voorkeursbiotoop, dat bestaat uit akkers, bos, park en tuin, stedelijk gebied en weilanden (uitgestrekt). Houtduiven zoeken hun voedsel in een veelheid aan gebieden. Van stedelijke gebieden, waar ze leven van wat in tuinen en parken te vinden is, tot in de bossen. Favoriet zijn echter door bossen omgeven kleinschalige landbouwgebieden, waar granen verbouwd worden. Het voedsel bestaat onder meer uit zaden, bessen en oogstresten. In stedelijk gebied zijn het vaak achtergebleven etensresten.

Houtduiven broeden in de periode maart – augustus. In deze periode kan de houtduif 3 legfels per jaar voortbrengen. Een legfel bestaat meestal uit 2 eieren, soms uit 1 ei. Houtduiven zwerven in de winter. De meeste Houtduiven verblijven jaarrond in Nederland en slechts een klein deel trekt weg in zuidwestelijke richting. (Schoon, 2008)

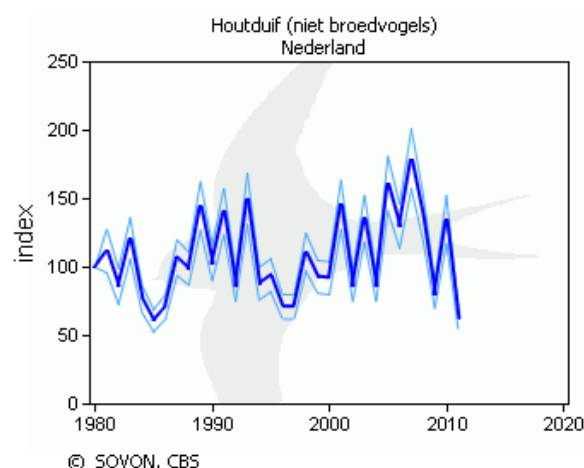
10.3.1 Aantalsontwikkeling en verspreiding

10.3.1.1 Populatie

Landelijk is de broedpopulatie-index sinds 2000 gestaag toegenomen en lijkt zich nu te stabiliseren. De populatie niet broedende vogels vertoont een schommelende trend. (SOVON, 2002)

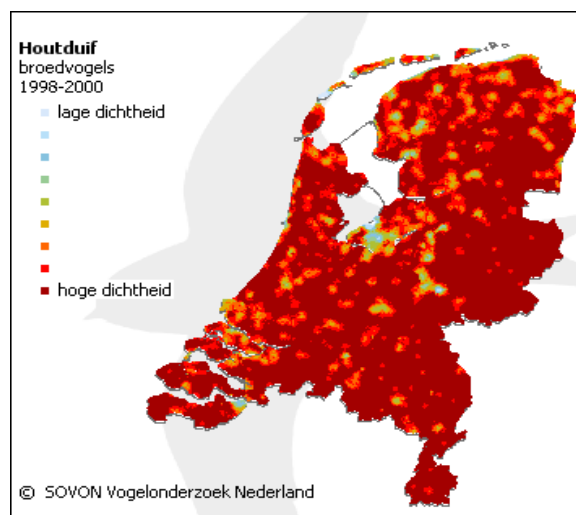
Figuur 167, Populatietrend houtduif broedvogels (SOVON)

Figuur 168, Populatietrend houtduif niet broedvogels (SOVON)

10.3.1.2 Verspreiding

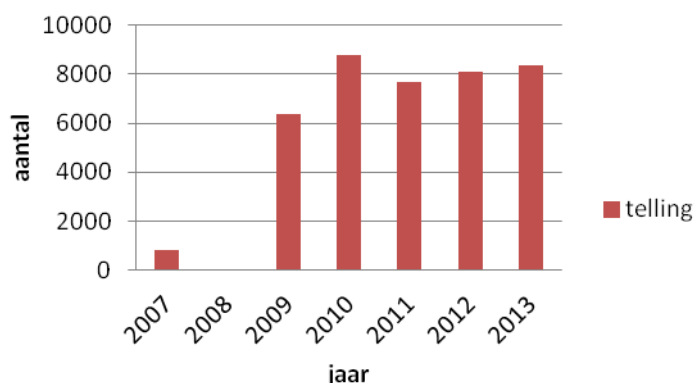
Er is geen provinciaal overzicht van verspreiding van de Houtduif in Utrecht. Door de brede voorkeursbiotoop is het echter aannemelijk dat de soort in de hele provincie voorkomt. Wel is er een landelijk overzicht van de verspreiding. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat de Houtduif in het gehele land voorkomt.

Figuur 169, Landelijke verspreiding Houtduif (SOVON)

De Houtduiven worden geteld tijdens de FBE Faunatelling, zie grafiek 169 met de populatieontwikkeling van Houtduiven binnen de provincie Utrecht. De telcijfers van 2008 ontbreken, omdat er in dat jaar niet geteld is.

Populatie houtduif provincie Utrecht

Figuur 170, Populatieontwikkeling houtduif provincie Utrecht (FBE Utrecht)

10.3.2 Ontwikkeling van de schade

10.3.2.1 Landbouw

Houtduiven kunnen vooral schade veroorzaken door vraatschade aan granen en maïs en door het aanpikken en bevuilen van vollegrondsgroente. In de voorgaande planperiode is enige schade door houtduiven in zomergraan gemeld en getaxeerd, hierbij betrof het schades ontstaan door verschillende diersoorten waaronder Houtduiven. Schade die alleen door Houtduiven is veroorzaakt wordt doorgaans niet getaxeerd. De cijfers in de tabel geven hier slechts een beperkt deel van de schade weer. Onderstaand de tabel met getaxeerde schade door Houtduiven. (Faunafonds, 2013)

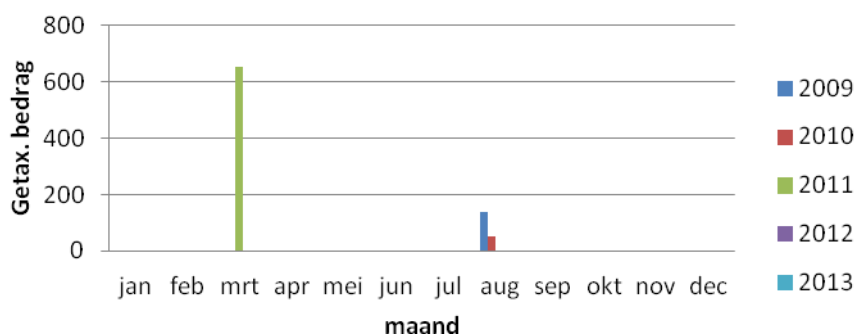
Tabel 37, Landbouwschade houtduif periode 2009-2013 (Faunafonds, 2013)

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013
Getaxeerd zomergraan	€ 280	€ 52	€ 650	-	-

Mogelijk dat Houtduiven in de voorgaande periode meer schade hebben veroorzaakt. Omdat de houtduif landelijk is vrijgesteld, zal niet alle schade gemeld en in behandeling zijn genomen.

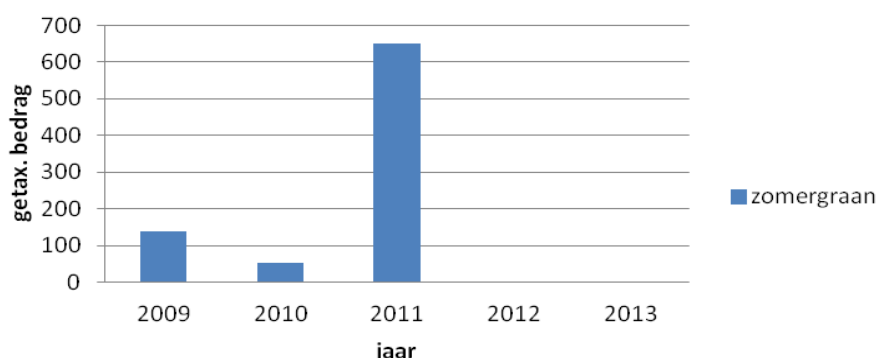
De schade aan zomergraan betrof het aanpikken van kiemplantjes in het voorjaar en in de maand augustus vraatschade aan afrijpend (gelegerd) graan. De onderstaande grafieken geven het schadeverloop in de periode 2009-2013 weer.

Schade houtduif 2009-2013 per maand

Figuur 171, Landbouwschade houtduif periode 2009-2013 per maand (Faunafonds, 2013)

Schade houtduif 2009-2013 per gewas

Figuur 172, Landbouwschade houtduif periode 2009-2013 per gewas (Faunafonds, 2013)

10.3.2.2 Schade aan flora en fauna

Niet van toepassing.

10.3.2.3 In te zetten preventieve middelen

Zie Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. (Oord & Faunafonds, September 2009)

10.3.3 Beheer voorgaande planperiode

In de voorgaande planperiode bleek de reguliere bejaging en landelijke vrijstelling effectief om landbouwschade te beperken en/of voorkomen. Doordat de soort op de landelijke vrijstellingslijst staat, is er geen rapportageplicht van toepassing. Afschotcijfers worden hierdoor beperkt geregistreerd. Weergave van deze cijfers geeft een onvolledig beeld geven en is derhalve niet opgenomen.

10.3.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De houtduif is regulier bejaagbaar in de periode 15 oktober tot en met 31 januari en landelijk vrijgesteld ter voorkoming van belangrijke schade, hierdoor bestaat de mogelijkheid om jaarrond beheer te laten plaatsvinden.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

10.3.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Oord, J., & Faunafonds. (September 2009). *Handreiking Faunaschade; Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures*. Dordrecht: Faunafonds.
- Schoon, R. (2008). *Faunabeheerplan 2009-2014*. De Klomp: Faunabeheereenheid Utrecht.

11. Exoten en verwilderde dieren

Exoten en verwilderde dieren in (inter)nationaal verband

Nederland heeft als partij in het biodiversiteitsverdrag onderkend dat invasieve exoten, na habitatverlies en overexploitatie, wereldwijd de grootste bedreiging voor de biodiversiteit vormen en dat invasieve exoten ook in Nederland een reële bedreiging vormen voor de biodiversiteit.

Een exoot is een uitheemse plant, dier of micro-organisme welke Nederland niet op eigen kracht kan bereiken, maar door menselijk handelen (transport, infrastructuur) terecht is gekomen in de Nederlandse natuur. Een exoot is invasief als deze zich vestigt en explosief ontwikkelt. Soorten die in omliggende gebieden/landen van nature voorkomen en Nederland zelfstandig binnenkomen vallen niet onder deze definitie. Bovendien is het praktisch onuitvoerbaar of onwenselijk om deze soorten tegen te houden.

In het kader van artikel 8h van het biodiversiteitsverdrag (The Convention on Biological Diversity (CBD)) heeft Nederland de verplichting zich actief in te zetten voor een bestrijding van invasieve exoten:

"Each Contracting Party shall, as far as possible and as appropriate prevent the introduction of, control or eradicate those alien species which threaten ecosystems, habitats or species;"

Deze verplichting vloeide echter ook al voort uit de Conventie van Bonn (The Convention on Migratory Species of Wild Animals (CMS)):

"Parties that are Range States of a migratory species listed in Appendix I shall endeavour:... to the extent feasible and appropriate, to prevent, reduce or control factors that are endangering or are likely to further endanger the species, including strictly controlling the introduction of, or controlling or eliminating, already introduced exotic species".

Op Europees niveau is inmiddels een strategie ontwikkeld om de introductie van invasieve soorten tegen te gaan of te bestrijden (European strategy on Invasive Alien Species).

In de Beleidsnota Invasieve Exoten (2007) wordt aangegeven dat Nederland zoveel mogelijk de aansluiting zal blijven zoeken bij de organisatie van exotenbestrijding in de andere Europese landen. Uitgangspunt is dat gewerkt zal worden volgens de prioriteitenlijst:

1. preventie,
2. eliminatie,
3. isolatie en beheer van de populatie

Ad 1/ Preventie

Preventie is een zaak die buiten de bevoegdheid van de FBE's ligt. Leidend hierin is het ministerie dat hiervoor beleid zal ontwikkelen.

Ad 2/ Eliminatie

Eliminatie is alleen mogelijk als de populatie nog een minimale omvang heeft. Deze minimale populatieomvang is soortspecifiek en onder meer afhankelijk van geografische kenmerken. Zo is men er in het Verenigd Koninkrijk in geslaagd om de Beverrat volledig uit te roeien. Dit is in Nederland vanwege de influx vanuit Duitsland onwaarschijnlijk. In deze situatie dienen omliggende landen een zelfde strategie te hanteren.

Veel van de genoemde exoten zitten naar alle waarschijnlijkheid al boven de minimale populatiegrootte waarvoor eliminatie nog een optie is. Voor de Indische gans en Rosse stekelstaart, die qua omvang en voorkomen nog beperkt zijn, is eliminatie mogelijk nog een optie.

Ad 3/ Isolatie en beheer

Indien een populatie (potentieel) invasieve soorten boven de minimumgrootte voor eliminatie is uitgegroeid, dan resteert alleen nog de optie isolatie en beheer.

Beoordeling van potentieel invasieve soorten in Utrecht

Bij de beoordeling van de status van mogelijk invasieve exoten in Utrecht is gebruik gemaakt van de informatie van een drietal databanken:

- Global Invasive Species Databank van de IUCN (GISD)
- The Belgian Forum on Invasive Species (BFIS), en
- North European and Baltic Network on Invasive Alien Species (NOBANIS)

Voor de huidige status in Nederland is gebruik gemaakt van SOVON gegevens (voor zover het vogels betreft), de website van Vogelbescherming (ook hier uiteraard alleen voor zover het vogels betreft), en de jaarlijkse provinciale faunatelling van de FBE Utrecht.

Regelgeving

Het beheer van exoten is momenteel onderhevig aan verschillende wetten, te weten:

- Flora en Faunawet 1998
- Gezondheid- en Welzijnswet Dieren 1992
- Wet Dieren 2013

De voorgenoemde wetten kennen een zorgplicht en een verbod op onnodig lijden van dieren in algemene zin. Dat betekent dat voor iedere diersoort waarvoor beheer gewenst is, een ontheffing of aanwijzing dient te worden verstrekt.

Onderstaand overzicht geeft weer welke mogelijkheden voor beheer beschikbaar zijn gesteld.

	landelijke vrijstelling	provinciale vrijstelling	provinciale aanwijzing	geen beleid
Nijlgans			X	
Verw. gedom. gans			X	
Rosse stekelstaart			X	
Verw. gedom. duif			X	
Halsbandparkiet				X
Verwilderde kat			X	
Wasbeer				X
Wasbeerhond				X

Nu voor Halsbandparkiet, Wasbeer, Wasbeerhond en Muntjak nog geen beleid is vastgesteld, zal de FBE Utrecht de provincie voorstellen doen om deze soorten op enige manier te kunnen gaan beheren. Deze soorten zijn in het faunabeheerplan opgenomen omdat er in de toekomst mogelijke schade aan landbouw en ecologie kan ontstaan.

Rapportage

Voor het beheer van exoten en verwilderde dieren zal een digitale rapportage worden ingesteld, dit zal dienen ter ondersteuning van de monitoring. Middels de rapportage kan worden gevolgd hoe eventuele populaties van invasieve soorten zich ontwikkelen.

Met name voor de soorten Halsbandparkiet, Wasbeer, Wasbeerhond en Muntjak is dit van belang omdat momenteel nog kleine populaties of individuen betreft.

11.1 Nijlgans

Relevante biologische informatie

De Nijlgans komt van oorsprong uit Afrika ten zuiden van de Sahara en de Nijlvallei. De soort is in de 17^e eeuw geïntroduceerd in Europa (Groot Brittannië). De in Nederland aanwezige populatie stamt grotendeels af van ontsnapte parkvogels uit Den Haag en Groningen.

Het voedsel van Nijlganzen is plantaardig en bestaat voornamelijk uit gras. Net als bij andere ganzensoorten veroorzaken zij overlast en schade in agrarische gebieden.

Nijlganzen broeden in bomen, in grote nesten van andere vogels, in de vork van boomstammen, boomholten of tussen dichte vegetatie. De broedperiode begint in mei; het legsel telt 5 tot 8 eieren.

Nijlganzen behouden tijdens de rui in juli-augustus hun vliegvermogen, dit in tegenstelling tot andere ganzen. Dit maakt het niet mogelijk om ze te vangen.

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

Geen informatie, niet opgenomen in de database.

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

Nijlganzen hebben nu een grote verspreiding binnen België en staan op de lijst van invasieve diersoorten (de zogenoemde “black list”).

De soort heeft een hoge fecunditeit, verspreidt zich makkelijk over afstanden groter dan 1 kilometer en vormt gemakkelijk nieuwe populaties.

Van de Nijlgans wordt vermoed dat zij door competitie en door agressiviteit ten opzichte van andere vogelsoorten, een bedreiging vormt voor de inheemse biodiversiteit. De soort wordt verder beschouwd als een plaagsoort voor de landbouw, zowel in het herkomstgebied als in de gebieden waar de Nijlgans is geïntroduceerd.

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

De Nijlgans is in Zweden, Denemarken, België, Polen en Nederland geclassificeerd als invasieve soort. Vanuit Duitsland en overige landen is geen informatie gerapporteerd.

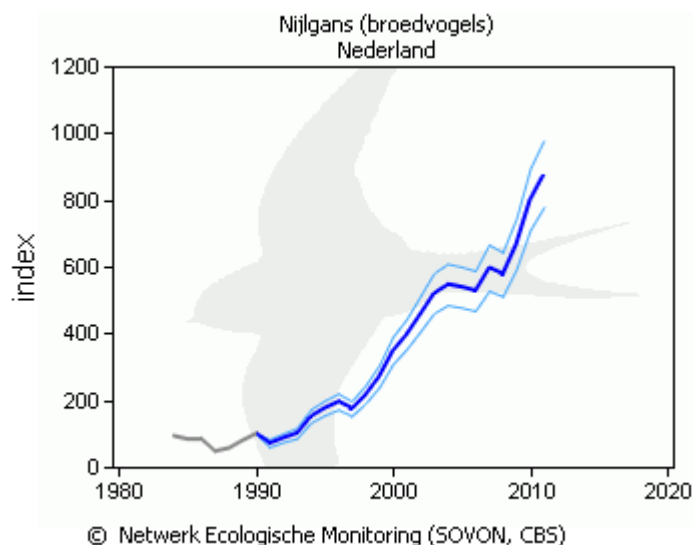
Team Invasieve Exoten

Alleen risicobeoordeling op basis van het Rapport “Risk analysis of the Egyptian Goose in The Netherlands” van Bureau Waardenburg. (*Gyimesi & Lensink, 2010*) In dit rapport wordt aangegeven dat Nijlganzen een plaagsoort voor de landbouwsector gaan vormen.

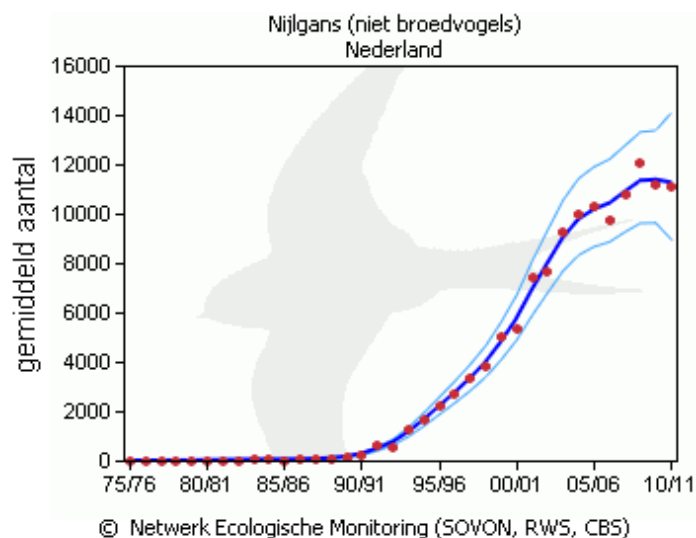
11.1.1 Reproductie en Populatiegroei

De netto reproductie bedraagt gemiddeld 4,3 per broedpaar (Vogelbescherming, Nijlgans). In het “Rapport vogelxoten, vestiging en uitbreiding” van Bureau Waardenburg wordt een populatiegroei van circa 10% per jaar aangegeven. (*Lensink & et al., 2013*)

De broedpopulatie wordt in Nederland geschat op 4.500 tot 5.000 broedparen. Zowel voor de broedpopulatie als de populatie niet broedende vogels is de trend positief significant (trend: toename > 5%). Zie de grafieken 172 en 173.

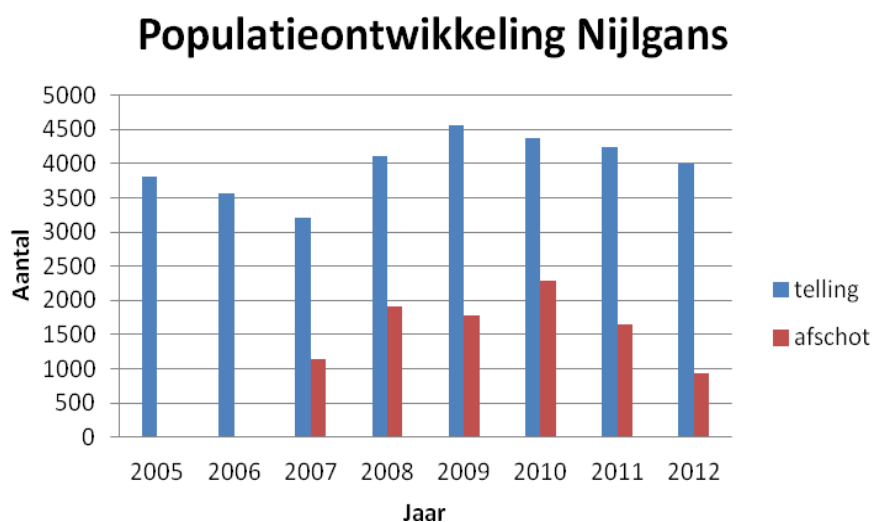
Figuur 173, Populatietrend populatie broedvogels Nijlgans (SOVON)

Figuur 174, Populatietrend niet broedvogels Nijlgans (SOVON)

11.1.2 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

In de onderstaande grafiek zijn geen afschotcijfers voor de jaren 2005 en 2006 opgenomen omdat deze cijfers niet bekend zijn. Grafiek... laat de resultaten van de tellingen en het afschot tijdens de periode 2007 tot en met 2012 zien. Uit de grafiek blijkt dat de populatie en het afschot een gelijke trend vertonen.

Figuur 175, Aantalsontwikkeling Nijlgans provincie Utrecht (FBE Utrecht)

De soort is een invasieve exoot en beheer blijft gewenst om toename van de populatie te voorkomen. Nestreductie is nagenoeg geen optie aangezien de soort in bomen of ooievaarsnesten broed.

Bijlage 30 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreeerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds.

Afschot vind verspreid door de provincie plaats, er is slechts beperkt schade gemeld. Mogelijk heeft het afschot onder de provinciale aanwijzing voldoende effect om schade te voorkomen.

11.1.3 Beleid en wetgeving

11.1.3.1 Landelijk beleid en wetgeving

Exoten (uitheemse diersoorten) kennen geen bescherming door beleid of wetgeving en mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen, mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend. Echter dient hier een duidelijk aantoonbaar belang te zijn.

11.1.3.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Provinciale aanwijzing, art.67 F&F-wet, voor het doden met behulp van het geweer. (Provinciale Staten , 19 mei 2008)

11.1.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

De doelstelling voor de komende planperiode is de stand van de Nijlganzen sterk te verlagen om schade terug te dringen. Uitgaande van de huidige verspreiding, het reproductieve vermogen en de populatieomvang van de Nederlandse populatie, zit de Nijlgans boven de eliminatiegrens. Hierdoor is alleen de optie isoleren en beheren nog relevant. Om de stand daadwerkelijk te verlagen dient een minimale stand te worden nagestreefd door middel van bestrijding met het geweer. Zoals grafiek 175 liet zien, vertonen populatieontwikkeling en afschot een zelfde trend. Door het beheer te intensiveren kan een verlaging van de stand worden behaald. Het schieten van koppelvormende Nijlganzen in maart en april levert een effectieve bijdrage aan de vermindering van de stand. Daarnaast kan afschot in de ruiperiode bijdragen in het reduceren van de stand. In het rapport “Het mysterie van de Nijlgans” wordt gesproken over grote concentraties ruiende Nijlganzen langs de Neder-Rijn en de Lek en bij het stuweiland van de Amerongse stuw. Het is onbekend of de grote ruiconcentraties lokaal een verhoogde schade veroorzaken, reden hiervoor is de provinciale aanwijzing waardoor geen schade wordt gemeld. Indien schade is geregistreerd, is dit in combinatie met andere soorten waarvoor wel een vergoeding wordt uitgekeerd. Door de aanwezigheid van grote concentraties kan hier effectief met slechts een beperkte periode van verstoring een reductie plaatsvinden om de doelstelling te bereiken. De ruilocaties langs de Neder-Rijn en het stuweiland zijn eigendom van Rijkswaterstaat. Er vindt geen beheer plaats. De FBE Utrecht zal contact leggen met Rijkswaterstaat om mogelijkheden voor beheer te bespreken.

Naast de Provinciale aanwijzing, art.67 F&F-wet, is gelet op uniformiteit en effectiviteit is een aanvullende ontheffing gewenst t.b.v.:

- Afschot van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang, ook op zon- en feestdagen;
- Inzet van elektronische, mechanische en/of akoestische lokmiddelen;
- Inzet meerschots hagelgeweren met een magazijngrootte groter dan 2 patronen;
- Toestaan gebruik lokvoer;
- toestemming voor het gebruik van het middel geweer in een veld dat niet voldoet aan de krachtens artikel 49 van de Flora- en faunawet gestelde eisen met betrekking tot de afmetingen.

11.1.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES. (sd). *BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES, Species List, Alopochen aegyptiacus*. Opgeroepen op december 2013, van BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES: <http://ias.biodiversity.be/species/show/19>
- Gyimesi, A., & Lensink, R. (2010). *Risk analysis of the Egyptian Goose in the Netherlands. Report nr. 10-029*. Culemborg: Bureau Waardenburg.
- IUCN. (sd). *Global Invasive Species Databank*. Opgeroepen op december 2013, van ISSG.org: <http://www.issg.org/database/species/List.asp>
- Lensink, R., & et al. (2013). *Vreemde vogels in de Nederlandse vogelbevolking: een verhaal van vestiging en uitbreiding. Rapport nr. 13-025*. Culemborg: Bureau Waardenburg.
- NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN. (sd). *Alopochen aegyptiaca*. Opgeroepen op december 2013, van NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES: <http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxalD=13904>
- Provinciale Staten . (19 mei 2008). *Beleidsnota Flora- en Faunawet*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Vogelbescherming. (sd). *Nijlgans*. Opgeroepen op mei 7, 2014, van Vogelbescherming Nederland: http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/149

11.2 Verwilderde gedomesticeerde gans

Relevante biologische informatie

De Verwilderde gedomesticeerde ganzen stammen meestal af van Grauwe ganzen. Hun gedrag en leefwijze zijn grotendeels vergelijkbaar. Bij hybridevormen zijn levenswijze en gedrag afhankelijk van de soort waar de hybride van afstamt.

De Verwilderde gedomesticeerde gans wordt ook wel Boerengans of Soepgans genoemd

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

Het aantal hybride grauwe ganzen en/of verwilderde ganzen zal blijven groeien en zich aanpassen tot een bijna niet migrerende levenswijze binnen stedelijke natte gebieden. Het is waarschijnlijk dat toenemende groepen hybriden een serieus probleem gaan vormen. Deze toename van groepen ganzen kan nadelig zijn ten opzichte van kleinere watervogels, omdat er zowel voedsel- als biotoopconcurrentie kan plaatsvinden.

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

Geen informatie, niet in de database opgenomen.

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

Geen informatie, niet in de database opgenomen.

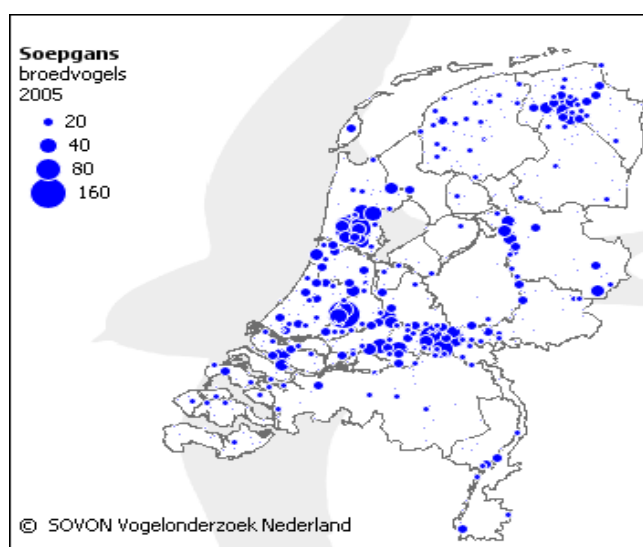
Team Invasieve Exoten

Geen informatie beschikbaar.

11.2.1 Reproductie en Populatiegroei

In 2005 heeft Sovon in het kader van het zomerganzen project 2005 een landelijke telling uitgevoerd. Het aantal broedparen Soepganzen werd geschat op circa 3.700 tot 5.000.

Onderstaande kaart geeft de landelijke verspreiding weer.

Figuur 176, Landelijke verspreiding Verwilderde gedomesticeerde gans (SOVON)

Tijdens de jaarlijkse provinciale faunatelling van de FBE worden Soepganzen geteld. In grafiek... is te zien dat gedurende de voorgaande planperiode een afname heeft plaatsgevonden. Tijdens de zomertellingen worden concentraties van Soepganzen waargenomen langs de Lek en de Neder-Rijn, zie de onderstaande kaart. De populatiegrootte en het afschot lijken een vergelijkbare trend te vertonen.

jaar	telling	afschot
2005	1150	0
2006	1850	0
2007	1750	250
2008	2700	550
2009	1750	350
2010	1850	300
2011	1400	350
2012	1450	100

11.Exoten en verwilderde dieren

11.2.3 Beleid en wetgeving

11.2.3.1 Landelijk beleid en wetgeving

Geen bescherming door beleid of wetgeving. Dieren mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen, mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend.

11.2.3.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Provinciale aanwijzing, art.67 F&F-wet, voor het doden van verwilderde gedomesticeerde ganzen met een geweer. (Provinciale Staten , 19 mei 2008)

Bijlage 31 geeft een overzichtskaart weer, waar in de periode 2009-2013 schade is ontstaan en afschot is gepleegd. De locaties in de kaart zijn op basis van geregistreerde en getaxeerde schade bij het Faunafonds. De schade is echter beperkt of mogelijk onder de grauwe gans geregistreerd. Binnen de voorgaande planperiode is € 1.018,- aan schade door boerenganzen geregistreerd. (Faunafonds, 2013)

11.2.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Uitgaande van de huidige verspreiding, het reproductieve vermogen en de populatieomvang van de Nederlandse populatie, zit de Verwilderde gedomesticeerde gans boven de eliminatiegrens, zodat alleen de optie isoleren en beheren relevant is.

Om de stand daadwerkelijk te verlagen dient een minimale stand te worden nagestreefd door middel van bejaging met het geweer. Zoals grafiek... liet zien, vertonen populatieontwikkeling en afschot een zelfde trend. Door het beheer te intensiveren kan een verlaging van de stand worden behaald. Het schieten van koppelvormende ganzen in februari en maart levert een effectieve bijdrage aan de vermindering van de stand. Daarnaast kunnen vangacties en afschot in de ruiperiode bijdragen aan het reduceren van de stand. De locaties langs de Neder-Rijn, waar de ganzen zich bevinden, zijn deels in eigendom van Rijkswaterstaat en er vindt geen beheer plaats. De FBE Utrecht zal contact leggen met Rijkswaterstaat om mogelijkheden voor beheer te bespreken. In de overige gebieden zullen de mogelijkheden voor vangacties nader worden onderzocht.

Een ontheffing voor het vangen van ruiende ganzen is nodig in de maanden mei en juni.

Voor uitvoering van het beheer zijn het volgende instrumentarium en maatregelen noodzakelijk:

- Provinciale aanwijzing, ter voorkoming van belangrijke schade aan kwetsbare gewassen.
- Doden van koppelvormende ganzen in de periode 1 februari tot 1 maart. . Indien noodzakelijk zal de provincie worden verzocht om een toestemming op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 te verlenen;
- Aanwijzing en ontheffing art.67 en 68, F&F-wet, voor het vangen van ganzen in de rui in de periode 1 mei tot 1 oktober. Indien noodzakelijk zal de provincie worden verzocht om een toestemming op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 te verlenen;

- Aanwijzing art. 67, F&F-wet, voor het doden van ganzen in de periode 1 maart tot 1 november. Gelet op uniformiteit en effectiviteit is een aanvullende ontheffing gewenst t.b.v.:
  - Afschot van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang, ook op zon- en feestdagen;
  - Inzet van elektronische, mechanische en/of akoestische lokmiddelen;
  - Inzet meerschots hagelgeweren met een magazijn grootte groter dan 2 patronen;
  - Toestaan gebruik lokvoer;
  - toestemming voor het gebruik van het middel geweer in een veld dat niet voldoet aan de krachtens artikel 49 van de Flora- en faunawet gestelde eisen met betrekking tot de afmetingen. Deze ontheffing dient gericht te zijn op het zo optimaal mogelijk faciliteren van afschot. Dit wordt zorgvuldig gevolgd op basis van de resultaten van voorjaars- en zomertellingen. Sturen op de gewenste doelstand door tellingen.
  - Ontheffing art. 68, F&F-wet voor legselreductie in de periode van 1 februari tot 31 augustus;

11.2.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- (IUCN), G. I. (sd). *Anser Anser*. Opgeroepen op december 2013, van GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN):
<http://www.issg.org/database/species/ecology.asp?si=1401&fr=1&sts=&lang=EN>
- Faunafonds. (2013, November 13). Landbouwschade provincie Utrecht. *Landbouwschade provincie Utrecht*. Nederland: Faunafonds.
- Provinciale Staten . (19 mei 2008). *Beleidsnota Flora- en Faunawet*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Provincie Utrecht. (2013). *Utrechtse zomerganzentelling 2013*. Utrecht: Provincie Utrecht.

11.3 Rosse stekelstaart

Relevante biologische informatie

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

De Rosse stekelstaart wordt in het besluit opgenomen ter bescherming van de witkopeend in Spanje. De witkopeend is als 'bedreigd' opgenomen op de IUCN Rode Lijst van bedreigde soorten en is opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn, bijlage II van het Verdrag van Bern, bijlage I van het verdrag van Bonn en bijlage II van het CITES-verdrag. Hybridisatie met de rosse Stekelstaart wordt beschouwd als een belangrijke bedreiging voor het voortbestaan van deze soort. In het Europese actieplan voor de bescherming van de witkopeend is de implementatie van regelgeving ter bestrijding van de rosse stekelstaart als essentiële maatregel opgenomen. Op grond van internationale afspraken en verdragen (zoals het Verdrag van Bern en het Biodiversiteitsverdrag) dient deze soort te worden bestreden. De rosse Stekelstaart komt nu nog sporadisch voor in de provincie Utrecht. De bestrijding van exoten, waaronder deze soort, is het effectiefst als de populatie nog klein en beheersbaar is.

In Groot Brittannië, Frankrijk, Spanje Portugal zijn beheerprogramma's toegepast om de stand te minimaliseren. In Nederland en België is het noodzakelijk deze programma's te implementeren. (*Lensink & et al., 2013*)

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

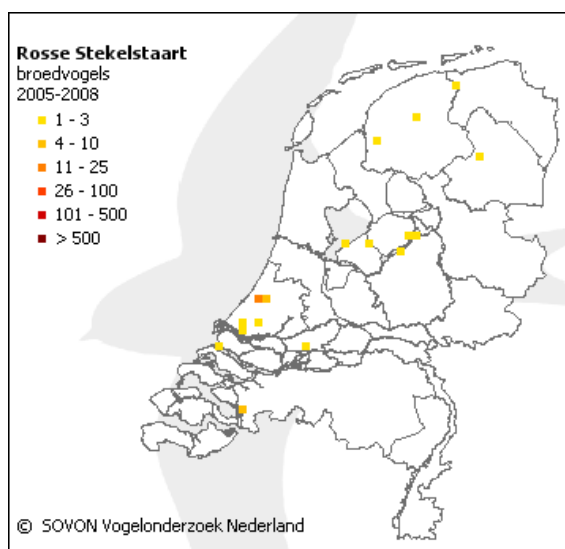
Soort wordt als invasief omschreven en staat op de aandachtlijst.

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

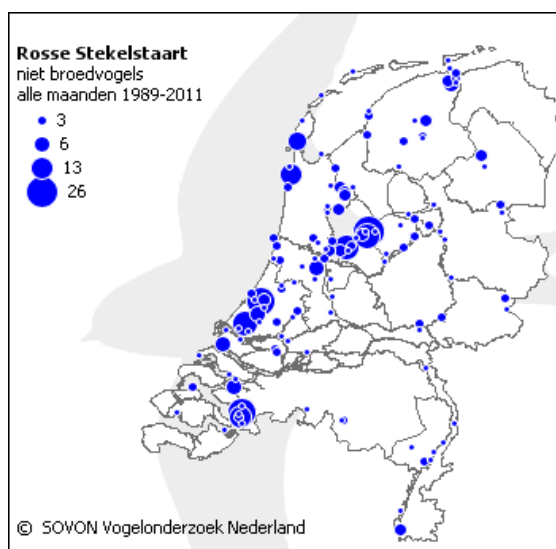
De Rosse stekelstaart komt beperkt in Nederland voor en wordt aangemerkt als potentieel invasieve soort. Belangrijkste bedreiging is hybridiseren met de zeer zeldzame Witkopeend. De Witkopeend staat op de internationale Rode lijst als bedreigde soort. De Rosse stekelstaart is enkele malen binnen de provincie Utrecht waargenomen.

11.3.1 Reproductie en Populatiegroei

Uit jaarlijkse tellingen van SOVON blijkt dat de Rosse stekelstaart beperkt landelijk voorkomt. Zie kaarten 178 en 179. Sovon schat het aantal broedparen landelijk op circa 9 tot 22 paar. Exacte informatie over de landelijke aantallen is niet beschikbaar.

Figuur 179, Landelijke verspreiding Rosse stekelstaart broedvogels (SOVON)

Figuur 180, Landelijke verspreiding Rosse stekelstaart niet broedvogels (SOVON)

Vogelbescherming

Na de eerste waarneming van in het wild levende Rosse stekelstaarten in 1973 duurde het nog tot medio jaren tachtig voordat er van een echte toename gesproken kon worden. Sindsdien leven er enkele tientallen Rosse stekelstaarten in Nederland. Van een grote, zichzelf in stand houdende populatie is geen sprake. (*Vogelbescherming, Rosse stekelstaart*)

11.3.2 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

Voorjaarsstelling FBE Utrecht: Geen telgegevens. Via de website www.waarneming.nl worden jaarlijks enkele waarnemingen binnen de provincie Utrecht geregistreerd.

11.3.3 Beleid en wetgeving

11.3.3.1 Landelijk beleid en wetgeving

De Rosse stekelstaart kent geen bescherming door beleid of wetgeving en mag worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen, mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend. Gelet op de dreiging van hybridisatie met de Witkopenend is er voor gekozen het afschot van deze soort toe te staan.

11.3.3.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Provinciale aanwijzing, art.67 F&F-wet, voor het doden van Rosse stekelstaarten met een geweer. (*Provinciale Staten , 19 mei 2008*)

11.3.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Conform EU-verplichting bestrijden en indien mogelijk elimineren. Voor de Rosse stekelstaart is een provinciale aanwijzing van toepassing zodat wanneer een jager de soort waarneemt direct kan handelen. Deze preventieve handelwijze moet verdere verspreidingen en uitbreiding van een populatie voorkomen.

Voorgesteld beheer

In stedelijke gebieden wegvangen en in het buiten gebied d.m.v. afschot met hagel- en kogelgeweer beheren. Het betreft een exoot die provinciaal is aangewezen om te elimineren. Beheer binnen de bebouwde kom valt buiten de bevoegdheden van de Faunabeheereenheid.

De FBE zal bij de provincie een aanvullende ontheffing aanvragen voor de periode 1 april tot 1 oktober voor het gebruik van het geweer vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en in de periode 1 oktober tot 1 april vanaf ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

11.3.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- (IUCN), G. I. (sd). *Oxyura jamaicensis* . Opgeroepen op december 2013, van GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN):
<http://www.issg.org/database/species/ecology.asp?si=152&fr=1&sts=&lang=EN>
- Lensink, R., & et al. (2013). *Vreemde vogels in de Nederlandse vogelbevolking: een verhaal van vestiging en uitbreiding. Rapport nr. 13-025*. Culemborg: Bureau Waardenburg.
- Provinciale Staten . (19 mei 2008). *Beleidsnota Flora- en Faunawet*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- SPECIES, B. F. (sd). *Oxyura jamaicensis*. Opgeroepen op december 2013, van BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES: <http://ias.biodiversity.be/species/show/22>
- SPECIES, N. E. (sd). *Oxyura jamaicensis* . Opgeroepen op december 2013, van NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES:
<http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxaID=718>

11.4 Verwilderde gedomesticeerde duif

Relevante biologische informatie

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

Verwilderde duiven prefereren een stedelijke omgeving of gebouwencomplexen, zoals agrarische bedrijven. De soort foerageert ook in het landelijk gebied. (Williams & Corrigan 1994).

Voortplanting vindt jaarrond plaats met pieken in het voorjaar en de herfst. Het legsel telt meestal 1 tot 2 eieren. Jonge vogels zijn na 6 maanden al reproductief.

Verwilderde duiven kunnen dragers zijn van ziekten zoals pigeon ornithosis, encephalitis, Exotic Newcastle Disease, cryptococcosis, toxoplasmosis, salmonella, en andere ziekten (Weber 1979, Long 1981). Duivennesten zijn doorgaans besmet met teken, vlooiën en mijten en kunnen gevaar opleveren voor de volksgezondheid. (Dautel *et al.* 1991, Haag & Spiwak 2004). Uitwerpselen van duiven kunnen voedselvoorraden vervuilen en gebouwen aantasten (Little 1994). Duiven in de nabijheid van luchthavens kunnen de veiligheid van luchtverkeer in gevaar brengen (Seamans *et al.* 2007).

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

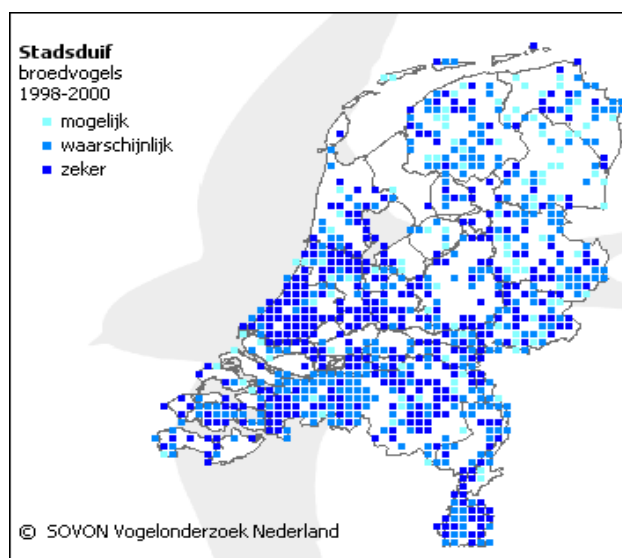
Geen informatie

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

Vrij algemeen voorkomen in Nederland. Niet aangemerkt als invasief.

11.4.1 Reproductie en Populatiegroei

SOVON voert jaarlijks tellingen uit in het kader van broedvogel monitoring. Zie de onderstaande verspreidingskaart. (SOVON, 2002)

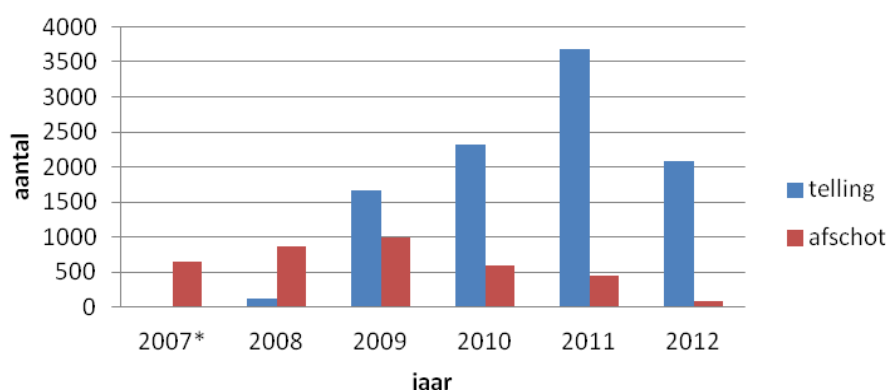

Figuur 181, Landelijke verspreiding Verwilderde duif (SOVON)

11.4.2 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

De Verwilderde duif is opgenomen in de voorjaarsstelling van FBE Utrecht. Grafiek ... geeft de populatie- en afschotcijfers uit de voorgaande planperiode weer. De meeste Verwilderde duiven komen voor in het stedelijk gebied. De stand kan daar sterk fluctueren. Regulier beheer vindt, zo ver bekend, in de stad niet plaats. Mogelijk hebben strenge winters bijgedragen aan een negatieve ontwikkeling van de stand. Voor duivenhouders is in het reguliere jachtseizoen geen ophokplicht van kracht, dit kan mogelijk bijdragen aan het verminderde afschot. Jagers schieten bij voorkeur niet op postduiven omdat er vrijwel geen onderscheid gemaakt kan worden tussen een gehouden of verwilderde duif.

Populatieontwikkeling Verwilderde duif

2007*, van dit jaar zijn geen telgegevens beschikbaar.

Figuur 182, Populatieontwikkeling Verwilderde duif provincie Utrecht (FBE Utrecht, FRS)

11.4.3 Beleid en wetgeving

11.4.3.1 Landelijk beleid en wetgeving

Geen bescherming door beleid of wetgeving. Verwilderde duiven mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen, mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend.

11.4.3.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Provinciale aanwijzing, art.67 F&F-wet, voor het doden van Verwilderde duiven met een geweer. (Provinciale Staten , 19 mei 2008)

11.4.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Uitgaande van de huidige verspreiding, het reproductieve vermogen en de populatieomvang van de Nederlandse populatie, zit de Verwilderde duif boven de eliminatiegrens, zodat alleen de optie isoleren en beheeren nog relevant is. Beheer is gewenst in het kader van algemene volksgezondheid. Daarnaast veroorzaken verwilderde duiven schade aan landbouw, echter worden deze schade niet geregistreerd of als houtduif geregistreerd. In het kader van het terugdringen van landbouwschade is beheer van verwilderde duiven gewenst.

Voorstel beheer: Buiten de bebouwde kom bejagen met geweer en jachtvogel, nestreductie (indien mogelijk) en vangkooien en doding na vangst. Beheer binnen de bebouwde kom valt buiten de bevoegdheden van de Faunabeheereenheid.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

11.4.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- (IUCN), G. I. (sd). *Columba livia*. Opgeroepen op december 2013, van GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN):
<http://www.issg.org/database/species/ecology.asp?si=1052&fr=1&sts=&lang=EN>
- Provinciale Staten . (19 mei 2008). *Beleidsnota Flora- en Faunawet*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- SOVON. (2002). *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Nijmegen: SOVON.
- SPECIES, N. E. (sd). *Columba livia* . Opgeroepen op december 2013, van NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES:
<http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxaID=719>

11.5 Halsbandparkiet

Relevante biologische informatie

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

Soort wordt voor Nederland omschreven als exoot welke zich heeft gevestigd en als invasief wordt aangemerkt.

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

Halsbandparkieten komen in België beperkt voor, kunnen invasief worden en staan op de aandachtlijst (watch list). Strengere winters hebben een negatief effect op de populatieontwikkeling.

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

Soort wordt voor Nederland als mogelijk invasief aangemerkt.

11.5.1 Reproductie en Populatiegroei

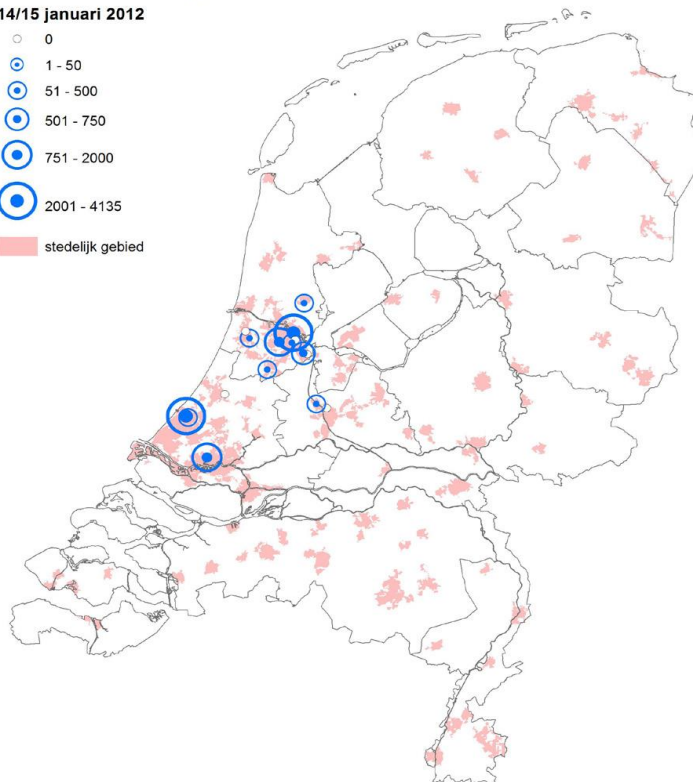
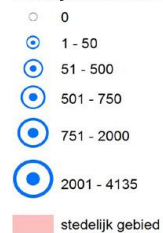
Vogelbescherming

Halsbandparkieten zijn afkomstig uit Zuid-Azië en Centraal-Afrika. Door menselijk handelen heeft de soort zich op sommige plaatsen permanent kunnen vestigen. Het betreft ontsnapte en losgelaten kooivogels. Halsbandparkieten zijn holenbroeders, die ook in nestkasten broeden. In Groot-Brittannië lijkt de Halsbandparkiet te concurreren met Kauwtjes, spechten en uilen om beschikbare broedholten; in België is concurrentie om nestholten met Boomklevers geconstateerd, dit bleek verder op populatieniveau nog niet van invloed te zijn. In Nederland is daarvan nog geen sprake. Het broedsucces van de Halsbandparkiet lijkt vrij laag te zijn. (*Vogelbescherming, Halsbandparkiet*)

In 2004 en 2010 heeft SOVON een landelijke slaapplaatsen telling van Halsbandparkieten uitgevoerd. Uit deze telling bleek dat in het Geuzenplantsoen in Utrecht een nieuw gekoloniseerde slaapplaats is ontstaan. In 2004 waren er nog geen Halsbandparkieten waargenomen. Vestiging heeft plaatsgevonden tussen 2004 en 2010. Tijdens deze telling zijn 69 vogels waargenomen. In de winter van 2011 is wederom een telling uitgevoerd. In Utrecht is toen wederom de zelfde slaapplaats gemeld en in Maarssenbroek is een nieuwe slaapplaats gemeld met circa 125 vogels. In 2011 zijn tijdens deze telling in totaal circa 215 Halsbandparkieten waargenomen. Figuur 1 en 2. Op de volgende pagina geven de ligging en grootte van slaapplaatsen van Halsbandparkieten januari 2012 en de verspreiding weer. (*Klaassen, 2013*)

Halsbandparkiet slaappleatsen

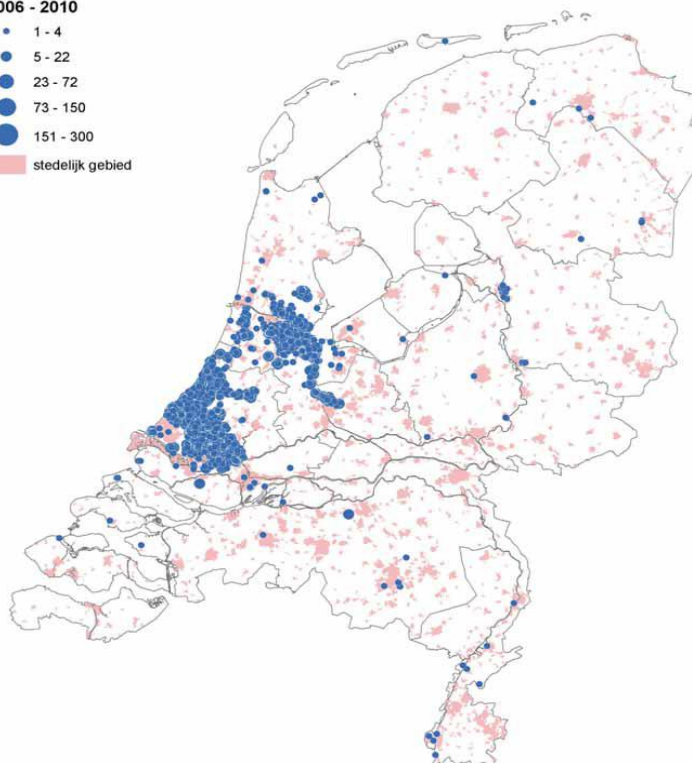
14/15 januari 2012

Figuur 183, Slaappleatsen Halsbandparkiet 2012 (SOVON)

Halsbandparkiet buiten broedseizoen

2006 - 2010

Figuur 184, Waarnemingen Halsbandparkiet periode 2006-2010 (SOVON)

11.5.2 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

De Halsbandparkiet is niet opgenomen in faunatelling van de FBE., maar zal in toekomstige tellingen worden opgenomen.

11.5.3 Beleid en wetgeving

11.5.3.1 Landelijk beleid en wetgeving

Exoten (uitheemse diersoorten) kennen geen bescherming door beleid of wetgeving en mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen. Mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend.

11.5.3.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Geen provinciale aanwijzing voor het doden van Halsbandparkieten met een geweer.

11.5.4 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Uitgaande van de beperkte verspreiding, het reproductieve vermogen en de kleine populatieomvang binnen de provincie Utrecht, zit de Halsbandparkiet onder de eliminatiegrens. Indien de populatie aanwezig andere provincies zich uitbreidt kan de mogelijkheid tot eliminatie binnen de provincie Utrecht afnemen. Daarnaast komt de soort binnen de provincie hoofdzakelijk in stedelijk gebied voor, waar het mogelijk is dat bewoners bezwaar hebben op het doden van de vogels.

In augustus 2013 heeft een kleine groep Halsbandparkieten schade aangericht in een monumentale bomenlaan en in de fruitteelt, waarbij hoofdzakelijk appels werden aangevreten. De schade aan de monumentale bomenlaan betrof het afbreken en aanvreten van jonge uitlopers. Deze ontwikkeling baart de FBE Utrecht zorgen, de FBE doet daarom ook het voorstel om beheer buiten de bebouwde kom met alle wettelijk toegestane middelen toe te staan. Afhankelijk van de wettelijke mogelijkheden zal de FBE een aanvraag voor aanwijzing bij de provincie doen. Beheer binnen de bebouwde kom valt buiten de bevoegdheden van de Faunabeheereenheid.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

11.5.5 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- (IUCN), G. I. (sd). *Psittacula krameri*. Opgeroepen op december 2013, van GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN): <http://www.issg.org/database/species/ecology.asp?si=1540&fr=1&sts=sss&lang=EN>
- Klaassen, O. (2013). *Halsbandparkieten in Nederland in de winter van 2012/2013*. Nijmegen: Sovon.
- SPECIES, B. F. (sd). *Psittacula krameri*. Opgeroepen op december 2013, van BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES: <http://ias.biodiversity.be/species/show/23>
- SPECIES, N. E. (sd). *Psittacula krameri*. Opgeroepen op december 2013, van NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES: <http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxalD=938>
- Vogelbescherming. (sd). *Halsbandparkiet*. Opgeroepen op mei 7, 2014, van Vogelbescherming Nederland:

http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/83

11.6 Verwilderde kat

Relevante biologische informatie

Verwilderde katten zijn het gehele jaar reproductief. De vrouwelijke kat wordt reproductief in de leeftijd van 7 – 12 maanden. De gemiddelde worp is 4 – 6 jongen groot. Indien de omstandigheden gunstig zijn kan de Verwilderde kat 3 worpen per jaar produceren.

In het algemeen kan gesteld worden dat de invloed van predatie door Verwilderde katten het grootst is bij vogels en kleine tot middelgrote zoogdieren. In Groot Brittannië worden door 9 miljoen katten 275 miljoen dieren gedood. Introductie van Verwilderde katten in eilandsituaties hebben overduidelijk aangetoond dat predatie door Verwilderde katten enorme negatieve gevolgen kan hebben voor potentiële prooidieren. Eilandsituaties komen niet alleen voor op geografische eilanden. Als soorten beperkt en/of geïsoleerd voorkomen dan is die situatie populatie dynamisch gelijk te stellen met geografische eilandsituaties. Wereldwijd zijn er reeds 6 vogelsoorten (nagenoeg) uitgestorven ten gevolge van predatie door Verwilderde katten.

Naast een gevaar voor geïsoleerde diersoorten (eilandsituaties) is het effect van predatie op zeldzame en/of niet algemeen voorkomende diersoorten groot, omdat kleine dierpopulaties veel gevoeliger zijn voor verwijdering van individuen uit de populatie dan grote dierpopulaties.

Aangezien de Verwilderde kat in het algemeen niet gelimiteerd wordt door voedsel, is kattenpredatie op te vatten als hyperpredatie. Prooidieren kunnen zich daardoor ook bij lage aantallen niet onttrekken aan excessief hoge predatie, omdat de predatorpopulatie niet gelimiteerd wordt. (*Mills, 2007*) (*Sinclair, Fryxell, & Caughley, 2006*)

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

De Verwilderde kat is door de IUCN gerangschikt in de top honderd van de “Worlds worst invaders”. Op de site staan momenteel 122 rapportverwijzingen betreffende de negatieve gevolgen van predatie door Verwilderde katten.

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

Geen informatie. Wel is te lezen op de website van de Belgische zoogdiervereniging dat de Verwilderde kat naar alle waarschijnlijkheid een grote negatieve invloed heeft op de overlevingskansen van de zeldzame Eikelmuis. (*Cortens & Verbeylen, 2009*)

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

Geen classificatie aangegeven.

11.6.1 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

Voorjaarsstelling FBE Utrecht

In 2012 zijn tijdens de jaarlijkse faunatelling 463 Verwilderde katten in het buitengebied geteld. Afschot van 30 exemplaren is gemeld. Mogelijk zijn er meer Verwilderde katten geschoten. Voor gedode Verwilderde katten geldt geen rapportageplicht, zodat het niet onmogelijk is dat het afschot hoger geweest is.

11.6.2 Beleid en wetgeving

11.6.2.1 Landelijk beleid en wetgeving

Verwilderde gedomesticeerde diersoorten kennen geen bescherming door beleid of wetgeving en mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen. Mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend.

11.6.2.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Provinciale aanwijzing, art.67 F&F-wet, voor het doden van Verwilderde katten met een geweer. Hierbij dient de definitie van een verwilderde kat uit de Beleidsnota Flora- en faunawet provincie Utrecht te worden gehanteerd: Indien een kat veelvuldig, 's nachts zowel in de vroege ochtenden als de late avonden, al jagend in het veld wordt gezien kan ervan uit worden gegaan dat het een echte "verwilderde" kat betreft. (*Provinciale Staten* , 19 mei 2008)

11.6.3 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Vanwege de zeer negatieve invloed van de Verwilderde kat op de wilde fauna wordt voorgesteld om buiten de bebouwde kom het beheer te richten op eliminatie. Beheer binnen de bebouwde kom valt buiten de bevoegdheden van de Faunabeheereenheid.

Voorstel beheer: Buiten de bebouwde kom bejagen met hagel- en kogelgeweer, eventueel met kunstlicht, en kastvallen. Voor het beheer van verwilderde katten zal een rapportageverplichting worden ingevoerd, die middels een digitaal registratie systeem zal plaatsvinden.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

11.6.4 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- (IUCN), G. I. (sd). *Felis catus* . Opgeroepen op december 2013, van GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN):
<http://www.issg.org/database/species/ecology.asp?si=24&fr=1&sts=sss&lang=EN>
- Cortens, J., & Verbeylen, G. (2009). *De Eikelmuis in Vlaanderen, Synthese van 3 jaar inventariseren en aanzet tot effectieve soortbescherming*. Mechelen: Natuurpunt.
- Mills, S. C. (2007). *Conservation of Wildlife Populations. Demography, Genetics, and Management*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Provinciale Staten . (19 mei 2008). *Beleidsnota Flora- en Faunawet*. Utrecht: Provincie Utrecht.
- Sinclair, A. R., Fryxell, J. M., & Caughley, G. (2006). *Wildlife ecology, conservation and management. Second edition*. Oxford: Blackwell Publishing.

11.7 Wasbeer

Relevante biologische informatie

De Wasbeer is een exoot en komt van nature niet in Nederland voor. De Wasbeer komt van oorsprong uit Noord-Amerika. In de jaren dertig van de twintigste eeuw is hij voor de pelsdierfokkerij ingevoerd in Rusland en Duitsland. Uit deze fokkerijen ontsnapten dieren en in 1934 zijn twee Wasbeerpaartjes uitgezet in het West-Duitse Hessen. Vandaar uit heeft de Wasbeer zich verspreid over bijna geheel Duitsland, delen van Tsjechië, Oostenrijk, Zwitserland, Frankrijk en de Benelux. In Nederland zijn er incidentele waarnemingen bekend uit vrijwel alle provincies, maar vooral uit Limburg. Door de lage dichtheid sterven lokaal gevestigde populaties soms weer uit, terwijl door aanwas uit het oosten (Duitsland) weer nieuwe populaties kunnen ontstaan.

De Wasbeer komt voor in afwisselende, bosachtige gebieden met oud loof- of gemengd bos. Vaak leeft hij in de buurt van water en ook in moerasbos komt hij voor. Incidenteel komt de Wasbeer in de nabijheid van campings, boomgaarden, parken, tuindorpen en dorpsranden voor.

De Wasbeer is een alleseter. Hij eet zowel plantaardig als dierlijk voedsel en past zijn menu aan het seizoen en het voedselaanbod aan. Nabij bebouwing wordt ook wel in afval naar voedselresten gezocht.

De draagtijd is 60 tot 73 dagen. In april-mei worden 3 tot 6 jongen geboren. Vrouwelijke dieren zijn in hun eerste jaar geslachtsrijp en mannelijke dieren in hun tweede jaar. In hun derde jaar zijn ze pas geheel volwassen. Een Wasbeer wordt in de natuur gemiddeld 2 tot 3 jaar oud, maar kan 6-8 jaar oud worden.

Het is niet wenselijk dat Wasberen zich vanwege hun reproductievermogen en diverse voedselkeuze in groten getale in Nederland vestigen. Als omnivoor kan deze soort een negatieve invloed hebben op de inheemse fauna. Daarnaast kan het foerageergedrag tot overlast leiden binnen de bebouwde kom. Om die redenen is deze soort niet beschermd en mag deze bestreden worden. De soort kan drager zijn van verschillende ziekten, die risico's kunnen vormen voor de volksgezondheid. Hierbij moet worden gedacht aan ziekten als hondsdolheid, leptospirose, tularemi, tuberculose, listeriosis en encefalitis. Deze ziekten zijn zoönosen of wel overdraagbaar op mensen. (*Zoogdiervereniging VZZ*)

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

Geen vermelding voor Nederland, wel wordt beschreven dat de soort schade aanricht aan fruitteelt in andere landen.

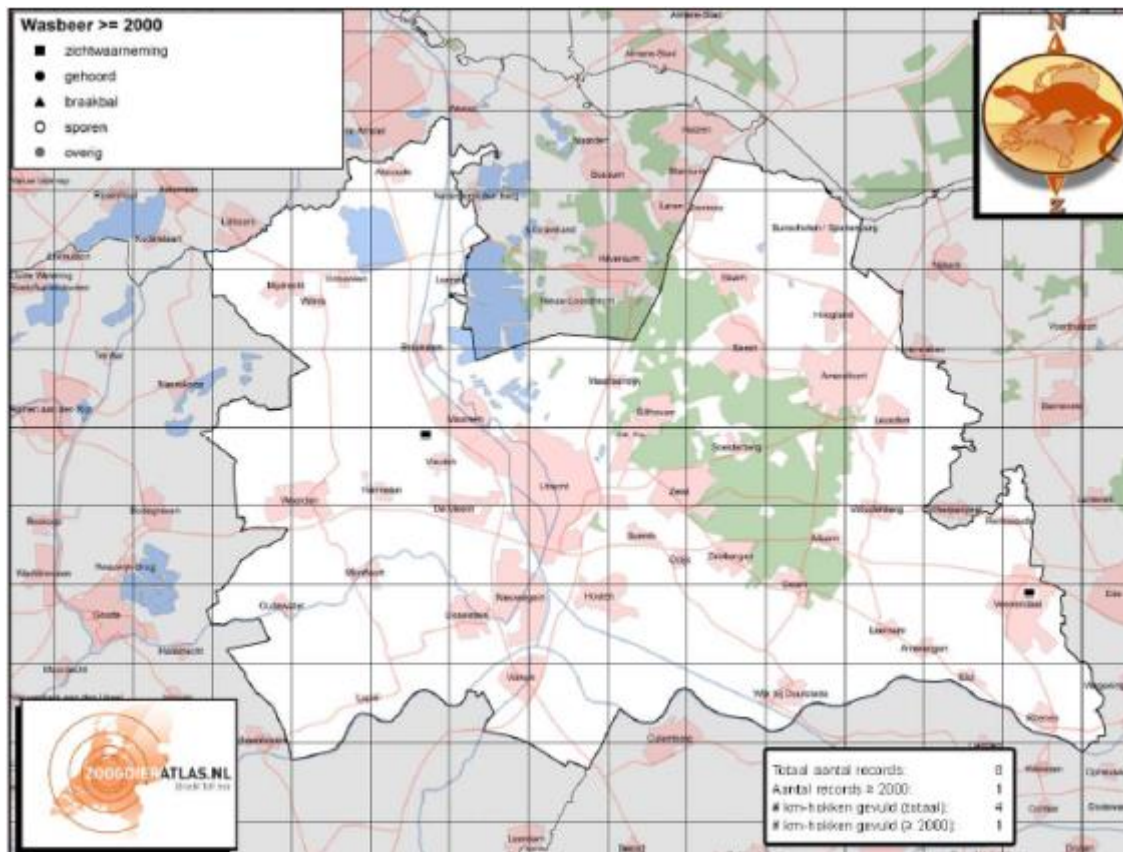
BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

Komt in België in een beperkt gebied voor, hoofdzakelijk in de Ardennen. Staat op de "Black list" vermeldt.

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

Komt in Nederland heel beperkt voor. De soort wordt aangemerkt als potentieel invasief.

De Zoogdiervereniging (Nederland) heeft éénmalig binnen de provincie een zichtwaarneming geregistreerd in de periode 2000 tot 2014. Mogelijk betreft het hier een ontsnapt exemplaar dat als huisdier is gehouden. (Zoogdiervereniging VZZ)

Figuur 185, Waarneming Wasbeer tot 2013 (Zoogdiervereniging)

11.7.1 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

Wasberen zijn opgenomen in de faunatelling maar er zijn tot op heden geen waarnemingen geregistreerd. Afschot het tot op heden niet plaatsgevonden.

11.7.2 Beleid en wetgeving

11.7.2.1 Landelijk beleid en wetgeving

Exoten (uitheemse diersoorten) kennen geen bescherming door beleid of wetgeving en mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen. Mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend.

11.7.2.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Geen provinciale aanwijzing voor het doden van wasberen met geweer.

11.7.3 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Vanwege de invloed van de Wasbeer op de wilde fauna, de landbouw en de volksgezondheid wordt voorgesteld om het beheer buiten de bebouwde kom te richten op eliminatie. Beheer binnen de bebouwde kom valt buiten de bevoegdheden van de Faunabeheereenheid.

De FBE zal de provincie verzoeken om de Wasbeer op te nemen in de provinciale aanwijzing om beheer op basis van art.67 F&F-wet mogelijk te maken. Buiten de bebouwde kom bejagen met hagel- en kogelgeweer, eventueel met kunstlicht en kastvallen. Op deze wijze kan een jager handelen zodra individuen van deze diersoort worden waargenomen. Deze preventieve handelswijze moet verdere verspreidingen en uitbreiding van een populatie voorkomen.

De FBE zal bij de provincie een aanvullende ontheffing aanvragen voor de periode 1 april tot 1 oktober voor het gebruik van het geweer vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en in de periode 1 oktober tot 1 april vanaf ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

11.7.4 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- (IUCN), G. I. (sd). *Procyon lotor*. Opgeroepen op december 2013, van GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN): <http://www.issg.org/database/species/ecology.asp?si=1262&fr=1&sts=sss&lang=EN>
- SPECIES, B. F. (sd). *Procyon lotor*. Opgeroepen op december 2013, van BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES: <http://ias.biodiversity.be/species/show/29>
- SPECIES, N. E. (sd). *Procyon lotor*. Opgeroepen op december 2013, van NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES: <http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxaID=733>
- Zoogdiervereniging VZZ. (sd). *Wasbeer*. Opgeroepen op mei 7, 2014, van Zoogdiervereniging: <http://www.zoogdiervereniging.nl/node/604>

11.8 Wasbeerhond

Relevante biologische informatie

Het oorspronkelijke verspreidingsgebied is Oost-Azië. In de jaren '30 zijn in Oost-Europa Wasbeerhonden ontsnapt uit pelsdierfokkerijen en in de jaren '50 zijn ze met opzet uitgezet in West-Rusland en verwilderd. Sindsdien komt de Wasbeerhond nu in het grootste gedeelte van Noord- en Oost-Europa en in West-Rusland (met uitzondering van het zuiden) voor en ook in Duitsland is hij snel aan het oprukken.

In de oostelijke helft van Nederland en in de Belgische gewesten Oost-Vlaanderen en Antwerpen zijn vanaf 1986 diverse vondsten en waarnemingen bekend. In Nederland is in 1981 de eerste Wasbeerhond gesignaleerd. De verwachting is dat de aantallen in Nederland zullen toenemen, maar of het om dieren zijn die zich daadwerkelijk gaan vestigen of dat het om verdwaalde dieren gaat, moet afgewacht worden.

Wasbeerhonden leven vooral in bossen nabij rivierdalen. Ook op grazige vlakten, in landbouwgebieden, buitenwijken en vlakbij meren kan hij worden aangetroffen. De Wasbeerhond heeft een voorkeur voor vochtige loofbossen en gemengd bos met een dichte ondergroei.

De jongen worden na een draagtijd van 59 tot 64 dagen in april en mei geboren. Er kunnen 2 tot 19 welpen worden geboren, maar meestal zijn het er 5 tot 8. Na negen tot elf maanden zijn ze geslachtsrijp. Sterfte onder de jongen is groot, ongeveer 55 tot 70%. Een wasbeerhond wordt meestal 3 of 4 jaar oud en maximaal 6 jaar.

De Wasbeerhond is in Nederland een exoot en daarom niet beschermd. Hij is bejaagbaar omdat definitieve vestiging en uitbreiding zouden kunnen leiden tot verdringing van inheemse roofdieren, zoals Vos en Das. (*Zoogdiervereniging VZZ, Wasbeerhond*)

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

Geen informatie

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

Geen informatie

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

De soort heeft zich niet in Nederland gevestigd, maar wordt wel sporadische waargenomen. De Wasbeerhond wordt aangemerkt als potentieel invasief.

11.8.1 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

Wasbeerhonden zijn in de faunatelling opgenomen. Er zijn echter geen waarnemingen geregistreerd. Enkele jaren geleden heeft een niet geverifieerde zichtwaarneming van een Wasbeerhond plaatsgevonden nabij het dorp Haarzuilens. Het dier is verder niet meer waargenomen (mondelijke mededeling T. Kreetz, Natuurmonumenten). Afschot heeft tot op heden niet plaatsgevonden.

11.8.2 Beleid en wetgeving

11.8.2.1 Landelijk beleid en wetgeving

Exoten (uitheemse diersoorten) kennen geen bescherming door beleid of wetgeving en mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen. Mits hiervoor door gedeputeerde staten schriftelijk toestemming is verleend.

11.8.2.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Geen provinciale aanwijzing voor het doden van Wasbeerhonden met geweer.

11.8.3 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Vanwege de invloed van de Wasbeerhond op de wilde fauna, landbouw en mogelijk de volksgezondheid wordt voorgesteld om het beheer buiten de bebouwde kom te richten op eliminatie. Beheer binnen de bebouwde kom valt buiten de bevoegdheden van de Faunabeheereenheid.

De FBE zal de provincie verzoeken om de Wasbeerhond op te nemen in de provinciale aanwijzing om beheer op basis van art. 67 F&F-wet mogelijk te maken. Buiten de bebouwde kom bejagen met hagel- en kogelgeweer, eventueel met kunstlicht, en kastvallen. Op deze wijze kan een jager handelen zodra individuen van deze diersoort worden waargenomen. Deze preventieve handelswijze moet verdere verspreidingen en uitbreiding van een populatie voorkomen.

De FBE zal bij de provincie een aanvullende ontheffing aanvragen voor de periode 1 april tot 1 oktober voor het gebruik van het geweer vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en in de periode 1 oktober tot 1 april vanaf ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

Op deze wijze kan een jager handelen zodra individuen van deze diersoort worden waargenomen.

11.8.4 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- SPECIES, N. E. (sd). *Nyctereutes procyonoides*. Opgeroepen op december 2013, van NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES: <http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxalD=723>
- Zoogdiervereniging VZZ. (sd). *Wasbeerhond*. Opgeroepen op mei 7, 2014, van Zoogdiervereniging: <http://www.zoogdiervereniging.nl/node/605>

11.9 Muntjak

Relevante biologische informatie

De muntjak is het kleinste hert van Europa, het oorspronkelijke leefgebied is zuidoost Azië. Door ontsnapte exemplaren uit wildcollecties komt de Muntjak in kleine aantallen in het wild voor. Het dier heeft een lengte van 80 tot 90 cm. en een schouderhoogte van ca. 50 cm. Het gewicht varieert van 9 tot 15 kilogram.

Muntjaks staan vooral bekend om het blaffende geluid dat ze vaak maken. Ze worden ook wel blafherten genoemd.

De vacht is in de zomer vrij egaal glanzend kastanjebruin, maar naar de buik toe iets lichter. In de winter wordt de vacht donkerbruin en de poten bijna zwart. De muntjak heeft wit aan de kin en een witte spiegel, die gewoonlijk door de staart bedekt wordt. De staart is vrij lang voor een hertachtige.

Op het voorhoofd heeft het vrouwtje een vliegervormige donkere vlek, die overgaat in een donkere streep over de rug. Deze streep is niet altijd even duidelijk zichtbaar. Bokken hebben meer een V-vorm die loopt over de hoog uitstekende rozenstokken, waaraan een kort gewei zit met maximaal een kleine vertakking. Het gewei wordt ieder jaar tussen mei en juli afgeworpen en groeit in de zomer opnieuw aan. In de bovenkaak zitten scherpe hoektanden die net buiten de lippen uitsteken. Bij de bok kunnen die bijna 4 cm worden. Bij veel oudere dieren zijn deze tanden afgebroken.

Muntjaks leven vooral in bosgebieden met dichte ondergroei. Ze passen zich snel aan veranderende omgeving, en komen ook in tuinen, struikachtige delen van parken en langs spoorbermen voor. Ze kunnen dicht in de buurt van mensen leven zonder opgemerkt te worden. Muntjaks zijn opportunistische voedselzoekers, het voedsel van de muntjak bestaat vooral uit bladeren (braam en klimop zijn favoriet) en twijgjes, boomschors, kruiden, vruchten, noten en paddenstoelen, in voedselarme maanden aangevuld met gras. Ook gewassen als bonen, kool en mais worden gegeten indien aanwezig. De aanwezigheid van drinkwater is alleen van belang bij warm weer. Voor de overige periodes bevat het voedsel voldoende vocht.

Muntjaks komen sinds het begin van de 20^e eeuw voor in Engeland, het ging toen om enkele exemplaren. De herkomst is onduidelijk, het gaat mogelijk om uitgezette of ontsnapte exemplaren. Ondertussen is de stand opgelopen tot ca. 650.000 exemplaren in het Verenigd Koninkrijk. (*Zoogdiervereniging VZZ, Muntjak*)

GLOBAL INVASIVE SPECIES DATABANK (IUCN)

Geen informatie

BELGIAN FORUM ON INVASIVE SPECIES

Soort heeft zich nog niet in België gevestigd maar staat wel op de aandachtlijst. De soort heeft een hoge dispersie en kan hierdoor soorten als het ree verdrücken uit een biotoop. Door de snelle voortplanting kan een grote toename van deze soort schade toebrengen aan ecosystemen door vraatschade en concurrentie.

NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES

De soort heeft zich niet in Nederland gevestigd, maar wordt wel sporadisch waargenomen. De Muntjak wordt aangemerkt als potentieel invasief.

11.9.1 Populatieontwikkeling en beheer in de Provincie Utrecht

Muntjaks zijn niet in de faunatelling worden opgenomen. Er zijn geen recente waarnemingen binnen de provincie Utrecht geregistreerd. Afschot heeft tot op heden niet plaatsgevonden.

11.9.2 Beleid en wetgeving

11.8.2.1 Landelijk beleid en wetgeving

Muntjaks kennen geen bescherming door beleid of wetgeving en mogen worden gedood met de in de wet voorgeschreven middelen op basis van landelijke aanwijzing. Handel en bezit van Muntjaks is bij wet verboden.

11.8.2.2 Beleid en wetgeving Provincie Utrecht

Opnemen provinciale aanwijzing voor het doden van Muntjaks met geweer.

11.9.3 Doelstelling beheer planperiode 2014-2019

Muntjaks kunnen een nadelige invloed hebben op de wilde flora, fauna, landbouw en de verkeersveiligheid. Op grond hiervan wordt voorgesteld om het beheer buiten de bebouwde kom te richten op eliminatie. Beheer binnen de bebouwde kom valt buiten de bevoegdheden van de Faunabeheereenheid.

De FBE zal de provincie voorstellen om de Muntjak op te nemen in de provinciale aanwijzingslijst om beheer op basis van art. 67 F&F-wet mogelijk te maken. Buiten de bebouwde kom bejagen met een kogelgeweer, eventueel met kunstlicht. Op deze wijze kan een jager handelen zodra individuen van deze diersoort worden waargenomen. Deze preventieve handelswijze moet verdere verspreidingen en uitbreiding van een populatie voorkomen.

De FBE zal bij de provincie een aanvullende ontheffing aanvragen voor de periode 1 april tot 1 oktober voor het gebruik van het geweer vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang en in de periode 1 oktober tot 1 april vanaf ½ uur voor zonsopkomst tot ½ uur na zonsondergang.

Indien belangrijke schade optreedt in velden kleiner dan 40 hectare, dan zal de FBE Utrecht, mits gedegen gemotiveerd door de initiatiefnemer, een aanvraag bij de provincie indienen voor een ontheffing art. 49 F&F-wet, mits de schade niet op andere wijze op deze locatie kan worden voorkomen of bestreden.

11.9.4 Bronverwijzing en geraadpleegde literatuur

- Species, B. F. (sd). *Muntiacus reevesi*. Opgeroepen op december 2013, van Began Forum On Invasive Species: <http://ias.biodiversity.be/species/show/125>
- SPECIES, N. E. (sd). *Muntiacus reevesi*. Opgeroepen op december 2013, van NORTH EUROPEAN AND BALTIC NETWORK ON INVASIVE ALIEN SPECIES: <http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxaID=12962>
- Zoogdierverseniging VZZ. (sd). *Muntjak*. Opgeroepen op mei 7, 2014, van Zoogdierverseniging VZZ: <http://www.zoogdierverseniging.nl/node/1675>

12. Monitoren fauna en beheermaatregelen

Ter voorbereiding en uitvoering van planmatig, duurzaam beheer van de in het faunabeheerplan genoemde soorten is het van belang inzicht te hebben in:

- aantallen en verspreiding van soorten.
- beheermaatregelen.
- effect van beheermaatregelen.

De taak van de Faunabeheereenheid in dit kader is specifiek monitoren van soorten waarvoor planmatig duurzaam beheer wordt nagestreefd en/of uitgevoerd op basis van provinciaal beleid en/of monitoren van beheermaatregelen waarvoor de Provincie ontheffing heeft verleend.

Uitgangspunt hierbij is dat de Faunabeheereenheid waar mogelijk gebruik zal maken van reeds bestaande monitoring door gegevens beherende organisaties zoals SOVON.

12.1 Specificatie monitoring

De wijze van monitoren door de FBE is op genoemde onderdelen als volgt:

Aantallen en verspreiding

Ree:	Schemertelling voorjaar (eind maart, begin april), vlak dekkend. Tevens wordt door de Stichting Valwild het valwild naar tijd en locatie bijgehouden.
Damhert	Schemertelling voorjaar (eind maart, begin april), vlak dekkend. Tevens wordt door de Stichting Valwild het valwild naar tijd en locatie bijgehouden.
Edelhert	Schemertelling voorjaar (eind maart, begin april), vlak dekkend. Tevens wordt door de Stichting Valwild het valwild naar tijd en locatie bijgehouden.
Wild zwijn	Schemertelling voorjaar (eind maart, begin april), vlak dekkend. Tevens wordt door de Stichting Valwild het valwild naar tijd en locatie bijgehouden.
Vos:	Voorjaarstelling vlak dekkend (nachtelijk met lichtbron; ontheffingsplichtig!) Voorjaarsinventarisatie burchten vlak dekkend (woon- en slaapburchten)
Ovz. ganzen:	Voorjaars- en zomertelling vlak dekkend.
Knobbelzwaan:	Voorjaarstelling vlak dekkend.
Wilde eend:	Voorjaarstelling vlak dekkend.
Meerkoet:	Voorjaarstelling vlak dekkend.
Kraaiachtigen:	Voorjaarstelling vlak dekkend.
Haas:	Voorjaarstelling vlak dekkend
Konijn:	Voorjaarstelling vlak dekkend.
Fazant:	Voorjaarstelling vlak dekkend.
Houtduif:	Voorjaarstelling vlak dekkend.
Exoten:	Voorjaarstelling vlak dekkend.

Preventieve maatregelen

Conform Handreiking Faunaschade

Beheermaatregelen

De inzet en uitvoering van maatregelen worden geïnventariseerd aan de hand van de verplichte rapportage door de ontheffinggebruiker.

Schade

Schade wordt bepaald aan de hand van de bij het Faunafonds ingediende verzoeken om een tegemoetkoming in de schade, de taxatiecijfers die daarop betrekking hebben en de uitgekeerde tegemoetkoming.

Binnen de kaders van het faunabeheerplan wordt het monitoren uitgevoerd in het werkgebied van de FBE.

Projectteam Faunatellingen

Het Projectteam Faunatellingen draagt zorg voor de organisatie van een provincie dekkende faunatelling om inzage te verkrijgen in de populatie omvang van verschillende diersoorten omschreven in het faunabeheerplan. Dergelijke informatie is waardevol aangezien de bekende gegevensverstreckende instanties hun informatie baseren op extrapolatie van referentiegebieden, deze kunnen afwijken van locatie specifieke situaties.

Ter vergroting van het draagvlak van de hieruit verkregen gegevens worden deze tellingen onder auspiciën van de FBE georganiseerd, waarbij gebruikmakend van de structuur met WBE's. Bij de FBE aangesloten organisaties participeren actief in de gezamenlijk opzet en uitvoering van de telling. Waarbij de adjunct secretaris van de FBE als projectleider fungeert.

Het Projectteam bestaat uit vertegenwoordigers van de volgende organisaties:

- TBO's
- LTO Noord
- KNJV
- Particulier Grondbezit
- Provincie

De taken van het Projectteam Faunatellingen:

Het projectteam draagt zorg voor de aansturing op grote lijnen en geeft nader invulling aan de in de telmethodiek, draagt zorg voor de instructies aan de uitvoeringsteams, stelt de telformulieren vast, bewaakt de voortgang en draagt zorg voor de validatie van de 'overall' telresultaten.

De uitvoeringsteams worden aangestuurd door het projectteam en per WBE geformuleerd, deze bestaan per WBE uit vertegenwoordigers van:

- WBE
- LTO Noord
- TBO's/Particulier Grondbezit

Het per WBE geformuleerde uitvoeringsteam draagt concreet zorg op WBE-niveau voor de praktische zaken; regelt de beschikbare tellers, verzorgt de instructie aan de tellers, draagt zorg voor de vermenigvuldiging van de telformulieren, draagt zorg voor de uitnodigingen, zaalhuur/consumpties e.d. en draagt zorg voor de verwerking van telgegevens op WBE-niveau.

13. Meld- en rapportagestructuur provinciale ontheffingen, aanwijzing en vrijstellingen

De ontheffingen worden digitaal via een digitaal Registratie Systeem beschikbaar gesteld aan de jachthouders. Het systeem voegt automatisch een meldings- en rapportageplicht aan de ontheffing toe. De rapportagetermijn wordt hierbij door de FBE bepaald en aan de WBE's en jachthouders doorgegeven.

De uitgangspunten hierbij zijn:

- Optimale gegevensverzameling voor de onderbouwing van beleid en beschikkingen
- Eén procesketen, die transparant en controleerbaar is.
- (Administratieve) lasten zoveel mogelijk evenwichtig verdelen over de belanghebbenden.
- Verantwoordelijkheden, de uitvoerder is bekend en direct aanspreekbaar, vastleggen.

Met deze meld- en rapportagestructuur ligt er een goede basis voor een snelle selectie, ontwikkeling en ontheffingverlening voor het beheer en de schadebestrijding.

13.1 Uitvoeringsregels provinciale ontheffingen

Het verbinden van voorschriften en beperkingen aan ontheffingen en vrijstellingen is een bevoegdheid van Gedeputeerde Staten. Gedeputeerde Staten stellen de Faunabeheereenheid, voor zover er geen sprake is van acute schade, in de gelegenheid te reageren op de conceptvoorschriften die zij voornemens zijn te verbinden aan de op basis van dit plan, te verlenen ontheffingen. Bij vervolgontheffingen voor dezelfde soort is dat niet nodig, tenzij er in belangrijke mate afgeweken gaat worden van de eerder gebruikte voorschriften.

De beslistermijn op aanvragen is volgens de Algemene wet bestuursrecht 8 weken, zodat binnen 1 week na ontvangst van de conceptvoorschriften een mogelijke reactie wordt terugverwacht.

1 loketfunctie

De wens bestaat voor het vormen van een 1 loketfunctie van de FBE, waar alle ontheffing aanvragen binnekomen. Deze opzet zal in de komende planperiode zal verder met de provincie plaatsvinden hoe hier invulling aan kan worden gegeven.